

EX

PONTO

text in the metatext

GHEORGHE CONSTANTIN

Nr. 86

anul XXIV
2026

EX PONTO
TEXT/IMAGINE/METATEXT

Nr. 86, Anul XXIV, 2026

EX PONTO

text/imagine/metatext

Revistă semestrială publicată de Editura EX PONTO și S.C. INFCON S.A.

APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA,

cu susținerea Filialei „Dobrogea“ a Uniunii Scriitorilor din România,
și sprijinul ROMDIDAC S.A. BUCUREȘTI

Fondatori: **IOAN POPIȘTEANU**, OVIDIU DUNĂREANU, PAUL PRODAN

Redacția:

Redactor șef: **OVIDIU DUNĂREANU**

Redactor șef adjunct: ANGELO MITCHIEVICI

Redactori: LĂCRĂMIOARA BERECHEȚ, SORIN ROȘCA,
DIANA DOBRIȚA BÎLEA, ANASTASIA DUMITRU

Prezentare grafică: CONSTANTIN GRIGORUȚĂ

Tehnoredactare & Prepress: RALUCA-SUZANA BUZOIANU

Colegiul științific:

SORIN ALEXANDRESCU, IOAN STANOMIR, ALINA BUZATU,
VASILE SPIRIDON, LELIA RUS PÎRVAN, ANTONIO PATRAȘ,
DANIEL VALENTIN CITIRIGĂ

Colegiul consultativ:

LEONARD VIZIREANU (Director general Tipografia SC Infcon S.A. și Editura Ex Ponto),
VALENTIN CIORBEA, BARDU NISTOR, CONSTANTIN CHERAMIDOGU,
CORINA APOSTOLEANU, LIVIU LUNGU

Revista Ex Ponto găzduiește opiniile, oricât de diverse,
ale colaboratorilor. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține
în exclusivitate autorului.

Redacția și Administrația: Aleea Prof. Murgoci nr. 1,
Constanța, 900132; Tel./fax: 0241 / 580527 / 585627

E-mail: exponto@infconsa.ro / ovidiudunareanu@gmail.com
www.exponto.ro

Revista se difuzează:

– prin abonamente și direct, de la sediul redacției
– revista poate fi citită integral și gratuit în arhiva sa pe www.exponto.ro

Revista **Ex Ponto** este membră a **A.R.I.E.L.** (Asociația Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare)

SUMAR

◆Actualitatea literară

Premiile Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România și ale Revistei Ex Ponto pe anul 2024 (p. 5)

TEXT

◆Interviu Ex Ponto

Cristina – Monica Neagoe - Crâmpoie de (i)realitate, sub semnul unei vieți captivante. Dialog cu NICOLAE BREBAN (p. 7)

Interpretări

Titi Damian - D.R. Popescu, Vânătoare regală (partea a II-a) (p. 18)

◆Literatura exilului. Eseu

Mihaela Albu - Scriitori români sau scriitori (din) exil? (p. 29)
Luan Topciu - Limbi, frontiere și identități în literatura balcanică a lui Luan Starova. Migrația scrisului - o antologie a migrației (p. 34)

◆Aniversări

Anastasia Dumitru - Güner Akmola.85 Printre elitele interculturale (p. 41)

◆Stări de spirit

Gheorghe Filip - Scris pe fața unei stele (p. 46)

◆Poezie

Ioan Florin Stanciu (p. 49)
Remus-Valeriu Giorgioni (p. 52)
Iulia Pană (p. 55)

Silvia Bitere (p. 61)
George Vidican (p. 65)
Mihaela Meravei (p. 69)

◆Proză

Hanna Bota - Cușca. Roman / fragment Taklit (p. 77)
Diana Dobrița Bîlea - Chipul original (fragment din romanul în lucru) (p. 82)
Mircea Lungu - N-ai scris tu, la ziar? (p. 88)
Constantin Gornea - Fragment din romanul S.F. „A-E-IOUA“ (p. 98)

◆Traduceri din literatura universală

Srba Ignjatović - Poemul BARBARII LA PONT. Presentare: Lucian Alexiu. Traducere: Slavomir Gvozdenovici și Lucian Alexiu (p. 105)

IMAGINE

Reproduceri după lucrările pictorului constănțean Gheorghe Constantin. Planșele I-VI

METATEXT

◆Eseu

Lucian Gruia - Nicolae Grigore Mărășanu - Deltaicul, spațiul dublei răsfrângerii (p. 109)

◆Comentarii

Marina Cușca - Monografia lui Emanoil Bucuța (p. 114)

Constantin Miu - Ontologia trecerii și geografia spiritului (Viorel Dinescu) (p. 118)

Tudor Cicu „Caligrafia unei duminici“ (Ottilia Ardeleanu) (p. 121)

Romeo Aurelian Ilie - Și totuși, frumusețea va salva lumea (Nicolae Teoharie) (p. 124)

Alina Elena Nacea - Unități identitare în opera lui Mircea Lungu (p. 127)

Răzvan Nicula - Călătorie printre petalele lalelei (Costel Nedelcu) (p. 132)

◆Note de lectură

Emilia Dabu - La țărnul universului, iubirea (Viorel Birtu Pîrâianu) (p. 135);

La țărnm de mare în orașul reginei. Poezii (Petre Botezatu Enescu) (p. 136)

Florin Alexandru Collombo. O viață tulbure (Vasile Aioanei) (p. 139)

Gabriela Vlad. Hyaku haiku - sau o sută de imagini ale vieții (Radu Șerban) (p. 142)

◆Tulcea literar-culturală

Concursul Național de Proză „Valentin Șerbu“, ediția a IV-a, Tulcea, iunie-septembrie 2025 (p. 146)

Nic Popescu (Câștigătorul Premiului „Valentin Șerbu“ - Nici moartea nu mai e ce-a fost. Fragment) (p. 149)

Concursul Național de Poezie „Panait Cerna“, ediția a LI-a, Tulcea, septembrie-decembrie 2025 (p. 158)

Ioana Cristina Gurici (Câștigătoarea Premiului „Panait Cerna“). Poezii (p. 162)

Note de lectură:

Gheorghe Șeitan - Între umbră și lumină (Ioan Gheorghită);

Enciclopedia Pustiei - o pledoarie pentru renașterea memoriei arhaice românești (Dan Arhire) (p. 165)

Corina-Mihaela Apostoleanu. Istorii vechi și noi: lumea între presă și arhive (Lucian Țugui) (p. 169)

◆Muzică

Mariana Popescu - Un remarcabil violonist născut la malul mării:

VARUJAN COZIGHIAN (p. 172)

◆Istorie-Arheologie

Ingrid Petcu Levei, Radu Petcu - Iconografie, credințe și identitate funerară: Mormântul Pictat cu Oranți de la Tomis (p. 176)

◆Constanța pagini de arhivă

Constantin Cheramidoglu - Rolul presei constănțene în popularizarea științei și tehnicii, la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX. (p. 189)

◆Clubul Umoriștilor Constanțeni

Ion Tița - Călin - Tragedia care a salvat Omenirea (p. 196)

◆Reviste și cărți primite la redacție (p. 200)

Premiile Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România și ale Revistei Ex Ponto pe anul 2024

Miercuri 17 decembrie 2025, ora 12, la Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța a avut loc întâlnirea tradițională de sfârșit de an a membrilor Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România. După informarea despre ce s-a dezbătut și s-a stabilit în cadrul întrunirii Consiliului Uniunii Scriitorilor din România, din data de 2 decembrie 2025, s-a făcut prezentarea noilor membri ai filialei validați cu acel prilej: poeta Daniela Andronache, poetul și eseistul literar Romeo Aurelian Ilie și prozatorul Bogdan Răileanu. Momentul a fost unul deosebit, întrucât toți trei reprezintă generația tânără de scriitori talentați, iar înmânarea legitimațiilor s-a realizat în prezența criticului literar Angelo Mitchievici, vicepreședintele USR, la rândul său membru distins al asociației dobrogene.

Reuniunea a continuat cu clipele mult așteptate și pline de emoție și de bucurie ale acordării premiilor filialei pe anul 2024. cât și premiilor pe același an ale Revistei Ex Ponto - text/imagineri/metatext, singura publicație literar-culturală care apare în Dobrogea sub egida Uniunii Scriitorilor din România.

Juriul format din scriitorii: Diana Dobrița Bîlea (președinte), Marina Cușa, Daniela Varvara, Sorin Roșca, Iulian Talianu (membri), a stabilit următoarele distincții:

I. Premiile Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2024:

Premiul *Opera Omnia* s-a acordat doamnei **Cristina Tamaș**.

Premiul *Cartea Anului* s-a acordat domnului **Adrian Nicola**, pentru romanul „*Lumea dintre lumi*”.

Premiul *Cartea Anului* s-a acordat domnului **Paul Sârbu**, pentru romanul „*Lumina năruită-n ape*”.

II. Premiile *Speciale* pe anul 2024 ale filialei și Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța în cadrul parteneriatului „Scriitori și cărți la Pontul Euxin”:

Premiul pentru poezie „*Ion Roșioru*“, s-a acordat doamnei **Otilia Ardeleanu**, pentru volumul de versuri „*Sentimente în coajă/Sentimientos en cascara*“, ediție bilingvă română-spaniolă.

Premiul pentru poezie „*Arthur Porumboiu*“, s-a acordat doamnei **Mihaela Meravei**, pentru volumul de prozopoeme „*Jumătatea plină a mărului*“.

Premiul pentru proză „*Florin Șlapac*“, s-a acordat domnului **Bogdan Boeru**, pentru romanul „*Printre oameni și alte ființe bizare*“.

Premiul pentru proză „*Constantin Novac*“, s-a acordat domnului **Constantin Miu**, pentru romanul „*Aleșii*“.

Premiul pentru carte dedicată copiilor „*Hortensia Teodorescu*“, s-a acordat doamnei **Andreea Răsuceanu**, pentru volumul „*Uimitoarea călătorie a spiridușului Scorțșoară*“.

Premiul pentru proză „*Eugen Lumezianu*“, s-a acordat doamnei **Dora Alina Romanescu**, pentru romanul „*Anabella*“.

În ceea ce privește premiile *Revistei Ex Ponto*, pe anul 2024, conducerea ei a decis să le atribuie unor colaboratori tineri, care s-au impus prin consecvență, prin ținuta scriiturii și calitatea temelor abordate.

În aceste condiții ele au fost obținute de:

– Poetul și publicistul **Bogdan Pascal**, pentru versurile și eseurile sale apărute în cadrul rubricii „Tulcea literar-culturală“.

– Arheologul specialist dr. **Ingrid Petcu Levei**, pentru cercetarea despre istoria și arheologia Dobrogei medievale.

– Prof. **Daniela Andronache**, pentru valoarea poemelor sale.

– Prof. **Georgiana Ernestina Orzoi**, pentru debutul în eseistica literară cu o lucrare despre Ștefan Bănuțescu.

– Specialista **Raluca Buzoianu**, pentru profesionalismul și dăruirea depuse la tehnoredactarea revistei.

Ovidiu Dunăreanu

președintele filialei și redactorul șef al revistei

CRISTINA – MONICA NEAGOE

Dialog cu NICOLAE BREBAN Crâmpeie de (i)realitate, sub semnul unei vieți captivante

Cristina Monica NEAGOE: *Bună ziua, domnule academician Nicolae Breban! Sunt onorată să mă aflu în casa dumneavoastră, un loc care a auzit și a văzut atâtea povești de viață înainte ca ele să devină file de romane. Sunt doctorandă la Facultatea de Litere din Brașov și de câțiva ani „locuiesc” între paginile cărților dumneavoastră.*

Nicolae Alexandru Breban (Zâmbește cu o cordialitate calmă. Poartă cu sine valoarea propriei legende. Ca o gazdă bună, îmi oferă un fotoliu, o cafea și câteva prăjituri.)

Fiecare obiect din jur păstrează o memorie: rafturile pline cu cărți, fotografiile alb-negru, tablourile melancolice. În tăcerea locului se aude ecoul conversațiilor de altădată. Atmosfera are ceva din densitatea prozei dumnealui – gravă, dar vie. Dincolo de legenda publică, se află omul, care și-a trăit destinul prin arta cuvântului.

C. N.: *În literatură, numele dumneavoastră este asociat adesea cu romanul amplu și cu stilul „greoi”.*

Nicolae Breban: Mulți spun că am stilul greoi, pentru că nu cunosc literatura germană. Fraza mea este una germană, nu greoaie, ci amplă, făcută din multe subordonate, menită să coboare adânc în psihologia umană. Unii se grăbesc să spună că n-am cultură, că limba mea e greoaie și că romanele mele sunt greu de citit. Nu poți trata romanele mele, care sunt înalt psihologice, de parcă ar fi romane de acțiune. Voi vreți acțiune: cine a dat foc? cine a omorât? Asta o faci zăriaștii ori autorii, care scriu pentru bani.

C. N.: *Prin mamă, sunteți jumătate neamț.*

N. B.: Limba germană e limba mamei mele. Până la vârsta de 10 ani nu am știut limba română. Tatăl meu era preot greco-catolic, nu știa nemțește, dar s-a însurat cu o nemțoaică. El vorbea bine ungurește, deoarece a făcut școala la unguri, la Oradea, în 1920. Verile le petreceam cu bunicile mele, care erau nemțoaice. Și când venea tata, care mă speria, căci îl vedeam foarte rar, vorbea românește foarte repede, iar eu traduceam în germană. Așa am înțeles limba română.

C. N.: *Fraza dumneavoastră a fost comparată cu cea a lui Thomas Mann.*

N. B.: Romanul său, *Muntele vrăjit* este un roman greu, poate unul dintre cele mai mari romane ale secolului al XX-lea. Eu am făcut aici, acum 30 de ani, împreună cu tineri scriitori, nopți întregi, câte un capitol din *Muntele vrăjit*, ca să le arăt cum lucrează un creier atât de mare. El e inventatorul romanului de tip secol XX, dar nu a avut succes în România. Vouă, în România, vă plac basmele sau istoriile cu crime, cu erosul vulgar, rapid, primitiv.

C:N.: *Sunteți adeptul romanului de idei.*

N. B.: Când am citit, la 16-17 ani, *Roșu și negru* de Stendhal, nu mi-a venit să cred. Nu a avut nicio legătură cu Sadoveanu și cu Rebreanu. La Sadoveanu, personajele merg cu oile, mănâncă brânză... Rebreanu îmi plăcea pentru că avea forță, că era om de-al meu, ardelean... Nietzsche spunea despre Stendhal că e singurul psiholog din Europa. Am simțit instinctiv psihologia, știința psihicului. *Psyche* vine de la suflet, din greacă, de la Platon. Acum, ca și atunci, mă interesează acest animal ciudat, care se numește om, și care, uneori, are reacții și funcționează ca o turmă.

C. N.: *Cuvântul „idee“ vine tot de la Platon, în a cărui filozofie lucrurile percepute cu simțurile sunt imitații imperfecte ale adevăratelor idei existente doar în lumea transcendențială. Ulterior ideile v-au fost influențate de Nietzsche, pe care, de altfel, l-ați laudat, în Aula Academiei Române, în fața unui public numeros și select, adunat pentru a vă felicita cu ocazia împlinirii vârstei de 90 de ani (februarie, 2024).*

N. B.: Nietzsche s-a născut în 1844 și a murit la 55 de ani, nebun, dar a lăsat în urmă o operă de o inteligență uriașă. Comuniștii din Ungaria și din Polonia l-au publicat pe Nietzsche, noi nu, timp de câteva decenii. Maestrul meu laudă Imperiul Roman, bazat pe sclavagism, singurul sistem care a creat structuri și legi, care conduc lumea: dreptul roman penal, organizarea urbană, demnitatea umană. „Patosul distanței“, expresia lui fundamentală, înseamnă că toată viața trebuie să respecti societatea și locul în care te-ai născut. Dacă te-ai născut sclav, să rămâi la drepturile și îndatoririle tale, nu să faci revoluții. ¹ Or, noi nu mai vrem îndatoririle sclavilor, vrem numai drepturi. ² Noi am omorât aristocrația, am dat afară nobili, am intrat cu năvala în toate palatele... după revoluțiile franceze. Credem că libertatea înseamnă să îl omori pe cel care are două case, căci tu nu ai decât una... Tu trebuie să accepți sistemul social ca și pe mama

¹ Nicolae Breban îl apreciază pe Nietzsche pentru că promovează acceptarea ordinii naturale, văzută ca un model de disciplină și putere, și că pledează pentru transcenderea limitelor printr-o voință superioară (voința de putere).

² Mentalitatea modernă, care cere drepturi, este asociată cu devalorizarea tradiției, pierderea ordinii sociale și a respectului pentru ierarhii.

ta - una singură și sfântă, care ți-a dat dreptul pe care nu-l meriți: de a fi viu, de a simți, de a auzi.

C. N.: *În discursul dumneavoastră apare mereu ideea valorii și a demnității conducătorilor de altădată. În România de astăzi, se mai poate vorbi despre o elită intelectuală sau morală, în sensul în care exista pe vremea Reginei Maria și a Regelui Ferdinand?*

N. B.: Partea de nord a Europei e condusă de țări care au regi. Norvegia, Suedia, Olanda, Anglia sunt monarhii și conduc lumea. Statul român a fost consolidat de doi regi nemți: Carol I și Ferdinand. Regina Maria împreună cu soțul ei, Ferdinand, au reușit să aducă Ardealul la România. În anul 1920, la Versailles, unde s-a semnat Tratatul de la Trianon, au fost prezente marile puteri ale lumii. Președintele Americii, Woodrow Wilson, și cu primul-ministru al Franței, Georges Clemenceau, nu voiau să ia Transilvania de la austro-ungari și să ne-o dea nouă, înapoi. Atunci, Regina Maria – nepoată, din partea tatălui, a Reginei Victoria a Marii Britanii și, din partea mamei, a Țarului Alexandru al II-lea al Rusiei – și-a folosit influența diplomatică. Aveau relații foarte mari. La ora asta nimeni nu cunoaște pe nimeni. Toțiăștia care ne conduc vin dintre străini...

C. N.: *În revista Contemporanul, pe care o conduceți, criticați frecvent elita post 1989, ca fiind educată în Vest, dar alienată de rădăcinile noastre latine și monarhice, lipsită de legături personale autentice, o umbră a valorilor morale și diplomatice din perioada interbelică. Tocmai această elită a redus treptat numărul orelor de limba latină din curriculumul obligatoriu.*

N. B.: Limba latină nu este importantă pentru că se mai vorbește sau nu, ci pentru moștenirea culturală și intelectuală pe care o reprezintă. Româna păstrează cea mai pură moștenire latină din Europa de Est, având gramatica și fonetica mai apropiate de latina clasică decât multe limbi romanice occidentale. Și totuși, ne batem joc de această comoară! Odinioară, actele marilor state se scriau în latină. Noi vorbim o limbă înrudită cu cele din Portugalia și Spania, țări care au fost imperii.

C. N.: *Să trecem de la forțe politice la forțe tehnologice. În Contemporanul ați afirmat că nemții conduc lumea tehnică. La ce v-ați referit?*

N. B.: Una dintre cele mai mari confruntări ale secolului al XX-lea a fost între două superputeri, URSS și SUA, care au rivalizat peste un deceniu în cadrul Cursei Spațiale, cu miza supremă a aselenizării, simbol al supremației tehnologice și științifice. Americanii au fost umiliți, căci rușii au fost primii care au trimis în spațiu un satelit (Sputnik, 1957) și un om (Iuri Gagarin, 1961). Toată lumea occidentală s-a speriat, crezând că bolșevicii erau mai înaintați științific. Până la urmă, victoria a aparținut americanilor, prin pecetea unui inginer nazist, Wernher von Braun. Anglia se opunea Führerului, iar din această cauză Hitler, visând la Europa supusă lui, l-a pus pe von

Braun să creeze niște rachete, V-1 și V-2, cu care să bombardeze Londra (1944-1945), provocând moartea a mii de civili. Înainte de a se sfârși Al Doilea Război Mondial, ambele puteri au voit să pună mâna pe acest demiurg al focului. Americanii au fost mai iuți, l-au dus la NASA, unde au proiectat racheta Saturn V, care a permis misiunii Apollo 11 să ajungă pe Lună în 1969.

C. N.: *O victorie sub umbra etică a unui pact faustian. Este literatura vitregită de apariția tehnologiei moderne?*

N. B.: Eu cu tehnologia nu mă ocup. Eu mă ocup cu literatura. Când eram tânăr, aveam prieteni cu care purtam discuții mari, literare. Acum nu mai e așa. Toată lumea stă cu nasul în telefon și se uită la televizor. Nimeni nu mai vorbește. Nimeni nu mai citește cărți. Tinerii nu mai știu să facă o frază, să converseze despre o idee. Prin telefon nu poți obține cultură. Studenții de la Litere sau Filosofie se plâng că nu mai pot citi, căci cărțile mele sunt groase. Toate cărțile mari sunt groase.

C. N.: *A scăzut nivelul de inteligență sau cel de deșteptăciune?*

N. B.: Mulți confundă inteligența cu deșteptăciunea. Deștept înseamnă descurcăreț. Poți să nu fi inteligent, dar să te descurci în viață, să faci carieră, să faci rost de bani. Inteligența vine de la cuvântul latin *intelligentia*, care înseamnă ceva ce e greu de înțeles. Să înțelegi ce se întâmplă cu viața noastră, cu ființa umană. Mâncăm, muncim, mințim, fugim, murim, dar nu știm de ce, ce e cu noi. Eminescu știa că *deștept* înseamnă *treaz*, nu *inteligent*, cum apare în poezia postumă *Kamadeva*. (Recită) *Cu durerile iubirii/ Voind sufletu-mi să-l vindec, / L-am chemat în somn pe Kama -/ Kamadeva, zeul indic. // El veni, copilul mândru, / Călărind pe-un papagal, / Având zâmbetul fățarnic/ Pe-a lui buze de coral. // Aripi are, iar în tolba-i/ El păstrează, ca săgeți, / Numai flori înveninate/ De la Gangele măreț. // Puse-o floare-atunci-n arcu-i, / Mă lovi cu ea în piept, / Și de-atunci în orice noapte/ Plâng pe patul meu deștept... // Cu săgeta-i otrăvită/ A sosit ca să mă certe/ Fiul cerului albastru/ Ș-al iluziei deșerte.*

C. N.: *O bijuterie de poem, oglindind o dragoste otrăvită, pe cât de înfloritoare, pe atât de dureroasă și de lucidă.*

N. B.: Dar vedeți ce contradicție? Numai un om de geniu pune lângă un substantiv de o anumită valoare un atribut care îl contrazice. Cum să dorm când sunt treaz? Eminescu o spune. Și eu o zic în multe lucruri. Și când fac astfel de paradoxuri, mulți afirmă că e o greșeală, o prostie. Eu fac o metaforă splendidă.

C. N.: *În dese rânduri, v-ați revoltat împotriva așa-zișilor intelectuali care declară cu emfază tot felul de lucruri „mestecate” și utilizează deseori clișee.*

N. B.: Când aveam 7 ani, am locuit în Lugoj, într-o curte, unde erau mai multe familii, care aveau copii, cu care mă jucam, vorbind germană și puțin română. Acolo, în curte, era o femeie, tânără și frumoasă, însă fără un braț. Avea un copilăș foarte frumos. Îi dădea

să mănânce astfel: ea avea într-o pungă pâine, lapte, brânză, carne, băga în gură, mesteca și îi dădea copilului din gura ei. M-am speriat. Mi-a rămas în cap, deși au trecut atâția ani. Asta fac și ei, așa-ziii intelectuali, iau în mintea lor un lucru „mestecat“ de alții, nu sunt capabili să spună propria lor idee.

C. N.: *Evocarea copilăriei este deosebit de puternică și trădează o traumă formativă. Alte experiențe marcante par să fi fost cele din perioada liceului și a facultății.*

N. B.: Bolșevicii m-au dat afară de la seminar, după ce am venit cu două volume din Platon, discipolul lui Socrate. Mulți oameni inteligenți cred că filozofia e inutilă, întrucât, de peste 3000 de ani, filozofii nu au ajuns la o concluzie clară, care să poată fi demonstrată ca în matematică, deși în matematică sunt probleme greu de explicat sau imposibil de rezolvat - de exemplu, noțiunea de zero, noțiunea de infinit ori axiomele lui Euclid.

C. N.: *Când erați în liceu, la Lugoj, și, apoi, la facultate, la Filosofie, în București, s-a făcut reforma în învățământ – bibliotecile au fost cenzurate, au fost eliminați din programa școlară și din mediul academic „reacționarii“ Eminescu, Rebreanu, Blaga, Platon, Aristotel, Nietzsche și introduși Max, Engels, Lenin și Stalin. Cum ați reușit să ajungeți la cărțile interzise?*

N. B.: Pentru că au dat afară biblioteca liceului și eu m-am împrietenit cu doamna de acolo, mai furam câte o carte, pe care o duceam acasă. Așa am dat peste primul meu maestru, un francez, Stendhal, pe care îl chema Henry Bayle, care a scris o carte numită *Roșu și negru* și pe care am citit-o în franceză și în română. Mai târziu, când am fost student, am văzut că anumiți autori erau interziși, le-am căutat cărțile în anticariate, dar se găseau greu, se vindeau pe sub mână, în clandestinitate. Atunci am început să-mi dau seama că e o porcărie ce se întâmplă, așa cum îmi dau seama și azi. Atunci era o porcărie mai mare.

C. N.: *Prin lectura underground, erați, încă de atunci, un „decadent“, „un disident“, un practicant al rezistenței prin cultură. Când folosiți cuvântul „porcărie“ vă referiți la arestările care se făceau în perioada stalinistă, când Procuratura acționa ca braț de fier al Securității și nu se respectau drepturile omului?*

N. B.: La noi nu exista ceea ce se cheamă *Habeas Corpus*, care este un concept juridic inventat de englezi, în 1679. *Habeas Corpus* înseamnă că nu poți aresta pe cineva fără să ai un ordin judecătoresc. Când se strică justiția într-un stat, s-a dus și democrația. La noi, în anii 1950, oamenii erau luați arbitrar de pe stradă și băgați în pușcărie fără mandat judecătoresc. Toți golani erau făcuți ofițeri de securitate și aveau drept asupra omului, ca asupra unui animal. Și azi e cam la fel, se fac abuzuri în numele unor principii democratice. Eu am o expresie, inventată de mine: „Osul genetic nu e suficient“. „Osul genetic“ sunt zece generații de preoți catolici. Pentru mine e

o crimă să ataci demnitatea unui om. Regimul comunist a călcat în picioare asta sistematic.

C. N.: *Credeți că în universitățile de astăzi nivelul de cultură a crescut, din moment ce trăim în libertate?*

N. B.: Acum toți cred că trăiesc în libertate, deși, la noi, libertatea înseamnă când, după ce ai fost la un stăpân, te duci la alt stăpân să fii sclav. Foarte multe calități pot fi câștigate prin muncă, studiu, trăind într-un mediu intelectual superior, urmând o facultate bună, nu ca astea de aici.

C. N.: *După 1990, au apărut universități de duzină, lipsite de rigori, care comercializează educația, iar accesul la informație nu compensează lipsa disciplinei intelectuale.*

N. B.: Știți care e bugetul pentru cultură în România lui 2025? Este 0, după 0 urmează o virgulă, iar după acea virgulă, spre rușinea acestei țări, urmează încă un 0, apoi urmează un 7.

C. N.: *Deși Uniunea Europeană ne pune la dispoziție fonduri semnificative, instituțiile responsabile de dezvoltarea proiectelor culturale întâmpină dificultăți majore în absorbția eficientă a acestora.*

N. B.: Sau profesione... poți să înveți lângă un maestru.

C. N.: *Studiul sub îndrumarea unui pedagog strălucit produce excelența. De altfel, cuplul maestru-ucenic este omniprezent în creația dumneavoastră.*

N. B.: Eu l-am introdus în literatura română.

C. N.: *Încă din Renaștere avem exemple de cum învățăcelul devine superior profesorului. Leonardo da Vinci și Michelangelo Buonarroti și-au depășit cu mult dascălii.*

N. B.: Am un tablou de Rafael și statueta lui David. Eu sunt un pasionat al Renașterii, pe care o știu prin italieni, nemți, francezi.

C. N.: *Se spune că, în Franța, nu ați fost impresionat de avionul Airbus ori de trenurile TGV, ci de brânza și vinurile de acolo. E adevărat?*

N. B.: Când am stat în sudul Franței, veneau la piață mari profesori universitari ca să vândă brânză făcută de ei. Mâncau din animalele crescute de ei. Și din vinuri fac bani mulți.

C. N.: *Da, agricultura tradițională, sustenabilă, este o resursă valoroasă. Recent, în Aula Academiei Române, ați stârnit zâmbete și încruntare, afirmând că românii sunt făcuți pentru agricultură și cultură. De fapt, criticați potențialul neexploatat al României, lipsa de viziune culturală și economică?*

N. B.: Chiar și astăzi, dacă faci bine cultură sau agricultură, ești foarte sus. După Primul Război Mondial, aveam leul mai tare decât francul francez, aveam grâu. Comuniștii au luat pământul de la țărani și sperau ca bieții oameni să cultive în curtea din spate cartofi ori porumb; să oblige medicii și inginerii să lucreze în grădină după ce vin de la slujbă. Acum ne batem joc de țărani, vindem pământul, nu

muncim, cu importul stăm prost. Toată lumea se plânge, dar nimeni nu știe cine-i de vină.

C. N.: *Omul care apără valorile românești - pământul, munca și cultura - vorbește din perspectiva celui care are rădăcini adânci, atât autohtone, cât și de peste graniță, și care a cunoscut lumea largă. Pe unde ați călătorit?*

N. B.: În tinerețe am umblat cu mașina prin toată Europa. Am stat mult în Italia, în Spania, în Germania, am publicat la Paris. Am fost în Suedia, unde președintele Institutului Suedez mi-a oferit o nominalizare la Premiul Nobel.

C. N.: *V-a părut rău că nu ați fost laureat?*

N. B.: Niciodată! Nu am dorit să iau Premiul Nobel. Nichita Stănescu, prietenul meu, ar fi avut șansă să-l ia, dar cei de la partid au mințit. Românii nu și-au dat seama că-l aveau pe cel mai mare poet din Europa. Nici acum nu știu.³

C. N.: *Este adevărat că Nichita Stănescu scria versuri de circumstanță ca să-și ia leafa, iar poeziile de geniu le ținea în sertar?*

N. B.: Nichita Stănescu era foarte inteligent și sensibil. Totuși, a publicat niște porcării cu Stalin, în *Gazeta literară*, unde era redactor - lucra în colțul unui culoar mic, lângă closet. Când am ajuns șeful redacției *România literară*⁴, Comisia Comitetului Central mi-a dat voie să-l numesc adjunctul meu, încă din prima ședință. Paul Georgescu, care era șeful *Gazetei literare*, știa că băiatul ăsta e foarte talentat. Îi publica doar poezii cu Uniunea Sovietică, dar îl chema la el acasă, iar Nichita îi citea poeziile lui din sertar. Toți trăiau cu frica în suflet.

C. N.: *Povestiți, vă rog, cum s-a născut volumul de poezii 11 elegii, rod al prieteniei dumneavoastră cu Nichita Stănescu.*

N. B.: Nichita Stănescu a scris, în 1966, uriașa sa carte de versuri, *11 elegii*, cu care a rupt convențiile lirice de până atunci. Creația lui a fost profund influențată de lungile nopți petrecute împreună studiind *Elegiile duineze*, ale lui Rainer Maria Rilke. Această carte s-a născut, așadar, din acele nopți de căutare și de înțelegere a spiritului rilkean. Mult mai târziu, în 2006, intenționând să-i fac un dar acestui prieten al meu din tinerețe, am îndrăznit o versiune românească a

³ La mijlocul anilor 1970, conducerea de la București încerca să-și construiască o imagine internațională favorabilă, exportând cultura, în ciuda cenzurii interne. Nichita Stănescu era promovat peste granițe, dar, acasă, i se aduceau reproșuri din partea intelectualilor anti-regim, care îl vedeau complice. În 1980, poetul este propus pentru Premiul Nobel de editorul suedez René Coeckelbergh, influențat de Gabriela Melinescu, fosta lui iubită, și de Nicolae Breban. Stănescu ar fi fost boicotat chiar de Securitate, deoarece era inadmisibil ca altcineva să ia premiul înaintea lui Ceaușescu, care spera la Nobelul pentru Pace, invocând contribuția sa la medierea conflictelor dintre țările arabe și Israel. În mod absurd, regimul confunda Nobelul pentru Literatură, decernat la Stockholm (Suedia), cu Nobelul pentru Pace, acordat la Oslo (Norvegia).

⁴ În 1968, *Gazeta literară* este redenumită *România literară*.

intraductibilelor poeme nemțești, fiindcă *Elegiile duineze* sunt un adevărat monument al spiritualității europene.

C. N.: *Poemele lui Rilke sunt intraductibile pentru că sunt pline cu metafore greu de înțeles?*

N. B.: Rilke spune că orice înger este teribil. Toată lumea, mai ales literatura pentru copii și cea pedagogică, prezintă îngerul ca pe o ființă bună, caldă, drăguță, care te ajută. Ori, nebunul ăsta de Rilke, acest neamț născut la Praga, spune, în elegia lui, că îngerul este îngrozitor. Într-adevăr, unul dintre șefii îngerilor a devenit demonul Lucifer.

C. N.: *Viziunea poetică a lui Rilke seamănă cu cea a lui Tudor Arghezi din Psalmi?*

N. B.: Rilke e mai modest, nu îi numește, ca Arghezi, psalmi. Voi recita un psalm arghezian: *Ruga mea e fără cuvinte/ Și cântul, Doamne, mi-e fără glas, / Nu-ți cer nimic. Nimic ți-aduc aminte. / Din vecinicia ta nu sunt măcar un ceas. // Nici rugăciunea, poate, nu mi-e rugăciune, / Nici omul meu nu-i, poate, omenesc. / Ard către tine-ncet, ca un tăciune, / Te caut mut, te-nchipui, te gândesc.*

C. N.: *Versurile sunt o autentică artă poetică: tăcerea ca formă supremă de rugăciune, smerenia ca revoltă, autoironia, incertitudinea, criza identității.*

N. B.: Arghezi scrie frumos, dar versurile lui Rilke, pe care ți le voi traduce acum din germană, sunt superioare (ia o carte de pe măsută): *Stinge-mi ochii, eu pot să te văd, / Astupă-mi urechile, eu pot să te aud, / Fără picioare pot merge la tine/ Și fără gură pot să te chem.* Deși umil, fără trup, e puternic, îl caută pe Dumnezeu. *Taie-mi brațele, eu tot te voi ține cu inima, ca într-o palmă.* Acesta e amorul: a cuprinde fără brațe. De aici anvergura! Deodată, din marea timiditate și umilință, apare orgoliul. Tu mi-ai dat corpul ăsta formidabil. Nu am nevoie! Iubirea trece peste tot. Este o iubire peste trupuri, peste materie. *Oprește-mi inima, și capul meu va bate mai departe pentru tine.* Ultima resursă e creierul. *Și dacă-mi vei arde și capul... ori Dacă ai să arunci focul în creierul meu... urmează ultimul vers, peste nivelul lui Shakespeare, Atunci am să te port în sânge.* Iată, șapte versuri. Ce diferență față de Arghezi! Din astea am făcut cu Nichita. Dar să știi că foarte puțini poeți români îl cunosc pe Rilke.

C. N.: *Câtă sensibilitate! Cu cât omul e mai dezmembrat, cu atât rugăciunea e mai pură. Tocmai dezgolirea ființei ne duce spre marile întrebări ale prozei, ce sapă în adâncul psihicului uman. Care dintre romanele dumneavoastră vă este cel mai drag și de ce?*

N. B.: Cea mai bună carte a mea este *Bunavestire*. În prefața de 30 de pagini, Eugen Negrici face o teorie enormă: spune că proza mea e un punct de referință în toată istoria romanului românesc și că pe mine mă interesează marile teme și, mai ales, ființa. Cel interesat de ființă trebuie să cunoască psihologie. În 1900 psihologia era în plină efervescentă, cu Freud, Adler, Jung. Când descriu pe 30 de pagini psihologia cuiva, voi aruncați cartea, spunând că Breban e greoi și

plicticos. Vreți să știți repede cine a făcut, de ce a omorât, cine a găsit, acțiuni din acestea simple, foarte aproape de animalitate. Uneori și eu descriu scene foarte dure, dar nu asta mă interesează.

C. N.: *Considerați că un romancier contemporan, precum Mircea Cărtărescu, care scrie cu talent despre experiențele sale personale, poate fi considerat un mare creator de ficțiune?*

N. B.: Spaniolii, la 1600, au dat unul dintre cei mai mari romancieri ai lumii: Miguel de Cervantes. Un uriaș, care mi-a fost maestru. *Don Quijote* este o ficțiune. Ficțiune înseamnă o invenție epică. Cărtărescu nu inventează nimic. El scrie interesant cu tatăl, cu mămică, cu colegii lui, dar nu e în stare să creeze un Grobei sau să creeze un Don Quijote, un Hamlet, ceva care nu există. Ori pe noi, mari scriitori, ne interesează acele ființe care nu există.

C. N.: *Pentru că sunteți un mare creator de ființe inexistente, ales în elita intelectuală a țării, credeți că Academia Română, a căru membru sunteți de peste 25 de ani, este o instituție liberă?*

N. B.: Am acceptat să intru la Academie în 1997, ca membru corespondent, iar în 2009 am devenit membru titular. Din 2600 de membri ai Uniunii Scriitorilor, doar vreo 10 sunt membri ai Academiei. (...) Academia e singura instituție liberă din România, pentru că e singura instituție superioară de cultură și știință, în care nu ești numit, ci ales membru. La alte instituții se numește un golan, de care nu a auzit nimeni, fără prestigiu. Cum să conduci o țară în care nu te respectă nimeni?

C. N.: *Când ați realizat că vreți să deveniți scriitor?*

N. B.: Aveam 18 ani, voiam să ajung scriitor, nu unul ca Stendhal. Îi spuneam mamei: „Mamă, eu voi fi mare, voi fi ca Cezar Petrescu sau ca Ionel Teodoreanu“. Dar ea îmi răspundea: „Nu dragul meu, noi suntem o familie modestă, fă și tu o facultate“. Tata voia să fiu inginer silvic. Avea un văr, la Baia Mare, care era inginer silvic, deținea 3000 de hectare de pădure și 4 cai la trăsură.

C. N.: *Ce calități trebuie să aibă un om de cultură?*

N. B.: Un om de cultură trebuie să aibă două calități, care nu se pot obține în timpul vieții, oricât de harnic ar fi, câte facultăți ar absolvi sau diplome ar avea puse pe pereți. Una dintre ele este inteligența, care nu se poate învăța. Eu am avut-o la 12 ani, când am pus mâna pe Stendhal, am avut o lumină. A doua calitate: sensibilitatea - o ai sau nu o ai. Eu o am „îngrozitoare“. La 7 ani plângeam când citeam *Hamlet*. Un cuvânt al tatălui meu mă rănea timp de trei luni. Iar lumea spune că Breban e un arogant, megaloman, puternic...

C. N.: *Pe lângă fascinația pentru cărți, ați fost pasionat de sport. Cât de esențială s-a dovedit mișcarea fizică pentru dumneavoastră, ținând cont de vârsta înaintată, pe care o întruhipați cu atâta vitalitate? Sunteți un exemplu pentru tinerii de astăzi, cufundați în lumea seducătoare a ecranelor, în detrimentul unui stil de viață sănătos.*

N. B.: Am fost în lotul național de atletism și am înotat mult. Mi-am apărât inima. La 20 de ani am fost diagnosticat cu suflu sistolic. Un medic formidabil, care avea doctorat în Anglia, mi-a spus: „La dumneata, sângele cade înapoi în ventriculul stâng, iar inima se tot mărește și o să crape, când vei avea patruzeci de ani. Dacă poți să înoți în fiecare zi treizeci de bazine, ai o șansă.“

C. N.: *Ați supraviețuit prin disciplină și perseverență. Cum ați găsit aceeași putere atunci când cariera dumneavoastră literară a cunoscut primele obstacole, după o ascensiune fulminantă? Ați debutat în 1965 cu romanul Francisca, iar până în 1968 ați publicat alte două romane, În absența stăpânilor și Animale bolnave, ambele bine primite de critică. În 1971 ați fost selectat, la Festivalul de la Cannes, ca scenarist și regizor al filmului Printre colinele verzi.*

N. B.: Mă aflu în Franța, când vestea *Tezelor din iulie 1971* m-a lovit ca un șoc. Am reacționat public, printr-un articol în *Le Monde*, denunțând derapajul lui Ceaușescu. Apoi mi-am dat demisia din funcția de redactor-șef al revistei *România literară*. Ulterior, am fost exclus din Biroul Uniunii și din Comitetul Central. Totuși, am preferat să mă întorc în România, pentru Conferința Scriitorilor, la care nu am fost lăsat să intru. Eram frumos, aveam haine scumpe, o vilă la șosea, mașini la scară, bani... Copilul popii de la Lugoj a dat cu piciorul. Toți au zis că sunt nebun. Păi, bineînțeles că eram nebun. Cum poți ajunge liber, dacă nu ești nebun?

C. N.: *Ce ați făcut după ce ați fost marginalizat și nu vi s-a mai permis să ieșiți din țară, deși erați cetățean german? Ați continuat să scrieți, ca revoltă?*

N. B.: Am mers la malul mării, lângă Constanța, în satul 2 Mai. Am închiriat, de la un lipovean pescar, o cameră cu pământ pe jos. Acolo am scris *Îngerul de gips*, un roman de peste 500 de pagini, pe care l-am terminat în patru luni, și care a fost publicat în 1973.

C. N.: *O carte splendidă, un mit modern, cu o psihologie neînțeleasă nici astăzi. Este oare Mia Fabian vulgară? Această parte a firii ei îl atrage pe doctorul Minda?*

N. B.: Fals, nu e vorba de atracția vulgarităților. Resping ideea simplă că Mia Fabian descifrează vulgaritatea nativă a doctorului, lucru care îl face pe acesta vulnerabil. Minda este teribil de interesat de propriul său destin, un egoist ar zice Stendhal. Fabian îi propune o imagine total diferită de cea pe care o vede răsfrântă de oglinzile umane din jur, îl incită, îl neliniștește, îl face să râdă, îl înfurie, îl dezechilibrează, îl distruge. Mai bine zis, îi dă o șansă a regenerării, a umanizării.

C. N.: *În galeria marilor dumneavoastră „catedrale de hârtie“, au urmat două romane, născute din cenușa dragostei. Care sunt acestea și ce taină le face să palpите încă?*

N. B.: Finalul romanului *Bunavestire* este scris cu sângele și umbra Mariei, prima mea soție. A urmat *Don Juan*, carte dedicată lui Cristinel,

cea de-a doua soție - psiholog și curator artistic, o femeie de o rară sensibilitate, învinsă, din nefericire, de o boală nemiloasă, autoimună. Două femei, două prezențe luminoase, care refuză să moară cât timp mai există un cititor care să le poarte în inimă și în memorie.

C. N.: *Firește, ele continuă să trăiască prin cuvânt, prin cititorii care le descoperă, fără să știe că, dincolo de ficțiune, pulsează viața. Doamnă Nicolae Breban, vă mulțumesc pentru această conversație, o adevărată călătorie prin labirinturile literaturii și ale existenței. O ultimă întrebare, vă rog. După atâția ani, atâtea romane, atâtea bătălii... ce rămâne la final, ce frază ați dori să lăsați lumii?*

N. B.: Rămâne fraza mea germană, pe care o duc în spate de mai bine de șaiszeci de ani, fraza care nu se poate citi în metrou, ci cere nopți albe, pentru că te sufocă cu adevărul ei. Rămân personajele mele Grobei, Castor, Rogulski, ele nu vor muri niciodată. Și rămâne ce i-a zis Dumnezeu lui Avraam: „Să facem legământ între Mine și tine, pentru că numai noi doi suntem... deși numai Eu sunt“. Pe mine Dumnezeu m-a întrebat „La ce vrei să renunți?“, iar eu i-am răspuns ca un nebun „Cam la tot!“. A fi cult nu e o mare fericire, e o povară grea...

TITI DAMIAN

D. R. POPESCU, VÂNĂTOAREA REGALĂ -partea a doua-

Vrmătorul capitol debutează cu o afirmație tranșantă a lui Tică, dezvăluit ca narator: „-Și totuși cred că l-am cunoscut pe Calagherovici; de văzut, în orice caz l-am văzut. Dacă cumva el a fost omul acela care l-a căutat pe Dunărișu în timpul ploilor din luna lui cuptor, călare pe o bicicletă, tot întrebând de Dunărișu, pe care l-a găsit la dispensar împreună cu Moise. A dat mâna cu Dunărișu, au vorbit despre Dunăre, despre ploi. A apărut și Țeavălungă, pe care Sevastița îl tăiașe sub limbă să-l scape de boala dată de căteii „ce deveneau turbați dacă nu erau tăiați sub limbă“. Belivacă intenționa să aducă și calul să fie tăiat și el sub limbă, ca să nu mai rămână cu mädularul ridicat. Așa că a hotărât să-l îmbete cu o damigeană de țuică turnată pe gât, ceea ce s-a și întâmplat. Calul a murit cu vâna încă în putere.

De acum încolo, Florentina se plimba cu bicicleta lui Calagherovici, „dacă acesta este într-adevăr Calagherovici“. Concluzia: „Nu am știut precis dacă omul acela a fost Calagherovici, deoarece Sevastița schimbasesse numele oamenilor, - superstiție populară - să-i ferească de demonul turbării: „Știu că pe mine mă botezase Baltă, pe Țeavălungă îl chema Chilipir, pe Lereu – Gheorghe, pe Margareta - Bombonica, pe Ostrogotu – Sofronie, pe Apăchioară – Zăbic, pe Crăișoru cel Mic - Hitler, pe Bița - Evanghelina, pe Dănilă – Acatrinei, pe Florentina - Mia, pe Moise – Cazan, Horia Dunărișu - Laurențiu, fiecare cu alt nume, „ca să nu-i recunoască câinii și boala“. Totuși turbarea nu avea nici început, nici sfârșit și ea putea fi oriunde, credea Sevastița și, „odată intrată în om, se învârtea în el neîntreruptă de nicio doctorie și domnea peste sângele și suflarea omului până le stingea și trecea în altul să domnească.“ (p. 239) Laurențiu (Dunărișu) îi face cunoștință lui Dănilă (Acatrinei) cu Calagherovici, „dacă acesta era Caraghelovici.“ O contră între cei doi: „Domnule, aici ești la dispensar, adică la mine acasă și nu mi-e frică nici de dumneata, nici de alții!“ (p. 239) „Îmi pare bine că sunteți prieteni, i-a zis Cazan (Moise) omului cu bicicleta și că ai

venit să-l cauți, și l-a arătat pe Laurențiu, adică pe tatăl tău. Așa se explică de ce el a ținut la tine și spus o vorbă împotriva ta.” (p. 240) Contre: „-Ție vreau să-ți spun că poți să-i spui lui Gălătioan că știu de ce mi-au dat drumul: ca să vadă unde mă duc și cu cine mă întâlnesc și ce vorbesc și ce complotez, ce relații am, ce oameni cunosc. Ei vor să vadă pe cine mai pot băga în belea, ca să mă înfunde, înfundându-i pe ei, pe mine și mai tare”. Îl roagă pe Dănilă să-i lase singuri: „-Ai putea fi și dumneata una din victime!” (p. 241). Este o propoziție avertisment care va dovedi, spre finalul romanului, justificarea pedepsirii crunte a lui Dănilă (Acatrinei). Contre și explicații codate între Cazan (Moise) și Calagherovici: „Dar și tu te temi că stai de vorbă cu mine, deși n-ai nici un motiv sau ar trebui să ai unul care să te bucure: că ai de la mine o mărturie pe care o poți transmite amicului tău. Faptele sunt grăitoare: am spus întotdeauna că vreau să fiu șef peste tot din jurul Turnului vechi, unde intră și Câmpulețu și Braniștea în care ne aflăm acum. Pe cuvânt de onoare, și acum vreau să fiu șef, o spun din suflet. Și cred c-am să ajung. -Când? -Asta nu știu precis.” (p. 241) „-Ce te-a adus pe tine alături de Gălătioan? De ce semnezi în alb ce crede el? -Sunt parșiv, Calagherovici, surâse el. -Dar tu de ce faci pe marele apostol când înjuri în dreapta și-n stânga? -De ce faci pe comunistul? -Fiindcă sunt! -Crezi? -Eu? Da. -Atunci de ce te plângi, de ce faci pe victima? -Dragul meu, eu nu fac pe victima, eu sunt o victimă! -Pentru ce nu te-ai înscris mai demult? Pentru mine e la fel, chiar de ești dat afară. - Eu nu m-am dat afară, ei m-au dat! -De ce nu recunoști că ai pierdut partida? -N-am pierdut nimic!” (p. 242) Este un fragment mai lung reprodus aici, întrucât devoalează, cu mare grijă, nu cât ar trebui, o epocă politică a epurărilor din partid, o luptă pentru putere, pentru supraviețuirea unora sau dispariția altora, luptă care se ducea fără menajamente. Aluzie clară a scriitorului privitoare la anii '50 și la interogatoriile din beciurile poliției comuniste, bazate pe torturi, intimidări pe mărturii false, simple presupuneri sau zvonuri.

Se continuă un fel de judecată, paralel cu destăinuirea adevăratei fețe a lui Calagherovici, introducându-se în ecuație, alt nume: „-Dar ai recunoscut c-ai fost în legătură cu Policarp Ionașcu! -Am recunoscut tot ce mi s-a cerut. -Și n-a fost adevărat. -Mie nu-mi place să-mi amințesc zilnic niște dureri mai vechi. Nu mi-a plăcut să merg când puteam să merg și aveam și dreptul să-l iau la întrebări pe plutonierul ce mi-a smuls unghiile și să-i plătesc ce-ar fi meritat.” (p. 243) „-L-ai pomenit pe Policarp!” Explicația lui Calagherovici: „-Da, am fost în legătură cu Policarp Ionașcu. Nevastă-mea trebuie să audă și să înțeleagă c-am fost omul lui Policarp Ionașcu și în fața mărturiilor mele, pe care cei ce mi le cereau, trebuiau să i se aducă la cunoștință, ea trebuia să mă creadă vinovat: cel puțin asta era speranța mea: ca ea să mă creadă omul lui Policarp Ionașcu, omul care era responsabil cu unghiile mele. Dacă eu nu recunoșteam ce mi se cerea, dovezi tot ar fi găsit ei să probeze că eram una cu Policarp și prima dovadă avea să fie luată

chiar de la nevastă-mea. Atunci mi-am zis: dacă ai mei scapă, tot e bine. De aceea te-am și căutat: să trăiesc acel moment penibil când eu cu povestea mea o să fiu ridicol spunând-o în fața unuia dintre cei ce m-au băgat acolo. -Eu? -Și tu!"

Urmează demascarea, de fapt judecata și dezvăluirea adevăratei fețe a lui Calagherovici: „-Cine a primit bani de la Policarp, eu sau tu? Cine a fost cumpărat ca să țină în casă aparate pentru o muncă clandestină? -Eu. -Bineînțeles că tu! -Văd că știi totul, mă predau: au găsit și dolari la mine și arme, și scrisori și au prins și legătura ce-o aveam prin fiul lui Policarp cu consulul acela străin. -Nu, Calagherovici, nu cumva ai fost trimis aici ca să ne provoci? Nu cumva ai fost pus de Gălătioan să vezi care sunt de partea lui și care nu? Spune, nu te sfil! Poate că nu ai fost nici prima dată la închisoare și unghiile ți-au căzut când ți-au degerat picioarele la cabană, când te-ai îmbătat cu fosta nevastă a lui Policarp. Mărturiile mincinoase, ce ți s-au cerut, nu le-ai dat cum ai povestit și le-ai dat ca să creadă lumea c-ai pățimit, ai stat în umbră, ca să apari iarăși și mai mare, la Turnuvechi, poate cu grade și mai mari. Chiar așa de prost mă crezi, să-ți iau de bune toate balivernele. Într-adevăr, ești monstruos. Să-ți minți nevasta și să dai mărturisiri peste mărturisiri știind că ea are părinți și prieteni și ca orice femeie își spune durerea, și se va împrăștia și lumea să știe ce fel de om ești tu, ba ai mai apelat și la faptul că ești comunist, adică la conștiința ta de partid! O, ce mare te crezi, dacă consideri c-ai fost acuzat de crime! Hai, spune-mi ce ți-au zis: nu iubești țara, nu iubești comunismul de nu ne ajută! Spune-le că nu ai mai putut rezista, mai ales când au făcut din nou apel la calitatea ta de comunist, și-ai spus totul despre Policarp Ionașcu și despre legăturile tale cu ei. I-ai spus că povestea cu nevasta lui Policarp e inventată de ei și nu-i adevărată. N-aveai când să fi fost cinstit înainte, neexistând acest înainte, totul fiind neîntrerupt așa cum zice și Sevastița că neîntreruptă este turbarea când pătrunde în om. De ce taci, dragă? Nu mai folosești cuvântul acesta dragă? Oare chiar atât de necinstit e Gălătioan când spune că Policarp te-a băgat la închisoare când a văzut că ai pierdut trenul ca să ieși de acolo martir și să poți ocupa funcții și mai mari? Erai șeful Câmpulețului, înaintea lui Gălătioan, când Căcea a fost prins în car, întâmplător, cu niște candelabre care s-au dovedit a fi ale nevastei lui Policarp. -Nu le furase. I-au fost date în păstrare. -Nenorocitul de Căcea, strâns cu ușa, a mărturisit că tu, fiind atunci șeful Câmpulețului, puneai la cale prinderea multor inși cu funcții politice, poate chiar a lui Gălătioan, adjunctul tău, și băgarea lor la dubă. Voi ai să dai o mare lovitură politică prin care nu doar să-ți numești în posturile cheie pe cine doreai, dar prin asta să se vadă la Turnuvechi și mai ales sus, că ai cap și să fii pus într-un scaun și mai mare.” (p.244-248) Concluzia care sună a demascare și miroase a condamnare: „-Calagherovici, nu ești curat: ori ai fost dat jos ca apoi ieșind de unde-ai ieșit acum să-i poți băga pe alții la

zdup și pe umerii lor să te ridici și mai sus, ori ai plănuit un drac și mai mare, cu adevărat ai plănuit să-i înfunzi pe cei din jurul tău și să fii dus în Turnuvechi și mai sus. Ai venit cu bicicleta doamnei Varlaam. De ce-ai venit? Cine ești tu cu adevărat? Cel ce spui că ești, ori cel ce minți că ești, ori cel ce se spune sau se minte că ești?“ (p. 248) Așadar, comunistul: omul cu dublă față.

Pe măsură ce evenimentele legate de mersul turbării se derulează, la un moment dat, în prim-plan rămâne bicicleta adusă de Calagherovici, dar pe care o cedează domnișoarei Mia (Florentina). Acestea, în scurt timp, „deveniseră inseparabile, adică este imposibil s-o vezi pe una fără cealaltă, de parcă crescuse una din alta: bicicleta în jos din picioarele ei și din ce avea spre pământ domnișoara și domnișoara în sus, din bicicletă. Rămânea întrebarea: Cine fusese mai întâi, domnișoara sau bicicleta?“ Omul ce-o avusese, i-o făcuse cadou, iar ea considera că i se cuvenea s-o aibă. Din nou ambiguitate și incertitudini în legătură cu acesta: „Cel ce-o avusese și care putuse să fie Calagherovici sau nu putuse să fie el“, a plecat înghesuit și cătrănit în șareta directorului din Pătărlagele. Se sugerează că domnișoara Mia (Florentina) era un personaj important, om de legătură între Braniște și Câmpuleț, de se tot ducea la „coafor“, adică la instructorii, joia.

În celălalt plan, al turbării, Irimie a îngropat armăsarul la doi metri sub pământ. L-a ajutat Chilipir (Țeavălungă), dar de-abia atunci și-au dat seama că Acatrinei (Dănilă) a lăsat-o mai moale cu boala, acum se plimbă cu bicicleta cu domnișoara Mia. „Acum e mai sigur de nu ne mai cheamă să prindem javrele: s-a obișnuit cu ele și cu ideea că tot nu le putem căsăpi pe toate și când te obișnuiești cu o nebunie, te obișnuiești cu un adevăr: e clar că ea cu adevărat există, e o altă treaptă a bolii dacă urlatul nu mai folosește la nimic.“ (p. 250).

A doua zi, în curtea lui Căcea se strânsese lumea, mirându-se cum găinile săreau de pe un picior pe altul, cârâind și mușcându-se de pene și de unde apucau. Găinile, năucite, ori de soare ori de băutura, se roteau cotcodăcind, și dându-se peste cap, țintind cu ciocul muște imagine. Bănuia că s-au îmbolnăvit de la armăsarul îngropat. Căcea și-a băgat găinile în coteț, le-a scos pe câte una, le ținea ciocul strâns până dădeau ochii peste cap, nelăsându-le să tragă aerul în piept, „ca nu cumva să îmbolnăvească aerul“, apoi le arunca una câte una pe foc. O discuție dintre Acatrinei și Căcea lămurește chestiunea cu candelabrele: „Candelabrele le am de 30 de ani, le-a câștigat tata jucând cărți cu niște ofițeri la care era ordonanță!“

În joia următoare, domnișoara Mia veni de la Câmpuleț speriată. Aflase că o verișoară de-a mamei ei, după ce-a fost mușcată de un câine turbat, n-a scăpat cu viață, deși se dusesse la tratament la Turnuvechi. Veni vorba și de Calagherovici, „dacă n-o fi fost vorba de vreun alt ins cu același nume“, căruia o babă îi arsese mușcătura cu un vătrai roșu, se afla la spital în București, fără speranța să scape.

Îl luaseră de acasă cu salvarea și nevastă-sa rămăsese uimită, fiindcă nu-i arătase măcar buba și nu-i spusese ce pățise. După Alexandra, „turbarea era un fel de strigoii ce umbla ziua și noaptea pe unde nu te așteptai și oricând putea să se lege de oricine să-i aducă suferință și moarte și n-avea cum să se ferească de ea“.

Cazurile de turbare se înmulțiseră. Mia a văzut niște boi căzuți pe arătură, altădată era să calce niște vulpi somnoroase și nepăsătoare cu bicicleta. Prin pădure dăduse de leșuri putrezite de păsări și de iepurii care alergau încrucișându-se fără noimă. Îl cheamă pe Dănilă, într-un fel îl ademenește: „-Vino cu mine în pădurea de lângă Dunăre și o să vezi! -Nu mă tem de animale, mă tem de tine! răspunse el. -Ce pot eu să-ți fac? -O, de ce te gândești la prostii? -Ce poate să-ți facă o fată dacă tu nu poți să-i faci nimic? -Trebuie să luăm și oameni cu puști și poate și câini, să stărpim vulpile și iepurii bolnavi! -Și cu câinii ce faci? -Câinii o să prindă mai repede vânatul, îi duce mirosul. -Și pe urmă n-o să se îmbolnăvească și ei? -Nu, o să-i pun pe oameni să-i împuște“ (p. 255) „-Hai să mergem amândoi și să-l luăm și pe el, o să stea pe picioroange și n-o să pățească nimic, de-o fi adevărat ce spui tu. El o să fie martor să vadă cine dintre noi minte sau visează. -Nu, cu un copil nu mă duc într-o pădure turbată. Numai cu tine, de ai curaj. Luăm și pușca lui Chilipir (Țeavălungă), dacă vrei. -Bine, zise el. Și merseră și luară pușca și pe bicicletă plecară amândoi în pădurea de lângă Dunăre.“ (p. 256)

Tensiunea crește, evenimentele se precipită. Următorul capitol debutează cu un vis halucinant al lui Nicanor. Un candelabru cu șase lumânări, sub el o pătură cu flori de trandafir, pe care se afla un câine cu trei capete, lăptos, uriaș și fioros, lătrând cu cele trei guri la niște muște care li se așezau pe frunte. Apare și Ciocănelea în costum de ginere și Evanghelina cântând popește. Dimineața i-a povestit visul lui Gheorghe, fără ca acesta să-i dea vreo dezlegare. În plus, apare domnișoara Mia, parcă mai tentantă ca oricând: se spăla la fântâna lui Sofronie cu picioarele în lighean și genunchii ei erau luminați de lumina potolită a dimineții: „Chilipir (Țeavălungă) n-avea astâmpăr ca un șobolan flămând printre știuleți fără boabe și se uita unde mă uitam și eu cu Gheorghe“. (p. 257) Dinții stricați ai lui Gheorghe lăsase aerul în urma lui plin de duhoare. Asta îi aduce aminte lui Nicanor de țișanii morți, ai lui Găozaru, căroră le muriseră și mama, și tata. Frații dăduseră foc casei și gardului. Când a venit Acatrinei (Dănilă), se presupunea că au murit de turbare, căci ei mâncaseră vaca lui Belivacă, crezându-se acum că e vinovată de moartea lor. Până la urmă, sătenii băgară pe toți patru Găozarii într-un mormânt și le făcură și un monument, după propunerea lui Berlinbei: „Pot să fie fericiți acum, nici n-au visat ei așa monument și așa cruce mare!“

Nicanor, cel cu picioroangele, în ipostaza de martor, îi urmărea pe cei doi, domnișoara Mia (Florentina) și Acatrinei (Dănilă) cum intraseră amândoi în Dunăre, „goi ca lumina“. Seara l-a văzut că-i bate la ușă

și-i aduce un braț de trandafiri, „probabil furați din curtea școlii“, iar ea n-a zis nimic, dar l-a așezat la ușă, pe dinafară, zicând: „-Florile noaptea nu-s bune în casă!“ Dimineața trandafirii fuseseră ciuguliți de găini. Discuția dintre Nicanor și Gheorghe: „-E dată naibii: vrea să-l fiarbă. Ori vrea să fie liberă, tot liberă.- Dar la Dunăre? -Aiurea, mi-a zis Gheorghe, ai visat tu că i-ai văzut în Dunăre. Poate așa ai vrut tu să-i vezi. -N-am visat! -Dar dacă ai visat?“ (p. 262) Joc al verosimilului și al neverosimilului. Turbarea își face loc și în dragoste.

Capitolul al doisprezecelea duce narațiunea spre punctul culminant, reușind să cupleze tensiunile celor două planuri. Chilipir (Țeavălungă) a început să umble beat cu lumânarea aprinsă în mână, rostind neîntrerupt „Tatăl nostru“, „se amesteca“ pe marginea drumului cu Margareta, care n-avea să știe ce-i rușinea. Era supărat pe Acatrinei că nu-l ia în serios că el este bolnav. Gândul lui era să meargă într-o zi la biserică și să intre în altar și să latre la sfinți, să plângă și să aprindă toate lumânările din sfeșnice, apoi să caute să-și prindă funia de la clopot de gât și să se omoare. „-Ce-i cu tine, mă, chiar așa te-a cuprins frica de ce-o să te aștepte dacă a intrat turbarea în tine și ți-ai pierdut mintea?“, îl întrebase Acatrinei (Dănilă) care i-a sugerat să se ducă acasă, „că n-ai nici pe dracu“. Gheorghe a fugit după Chilipir (Țeavălungă), i-a dat să bea o cană de apă și i-a spus: „N-ai nimic, nu-ți pasă, nici de apă, nici de vânt, ție îți pasă de dracu, știi eu cui. Aia te-au făcut să latri!“! I-a dat un picior în partea din dos a omului și l-a scos în drum.

Sofronie a început să povestească cum, pe lângă Calafat, căldura și setea băgaseră turbarea în sat. Oamenii au procedat astfel: și-au adus câinii legați în curtea școlii și i-au omorât cu parii și i-au jupuit hingherii de meserie aduși de la Turnuvechi și, în schimbul pieilor, au cumpărat covoare pentru primărie. Hoiturile au fost puse într-o varniță, apoi au turnat gaz și le-au dat foc. Alt zvon spunea că unul n-a vrut să dea câinele, dar l-a mușcat și omul a murit lătrând. Turbarea a început acolo dintr-o dată, căzută ca din aer, „că e sat între ape“.

Acatrinei (Dănilă) a plecat la Câmpuleț la spital să-l caute pe Calagherovici și să-l scoată de acolo, „de pe mâna unor nepricepuți care nu văzuseră în viața lor turbare“. Nu dăduse de el nici la Turnuvechi. A aflat că fusese cu o zi înainte la spitalul de nebuni și că încercase să-și taie beregata cu o tinichea. Până la urmă, tot la Câmpuleț a auzit că se află izolat într-o cameră dintr-un fost palat boieresc, unde se deschisese un sanatoriu pentru tuberculoși. Reflecție: „-Și mie mi se pare, Irimie, grozav să moară un om de o boală pe care n-o are. -Dar Calagherovici nu e bolnav, cine a mai scornit și asta? -L-ai găsit pe Calagherovici? I-a întrebat domnișoara pe Acatrinei (Dănilă). -Nu. -Nici nu-l mai căuta, poate nici n-a fost el aici și nici nu există, dar de exista și-a fost aici poate n-o să-l găsești niciodată. Nici eu nu mă duc joia la Câmpuleț“.

Au turbat oile în Braniște. Îngrijorare, căci se precipită evenimentele. Este vizibil dublul limbaj: „-Trebuie să-l găsec pe Calagherovici până n-o fi prea târziu.“ (p. 266). A doua zi, „doctorița“ Mia, însoțită de Căcea, de Zăbic și de Chilipir, a bătut din poartă în poartă și a privit fiecare oaie în parte, de pe unele căzuse lâna și nu se atingeau nici de gălețile de apă. Și au înjunghiat oile în țarcuri ca să nu le îngroape de vii și le-au ars pe maldăre de crengi uscate, iar copiii au fost închiși în casă cu lacăte la uși. Fiecare grădină a devenit un cimitir. Tot satul mirosea a seu de oaie.

După ce au terminat cu oile, domnișoara Mia le-a poruncit sătenilor să mănânce bine și să bea ceva și să vină la dispensar și să plece cu puști și cu câini în pădurea de lângă Dunăre, să ardă, să omoare și să curețe locul așa cum a fost, neprihănită, ca să se stârpească sămânța molimei. Tot spectacolul final, din pădure, este urmărit de Nicanor care urmărea vânătoarea discret, retras, de pe picioroangele lui.

Toată ziua s-au auzit puștile bubuind. Și câinii, flămânziți ca să nu turbeze, tremurau de nerăbdare cu nările umflate și cu urechile ciulite, cu ochii sălbăciți și ageri. Pădurea era ca o nuntă a lor. Domnișoara Mia, acum o amăgire pentru Acatrinei (Dănilă), venise singură și goală în Dunăre. Se bălăcea în apă, apoi ieșea să se culce în țărâna fierbinte de pe mal. În jurul ei era liniște și pace. Deodată îl zări pe Acatrinei cu bicicleta primită de la ea. Ea veni spre mal strigând și ținându-și în brațe hainele și voind să se îmbrace. Acatrinei a venit spre ea. Femeia țipa și ochii îi ardeau de furie, furia o făcuse și mai frumoasă. Jocul dintre ei parcă prea se lungea. Cei doi nu mai puteau intra în Dunăre, pentru că venise și Chilipir (Țeavălungă). Acatrinei o ruga și încerca să-i explice ceva. Ea fugea de el, desculță și despletită. „Frica asta a lui c-o să stea singur pe malul Dunării și ea o să plece în sat și n-o să-i zică nici la revedere. Asta era pericolul ce l-a simțit: singurătatea, adică exact ce este în esență și gelozia.“ (p. 271)

Dialogul dintre ei, urmărit de Nicanor, este năucitor. Pare o condamnare. I-a zis domnișoarei Mia: „-Fii serioasă! -E turbat, o auzii pe ea. -De ce vorbești prostii? -S-a luat după mine să mă muște! -M-am speriat ca orice om și te-am speriat că te-am găsit cu... -Aiurează. Are ochii roșii. Priviți. A alergat după mine să mă sfășie! Nu te atinge de apă! Hai, intră în Dunăre și bea apă!“ El, năucit de acuzații inventate, false, stătea cu fața în palme. „-Îl doare capul, ca pe Ciocănelea! -Să-l prindem și să-l legăm! -Și dacă ne mușcă sau ne zgârie?“ Dănilă încearcă să-i calmeze, rațional: „-Fiți serioși, le-a zis el mergeți și vedeți-vă de ale voastre! -Calagherovici trăiește! -Aiurează! -Fii serioasă! -Stai acolo! a zis Căcea -Tu l-ai vândut pe Calagherovici!, i-a reproșat Acatrinei (Dănilă) -Aiurează, a replicat Căcea, nici nu l-am cunoscut! -Scaldă-te, i-a poruncit Irimie. -Dă-ți jos hainele și intră în apă ca să dovedești că nu ești turbat! Schimbul de replici se întetește. Acatrinei caută bicicleta să plece, zicându-le că au mers cu gluma prea departe. Ei inventează semnele turbării la

Acatrinei (Dănilă): „-Se împleticește în mers. -Măine trebuie să-l văd pe Calagherovici! -Aiurează! -N-am chef de bancuri proaste! -Aiurează și nu suportă oglinda! -Leagă-te singur cu funia asta! -Arătați ca niște caraghioși cu puștile voastre!“ Scenă de tribunal, magistral regizată în care autorul sugerează deja acuzarea și condamnarea lui Dănilă, pornind de la o boală inventată. Urmează linșarea.

Unul scăpă câinele de zgardă și câinele se apropie periculos de Acatrinei. Acatrinei (Dănilă) îl lovi cu o bucată de salcie în cap, dar îl întărită și mai tare. Îl privi cum se bate cu câinele, neîndemânat. Încercă să se urce într-un salcâm. Se învârtea în jurul salcâmului, apărându-se cu nisip și cu hainele de javra ațâțată. Replică spre Mia, conciliant: „-Ei, bine, o să spun că ai dreptate, că ești mai pricepută ca mine în toate bolile, n-o să-ți mai iau clienții la care le faci injecții pe ouă și pe găini ca să te poți duce la Câmpuleț, la coafor. Bine, vrei să-ți cer iertare, să-ți cad în genunchi? Voi sunteți tâmpiți? -Nu știe ce vorbește! -E ca Ciocănelea, n-auziți cum urlă?“, îi ațâță pe săteni împotriva lui. Acatrinei (Dănilă) se îndreptă spre domnișoara urmărit de câini, fugi pe malul apei, dar câinii îl înconjură și unul mai arțagos îl prinse de pulpa pantalonului și-l tăvăli pe nisip. Prinse curaj, luă o bucată de lemn și se învârți printre ei și urlă ca turbat și cu spume la gură. Oricât alerga, n-avea unde să scape. Să intre în pădure și să se ascundă, îi era și mai frică. Rămase pe mal și lovi unde se nimeri. Primul câine care îi sfărtecă pulpa fu împușcat de Sofronie, dar câinii, ațâțați de sânge, săriră pe cel mort și-l hărtăniră. Acatrinei scăpă de urmărirea lor și o privi crunt pe domnișoara Mia (Florentina) „cum rezema un salcâm netulburată, dar încă supărată pe el“. Ceata de cățele se repezi din nou spre Acatrinei, iar el arăta ca un animal, nu turbat, uimit și c-o minte rămasă omenească, tot așteptând să înceteze gluma. Nicanor constată amarnic: „Nu înțeleg cum bâzdâcul, capriciul sau mândria sau prostia unei femei te pot pierde din viață!“ (p. 275) O justificare a gestului hăituirii la îndemnul Miei doar din considerente morale? Strigau la el să intre în apă, dar din teama lor de turbare și din neînduplecarea ei nu mai era vreme să scape. S-a urcat în plop și câinii au venit și l-au târșit de tălpi, l-au doborât la pământ, dar tot a reușit să se desprindă de ei. „M-a văzut, observă Nicanor, și înspăimântându-mă cu spaima din el, a sărit între câini fără nimic în mâini și ei s-au tras în lături.“ Totul intrase într-o liniște și el s-a dus către ea, murdar și zdrențuit. Potăile l-au înconjurat și mai violent, iar el s-a lăsat mușcat, nu s-a mai zbatut. Chilipir (Țeavălungă) a tras cu pușca într-un câine. Acatrinei (Dănilă) a venit pe mal și, sleit de puteri, s-a așezat pe iarbă și se vedea că nu știe ce se petrece cu el ori își pierduse nădejdea. Ei aruncau cu bulgări de pământ în el, dar el nu mai simțea durerea. Se muiase și nu-i mai păsa de mușcături și nu se mai ferea de gurile lor negre. Zbătându-se, își prelungea de pomană durerile și nu-i mai folosea la nimic.

Concluzia lui Nicanor: „De-ar fi murit el sau nu, din capetele lor trebuie să-i fie răscumpărată pieirea. Doamne, cum de la noi în sat înnebuniseră câinii, că prin alte locuri din împrejurimi își vedeau de mămăliga lor, n-aveau bale, de ce la noi? Și atunci m-am întrebat: „-Dar dacă el nu era turbat? Dacă erau ei, cei care încercau să-l piardă?“ (p. 277) Aluzie mai clară la evenimentele politice nici că se mai putea. Câinii l-au împins până în Dunăre, în timp ce el încerca să se apere și au venit și l-au doborât la mal în apă și nu se mai vedea dintre valuri om de câine, erau unul peste altul, ca un alt animal făcut din capete de câine și din trupuri de câine și având un cap de om și mâini și picioare de om. Pluteau fără suflare în jurul lui. Nu l-am mai zărit dintre ei și dintre schelălăiturile lor pline cu apă. Îi băga Dunărea la fund și ce era formidabil era că soarele strălucea roșu în amurg și frunzele fremătau și răsărea luna.“ (p. 278)

Domnișoara Mia (Florentina Firulescu) organizase această vânătoare cu falsa intenție de a distruge vietățile suspecte de turbare din pădurile învecinate ale Dunării de Sus, dar ațâță cetele de câini și de oameni împotriva rivalului său, doctorul Dănilă, declarându-l, cu totul ipocrit, molipsit de turbare.

La modul simbolic, este, de fapt, isteria unei colectivități umane transferată spre o istorie dereglată. Alegoria poate merge și mai departe: țara însăși într-un moment de cumpănă, de imensă debusoladă morală, în care liberul arbitru, bunul plac și imprevizibilul sunt coordonate suportate de inconștiența colectivă.

Singurul cuvânt care îi vine în minte unui cititor obișnuit, după ce a finalizat lectura acestui roman insolit este „s sofisticat“. Mai sofisticat nu se putea. Roman de o încifrare extremă, „Vânătoarea regală“ ascunde o parabolă, titlul însuși cumulând macabrul, straniul, iraționalul, miraculosul, fantasticul, simbolicul, laolaltă cu elemente polițienești, toate îmbrăcate în haina ambiguității și a aluziei, pentru ca cititorul să se trezească în fața unei alegorii a societății românești a anilor '50. Asta pentru că scriitorul are știința de a intersecta cronică evenimentelor prezente – turbarea reală sau imaginată - cu evenimentele trecute prin persoana aceluiași narator-martor, Nicanor – copilul și maturul -, pe care-l detașează de lumea aceasta eterogenă prin faimoasele sale picioare, pentru a sugera, alegoric, lupta pentru putere la conducerea unei localități (citește țării!) între diverși pretendenți din interiorul partidului aflat la putere. Acțiunea, dacă se poate numi acțiune, căci uneori pare înăbușită de fapte mărunte, contradictorii, de viață, este dirijată cu știință de autor pe două planuri: cel al răspândirii bolii, turbarea, asupra căruia scriitorul s-a documentat asupra modului de manifestare, plasată intenționat sub semnul incertitudinii, insistând asupra manifestărilor individuale sau colective, prin scene de coșmar,

de o demență colectivă precum nunta, înmormântarea, hăituiala etc. și celălalt plan, cel politic, într-unul mai general, lupta dintre „vechi” și „nou”, cu eliminarea brutală a rivalilor.

Cât privește personajele aparținând primului plan, sătenii, poartă niște nume (porecle) ce-i individualizează, rod al exploziei imaginației țărănești: Belivacă, Ciocănelea, Ostrogotu, Găozaru, Țeavălungă, Lereu etc. În cel de-al doilea plan, apar personajele ce se luptă fără menajamente pentru putere, prezente și în alte nuvele sau romane ale ciclului „F”: Horia Dunărișu – procuror, Tică Dunărișu, Moise – procuror, personajul malefic și, bineînțeles, Calagherovici (adjunctul lui Dunărișu, deci tot procuror), având un nume straniu, inventat, personajul cu o biografie învăluită în incertitudini, văzut de unii ca pe un erou trecut prin beciurile miliției, sau de provocator, de impostor fără scrupule în lupta pentru putere, al cărui nume apare de 76 de ori în roman, în jurul căruia se derulează evenimentele din planul al doilea. În ciuda aparentei sale absențe, este personajul central al cărții, un simbol al „noului ordin”, un „monstruos”, după cum îl numește unul dintre personaje. Aici, „monstruos” înseamnă, din relatările fragmentare ale celorlalți, cumulara tuturor trăsăturilor de caracter negative: fățarnic, ipocrit, parvenit, provocator, trădător, arivist, păpușar, carierist, adică fața hidoasă a comunismului.

Ca elemente de legătură dintre cele două planuri se situează Florentina Firulescu, cea care ajungea totdeauna joia „la coafor”, la Câmpuleț, apoi se plimba nestingherită cu bicicleta oferită de Calagherovici, sau umbla pregătită cu seringă cu otravă la vedere pentru a omorî vietățile presupuse ca bolnave, și doctorul Dănilă, șeful dispensarului, cel cu analizele, susținând că boala nu există decât în închipuirea lor. Și ei simboluri a două lumi diferite. Se pare că s-ar naște o apropiere între apetisanta Florentina și timidul Dănilă, manifestată prin tatonări, reproșuri, contre, diferențe de opinii, până în momentul când doctorul îi cade victimă, hăituit și ucis fiind la vânătoarea organizată de Florentina în pădurea de lângă Dunăre. În spatele acestei „apropieri” se află o dușmănie de moarte, ce va duce la eliminarea adversarului. Este o vânătoare simbolică, a cărei finalitate țintește planul al doilea: eliminarea rivalilor politici. Femeia, nepăsătoare, își admiră, în final, „opera”.

În acest roman-parabolă, lui D. R. Popescu îi izbutește o discretă disidență literară și politică, bine încifrată în alegorie, atât cât s-a putut în acea perioadă de subțire deschidere ideologică, lăsând să-i scape, pe pagini bune, luptele fără menajamente pentru putere din interiorul partidului – aluzie clară la epurările anilor ‘50. Meritul lui D. R. Popescu este că îi izbândește asimilarea celeilalte turbări, mult mai crunte din societatea românească, simbolizată aici prin Braniște, Câmpuleț sau Turnuvechi, lăsând să scape personajelor referiri ca acestea: „Noi, cei care ne străduim să facem o lume nouă!”, „Și nu ziceai până mai ieri să stârpim – acesta este cuvântul folosit, tot ce

e rămășiță veche și să construim o lume nouă?”; „Dacă el nu era turbat? Dacă erau ei, cei care încercau să-l piardă?” Aluzia este și mai clară: cei care se străduiau să construiască o lume nouă erau turbați. Parabola - modalitatea aleasă de D. R. Popescu pentru a demasca cruzimile perioadei.

Disidența îi izbuteste și prin modul ingenios prin care împletește cele două teme: una concretă, de suprafață – turbarea - cu o mare densitate de evenimente și scene de cruzime la nivel individual (bătaia lui Nicanor de către Dănilă, sinuciderea lui Ciocănelea etc.) sau colectiv (nunta din bătătura lui Belivacă, linșarea lui Dănilă etc.) multe aflate la limita realului cu imaginarul, și una de adâncime, cea politică, ambele cu evadări în neverosimil, tocmai pentru a da expresia unei isterii la nivelul societății aflate într-o continuă zvârcolire.

Și mai este ceva: stilul, acest amestec consecvent la nivelul fiecărei pagini, de tragi-comic, adică de crimă, nebunie, superstiție populară, macabru, bizar, grotesc, cu simboluri profunde, sugerând isteria unei colectivități, realizată magistral -, care-i conferă originalitate, trimițându-l în modernitate și plasându-l în zona marilor capodopere ale genului, având apropieri camusiene, dostoevskiene și chiar faulkneriene, cu certitudine, o izbândă a romanului românesc de după al Doilea Război Mondial.

MIHAELA ALBU

Scriitori români sau scriitori (din) exil?

În articolul intitulat „Epurări ideologice“, apărut în *Cuvântul Românesc* (nr 70 din februarie 1982), cu 43 de ani în urmă, așadar (!), autorul, Dumitru Stăncescu, pune în discuție, în prezentarea sa, absența – de fapt interzicerea – unor scriitori și, desigur, a operei lor, din România comunistă, aducând în atenția cititorilor un articol al lui Vintilă Horia publicat în revista *El Alcazar* din Madrid, cu câteva luni înainte (29 iunie 1981).

Articolul era intitulat „Spațiul poetic al exilului“, iar Dumitru Stăncescu atrăgea atenția îndeosebi asupra părții finale („care merită să fie citată, fiind vorba de un curios *Dicționar al literaturii române contemporane*, apărut în 1977 la București, în care nu este de găsit niciun scriitor român din occident, fie că scrie în limba română, fie că scrie în alte limbi. Nu este nici măcar vreunul dintre acești scriitori căruia de la o vreme i se publică unele cărți în RSR“).

Mai departe, Dumitru Stăncescu, sprijinindu-se în argumentația sa pe articolul semnat de Vintilă Horia, continuă să-l citeze pe cel a cărui autoritate – determinată cel puțin de premiul Goncourt, dacă nu de întreaga sa activitate literară, cunoscută și recunoscută în Occident – putea aduce o și mai severă judecată a înregimentării în ideologia de partid a celui ce alcătuisese acel pseudo-dicționar. Și, în cele din urmă, articolul însemna și o atenționare asupra lipsei de profesionalism a autorului unui astfel de instrument de lucru. „*După ce criteriu, se întreaabă Vintilă Horia, acești scriitori au fost înlăturați din paginile unui dicționar de literatură română este un mister. Au încetat aceștia să fi fost români fiindcă trăiesc în alte țări sau folosesc alte limbi pentru a se exprima sau pentru a publica opere în limba română care nu sunt la îndemâna cenzurii? Încă o dată – mister. Au fost evitați pur și simplu în dicționarul mai sus citat, așa cum au fost excluși din orice manual de literatură sau de la posibilitatea de a fi*

editați în România“. Mai mult: „nici nu sunt de găsit în vreo librărie sau bibliotecile țării cărți publicate de români“¹. (s. n.)

Era și firesc, de vreme ce regimul comunist îi declara pe cei care plecaseră (într-un fel sau altul) din țară, cu alte cuvinte aleseseră libertatea (și îndeosebi libertatea cuvântului!) – „dușmani ai poporului“, „criminali“ etc. Unii fuseseră chiar condamnați – *in absentia* – de un așa-zis „tribunal al poporului“.

Opinând de pe poziția unui autor neinclus în literatura din România în perioada comunistă sau, mai bine zis, cu opera interzisă, ca a tuturor celor ce reușiseră să ajungă în Occident, Horia Stamatu publica, la rândul său, în *Cuvântul Românesc* din Canada, în 1981, un articol intitulat „Scriitor exil“ sau „Scriitor român“?

Astfel, chiar din titlu, se subînțelege pledoaria sa pentru integrarea firească în literatura română a scriitorilor care trăiau în afara graniței, a celor „fugiți“ în terminologia comunistă, a celor care căutau, în alte țări, libertatea cuvântului, libertatea de exprimare.

Pentru o mai clară demonstrație, Horia Stamatu pornea în exemplificare de la situația Germaniei divizate în timpul în care ideologia „anti-om, anti-adevăr, anti-orice fel de realitate, implicit fundamental anti-rațiune“ determina afirmația existenței a două limbi germane, una „burghez-reacționară“ și alta „muncitorească revoluționară“. Sunt aberații, firește, născute dintr-o ideologie care a creat și la noi deviații de la logică și normalitate, ideologia comunistă determinând să se studieze „istoria României“ și nu „istoria românilor“, de exemplu, iar de aici, „cum românii din afară (din exil, n. n.) nu participă la această *istorie subiectivă de partid*, din punctul de vedere al manipulatorilor acestei istorii, nici nu mai sunt români, pentru că a fi român, s-a decis, este una cu a fi *obiect al istoriei subiective de partid*“. Consecința: scriitorii de limbă română din afara granițelor sunt scoși din literatura

¹ Mult timp, absolut niciun scriitor din exil nu a fost publicat ori republicat în țară și, astfel, literatura română a fost păgubită de scrieri de valoare. După o oarecare schimbare de optică, o așa-zisă destindere, lui Mircea Eliade, de exemplu, – și din rațiuni de atragere în țară (și, astfel, de a conferi, prin valoarea personalității sale de savant cunoscut mondial, credit regimului) – a început să i se tipărească (parțial) opera literară. Referindu-se la Nouăsprezece trandafiri, publicat de Ioan Cușa în Franța, Camilian Demetrescu deplângea, la sfârșitul cronicii sale (din *Cuvântul Românesc*, nr. 60/ 1981) nu numai că nu a fost tradus în limbi de circulație, dar și faptul că nu circulă în țară: „Suntem mândri că o operă de asemenea densitate de idei a fost scrisă și publicată în limba română, dar universalitatea mesajului său, exemplara sa vitalitate fecundată de seva Marii Tradiții impun difuzarea acestui mesaj prin intermediul limbilor de largă circulație. Odată mai mult nu ne putem ascunde regretul și dezgustul că o operă menită să dea strălucire literaturii române nu poate fi astăzi tipărită în țară și prezentată aceluia public căruia, în primul rând, i-a fost destinat“. (s.n.)

română, interziși chiar, considerându-se că aceștia nu aparțin literaturii noastre².

Desigur, pentru scriitorul Horia Stamatu, ca și pentru majoritatea celor care au trăit parte din viață pe meleaguri străine, dar *în libertatea cuvântului*, „Patria ultimă a scriitorului este limba română”. Iar cei care scriu în altă limbă își iau – în termenii lui Horia Stamatu – o „patrie literară de adopție”.

Se cunosc astfel, de-a lungul timpului, exprimări lingvistice exclusiv în limba română, scrieri în două sau trei limbi, incluzând-o pe cea maternă, dar și cazuri de trecere totală la alt idiom, adică într-o altă „patrie literară”.

Sunt situații și situații, motivații de asemenea diverse, iar exemplificările le-ar putea, prin ele însele, nuanța și explica.

Un exemplu ar fi Panait Istrati, cel care a scris în franceză și s-a impus în Franța, traducându-și singur (după câte îmi amintesc) în limba română experiențele brăilene. În același registru – Emil Cioran, Eugen Ionescu, Pius Servien ș.a.

Altul ar fi cazul lui Vintilă Horia, celebrul roman *Dumnezeu s-a născut în exil* fiind, de asemenea, scris direct în franceză și câștigând, cum se cunoaște, prestigiosul premiu „Goncourt”. Dar autorul a continuat să publice și în italiană și spaniolă, limba română fiind limba poeziei sale și a articolelor din publicațiile românești. Interesantă este observația lui Camilian Demetrescu referitoare la un alt roman al lui V. Horia – *Persecutez Boece* –, scris de asemenea în franceză. Artistul – autoexilat în Italia – scrie (și publică în *Cuvântul Românesc*, nr. 145/ 1988) o „scrisoare deschisă” către romancier, în care atrage atenția asupra „miezului” lexicului românesc din cartea în discuție³.

Pe de altă parte, Mircea Eliade, ca savant, aparține limbilor franceză și engleză, ca scriitor, în totalitate, limbii române. Aș completa pe aceeași direcție cu Alexandru Ciorănescu sau cu Alexandru

² Mult timp, absolut niciun scriitor din exil nu a fost publicat ori republicat în țară și, astfel, literatura română era păgubită de scrieri de valoare. După o oarecare schimbare de optică, o așa-zisă destindere, lui Mircea Eliade, de exemplu, – și din rațiuni de atragere a savantului cunoscut mondial – a început să i se tipărească opera literară. Referindu-se la *Nouăsprezece trandafiri*, publicat de Ioan Cușă, de exemplu, Camilian Demetrescu scrie la sfârșitul cronicii sale (în *Cuvântul Românesc*, nr. 60/ 1981): „Suntem mândri că o operă de asemenea densitate de idei a fost scrisă și publicată în limba română, dar universalitatea mesajului său, exemplara sa vitalitate fecundată de seva Marii Tradiții impun difuzarea acestui mesaj prin intermediul limbilor de largă circulație. Odată mai mult nu ne putem ascunde regretul și dezgustul că o operă menită să dea strălucire literaturii române nu poate fi astăzi tipărită în țară și prezentată aceluia public căruia, în primul rând, i-a fost destinat”. (s.n.)

³ „Pentru mine (cartea) e un exemplu admirabil de limba românească scrisă... în franceză. Am citit-o a doua oară, traducând: pe sub coaja cuvintelor galice ieșea la iveală miezul unui lexic român de o surprinzătoare simplitate și frumusețe. O proză care m-a fermecat întotdeauna de la prima citire a lui Dumnezeu s-a născut în exil”.

Busuioceanu. Un alt scriitor român din exil, L. M. Arcade, a dat literaturii noastre, direct în limba română, *Poveste cu țigani și Revoluție culturală*, două romane care îl individualizează îndeosebi din punct de vedere stilistic⁴. Horia Stamatou și Ștefan Baciu au scris poezie de valoare în limba română. Și lista poate continua.

Ne oprim acum la un caz – un grup mai mare de altfel – cu o situație particulară. Este vorba de scriitorii români născuți în Grecia sau în Cadrilater, dar școliți în România și deveniți scriitori de limba română, indiferent de locul de naștere. Unii dintre aceștia au trăit parte din viață în exil.

Ne referim la Dumitru Bacu, la Zahu Pană, la Nicu Caranica, la Ioan Cușa, la Constantin Papanace, la Al. Petru Silistreanu ș. a. – ale căror nume sunt astăzi mai mult sau mai puțin cunoscute, deși au semnat cărți apărute în Franța, Canada, Brazilia (în limba română sau în limba țării de adopție). Despre acesta din urmă, de exemplu, aflăm din revista canadiană *Cuvântul Românesc* (nr. 3/ 1976) că era omagiat de presa braziliană și cunoscut printre brazilieni. Revista reproduce, așa cum se arată în „Nota redacției”, un articol care a fost publicat în săptămânalul brazilian *Expresso*, nr. 19, iunie 1976. *Este un elogiu adus poetului luptător Al. Petru Silistreanu, care, pe drept cuvânt, poate fi numit „Poetul îndurerat al Exilului”. Articolul este semnat de jurnalistul brazilian Jose Pedro Vieira.*

În articolul scris cu empatie și admirație, jurnalistul brazilian îi face un portret indirect, informând cititorii asupra locului în care s-a născut, a formației sale, precum și a colaborărilor literare din țară:

„Evocă timpurile tinereții lui, copilăria petrecută pe malul Dunării, în Silistra, de unde și-a luat și pseudonimul literar, a fost vecin cu orașul lui Panait Istrati, scriitor care a trecut la comunism ca pe urmă să-l renege. Evocă liceul unde un intelectual filolog, celebru pe timpul său în România, i-a descoperit vocația literară. Astăzi comuniștii vor să facă din acel intelectual un stegar... Evocă primele lui începuturi literare publicate între anii 1930 și 1940, citează o jumătate de duzină de reviste de unde el a văzut lumina zilei.”

Articolul continuă cu mai multe detalii referitoare la poet, la stilul poeziei sale, mijloc de luptă anticomunistă, citându-l: „Scriu cu sângele meu, zice Silistreanu, deasupra mea stă umbra lui Dumnezeu. Protestez împotriva călăilor, Poezia mea este un strigăt neîntreput pentru acei care au fost aruncați în întunerecul nopții fără de sfârșit.”

Silistreanu a scris totdeauna o poezie angajată, iar jurnalistul brazilian citează chiar câteva versuri: „Primăvara a murit/ Printre hrubele jilave/ Zace Domnul răstignit. / Florile s-au vestejit... /

⁴ „Citind Poveste cu țigani, ai dubla bucurie a reluării cursului viu al vorbirii românești și a întoarcerii la marea critică simbolică, începută de Ion Budai Deleanu”, opina Horia Stamatou în cronică publicată în Revista Scriitorilor Români, nr. 5/ 1966, afirmând totodată că proza lui Arcade este „un mare imn al limbii noastre”.

Florile... Speranțele... Zorile...“ Îmi amintesc aceste versuri – scrie *Jose Pedro Vieira* – dintr-un lung poem scris în limba portugheză. L-am întrebat; Ce-i asta? Disperare? „Nu! Continuăm lupta cu toate popoarele oprimare.“

Articolul este însoțit apoi de poezia „Doina“ (cu certe trimiteri la Eminescu) – din care reproducem finalul:

De la Tisa pân la Bug,
neamul meu i-un cristic rug...
Umbrele de ieri haiduce,
răstignite-s azi pe cruce
Doamne, Doamne,
ocna-i grea,
țipă, țipă Dunărea!... țara mea, Dacia mea!...“

Iată câteva nume, câteva exemple de scriitori, de poeți români din exil, interziși în comunism, nerecuperați de literatura română decât sporadic, uneori, sau rămânând total necunoscuți, în cazul altora.

Și atunci rămâne întrebarea pusă de Horia Stamatou: ei sunt „scriitori exil“ sau „scriitori români“?

Istoria literaturii române pare că (încă) nu s-a decis pe deplin nici acum la peste trei decenii de la ceea ce numim „revoluția din 1989“.

Poate că este nevoie de și mai mult timp pentru cei care trebuie să înțeleagă că, atâta timp cât avem o singură limbă, avem și o singură literatură, indiferent unde a fost/ este scrisă (și chiar în ce limbă a fost inițial publicată).

LUAN TOPCIU

Limbi, frontiere și identități în literatura balcanică a lui Luan Starova¹

Migrația scrisului – o ontologie a migrației

Luan Starova (1941–2022), unul dintre cei mai importanți proza-tori ai fostei Iugoslavii, Macedoniei de Nord și Albaniei, rămâne o voce esențială a narativului balcanic modern. Maestru al cuvântului și al literaturii memoriei, el este recunoscut ca o personalitate de prim rang a literaturii contemporane, reprezentând una dintre figurile cele mai predominente de etnie albaneză în spațiul cultural european.

Într-o galerie de autori emblematici ai fostei Iugoslavii – de la Ivo Andrić (1892–1975), laureat al Premiului Nobel, autor al unei opere de profundă respirație istorică și morală, la Danilo Kiš (1935–1989), constructor subtil al memoriei individuale și colective în fața violenței ideologice, de la Meša Selimović (1910–1982), cu reflecțiile sale etice și metafizice asupra condiției umane, la Nadežda Krstić (1938–2011),

¹ Luan Starova este un scriitor albanez originar din Republica Macedonia, care întruchipează o punte de legătură între culturile și literaturile albaneză și macedoneană. S-a născut la Pogradec, în Albania, la 14 august 1941 și a studiat la universitățile din Skopje și Zagreb, unde a obținut titlul de doctor în literatură franceză și comparată. Ulterior, a fost profesor de literatură franceză la Universitatea din Skopje și, în anii 1990, a ocupat funcția de prim ambasador al Republicii Macedonia la Paris. Este autor de romane, poezie și eseuri, precum și traducător al unor scriitori francezi în limba macedoneană. Starova, membru al Academiei Macedonene de Arte și Științe, scrie și publică atât în albaneză, limba sa maternă, cât și în macedoneană. Cf. www.starova.com.mk

Printre romanele importante ale lui Luan Starova se numără *Tatkovite knigi* (*Cărțile tatălui meu*), Skopje, 1992, publicat în albaneză sub titlul *Librat e babait*, Skopje, 1995; *Koha e dhive* (*Vremea caprelor*), 1993, publicat în macedoneană ca *Vremeto na kozite*, Skopje, 1993; și *Ateisticki muzej* (*Muzeul ateismului*), Skopje, 1997. Lucrările sale au fost traduse și publicate în franceză, germană, italiană, turcă, română, croată, bulgară și greacă etc. În limba română au apărut *Vremea caprelor*. Editura: Universal Dalsi, București 1997, *Cărțile tatălui meu*, Asdreni, Craiova 2025.

cunoscută pentru analiza condiției feminine în contextul balcanic – se remarcă și figura singulară a lui Vasko Popa (1922–1991). Poet de origine română, născut la Grebenaț, în Voivodina, Popa a scris atât în limba sârbă, cât și în limba română, formându-se intelectual la confluența acestor două culturi. Asemenea lui Starova, care scria în albaneză și macedoneană, Popa a întrupat în opera sa complexitatea unei identități plurilingve și pluriculturale, articulând o poezie densă, arhetipală și modernistă, în care mitologia balcanică, folclorul și expresia esențializată se împletesc într-un limbaj poetic inconfundabil.

Această tradiție a literaturii de frontieră este continuată și de alte figuri semnificative, precum Mirko Kovač (1938–2013), prozator de origine croato-muntenegreană, care a cultivat o scriitură de reflecție istorică și disidență subtilă, sau Aleksandar Tišma (1924–2003), cu o operă centrată pe trauma Holocaustului și pe problema vinovăției individuale. În același registru, Dubravka Ugrešić (1949–2023), cunoscută pentru analiza critică a naționalismului și a exilului, oferă o perspectivă lucidă și incisivă asupra destrămării Iugoslaviei și a devenirii literaturii din acest spațiu postbelic.

Alături de acești creatori, Luan Starova propune o literatură a exilului interior și exterior, o literatură a intersecțiilor – culturale, lingvistice, existențiale – în care fragilitatea identității, dialogul civilizațiilor și nostalgia originilor devin teme centrale. În spațiul balcanic, unde granițele nu sunt doar geografice, ci și simbolice, demersul său narativ se înscrie într-o estetică a reconcilierii prin memorie și cultură.

Fiind unul dintre cei mai traduși autori albanezi în limbile străine (în peste 20 de limbi), laureat al unor premii literare de mare prestigiu, opera sa a suscitat constant interesul cercetătorilor și al publicului cititor din afara granițelor. Creația lui Luan Starova se desfășoară în două limbi: macedoneană și albaneză. Existența unei opere literare scrise în mai multe limbi constituie una dintre dimensiunile posibile ale destinului scriitorului modern.

Scrierea în altă limbă decât cea maternă devine astfel un act de migrație simbolică, de desprindere de matcă. Acest tip de „exil” al scrisului reprezintă o condiție culturală proprie modernității. În acest sens, Luan Starova se înscrie în seria scriitorilor emigranți ai epocii contemporane, iar această stare de migrare devine fundamentul profund al genezei operei sale și al structurării discursului său narativ.

Literatura secolului XX, dar și a primelor decenii ale secolului XXI se configurează în mare parte ca o literatură a migrației, a dislocării, a experienței existențiale marcate de dor și pierdere, în cadrul unui destin comun, în care distanța și ruptura de spațiul originar devin elemente constitutive ale discursului artistic.

Scrisul în exil și exilul scrisului – adică mișcarea textului către și dinspre matricea identitară originară – constituie o realitate recurentă și tot mai vizibilă în modernitate. Cu cât distanța geografică și spirituală față de matrice este mai mare, cu atât scriitorul, copleșit de nostalgie,

caută să refacă, prin toate resursele simbolice ale limbajului, o punte de întoarcere spre acea origine.

În acest context, cazul lui Luan Starova se singularizează exemplar: apropierea sa de matricea identitară începe, într-o primă etapă, prin alegerea limbii macedonene ca vehicul de expresie literară, pentru ca ulterior – într-un gest profund simbolic și existențial – să-și rescrie opera în limba albaneză, într-un proces care poate fi interpretat ca o recuperare a sinelui originar sau ca un pariu câștigat cu propria memorie culturală.

Istoria literaturii albaneze, asemenea altor literaturi europene, cunoaște numeroase dezvoltări creative în afara granițelor statale sau a spațiului lingvistic autohton. Este suficient să amintim literatura germană din Praga, literatura franceză scrisă în afara Franței, literatura greacă produsă în diasporă sau, în mod paradigmatic, literatura anglofonă generată pe toate meridianele lumii.

Astfel, literatura albaneză contemporană asistă la apariția scriitorilor albanezi de expresie italiană, franceză, engleză, ba chiar finlandeză – o realitate care pune în fața canonului literar național provocarea de a accepta și de a integra această „producție atipică“, expresie a mobilității, hibridizării și a reconfigurării identitare specifice epocii globale.

În literatura albaneză, tradiția exilului lingvistic este mult mai veche: Marin Barleti (1450-1512) a scris în limba latină „Istoria lui Skanderbeg“, ba chiar poetul nostru național, Naim Frashëri (1846-1900) a scris în persană și greacă, Sami Frashëri (1850-1904) a scris mult mai mult în turcă decât în albaneză, Pashko Vasa (1825-1892) avea să scrie, pe lângă altele, romanul „Barda de Témal“ (Paris, 1890) în limba franceză și poeziile sale în italiană, iar poetul romantic De Rada avea să scrie, pe lângă operele în albaneză, tragedia „I Numidi“ în italiană etc.

Pentru că, atunci când vorbim despre geografia acestei literaturi, întâlnim conceptul bine-cunoscut, sintetizat prin expresia „literatura exilului/migrației sau emigrării“. Prima etapă a exilului este legată, mai ales, de impasul cultural în care a fost situată Albania. Scriitorii din exil trăiesc ruptura de realitatea directă a țării în care s-au născut, iar întoarcerea la limba maternă devine o formă de salvare din condiția de deznădăcinat. „Limba este lăcașul ființei“ – spunea Heidegger.

Scriitorii aflați în exil devin mult mai sensibili față de limba maternă, dar acordă o atenție specială și limbii adoptate. Ieșirea din propria limbă și confruntarea cu o altă limbă, pentru un scriitor, reprezintă etapa grea a sentimentului de orfan în exil. Una dintre problemele care complică poziția scriitorului bilingv este această dedublare a sa. Se întâmplă ca un scriitor care trăiește într-o altă țară să-și schimbe complet limba de creație, așa cum este cazul albanezului Victor Eftimiu, dar și al lui Joseph Conrad, Panait Istrati, Samuel Beckett, Tristan Tzara, Vladimir Nabokov, Jorge Semprun, Emil Cioran etc.

În anumite cazuri – desigur, excepționale – limba în care un scriitor își scrie opera nu poate constitui unicul criteriu al apartenenței sale la o cultură națională. Viktor Eftimiu a scris un număr considerabil de opere în limba română, în timp ce românul Panait Istrati a scris o serie de opere în limba franceză – autori care rămân, deopotrivă, și autori ai culturii țării lor de origine, prin universul lor specific. Astfel, proza scrisă în română de către Eftimiu a fost populată de personaje de țărani albanezi din Boboshtica, satul său natal, dar și de peisajele patriei, fixate în memoria copilăriei sale.

Criteriul limbii nu pare suficient pentru a defini specificul național al unei opere, existând și alte cauze.

Scriitorul de origine turcă Nedim Gürsel, care scrie în turcă și franceză, avea să sublinieze, în acest sens: (...), *nu trăiesc într-un oraș sau într-un sat, ci în două limbi. Sau, mai bine zis, aș putea spune acum, am avut o serie de cărți în turcă și câteva în franceză – mă văd între două limbi ca și cum m-aș fi așezat între două scaune. (...). Fiindcă eu cred că un scriitor nu locuiește într-o țară sau într-un oraș, un scriitor locuiește într-o limbă.*² Citind despre Joseph Brodsky, referitor la bilingvismul scriitorului în exil, el ar defini limba sa adoptivă astfel: „*Limba care a servit ca sabie s-a transformat într-un scut...*“

Luan Starova, Panait Istrati și Vladimir Nabokov și-au tradus personal câteva dintre textele lor. Hannah Arendt a tradus toate lucrările sale în limba germană, simțindu-se îndepărtată de limba engleză și având mai multă încredere în limba germană; Julien Green compară limba engleză cu o limbă de credit sau cu o uniformă, cu care nu se simte confortabil. Emil Cioran considera limba franceză ca pe o limbă străină închiriată, care îl obliga să respecte regulile ei. Limba franceză pentru Cioran era „o cămașă de forță“. Un lucru este cert: toți au adus cu ei ecourile lumii limbilor lor de origine. Limba nouă, ca limba altcuiva, definește contactul cu celălalt, lucru care i-a determinat pe Julien Green și Emil Cioran să o aleagă ca limbă a lucrărilor lor. Ei au creat altceva în interiorul lor, ambii reflectând asupra celebrului vers al lui Arthur Rimbaud „*Je est un autre*“, pe care îl explică prin lucrările lor.

Luan Starova face parte din scriitorii care au trăit intens și profund exilul. Deși s-a stabilit de la o vârstă fragedă la Skopje, familia sa, care populează seria romanelor din saga sa, a dus-o cu el, împreună cu limba și identitatea locului din care provenea. Astfel, scriitorul Luan Starova s-a aflat între două limbi: macedoneana, în care a studiat și s-a cultivat, și albaneza familiei. Dacă am defini locul în care locuiește prozatorul și eseistul Luan Starova, folosind metafora lui Gürsel, am spune că a trăit „în cele două limbi“.

² *Le Monde*, „Les Filles d’Allah devant la justice turque“ în 20 noiembrie 2009

Ce reprezintă literatura în exil: o desprindere de rădăcini și o pierdere, un faliment sau o victorie, o umilire sau un triumf, un act de forță sau de slăbiciune, o sărăcie sau o bogăție, o pierdere a șansei sau o șansă în plus? Exilul este o alternativă care se impune datorită circumstanțelor, care obligă scriitorul să aleagă fuga. O fugă forțată sau voluntară, o abandonare a teritoriilor sale sau o pierdere irecuperabilă.

„Mama voia să rămânem legați de rădăcinile noastre, lângă lac, în timp ce Tatăl dorea să ne dezrădăcinăm, să plecăm, fără să conteze dacă ne îndreptam spre Apus sau spre Răsărit, spre Europa sau spre Asia. Soarta își cunoaște singură calea. Așa era destinul familiei în exil. Acele două curente, acele două chemări posibile erau mereu împletite în labirintul familiei.

În acea perioadă, Tatăl începu să studieze cu râvnă modelele migrației din viața păsărilor, peștilor și insectelor lacului. Era fascinat de plecarea și de întoarcerea lor fericită. De ce oamenii nu puteau învăța să migreze cu aceeași seninătate?

Asta era rațiunea pentru care Tatăl se cufundase atât de adânc în cercetarea drumului anghilelor. Călătoria lor planetară, ciclică, săvârșită de-a lungul generațiilor pe căile apelor, reprezenta - într-o vreme când comunismul stalinist încă amenința Balcanii - modelul oferit de Natură, un model pe care Tatăl voia să-l adapteze propriului său ideal despre migrarea familiei – un drum ce pornea de la lac, prin râu și prin mare, peste ocean, pentru a se întoarce din nou.

Studiind migrarea tihnită a anghilelor, o călătorie mai veche decât însăși existența omului, Tatăl se confrunta cu adevărul: călătoria sa se abătuse de la cursul firesc al naturii.⁴³

Scriitorul în exil, preocupat de propria terapie, aceea a negării, pe de altă parte, cu dorința de a salva ceea ce a mai rămas, rămâne într-o utopie și încearcă să o construiască, dându-i sens. Între construirea unei lumi noi și păstrarea unei lumi vechi, scriitorul clădește această utopie.

Luan Starova nu a ales singur calea exilului, ci a moștenit-o de la părinți și a purtat-o ca pe o greutate. În căutarea identității, în căutarea drumurilor spirituale ale originii, reconstruite ficțional, prozatorul va crea câteva tablouri literare rare, recreate cu dragoste, cu o dorință existențială, cu sentimente aprofundate. Astfel, proza lui Luan Starova deține elemente care îi conferă formele unei opere unice în literatura balcanică. Autorul acordă o importanță deosebită narativului, ca nevoie de eliberare spirituală, de redescoperire sau autoidentificare. În centrul romanelor sale se află istoria unei familii - o încercare de a povesti ficțional istoria Balcanilor dintr-o altă perspectivă. „Saga balcanică“ a lui Luan Starova este un ciclu de romane care completează această istorie balcanică: „Cărțile tatălui“ (1992), „Vremea Caprelor“ (1993),

³ Luan Starova, *Emigrimi i ngjalave*, Botimet poeteka 2019, Tirana

„Muzeul ateist“ (1997) etc. Saga propusă de Starova este o structură narativă complexă, cu multiple niveluri și plane masive, încărcată de reliefuri și coliziuni, lucrată în detaliu, cu finețuri și rafinament. Începând cu „Cărțile tatălui“, se deschide și un studiu genealogic ficțional. Fiecare ramură pe care o încolțește autorul naște noi amintiri, fiecare personaj de familie o nouă perspectivă. Fiecare linie nouă din această construcție narativă reprezintă o extensie organică a celei precedente. Corpusul, elaborat cu minuțiozitate și răbdare, conturează o lume concentrată, stratificată prin tehnici narative asemănătoare velaturilor în pictură, care adâncesc perspectivele și nuanțele. Istoria familiei albaneze aflate în migrație traversează întregul secol XX, surprins în desfășurarea sa completă.

Naratorul – identificabil cu autorul – observă cu atenția copilului care percepe, înregistrează și proiectează imaginea părinților. Pe măsură ce crește și parcurge etapele propriei maturizări psihosociale, apar revelații succesive: imagini necunoscute până atunci ies la iveală, influențate de transformările sociale și politice; detalii inedite se adaugă, trăsături noi se conturează, forme deja familiare se adâncesc, iar altele sunt discret corectate. Totul se înscrie într-un proces continuu de redescoperire și reconfigurare.

Personajele acestei lumi reapar în fiecare roman al lui Luan Starova, căpătând profunzime, consistență și valoare simbolică. Prozatorul păstrează, în modul său de a povesti, puritatea privirii copilului, combinată cu înțelepciunea unui erudit. Romanele sale devin astfel fresce ale întâlnirii civilizațiilor, ale prăbușirii imperiilor și ale apariției altora.

Starova refuză să renunțe la claritatea inocentă cu care copilul privește lumea. Personajele și universul pe care le construiește sunt privite cu afecțiune și respect; el le reconstituie ficțional tocmai pentru a le salva de uitare.

Proza sa este populată de figuri care întruchipează schimbarea și devenirea, și care marchează totodată prezența autorului în text. Printre acestea se remarcă copilul-narator și personajele recurente, cu rol anaforic, ce leagă secvențe dispersate în spațiu și timp. Ele asigură coeziunea și organizarea straturilor narative multiple, devenind esențiale în contextul proteismului ontologic contemporan, rezultat al fragmentării eului.

Parcursul acestui ciclu narativ echivalează cu o aprofundare a biografiei autorului, filtrată prin vocea naratorului, care este deliberat suprapusă cu cea a scriitorului. Prin această identificare, se obține o continuitate narativă necesară și o coerență internă a discursului epic, facilitând în același timp desfășurarea unei auto-reflexivități constante. Dimensiunea autobiografică este în mod firesc completată de o viziune istorică și antropologică asupra regiunii balcanice, într-un echilibru atent între confesiune personală și analiză contextuală.

Istoria familială devine astfel pretext pentru o meditație mai amplă asupra pierderii, continuității și transformării identitare în contextul destrămării imperiilor, regimurilor totalitare și al migrației. Episoadele dramatice sunt armonizate cu fragmente contemplative, în care autorul reconstituie, printr-o înaltă conștiință estetică, un spațiu mental și cultural în pericol de uitare.

Întreaga serie contribuie nu doar la conservarea unei memorii afective și culturale, ci și la păstrarea limbii și a istoriei Balcanilor într-o formă literară de o înaltă rigoare. Dacă este să identificăm un element esențial al acestui proiect literar amplu, acela ar fi tocmai capacitatea de a crea o formă narativă coerentă, înrădăcinată în specificul balcanic, dar deschisă totodată către valori de ordin universal.

Luan Starova, în calitatea sa de academician, eseist, cercetător, jurnalist, romancier, traducător și diplomat, se afirmă ca una dintre figurile majore ale literaturii albaneze postbelice. Bilingvismul operei sale devine un spațiu de dialog intercultural între poporul albanez și cel macedonean, reflectând aspirația către reconciliere și înțelegere mutuală. Prin întreaga sa creație, autorul construiește un discurs literar în care istoria, memoria și umanitatea se întâlnesc într-o armonie subtilă și durabilă.

ANASTASIA DUMITRU

GÜNER AKMOLLA. 85

PRINTRE ELITELE INTERCULTURALE

„Încerc să fac o cultură cunoscută celeilalte... încerc să las
ceva în urmă.

Timpul va judeca dacă strădania mea este utilă“.

(Güner Akmolla)

Güner Akmolla s-a născut pe 15 ianuarie 1941, la Albești, județul Constanța. Oare întâmplător autoarea s-a născut la 15 ianuarie, când se sărbătorește, pe lângă ziua poetului nostru național, și Ziua Culturii Române? Rodul creației, rod adunat în cei 85 de ani împliniți în 2026, este o probă că *Güner Akmolla* și-a înțeles rostul vieții, și-a asumat menirea: un destin cultural dăruit limbii tătare, dar și limbii române, pe care a predat-o învățăceilor săi, dorind să împărtășească valorile spirituale și axiologice ale ambelor culturi. Autoarea este membră a Uniunii Scriitorilor din România, filiala Dobrogea, dar și a Uniunii Scriitorilor din Crimeea. Despre vocația de traducător a lui Güner Akmolla am scris și 2023, în volumul *Dobrogea noetică. Repere spirituale și (inter)culturale*, prilej de a mă referi la talentul și devotamentul de jurnalist a celei care a condus revista *Emel* (în traducere *Ideal*) și care a colaborat la revista *Interartes*.

În fiecare număr, publicația *Emel* a inclus articole despre spațiul multiethnic dobrogean și traduceri din literatura română și tătară. Güner Akmolla i-a tradus pe Mihai Eminescu și pe Ion Creangă în tătară, a publicat monografia *Tătarii /Tatarlar* (Editura Newline, 2009, Constanța). Dintre volumele autoarei fac parte: *Aantolojiyasi (Qirimtatar Tiline Tercüme)*, Editura StudIS, 2012, *Antologia liricii turce*, antologie de Halil Ibrahim Özdemir, prefață de Marius Chelaru; *Vatan*, poezii în limba tătară 1999; *Cartea iertării*, proză în limba română, 2002; *Poezii/ Şiirler*, vol. bilingv, 2003; *Balada eroului tătar// Tatar Şehitnin efsanesi, Bağışlaymiz (iertăm)* ed. a II-a; *Ortak turkşesinde; Problema națională - Rezistența anticomunistă; Ergean*, roman în limba română; *Luceafărul// Tan Yıldızı*, tr. 2003; *Buchetul Buştenilor*,

poezii în română, 2004; *Poemele copilăriei*, vol. în tătară, 2004; *Crimeea în anul 2004*, română, 2004; *Opere// Eşeler// Negip Hagi Fazıl*, 2004; *Scrisorile eminesciene*, 2004; *Keşken Kunler-Ali Osman B, Zilele vieţii mele*, 2004; *Kozyaş Divar//Zidul Lacrimei*, tr. 2005; *Împuşcaţi-i//Kurşunlayiniz*, traducere, 2005; *Tătarii din Dobrogea*, eseu în lb. română, 2005; *Relaţiile Spinoase*, Feuzi Altug, 2006; *Tătarii Turci Crimeeni, Mustegep Ulkusal*, tr. 2006; *Poeme – Shiirler – Teatru*, vol. bilingv 2007; *Poeme nemuritoare*, Olimisiz, Siirler, M. Niyazi, 2007; *Monografia comunei Albeşti*, 2007; *Monografia staţiunii Techirghiol*, 2008; *Negi Fazıl*, 2009; *Tatarlar*, 2009; *Nuriyer*, 2010; *Istoria kurzilor în Balcani*, trad. 2010; *Ana Tili*, 2010, *Tătarii*, 2011; *Tuşuncelerim Bahşasi*, 2011; *Antologia liricii române*, 2012; *Beyaz Arap*, trad. I. Creanga, 2012; *Poeme-Şiirler-Teatru*, 2012; *Legende noastre – comoara noastră*, Editura Studis, 2020, volumul bilingv; *Proverbele şi zicătorile tătarilor crimeeni din Dobrogea*, culegere realizată de Mustegep Ulkusal, tradusă de Güner Akmolla, Editura Studis, Iaşi, 2021 etc.

În 2013, Güner Akmolla publica articolul *Revista Emel/ Ideal, la ceas aniversar. 84 de ani de la primul număr*. În calitate de director al revistei, ea scria că „*Emel*” / „*Ideal*” este una dintre cele mai reprezentative publicaţii ale minorităţii turco-tătare, care sărbătorea atunci un deceniu de apariţie neîntreruptă. La evenimentul aniversar, care a debutat în data de 12 octombrie 2013, la Centrul Cultural „*Yunus Emre*”, a fost prezent şi consulul general al Republicii Turcia la Constanţa, Ali Bozcalışkan. Acesta a înmănat distincţii pentru susţinerea şi promovarea culturii turco-tătare directorului revistei „*Emel*”. Revistă trimestrială de cultură, bilingvă, continuând ideologic şi literar-artistic revista „*Emel*” editată de av. Mustegep Fazıl, ulterior Ülkusal, a luat fiinţă în data de 1 ianuarie 1930, la Bazargic // Dobrici. Perioada interbelică, recunoscută ca o epocă de renaştere economică, politică şi culturală pentru istoria poporului român a avut o contribuţie colaterală asupra căreia istoricii n-au insistat din „n” motive, cum ar fi numărul de neglijat al tătarilor şi al turcilor rămaşi, de fapt, aflaţi într-o veşnică emigrare spre Turcia, zicem, deci, că a exercitat direct, dar şi indirect, economic dar, şi cultural evoluţia spre modernism, spre civilizaţiile europene a urmaşilor tătarilor crimeeni rămaşi pe teritoriul Dobrogei române după războiul din anii 1877-1878.

Güner Akmolla preciza că relatări importante ale celui mai mare fiu tătar al plaiului dobrogean, Mustegep Ulkusal, ne-au îmbogăţit şi îmbogăţit memoria, până la el numai orală, asupra vieţii tătarilor din acea epocă. Opera sa autobiografică „*O viaţă pentru Crimeea*”, scrisă în limba turcă şi tipărită, conform dorinţei lui, postmortem, la Ankara, în anul 1999, relatează, cu sensibilitatea unui om de ştiinţă dăruit unui crez patriotic, împrejurările în care „s-a născut” revista, publicaţie pe care, din considerente istorice, a fost reînviată în ianuarie 2004, deoarece în anul 1998 încetase apariţia ei şi în Turcia. Güner

Akmolla își motiva astfel demersul publicistic: 1. Revista aparține tătarilor crimeeni din Dobrogea; 2. Tragedia provocată de comunism are tangență directă cu revista. Revista a făcut parte intrinsecă din viața acestui mare om. „Revista s-a născut pentru a umple două mari goluri: (1) incultura, (2) copiile și imitațiile. „Nu pot trece sub tăcere o altă crudă și sângeroasă realitate: peste 10 intelectuali, aflați în arest, au fost anchetați, bătuți, torturați pentru revistă: publicaseră articole sau poezii ori erau bănuți de tăinuirea literelor!“¹ Tot în primul număr, s-a scris în alfabetul turc, revista cooptând redactori de suflet din Turcia, Crimeea, SUA, Canada, prin 2006-2007 discutându-se în diaspora ca ea să devină organul central. Au fost realizate pagini de traduceri din turcă/tătară în română și invers, deoarece istoric, dar și spiritual această pagină culturală aparține României. Cei doi copii ai Eroului Național al Tătarilor din Lumea întregă, d-na Suyum Memet și regretatul domn Bora Fazıl-Ulkusal, au suportat cheltuielile. „După decesul d-lui Bora, care s-a afirmat ca un adevărat „mecena tătar“ atât în viața socială, culturală, economică, nu numai prin revista noastră ca neam, ca popor, nu ca familie, deoarece unchii au editat *Emelul* pentru istoria poporului, ci și prin contribuții bănești mai mult decât substanțiale în acțiunile cultural-obștești ale uniunii tătare, dar mai ales prin modernizarea materială și culturală a școlii din Tătaru, care poartă numele tatălui său; astfel se demonstrează că istoria unui neam creează eroi atunci când este nevoie, îi reabilitează și-i cinstește atunci când democrația permite“, preciza Güner Akmolla în articolul din *Interartes*.

Fiecare număr al revistei *Emel* cuprinde traduceri în limba română, versuri, citate, texte literare ce oglindesc profunzimea, originalitatea și valoarea limbii române, a poporului român, a istoriei române. Revista a ajuns la tătarii din SUA, Canada, Mongolia, Japonia, Uzbekistan, Kirgizistan, Cazahistan, Azerbaygean, Tataristan, Albania, Kosovo, ea este urmărită de cititori și corespondenți voluntari de prestigiu cultural, atât din Turcia, cât și din Crimeea, Ucraina. „Ca ultim act de cultură, interculturalitate, multiculturalitate, sau oricum vom dori să definim contemporaneitatea care încearcă să spargă tiparele șovinismului, ignoranței, izolării religioase, în paginile revistei noastre au apărut reprezentanți de seamă ai culturii române, prin ea s-a aflat în lumea întregă de geniul poeziei române, Mihai Eminescu, de poezia contemporană română la fel de valoroasă ca ideologie și artă. În concepția noastră există termenul de patriotism – sinonim perfect cu cel de naționalism – pentru că istoria civilizațiilor a demonstrat, dacă mai era cazul, că un intelectual nu se angajează în creație decât dintr-o mare iubire pentru poporul său, în sânul acestuia diferențiind și iubind omul, suferind pentru destinul acestuia, fie el rus, român,

¹ *Emel//Ideal*, nr. 5, 2005, anul 75, p. 44.

ungur, polonez, chinez, coreean sau chiar și tătar crimeean“, continua Güner Akmolla.

Revista a găzduit articole nu doar despre drama tătarilor din Crimeea, despre istoria și cultura acestui popor, dar și despre literatura română, Güner Acmolla fiind traducătoarea care a asigurat dialogul intercultural. Cea care a scris multe cărți, intitulându-și un volum *Cartea iertării*, a pledat pentru identitate și pentru cunoașterea culturii tătarilor. Autoarea m-a invitat de mai multe ori la *Zilele Techirghiolului*. Acolo am admirat o expoziție de port popular tătarăsc și am făcut cunoștință cu istoria și cultura tătară. Güner Akmolla m-a invitat și la lansarea cărții *Monografia orașului Techirghiol*², realizată printr-un efort deosebit, folosind documente și o bibliografie vastă, care consemnează date unice despre istoria acestui oraș, îndrăgit și de Mircea Eliade. Acmolla Güner a scris cu multă pasiune, „în numele tătarilor“ această monografie bilingvă. Dumneaei a explicat cum s-a ajuns la adresarea peiorativă a tătarilor de „hoarde tătare“, că la origine hoardă, „ordu“, însemna armată bine organizată, venită dintr-un mare imperiu. „Astăzi animozitățile s-au stins, iar tătarii *conviețuiesc pașnic în Dobrogea*“, ne-a declarat scriitoarea.

Güner Akmolla este un etnic tătar, profesoară de limbă română, care și-a înțeles vocația de traducător și de mentor, după cum rezultă și din propriile mărturisiri: „încerc să fac o cultură cunoscută celeilalte“, „încerc să las ceva în urmă. Timpul va judeca dacă strădania mea este utilă“. Volumele publicate sunt mărturie a muncii de tălmăcitor, dar și a datoriei pe care a simțit-o de a se implica și de a fi utilă celor două spiritualități pe care le-a reprezentat cu succes. De aceea, Güner Akmolla rămâne printre elitele interculturale care onorează nu numai spațiul dobrogean, ci și cel internațional. Numai dacă amintim importanța a două volume: *Proverbele și zicătorile tătarilor crimeeni din Dobrogea* ori *Legendele noastre – comoara noastră*, înțelegem rolul demersului intercultural realizat de traducătoare, care, oferind cititorilor un dar deosebit, ne-a facilitat accesul spre universul înțelepciunii orientale. Güner Akmolla aduce dovezi ale vechii culturi turco-tătare care are multe reverberații, influențând popoarele cu care a intrat în contact. Datorită rodniciei traducătoare, am aflat de Yunus Emre și Evlya Celeby, dar și de volumul *Călători străini despre țările române*.

Cunoașterea celorlalți nu este numai o cale posibilă către cunoașterea de sine: ea este singura cale,³ susține Tzvetan Todorov. Traducătorii, și în această categorie se încadrează și Güner Akmolla,

² Constanța, Editura NewLine, 2008. Pe coperta a patra autoarea scria o interesantă poezie, care are ca temă conviețuirea interetnică în Dobrogea „Aici la ghiolul românesc/ Tătarii fiii lor își cresc./ Macedoneni muncesc și ei,/ Turcii și-aduc din nepoței,/ De la germani urme-au rămas/ Istoriei ei cer răgaz./ Cu toți cu romii care cântă/ Alături de români trăiesc/ Hora Unirii împletesc/ La Techirghiol ei se unesc...“

³ *Noi și ceilalți. Despre diversitate*, trad. Alex Vlad, Iași, Editura Institutul European, 1999, p. 127.

ne demonstrează că bilingvismul este un element de permeabilizare a granițelor și de interculturalitate, oportunitate în comunicare pentru stabilirea contactelor cu literatura și cultura română. Antologia *Romen Lirik Klasik Gagdaş* amintește că Dobrogea rămâne un model interetnic, un spațiu al flexibilizării și al trecerii de la logica „mono“ la logica de tip „inter“ (Micheline Rey)⁴ sau „un miracol de conviețuire“. Interferențele culturale dau farmec și particularizează ținutul dobrogean. Güner Akmolla rămâne un mesager al literaturii noastre într-un orizont literar greu de ajuns. Cărțile traduse de dumneaei au pătruns în spațiul Orientului îndepărtat, la tătării din Crimeea sau în Cazahstan, la vorbitorii din Caucaz. Astfel, crâmpoșele din literatura română se fac prezente într-un topos spiritual inedit, necunoscut.

Sunt de acord cu Marius Chelaru, care afirmă că „încercarea de a pătrunde într-o lume oarecum diferită“ este un demers cultural util, o poartă deschisă, cu mai multă sau mai puțină generozitate, către inima unei limbi – poezia“. Güner Akmolla susține că „Poezia este calea cea mai nobilă de expresie națională și internațională.“⁵ Traducerile sunt necesare pentru că ele demonstrează că omul nu este o insulă, ci o parte dintr-un întreg. Sper ca Güner Akmolla să ne deschidă și alte porți spre Orient, dar să traducă și din literatura română, pentru a continua munca de mesager intercultural. Îi urăm sărbătoritei *La mulți ani cu sănătate și realizări!*

⁴ Pierre Dasen, G. Perregaux, Micheline Rey, *Educația interculturală. Experiințe, politici, strategii*, Iași, Editura Polirom, 1999, cap. IV, p. 127.

⁵ *InterArtes*, nr. 1, anul I, decembrie 2012, p. 132.

GHEORGHE FILIP

SCRIS PE FAȚA UNEI STELE

Simaginați-vă un personaj. Omul are sentimentul că destinul lui a fost scris pe fața unei stele și că uneori, când gândurile dau să-î umble prin niște zări îndepărtate și stranii, dar cel mai adesea în vis i se pare că deslușește ceva din ceea ce o mână nevăzută, dar fermă a hotărât ce trebuie să facă el în viață: să scrie. Are impresia că lucrul acesta i l-au spus limpede sub fereastră, într-o noapte cu lună plină, gânditoare și romantică ursitorile și el chiar crede că a înțeles câte ceva încă de-atunci.

Și acum, când a ajuns la maturitate, i se pare că un astfel de destin nu îi este hărăzit oricui, că e nevoie de muncă, neliniști, nesomn, sacrificii, dar că numai așa va ajunge la poalele muntelui și va găsi, în cele din urmă, cărarea pe care va sui până în vârf și că acolo va avea prilejul să stea alături de cei cărora ursitorile le-au spus aceeași lucru sub fereastră.

Drept pentru care în fiecare dimineață își face o cafea și se duce în cămăruța lui. Se așază la masa pe care sunt deja pregătite foile, pixul, scumiera și țigările. Își aprinde o țigară, își plimbă ochii pe pereți și gândurile încep să umble și ele. La un moment dat, ochii descoperă un punct și îl privesc intens, până când prinde să se depene acolo o poveste. Și în clipa aceea ia pixul și o voce, care nu știe de unde vine, îi dictează. Și trec așa câteva ceasuri. Și noaptea, când liniștea se face peste tot stăpână, e tot la masa lui, luna curioasă se uită pe fereastră să vadă ce face și vocea aceea caldă, prietenoasă, continuă să dicteze.

Și timpul trece și scrierile se adună, așteptările provoacă uneori niște tornade lăuntrice, gândurile aleargă pe drumuri neumblate și se poticnesc adesea, visurile dau spre toamnă, se ofilesc înainte de a înflori, el însuși umblă prin aerul galben al toamnei, dar nu se plânge nimănui, iese în lume cu același zâmbet de totdeauna și se străduiește să își ascundă tristețea din priviri. Muntele visat își desenează pe cer profilul azuriu și întocmai ca Meca se duce din ce în ce mai departe.

Și când pixul se încăpățânează să mai scrie, parcă vrând să spună că tot ce face el e inutil, el rămâne cu ochii ațintiți în punctul acela fix, unde nici povestea nu se mai deapănă. Și-atunci se întrebă cutremurat unde a greșit. De ce nu i se citesc prozele pe care le scrie? De ce nu-i spune nimeni că la nu știu care librărie i s-au epuizat cărțile? Ori nici n-or fi ajuns pe-acolo? Și în oraș sunt doar câțiva care știu cu ce se ocupă el. Dar nimeni nu i-a spus că i-a citit cartea...

Poate scrie prost și nici el nu și-a dat seama? Poate trebuia să scrie altceva. Niște povești de dragoste lăcrămoasă – doi îndrăgostiți care se caută cu disperare, care înfruntă toate opreliștile, care trec peste toate răutățile și după multe peripeții se întâlnesc, în sfârșit, sub clar de lună și vor fi fericiți toată viața...

Poate trebuia să se uite cu luare-aminte la lume, să înțeleagă dacă așa a fost dintotdeauna ori dacă nu cumva nu e într-o permanentă schimbare, dacă lucrurile care vor fi fost frumoase în trecut nu sunt înțelese greșit și în loc să facă lumea mai bună, o schimonosesc și o urătesc, îi scot la iveală instinctele, care devin dominante, îi accentuează răutatea, viclenia, pornirea de a face rău... Poate ar fi trebuit să o vadă cuprinsă de sminteală, sfârtecătă de orgolii nemăsurate, de lăcomie și vânzolită de focurile aprinse pe înălțimi, de războaiele care se tot întind, să scrie despre stelele pe care o mână perfidă și rea a amestecat și schilodit toate destinele, despre viețile curmate brusc și tragic...

E posibil să nu fi știut să își aleagă drumul și din cauza asta să se fi ales praful de toate visurile lui?

Oricum, se gândește, pentru toate astea trebuie să fie un vinovat. El nu poate fi, pentru că nu scrie chiar atât de prost. Poate cartea, pentru că și-a pierdut într-atât farmecul, încât și niște castraveți sunt mai atrăgători decât ea. Pentru că seamănă cu o bătrână plină de riduri și neputințe, pe care n-o mai bagă nimeni în seamă. Poate cel care trebuia să citească... Dar nu-l mai duce nimeni către carte, nici școala și cu atât mai mult viața. Ce să facă bietul om? Mai poate sta el cu cartea în mână când în jurul lui e o continuă agitație, o continuă ceartă și cotonogală, când toată lumea aleargă disperată după bani, după averi, când infinit mai seducătoare sunt distracțiile, drogurile, sexul, când berea și manelele îi servesc pe tavă alte sensuri ale vieții, mult mai optimiste și mai ușor de înțeles?

Dar, se cutremură el, poate totuși eu sunt vinovat? Pentru că am încurcat literele, n-am văzut bine, n-am citit cum trebuie și până la capăt ce era scris pe fața acelei stele? Poate acolo scria că trebuie să fac altceva, nu să stau ceasuri în șir la masă cu foile în față și cu ochii pe pereți. Poate scria că destinul meu era să stau la tarabă și să strig în gura mare ia morcovii, neamule! Ori cu mistria în mână, cățărât pe schele, să înalț case, vile, castele, palate, să cobor și să mă minunez eu însumi de ce a ieșit din mâinile mele.

Și totuși, altcineva trebuie să fie vinovat. Vinovat, zice el cu lacrimi în ochi, ești Tu! Tu, pentru că ai mâzgălit acolo într-o doară, în joacă, nespus de ironic, ca să vezi de ce sunt în stare... Și eu am luat de bune acele mâzgăleli, m-am ținut de ele cu sfințenie, cu convingerea că Tu știi bine ce faci și că o să urc neapărat în vârful acelu munte... Și uite unde am ajuns. Uite ce am ajuns. Un bătrân brăzdat de riduri ca trunchiul unui pom uscat, care se uită în urmă și nu vede decât un drum plin de hârtoape și de măracini, de grohotișuri prin care m-am târât ca să mă rostogolesc în prăpastia ratării. Asta am făcut!

Ar trebui, zice el ștergându-și lacrimile, să faci ceva pentru a-ți îndrepta greșeala. Tu știi mai bine ce trebuie. Și, cugetă el, cel mai bun lucru ar fi să i se dea o nouă șansă. Adică, El ar trebui să aleagă o nouă stea și să îi scrie pe fața ei destinul, dar nu ca prima dată, în joacă, nu ca pe o glumă, ci gândind serios, responsabil. Asta ar însemna că ar trebui să-i dea o nouă viață, care să nu repete mersul anapoda și erorile celei dintâi.

Și obosit, personajul nostru adoarme. Un somn profund, vecin cu moartea. Și a doua zi se trezește undeva unde nu crede că a mai fost vreodată. Se uită în oglindă și de-acolo îl privește un tânăr cu privirile speriate. Și nu-i place. Îl sperie viața despre care încă nu știe nimic? Și se gândește că singurul lucru pe care nu trebuie să îl facă este să nu mai scrie. Trebuie să ia viața așa cum este și să o trăiască simplu, ca orice om. Îi vine în minte steaua aceea și își spune că singura mână, care trebuie să scrie ceva acolo este mâna lui.

Și de a doua zi începe. Și intră pe primul drum, care îi iese în cale, nu după multă vreme îl schimbă, ademenit de alt drum și trece așa de pe un drum pe altul și la fiecare încrucișare nu stă pe gânduri, ci schimbă fără nicio ezitare căările, socotind că așa se cuvine și se pomenește astfel în pragul bătrâneții. Se uită în urmă și nu vede nimic, nicio carte, niciun palat și pe zare nu se zărește conturul niciunui munte. Doar un câmp întins, plin de bălării printre care nu se leagănă lujerul tremurător al niciunui vis.

Și se cutremură ca altădată. Așa va fi reparat el erorile? Așa își va fi răscumpărat el greșelile primei vieți? Așa îi mulțumește el Lui pentru această a doua șansă?

Și, ca împins de mâna aceea nevăzută, își ia pixul, foile și se duce la masa de scris...

IOAN FLORIN STANCIU

ALTE ELEGII PONTICE

Poemul acesta-i doar
o-ngândurare de-o clipă
șuierând ca un glonț rătăcit
înapoi în trecut
sau poate
doar o eterică pasăre albă
care se zboară pe sine
doar prin propriul trup.

Absența

Eu însumi,
trecând iar prin pereți dintr-o cameră-n alta,
multe-am văzut dintre cele ce credeam că s-au stins
rând pe rând, în dezordinea infinită-a vremii trecute
Mai întâi,
o-întunecare albastră, cândva,
când nimic nu părea din lumea aceasta.
și-o stradă cu ferestre desenate pe ziduri
sub flamuri de ceață
curgând împreună cu noi într-o uriașă absență.
Apoi
trupul tău volatil ca un lujer de crin
suspendat în vitrina cu rochii de nuntă
și-o mie de candelă mici aprinse direct pe trotuar,
în afară de flacăra mică pe care, închisă-ntre palme,
o purtam și-o mai port pretutindeni cu mine
venind și plecând – amândoa deodată.

Ștergerea

Din partea mea,
poți să plângi toată noaptea
peste coala de scris,
din moment ce totul
lacrimi, semne ude, insomnii și descântec
se vor topi străveziu sub tipar
ca și cum ai scrie cu apă, peste apele-n fugă
sau cu umbre de vorbe, peste păsări în zbor
uitând, poate, că foarte curând,
lumina se va stinge pretutindeni, deodată
și că nimeni nu va mai ști, nicăieri, pe pământ
nici cine-a desenat-în delir toți funigiei aceștia
și nici cine ne frunzărește cu ochii închiși
prin cărțile de frunze moarte-ale toamnei
fără să știe că pe partea- cealaltă-a filei
șuierând
ca un tren cu ciment dintr-un film foarte vechi,
se-îndepărtează mereu
și se duce-învârtindu-se timpul de-o clipă
pe când, purtându-ne crucea,
am fost vii și frumoși pe pământ.
De-aceea, dragostea mea,
cu voie de la mine, cât se poate cuprinde,
poți iarăși să plângi
și să plângi de la stânga, la dreapta,
peste nesfârșitele tale coli pentru scrieri de-apoi.

Curgerea

La Histria
într-o seară roșie cum n-am mai văzut,
încă pluteai legănată de gânduri
pe altarul pustiu de la marginea mării,
ofrandă târzie și jertfă cumva,
rătăcirilor mele dintr-o lume într-alta/
asemeni nisipurilor albe din cer
curgând nevăzute dintr-un veac într-alt veac
și-adunate-apoi, împreună cu noi,
în frigul și-întunericul din inima pietrei.

Devorarea

Văzute de-aproape,
toate acestea-s, de fapt,
doar niște lungi întunecimi fără chip,
dar cu gheare și dinți, care
asemeni unor lungi procesiuni de furnici
s-au grămădit în duium pe. potecă,
pentru ca, nevăzute de nimeni,
să poată devora împreună
leul cel mare, căzut în sfârșit, printre crini

Oglindirea

Tot astfel,
după cum în spatele meu pe perete,
mi se face adesea o umbră feroce
cu aripi din cuțite-oțelite și săbii în fulger
ce se-apeacă odată cu mine, peste coala de scris.

REMUS-VALERIU GIORGIONI

Călătoria (II)

1. Ieșirea în larg. Volta în vânt

... Am virat ancora la pic scurt – după care,
Aducând-o la post am desfășurat pânzele principale
Corabia înaintase o vreme cu vântul strâns, iar apoi
Toate pânzele sus! – eu fiind
Pe atunci doar un mus...

Apoi (după două volte în vânt)
Cu aripile zburătorilor desfăcute, rândunicile
Ridicate – nava noastră, iat-o legănându-se
Leneș pe valuri... Curând
Marea se lasă cuprinsă de furii ca o ursoaică
În desișul pădurii (făcea spume la gură), iar cerul,
Cerul se turburase
Ca un prunc de titani nevârstnic de ani

Cățarați ca pisicile pe catarge, încurcați
În rețeaua de greement
Ca niște zei atmosferici, ne-am pornit pe cântat
Ca soldații în marș
Cântece „de parâmbă și cabestan“ – pe o mare amară
Ne canoneam
Să menținem capul spre vest, manevrând
Întruna la mure – manele – amare (parâmbă
De amarat!)

2. Pânză în depărtare. Un țărm prea îndepărtat...

Marea de-acum urla (până mai adineauri gemea...)
Căpitanul
Mobiliză tot echipajul pe punte, ne puse
Să strângem urgent vecele principale – în gardă
Erau pânzele toate ca niște găște pe zare

... *Pânză în depărtare!* Strigă marinarul de cart
Din vârful de catart (o velă cât o batistă
De copilaș apăruse în zare... curând
Sub ochii noștri cresc

La mărimea unei eșarfe fâlfâitoare

O navă mare înainta
Cu toate pânzele-n vânt (o fregată)
Cu marele ei pavoaz pe gabier
Fluturând; pe puntea superioară, soldați
Aliniați ca la o revistă de front
În uniforme strălucitoare

Am pus în grabă în pană
Velele pupa, slăbindu-le fungile aripilor, dar
Ea trecu vâjâind la traversul babord, salutând
Din pavilioanele sale multicolore
Și slobozind
Trei lovituri de tun!

... Răzbătea
Din zare până la noi un marș soldățesc
Murind pe-nserat la orizontul de hyacint
Și absorbit de colinele verzi
Ale unui țarm prea îndepărtat!

3. Om la apă! – vria

Melancolia!

Abătută de vânt, nava noastră
Despica de zor valuri dezordonate
Am strâns în grabă zburătorii trinchet
Și artimon – plutind
Cu rândunicile toate vibrând

Iar când vântul iarăși se înteteți
Repetarăm întreg ritualul de strângerea
Velelor: de la farul mare
La vela în cruce – farul pupa și artimon...
Cu mare efort adunarăm burta velei mari
Marginile de cădere, ghirlandele și etrava:
Ce spectacol superb
Veliere pe mare!

Om la apă! răcni cineva (nici nu contează
Cine) că noi sărirăm ca arși
Din toate părțile... prea târziul, musul
(colegul de an) se prăpădise sârmanul
Rapid înghițit de val! - marinarii
Pe mare se lasă
Lesne atinși de vria melancoliei:

Dacă le moare un camarad
E ca și cum le-ar pieri un frate sau tată,
Rudă apropiată

4. La revedere Mare, adio spume!

Pământ în zare! tună

Vocea de pe catarg (noi cu gâtul întins,
Privirile-n larg): ne-apropiasem bine
De mal, când secundul
Rosti cu infinită tandrețe comenzile de-acostare

Funda ancora! – ne-am repezit să filăm
Lanțurile ancorei în cabestan... inima-n piepturi
Începuse să bată mai tare: când te apropii
De casă de mal – de țărml natal
Înainte de oameni sau locuri
Vezi înaintea ochilor doar mirosul de-acasă, că nu
Casa în sine nu locul contează
Ci numai cerul natal, stelele lui
Strălucind peste val

... Ancorarăm precis
Cu inima-n piept cât un purice (ea bătea
În ritm de *nostos*-ul lui Ulise),
După ce, la doar câteva cabluri de țărml
Sonda am aruncat... Iar apoi
În lipsă de altceva (trebuia
Să apară pilotul din port pentru amarare)

... Din toate piepturile un strigăt se auzea
Rămâi sănătoasă mare!, ne-am pus pe cântat:
„Adio valuri, adio spume... de azi
Nu mai vreau să vă văd
Pentru nimic în lume“

Nici să nu mai aud de mare! (asta da, e valabil
Până la proxima îmbarcare...): cântecul nou
Se pierdu în valuri ca un ecou
Pe marea care părea de-acuma
Îndepărtată
Răsunetul lui pătrunzând deodată cu noi
În hruba primei taverne marinărești
Din port - unde ne aflarăm din nou
Cu toții în păr
După un an...

IULIA PANĂ

Să ne întoarcem privirea

Să ne întoarcem privirea
la margini, la stele,
să recurgem la sofisticate piruete
în mișcarea cărora, frame cu frame,
să ne revedem oracolul.

Dacă ai apăsa pe butonul invizibil,
ascuns atunci, în timpul vieții noastre,
am sări în valuri, noaptea,
am sări garduri înalte, până la cer.

Dulăii uriași s-ar repezi să ne înghită umbrele.
Am dormi în camere cu jucării,
și ușa și-ar strica singură yala
în așteptarea marilor iubiri.

Cine mai știe ce am fredonat,
ce am înfrânt, ce am visat?
Lumea s-a dezechilibrat,
și noi ne-am legănat de la est la vest –
copiii și anii.

Să ne întoarcem privirea
la soare, la nisip și apa mării.
Să recurgem la mici pași de balet
în care, cu încetinitorul, să răsfoim calendare.

Dacă am vrea,
am putea să zburăm înlăuntrul timpului vieții noastre –
o repetiție în care ne ascultăm îndelung,
râdem cu riduri,
și vorbim despre lucruri rotunde,

despre sensibile deteriorări,
despre ce uităm și ce ne amintim,
despre ce leagă o inimă de alta
ca un mecanism organic –
un perpetuum mobile.

Unde se vede marea ca o ușurare

Conduc pe un drum lung spre mare,
drum pe care l-am făcut demult, împreună.

Liniile albe – amintiri pe hârtia zimțată a fotografiei,

în ani înrămată

Dacia furată și neliniștea de acum,
ca atunci când ne-am petrecut
urmărind, prin parbriz, cu degetele, cu obrazul,

cu palmele, cu țigările, ritmul „*Riders on the Storm*“
din casetofonul argintiu cumpărat din vamă.

Conduc acum o mașină mare și arătoasă,
cu cai mulți înhămați la povestea în care
mi-ai cumpărat din bazar o coroană de regină.

Străluceam în ochii oricui, doar în inima mea,
bezna săpa o gropiță de nisip
în care se scurgea o parte din mare.

Nimic de spus – nimic de tradus.
Stăruim în ceva fluturat,
anii buni ca o eșarfă victorioasă.

Între certuri și scene de film,
în conversații cu octave de soprană,
eu, purtătoarea de coroană,
conduc către mare în liniștea desprinsă de amintiri.

Liniile albe se mișcă lin, stânga-dreapta,
amețite de asfaltul proaspăt vopsit –
motorul abia respirând în ordinea bățăilor de inimă.

Mă simt în ghilotina rușinii mele de muritoare,
cuceritoare de mici victorii.
Și simt aripi care cresc acolo unde durerile
au lăsat spații de întuneric, de miez putred.

Voi muri înainte să mă trezesc
din spaima frumuseții
din viața ca o accelerație,
ca o plutire pe autostrada cu aburi

împingând aerul într-un orizont invizibil,
unde se vede marea ca o ușurare.

Dincolo e un bazar.
O scenă.

Regina se clatină.
Coroana cade.

Liniile se opresc. Se întretaie.

Acolo unde,
pe această cale frontală, se izbește de timp
o veche mașinărie organică.

27 feb 2024

Combustibil

Sunt neputincioasă,
ca o bucată de marmură părăsită
în care dalta s-a uitat înfiptă.
Un țuiit îmi chinuie scrisul –
e o microfonie.
Tot ce fac e o microfonie.
Și ca un sfredel înfipt și uitat în timp *ane*,
un amestec straniu de sunete
se lovește de emisiile de aer.
Liniștea, chiar ea,
stă înfiptă între două buze
și citește cold
prescripția.
O mână, pe deasupra inimii,
masează / mimează.
Ce legătură am eu cu minunea poeziei?
Ea se scrie de una singură,
curge ca laptele – White Bull –
până la capătul dimensiunii
de pe panoul de reclame.
Cu
pene albe / pene negre /
mecanisme de zbor pentru poeți.
Zac neputincioasă pe tastatura
tocită de short-cut-uri.
Scrisul meu s-a pierdut
în sexul nopților.

În așternuturi au mai rămas doar
urme din coaste pornind –
combustibil
al instrumentelor mele de scris.

Dragostea urlă ca o isterică

Dragostea urlă ca o isterică
pe patul de spital.

E, de fapt, o cățea frumoasă
cu o lesă din pietre scumpe,
care mușcă elegant trecătorii
și lasă semne latinești
din *ars amandi*
pe treptele statuii din Piața Ovidiu.

Dragostea se prelinge –
începe de la mine
și se sfârșește
la picioarele tale.

ca marea,
maestră în folosirea frivolității.

din când în când, toate acestea
se întorc la mine, metalice
și automate,
ca vocea robotică din telefon.

Dragostea e o bulă imensă
care se sparge în spațiile tristeții.
la o comandă random
salvez isterica și cățeaua,
marea și bula,
le surprind
în clișee alb-negru.
Le pun în memoirul,
unde nu intră nimeni –
decât noaptea,
când vocea robotică răspunde vag
atunci,
îmi las cățeaua liberă,
și o urmăresc cum aleargă urlând
pe acoperișuri de sticlă

Culoarea soarelui

Tata s-a întors astăzi,
cu o sulică de vânătoare, boantă la vârful.
Are haine tribale, de un galben gălbejit –
greu îl recunosc.

„De unde vii?“, îl întreb.
Și-mi zice, ca un ventriloc,
că din Portugalia,
deși eu cred că de altundeva.

Un soare i-a tăbăcit pielea până la os.
Poate din Africa –
de acolo să fi luat arama lipită de el,
de trupul slab, de fața oacheșă.

Până și părul i-a crescut negru,
ca odinioară.

Îl privesc,
și el îndreaptă sulica spre mine,
odată cu privirea.

Așa îl recunosc mai bine.

„Ai fost la vânătoare...?“ Sunt uluită.
„Ești un adevărat războinic!“

Îi văd tălpile albe,
ce straniu se ridică în aerul de spumă.
Prin tubul suliceii aud cum mă întrebă:
„Ce formă are inima de rac?“

„Eu nu știu, tată,
ea bate...
Poți s-o auzi de dincolo de ape.“

E curios cum timpul ridică perdeaua
din mărgelile de sticlă,
și cum, prin spații goale,
ca dintr-un manuscris,
comunicăm cum numai noi doi ne pricepem.
Și-n toată această întâmplare
simt că mă ridic,
plutesc

și mă răstorn ca într-un caiac
pe învolburatul râu al vorbelor.

Printr-o perdea de ceață îl văd pe tata
ca pe o statuie.

Stă drept, pe un vehicul translucid,
cu sulia în aer, ațintită. Cu ea despică pagini
din albumul meu de amintiri.

Brusc, într-o fotografie veche,
mă ia de mână –
ca-n prima zi de școală –
și aerul se umple de arome cunoscute,
ca într-un film uzat.

„Unde te duci...?
Mai stai un pic.
Să ne plimbăm prin casă,
să coborâm din nou,
să ne-așezăm la masă,
să-mi spui ceva,
sau să mă înveți
cum să plutesc, ca tine.
Să fiu războinică...”

Aud încet, prin șuieratul timpului:

„Să-ți cauți haine potrivite.
Să spui puțin și
Să vorbești cu timpul.
Să ai o sulia tocită
cu care să rescii,
în tot nisipul mării,
o viață simplă.
Să folosești
culoarea soarelui.”

SILVIA BITERE

dreptul meu la visare

prietenii mei imaginari sunt oamenii
adesea trecători
pestriți ori plecați de acasă din cine știe ce motiv
se poate demonstra existența unora prin decupaj artistic
de exemplu ieri am decupat un păun și el așa îngâmfat
mi-a spulberat încrederea că mai pot fi și altfel
am zis bun trebuie să dau drumul unei ape să curgă
și vedeai da vedeai peștii cum înoată doi câte doi
în pereche cum se hrăneau creșteau și nimeni din lumea asta
nu se întreba măcar de ce oare doar vai și vai

era o vreme ca astăzi neștiută
când un pește tăcea pentru că așa face el de obicei
sau cum ai spune tu despre lună că are două fețe
ori balerine cu picioare diforme nu există nu-i așa

tristețea ca și bucuria treceau cum ai trece o trecătoare
adesea trecători adesea trecătoare
poți tu să-mi alegi un munte și să scrii pe el
nu te uit nu mă uita

măsurătoare

am luptat pentru dreptate multă vreme/prostită am fost și sunt

îmi place să cred că raiul e o sfoară întinsă
de care stau agățate sufletele noastre ca o foiță de tutun
și cerul capătă noimă asemenea unei morți fizice

în timp ce copilul rostogolește cercul
de mine se agață umbra
ia forma nimănui iar tu vezi omul
e plin ochi și de el

odihnă trupului meu îi spun lui trupului
și nu mă cred
când mă fac mă numesc
Silvia!

singurul prun de pe deal

eram ca un sâmbure prins de pământ
când am pus urechea la adăpost să nu aud
cum cresc

și pierdeam vremea prin livezi
fluieram hoinăream tot ce întâlneam
până și întâmplarea
uitarea din altă viață
iz crud

așa formasem o așezare în mine
uneori mutul vorbea din scripturi
atunci îmi duceam din gânduri pe un pod
departe

odată am fost și eu acolo prin lume
se umbla cu cerșitul și cu inima la vedere
dacă muream din prea multă iubire ne ascundeam
fiecare în căciula celuilalt ca să nu simțim gust de trup

aceasta poate fi o poveste
dar eu am numit-o singurul prun de pe deal

vedeți?

da, doamnă, aveți dreptate
în podul palmei îmi duc zilele.
cu mâinile, cu genunchii rotunzi,
cu tălpile mele venetice,
adunata

și somnul, dacă mă întrebați,
îl împart cu dumneavoastră.
și peste toate astea, de mi-ar mai da un singur ochi, Dumnezeu...

vedeți?

ce șfichiuială de vreme suntem
cunosc două cuvinte, vi le spun:
dor și dor
restul urmează așa -
când devin aievea, pe rând, șoim, căprioară, animal de câmpie
ori om
mă recunoașteți, nu?

soldatul din trup

azi ca și ieri am înțeles o parte din sensul existenței mele
m-am dat cu cercul până m-a luat naiba cu el în șapte
ridicam sprânceana treceam pe lângă bocanci fluieram pe străzi
ca un hoinar la drumul mare eram pesemne un evadat
dornic de libertate și fără grija de mâine
mă salutam ca un soldat în marș
aveam epoleții la vedere plângeam de fericire cu ei pe umăr
da sunt da exist uite calc iarba calc mocirla
sunt viu și lângă mine stă inamicul cu buza crăpată ca la iepure
e om pentru asta trebuie să lupte ca să știe cum să moară
nu din genunchi nu din încheieturi căderea
cu epoleții pe umeri repet sir cu epoleții pe umăr
aici se moare drepti
nu ai părinți ești unic trupului tău
dezlegare din susuri mărșăluire
nebulul care te strigă nebunule
tu as besoin de tenir bon
la chute ne se fait pas à genoux

partitură pentru văz

dacă eliminam gândul
totul se transforma într-o pajiste verde
în nouă pietre roșu galben albastru
trecea un prinț călare
dar cum să renunți la gând
cum să împarți gândul
marile depărtări să le apropii
astea sunt secvențe din trecutul unui muritor
nu ai cum

memoria revenea încet la cursul de anatomie
omul este un ochi uriaș dragii mei
străbătut de văi și oglindit în ape tulburi
în cele din urmă se retrage în pământ pentru odihnă

când liniștea

acolo mă voi găsi într-o liniște deplină
singură în hruitul unei roți de moară
când apa trece prin mine smulsă din călcâi
când orele
când zilele
și din dor când mi se lasă vulturii pe umeri ca niște miei la pășunat
să îngâne din ce a mai rămas prin munți

am să aleg dealul acela colorat în care dorm gândurile noastre
mai jos de frunte
să mă îngroape

cadență

tot așa era într-o zi
ascultam la radio vremea
(cum să ascuți la radio vremea?)

și deodată m-am pierdut

(poetica)
afară începuse să ningă
rafale spulberau inimi
acoperite cu promoroacă

silvia este copil eu sunt copil
săpăm scări abrupte în noi de vreo zece ani
doar doar vom reuși să zburdăm peste câmpii

imaginea cu tine și cu berbecul sacrificat
e tot ce am
vlea asta lungă pornește din palmă
și nu știu ce voiam să-ți mai spun

GEORGE VIDICAN

țipătul luminii

înflorește bâlbâit corcodușul ars de soare
ciutura varsă o lacrimă purtată de-un sftenic
tăcerea e-o inimă desculță ce-și duce-n spinare
tălpile urmele trecutul veșnicul ei întuneric

din trestii alungi țipătul lutului pe care îl mături
când mâna tăcerii îi dă olarului hrană doar lutul
orbit de durere lacrimează ecoul cu tine alături
plin de cioburi în salcâmi înflorește sărutul

un zbor nebotezat în umbră și-adună nisipul
se zidesc în tăceri ecouri plouă cu rouă
sunt scoici efemere ce-și caută sfârșitul
moare tăcerea e-o pasăre ecoul ei plouă

înflorit salcâmul cruță rodul îl îneacă-n tăcere
țipătul luminii e un ecou plin de voci efemere

tăcerile noastre

simt ca pe o pătură udă clipa aceea când oglinda din cioburi
va naște-ntr-o zi arătând cu degetul o galaxie a tăcerilor noastre
la amiază feciorelinică haita de lupi își ascunde urletul-n scorburi
mlaștina clocotește se vor declanșa furtuni nemaivăzute, albastre

timpul paște liniștea putredă a clipei din toiagul unui cioban
suntem martorii contopirilor somnambule, mugurii pe ramuri
somnul-nesomn crește ca un trup nedefinit în palma unui golan
devenit parlamentar al zilelor noastre, viitorul ni-l ține în hamuri

m laștina clocotește, unii-n delir pe buza prăpastiei privesc răsăritul
tăcerile își plimbă în lesă uitările, lacrimile mamei sunt îngerii
într-o spovedanie, umbra se sinucide, își taie de pe listă iubitul
lacrimile înfometate de senzații limpezesc lumea plină de-nfrângerii

m laștina clocotește, găfie, precum poemul meu în paharul cu votcă
dragii mei aș fi onorat să stați lângă mine la pescuitul la copcă

e iarăși primăvară

de ieri în mine-i iarăși primăvară
torționarii clipei pun cătușe nopții
frigul desculț devine-un pierde-vară
stropul de rouă îneacă umbra morții

cu brațele deschise vrea s-ajungă
la floarea de magnoliu să se-nchine,
cu miruri cu iubire și cu rugă,
e iarăși primăvară o simt cum vine

prin vene-mi curge ea în loc de sânge
și zburdă precum mieii pe răzoare
ochiul tău stâng de bucurie plânge
iar lacrima-i o pată de culoare.

spun vrute și nevrute e iarăși primăvară
starea firească-a clipei mă face de ocară

ea

pofta de vise-a nopții răscolește
sărutul plin de taină a femeii
ea intră în arenă ștregărește
cu vocea ei ea îmblânzește lei

pe coapsa ei curg umbre hibernale
cu zâmbetul robește întâmplarea
prin trupul ei curg doruri ireale
cu vocea ei ea dojenește marea

agață umbra nopții-n mere coapte
iar dorul-l răcorește cu uitarea
atâtea pofte curg din ea că-i noapte
și a-nflorit în ochii mei mirarea

încet ea stăpânește taina nopții
și ardem în iubirea ei ca hoții

cuvântul

mi-e frică de cuvântul ce-și ridică brațul să mă lovească
numai pomii înfloriți mă alină lăcrimează în iarbă un cântec
ia o formă geometrică golul din suflet din el o să crească
răsăritul de soare jertfă albul pe alb ciripind într-un pântec

o icoană de lacrimi dimineața înmugurește în mine tăcând
în stropul de rouă ca-ntr-un balon de săpun înoată trecutul
cuvântul la pândă își scrie... își scrie pe frunze frica râzând
nu recunoaștem aripa nici zborul în care-nflorește sărutul

cuvântul locuiește în mine ca un destin e-aproape de rod
neastâmpărat nisipul clepsidrei își pune o mască pe vise
umilințele toate amenințător își transformă ecou-ntr-un pod
pe care trec tăcerea și frica cu lacrimi în ochi sunt învinse

cuvântul mă îmbracă într-un mugur îmi înfloresc urmele
șoapta scheletul unei umbre nu-i pot să-i rostesc numele

uneori

sfârșit de sunet ruină a unui vis stranie tăcerea umbrei
uneori purtăm măști în loc de fruct uneori măr putred
stranie noaptea ca o castană coaptă sclipiri ale urbei
în care femei frivole suie-coboară doar lacrimii îi cred

fastul un schelet fără umbre rămas gravid apusul... apusul
plimbat cu roaba în dangățul cloptului putrezesc amintirile
uneori se mișcă înserarea ne joacă pe degete uneori opusul
ne vine de hac în odăi goale uneori ne scanează privirile

o casă cu umbra întoarsă pe dos apusul trece prin pășări
uneori descifrează frigul din floarea de cactus devine seară
un ecou șchiop mișună prin sfârșitul de sunet uneori par gări
uneori mascații ne fură peronul uneori chiar uneori ne dă afară

din frigul florii de cactus uneori apusul devine somptuos răsărit
uneori veștedă răcoarea toamnei devine foșnet de ecou înrăit

crucificare

neschimbat pragul bisericii în murmurul liniștii bate piroane
tăcerea coace durerea pe cruce se preling fire de viață cu sânge
își toarnă nehotărât în ochii tâlharului stâmpără setea le spune
soldaților că moartea are zăbrele rănile și moartea o-nvinge

usucă păcatele lumii s-a deschis cerul spre izbăvirea tâlharului
în lacrimi peștișorul de aur făurește veșnicia o scoate din plâns
depărtările vin fericite să sfâșie zarva durerii în ochii avarului
laudă clipei ce azi îngăduie nașterea lumii noi durerea s-a dus

bejană fricii e pe sfârșite sângele sfânt arde păcatul pe cruce
durerea mariei împletește-n coroana de spini răsăritul e învelit
în giulgiu de lacrimi cerești vin îngerii ne spun durerea e dulce
precum bunătatea divină în stupina cerului pe buze stă înflorit

răsăritul alunecă-n inimi stâmpără setea popoarelor clipa-nvierii
duce moartea în lanțuri pragul bisericii e un imn de slavă tăcerii

MIHAELA MERAWEI

Poeziile fac parte din volumul bilingv, româno-spaniol, aflat în pregătire și intitulat: **Ochiul acesta de rai/ Este ojo de paraíso** de **MIHAELA MERAWEI**, traducerea aparținând poetei **DIANA MOCANU DEACU**.

Ochiul acesta de rai

stau așa
neînchipuit de cuminte
pe marginea unui zid
cu ochii spre cer
și mâinile lanțuri împrejur

cad flori de lună
dinlăuntru unei picături de miere
curg râuri de tăceri și chemări
despică orizontul

când se naște o stea
pe lângă ochiul stâng
îmi trece un fluture
ca o poezie abia ieșită din cocon
și inima
mi-o ia la trap nebuna
cum caii din Letea
prin pădurea misterioasă
a trupului descarcerat

existăm mai presus de un gând
mai presus de o secundă

respir
înainte să mă arunc în lumina
din ochiul acesta de rai
pe care ți l-ai deschis în suflet pentru mine
tremur
și mă desprind

Este ojo de paraíso

me quedo así
impensablemente serena
al filo de un muro
con los ojos hacia el cielo
y las manos cadenas alrededor

caen flores de luna
desde el interior de una gota de miel
se derraman ríos de silencios y llamadas
se fragmenta el horizonte

cuando nace una estrella
junto al ojo izquierdo
se me cruza una mariposa
como un poema recién emergido del capullo de seda
y el corazón
comienza alocado su galope
como los caballos de Letea
a través del críptico bosque
del cuerpo liberado

existimos más allá de un pensamiento
más allá de un instante

respiro
antes de precipitarme hacia la luz
de este ojo de paraíso
que abriste en tu alma para mí
me estremezco
y me desasgo

Deschidere

deschid uși de speranță
cheia din mâini se potrivește în lumină
orizontul se desparte canion
picătura de viață se avântă fierbinte
tu mă privești dintr-o margine de lume cum
mut nisipul de la răsărit la apus
să las cale liberă unei păsări însingurate
să-ți mănânce din palmă

Apertura

abro puertas de esperanza
la llave de mis manos se acopla a la luz
el horizonte se abre cual cañón
la gota de vida se arroja ferviente
tú me observas desde una orilla del mundo cómo
desplazo la arena del alba al ocaso
para dejar el paso libre a un ave ermitaña
que yante de tu mano

Să mă pot regăsi

deschid porți de lumină
cu cheia unei mantre
când drumurile mi se amestecă
iau poziția unei stele

trupul mi se despică să poată ieși
copacul ăsta cu rădăcini crescute-n pântec
și dor de azur

în fiecare clipă când simt urme de zbor
câte o pasăre se aprinde în el
și inima îmi tot crește
îmi crește
îmi crește
cât inima acestei poezii

Poder reencontrarme

abro puertas de luz
con la llave de un mantra
cuando los senderos se me enredan
adopto la posición de una estrella

el cuerpo se me rompe para que aflore
este árbol con raíces criadas en el vientre
y anhelo de azul

cada vez que siento indicios de vuelo
un ave se enciende en él
y el corazón no para de crecer
se colma
se colma
tanto como el corazón de este poema

Cu poezia pe exterior

cuvintele au rămas în urmă
își târau sensul ca un olog
se împiedicau între sunt și am fost
mă izbeam de metaforă cum orbul de pereți
cu degete julite am legat strâns
dorul de inimă
cu o frânghie de lumină

într-o zi am împletit din ea un cerc
pe interior îi înșăilasem din seva femeii trunchi
și-i creșteau aripi din ramuri iar din coaste infinit
i-ai zis copacul vieții când am fuzionat
m-ai tot rotit ca pe un fluture în jurul coconului spart
până mi-am dezvăluit sânii
mi-ai acoperit emoția cu praf de trandafiri
ca să te pot striga precum
bucata asta de carne vie
pe numele tău de poezie liberă

Con la poesía por fuera

las palabras quedaron atrás
arrastraban su sentido como un lisiado
trastrabillaban entre el soy y el fui
colisionaba con la metáfora como un ciego con las paredes
con los dedos raspados até ceñido
el anhelo al corazón
con un cordel de luz

un día tejí con ella un círculo
en el interior hilvané un torso con savia de la mujer
y le crecían alas de las ramas y de las costillas el infinito
lo llamaste el árbol de la vida cuando fusionamos
me hiciste rolar cual mariposa frente al capullo quebrado
hasta que revelé mis senos

me cubriste la emoción con polvo de rosas
para poder llamarte como
esta porción de carne viva
por tu nombre de poesía libre

Mai cred în magie

răstorn universul
să te ating să mă înțelegi să te cuprind
sparg aurore viața o leg cu fir de lumină
sunt trecătoarea fără umbră
mă agăț de infinit să te gălesc

noaptea despici sufletul unui copac
și-i pun o bucată din inima mea
un lup cheamă la întâlnire luna
închid ochii să-ți aud respirația
pădurea foșnește pe pielea mea caramelizată

am topit zămisirile în pocalul ăsta de lumină
din care îți dau să bei la fiecare apus și răsărit
înainte să-ți înmoi degetele
în oaza de foc a trupului meu
și să începi să mă citești cu vârful limbii
până simți gustul femeii primordiale

Sigo creyendo en la magia

vuelco el horizonte
para rozarte para que me comprendas para abarcarte
quiebro auroras la vida ato con hilo de luz
soy transeúnte sin sombra
me engarzo al infinito para hallarte

en la noche abro el alma de un **árbol**
y le dejo una parte de mi corazón
un lobo llama al encuentro a la luna
cierro los ojos para oír tu respiración
el bosque murmura sobre mi acaramelada piel

he fundido las concepciones en este cáliz de luz
del que te ofrezco beber en cada ocaso y amanecer
antes de que mojes los dedos
en el oasis de fuego de mi cuerpo
y comiences a leerme con la punta de la lengua
hasta paladear el aroma de la mujer primordial

Povestea îmi crește din unghi

lumini difuze umbre încolăcite
culori topite în vârtejuri de praf
un anotimp în rostogolire
rătăcind prin noi ca o Sahară avidă de ploaie

îți scriu o scrisoare sub pleoape timid
când te definesc din imaginile
rămase zălog dorului și povestea
îmi crește din unghii

aș vrea să te respir
în locul fierbintelui din interior
pentru încă o viață să-mi umplu plămâni
cu carnea ta cum tu mâinile cu inima mea
să te zidesc din lespezi de iubire
până înconjori cetatea văduvită de timp

mă acopăr cu vălul ăsta de borangic
și nu mai știu dacă mă arde sau mă protejează
în timp ce las pasărea din mine
să ți se întoarcă-n piept
ca o inimă dependentă de iubire
modelez pietre până devin lumină

Me crece la historia desde las uñas

difusas luces enroscadas sombras
colores derretidos en torbellinos de polvo
una estación cíclica
perdiéndose en nosotros como el Sáhara ávido de lluvia

te escribo una carta bajo los párpados tímidamente
cuando te defino desde las imágenes
que permanecieron como garante del dolor y la historia
me crece desde las uñas

quisiera respirarte
en el lugar ferviente del interior
y durante otra vida llenarme los pulmones
con tu carne así como tú las manos con mi corazón
edificarte con losas de amor
hasta que circundes la ciudad despojada de tiempo

me cubro con este velo de seda
y ya no distingo si me quema o me protege
mientras deajo al ave que me habita
retornar a tu pecho
cual corazón dependiente de amor
moldeo piedras hasta que devienen luz

Autenticitate

cum spuneam toți cei care te surprind
sunt 65% apă
așa cum toți cei pe care îi iubești
sunt praf de stele doar că mai fragili

uneori respirația ți se rupe
ca o linie fină în asfaltul nopții
iar cerul pustnic fără lună te refuză
știi că uneori ai urlat până când
somnul ți-a închis pleoapele cu chei de rugină
așa încât ai rămas la 2% apă

dar vezi tu
nimic nu este mai aproape de infinit
decât ceea ce rămâne din tine
când te crezi gol

ești făcut din mare și din stele
și într-o zi te vei regăsi
nesperat de întreg
perfect
în imperfecțiunile tale
de ființă autentică

Autenticidad

como decía todos los que te sorprenden
son 65% agua
así como todos aquellos a los que amas
son polvo de estrellas solo que más endebles

a veces la respiración se te rompe
como una fina línea en el asfalto de la noche
y el cielo solitario sin luna te rechaza
sé que a veces aullaste hasta que
el sueño te cerró los párpados con llaves de óxido
así que te quedaste en un 2% agua

pero ya ves
nada está más cerca del infinito
que aquello que de ti permanece
cuando te crees vacío

estás hecho de mar y de estrellas
y un día te reencontrarás
inesperablemente completo
perfecto
en tus imperfecciones
de criatura auténtica

Aș fi vrut să mă cheme Ana

de la un timp toate femeile își zidesc
strigătul în mine

la asfințit o umbră se strecoară
ca apa prin pereții mângăliți
ai mănăstirii mele de păsări
din interiorul acestui vortex
în care ne amestecăm
cu bunele și relele gurii

aș fi vrut să mă cheme Ana să înțeleg
plânsul dorul urletul doar din poveste

Hubiese querido llamarme Ana

desde hace un tiempo todas las mujeres alzan
el clamor en mí

al atardecer una sombra se filtra
como agua entre paredes garabateadas
de mi monasterio de pájaros
del interior de este vórtice
en el que nos mezclamos
con lo bueno y lo malo que sale de la boca

hubiese querido llamarme Ana para comprender
el llanto anhelo aullido solo en el cuento

HANNA BOTA

CUȘCA

Roman/fragment

Taklit

Carol s-a retras în patul aranjat în cușcă, ușița a rămas deschisă larg, așa că-și putea întinde picioarele, pânza de deasupra a fost adusă înapoi, căci fusese luată între timp. Nimeni nu mai avea teamă că ar putea evada în starea slăbită în care era, nu ar ajunge prea departe.

Vrei să auzi o nouă poveste despre deșert? Întrebă Taklit cu vocea ei aproape șoptită, când l-a văzut instalat în sacul de dormit. S-a strecurat între prelată și gratii, privindu-l cum se întinde ostenit. Carol se însenină: vreau, dar numai dacă îmi spui o poveste despre tine. Ce să spun despre mine? Viața mea nu e poveste, e multă suferință, așa cum e viața multor femei de aici, deșertul e dur și nu răsfată pe nimeni, încercă ea să se eschiveze. Tocmai despre felul acesta de viață vreau să-mi povestești, nici pe mine nu mă răsfată deșertul, vezi bine, sunt închis într-o cușcă. Spune-mi despre familia ta, despre săbii și spiritele lor, despre ce gândești privind viitorul, insista el. Da, Taklit voia să povestească, căci nu povestise nimănui, nici în timpul călătoriilor, nici acasă printre ai ei, pe nimeni nu interesa. Cum să încep? se codea cu timiditate, trăgând de timp.

Ce dragă îmi este, gândi Carol, ce simplu ar fi s-o pot îmbrățișa, s-o alint ca pe-un copil nealintat la vreme. I-ar fi plăcut s-o sărute, dar aceste gesturi ar fi alungat-o, de fapt, cât era de aproape de ea și totuși, nici s-o atingă nu se putea. Îi despărțea grilajul, era singurul fel în care puteau povesti fără să aibă nevoie de supraveghere îndeaproape. Să se bucure din nou că exista cușca. Femeia s-a prins cu o mână de gratii și, lipindu-și tâmpla de ele, și-a desfăcut șalul. Acum putea să-i vadă buzele în timp ce vorbea, deși mai mult i le ghicea în întunericul serii. Carol observă cât de mult i s-a adaptat văzul pe timp de noapte, cum la lumina lunii sau la lumina focului vedea totul

deslușit. Te-a înfiat deșertul, îi spunea Brahim, eu știu, să știi că am dreptate când îți spun – rosti acesta propoziția care-i plăcea cel mai mult – aceea că el mereu avea dreptate.

Dacă m-ar închide cineva într-o astfel de cușcă, aș muri, spuse Taklit, noi, berberii, ca oameni ai deșertului nu putem trăi în locuri atât de strâmte. Carol fu ispitit să-i spună că și ea trăiește într-o cușcă, nu una de fier, ci una socială și psihică, dar se abținu, poate nici nu l-ar înțelege. Și-apoi, nu dorea o polemică, ci dorea s-o audă povestindu-și viața, descoperindu-și gândurile fără opreliști. De ce crezi că ai muri? o provocă. Dar ea răspunse fără vreo legătură cu ce spusese înainte: după ce m-am căsătorit cu Zaman, am văzut că lui îi era teamă să adune triburile. În primul an, oamenii ar fi ascultat de el, nu era războinic, deși avea moștenită sabia războinicilor, *takoba*, nu știa să lupte cu pușca, dar ar fi avut putere asupra triburilor. Toți așteptau cu sufletul la gură, erau vremuri grele și de peste tot se căuta izbăvirea, dar lui îi era teamă. Îl urmăream și știam că îi e frică. A observat și el că știu de frica lui și atunci găsea tot felul de motive să se supere pe mine, îmi găsea pricină de ceartă, eu tăceam ca să nu mă poată acuza, dar dacă tăceam, se enerva mai tare și începea să mă lovească. Nu-i plăcea să-l privesc, cel mai mult îi era teamă de ochii mei. Mulți oameni nu se uită în ochii mei, tu te-ai uitat de la început fără teamă, asta mi-a spus că pot să-ți vorbesc, că odată vom putea vorbi cu adevărat, fără ocolișuri, și ori de câte ori mă uit în ochii tăi, văd că n-ai teamă de adevăr.

Își făcea de lucru cu măregele de la mână, care i se agățaseră de mâneca largă. Așa deci, gândi Carol mulțumit, simt și alții puterea acestei ființe a Saharei, dar nu au puterea să i se uite în suflet, în ochi, pentru că nu au puterea să stea față în față cu ceea ce ar afla despre ei înșiși. *Cred ca asta e taina puterii celui de lângă tine, dacă ai noroc de-un astfel de om: e ca o oglindă, te demască, trebuie să stai gol-goluț în fața propriilor tăi ochi, or dacă ai ceva de ascuns, trebuie să-ți pleci privirea, te dovedește slab, și nimănui nu-i place să fie slab. E un mare dar să ai o astfel de oglindă care să te arate așa cum ești.* Oare, în altă conjunctură, aș fi privit la fel de deschis în ochii ei? Acum am ajuns în situația în care doar viața mai contează, restul e ca o taxă adăugată. Am avut tot felul de păcate de-a lungul vieții, am apucat să trăiesc tot felul de mizerii, dar cred că Dumnezeu m-a ferit de ipocrizie, nu am fost fals. Am fost dur, chiar rigid, tranșant, uneori am lovit, m-am apărat, dar am luptat cinstit, chiar și cu Ingrid, în special cu Ingrid, femeia teutonă. De aceea nu m-a putut învinge, nu m-a zdrobit, deși de dinafară așa părea, cred că așa simțea și ea. Divorțând, ei i s-a părut că am fugit pur și simplu. Abia în timp a văzut că eu sunt câștigătorul, liniștit și împăcat cu mine însumi, pe când ea e într-o continuă căutare a unui adversar. Realitatea e că nu mi-a plăcut ce îmi oglindea înapoi fosta mea soție. Deși am iubit-o – probabil m-a iubit și ea –, era plină de egoism iubirea aceea, mă arăta urât,

deveneam un monstru mereu nesatisfăcut. A trebuit să mă dezleg ca să pot să mă transform după un alt chip și altă asemănare decât ne prezentam noi împreună. Așa e, oglinda aceea, arătându-mi realitatea hidoasă sufletește, m-a făcut să plec. Pe-atunci părea singura rezolvare, deși am primit reproșul fiului meu că am ales calea mai ușoară. Care să fi fost cea grea?

Lui Zaman, reluă femeia încetișor, nu-i plăcea să-l privesc și eu am înțeles asta, deși nu mi-a spus-o niciodată, dar îi auzeam gândurile, mai ales noaptea, chiar dacă ieșea să doarmă afară. Aici femeile sunt învățate să nu se uite în ochii bărbaților, dar la berberi nu e așa, femeile berbere sunt semețe, asta m-a învățat mama. Dacă mă lovea, iar eu continuam să-l privesc în ochi, cum greșit făceam la început, turba de furie. Și mă lovea până îmi plecam ochii, parcă l-aș fi ars cu privirea, așa că am învățat să nu mă uit la el. Nu mă mai uitam nici când nu era supărat, îl puteam privi fără opreliști doar când nu se uita el. Ne-am făcut un fel de joc, povestea ea fără ranchiună, când el mă privea, eu lăsam ochii în jos, dar dacă avea ceva de făcut, dacă mânca, se îmbrăca, făcea orice, aveam voie să-l privesc eu. Am ajuns foarte buni jucători: cum simțea că îmi ridic ochii, se uita în altă parte, la fel eu, dacă se întorcea spre mine, îmi mutam privirea. Așa a mers o vreme, eu credeam încă în puterea lui de a aduna triburile, de a căuta un drum și a cere drepturi. Că doar pentru asta mă măritasem cu el. Ne-am mutat o vreme în Mali, acolo se puteau cere drepturi, el avea bani, familia noastră era săracă, noi eram puternici numai pentru că aveam spiritele a două săbii, dar ei erau bogați. A închiriat o casă în Mali, la marginea orașului, că nu suporta înghesuiala. De aceea îți spun că aș muri într-o cușcă așa mică, noi am trăit sute de ani în întinderea câmpurilor de pășune și ale deșerturilor. Zaman nu putea dormi nici în casa noastră. Îl simțeam adesea cum se tot foia în așternut, apoi lua pătura și mergea în fața casei, în stradă, pentru că nu aveam curte. Dormea acolo liniștit până răsărea soarele. Dar nu era singur, căci după ce ni s-au luat terenurile, mulți dintre tuaregi s-au mutat forțat în orașe, mai ales în Mali. Acolo au primit ajutor de la oameni, mulți nu aveau nimic, că doar nu puteau veni cu cămile cu tot, nu aveau locuri de muncă, își târâiau zilele nefăcând nimic, triști și supărați. Trăiau din mila oamenilor și le era rușine pentru asta, mai ales că lumea era săracă în general. Unii și-au găsit câte ceva de muncă, dar puțini, unii nici nu vorbesc araba, ci limbile triburilor, pentru că tuaregii nu au școală, decât cei care aparțin familiilor mari, cum era familia noastră și a lui Zaman. Îmi era milă de oamenii noștri, îi vedeam dimineața cum se trezesc în stradă, uneori venea poliția și îi trezea cu lovituri de baston, nu toți acceptau că un tuareg se simte ca în cușcă între pereții caselor, se sufocă, se îmbolnăvește, că până și gardurile îl apasă neplăcut, că simt moartea. Polițiștii strigau ca turbați: barbarilor, păgânilor, atunci să vă mutați la oraș când veți accepta să trăiți civilizată, până atunci duceți-vă în pustie, acolo nu

vă văd decât șerpii și scorpionii, strigau polițiștii în gura mare până ieșeau vecinii să vadă cum sunt umiliți și loviți. Unii se distrau, alții le dădeau dreptate polițiștilor, dar unora le era lehamite de răutatea lor.

Ce ne-am mai fi dus în pustie! Dar ne luaseră pustia, o împărțiseră între ei, iar pe noi ne-au lăsat fără țară. Știi, după revolta triburilor unite ale celor din Mali și Niger, după anii nouăzeci, s-au semnat niște acorduri și li s-au promis drepturi tuaregilor, atunci mulți au fost ademeniți și au venit în orașe, pe de altă parte, unii au fost obligați să părăsească deșertul, pentru că nu aveau pășuni și nu mai puteau hrăni cămilele, oile și ce mai aveau, căci din cauza granițelor nu puteau călători liber prin deșert ca să caute noi izvoare. Mutarea la oraș și încrederea în promisiuni au fost un eșec, vedeam cu toții cum familiile sunt tot mai sărace, mai disperate. Deșertul nu oferă mult, dar nu suferi de foame, oamenii sunt egali acolo, orașele erau foarte periculoase pentru ai noștri: în orașe sunt oameni bogați cărora nu le lipsește nimic, iar cei săraci se uită cu jind la condițiile bogaților, nu suferă să-și vadă copiii flămânzi, atunci fură să le dea de mâncare. Unii au ajuns hoți, apoi au fost prinși, dar când greșea unul, eram acuzați toți. Nu știam cum se poate ieși din acest cerc al sărăciei și nemulțumirii. Zaman nu înțelegea nicum că el trebuie să gândească un plan. Orice sugestie a bătrânilor era respinsă, iar dacă vedea că eu eram de partea lor, atunci devenea dușmănos și neîncrezător, sta în singurătate și nu voia să-mi vorbească niciun cuvânt.

Taklit vorbea repede, cu ochii fixați undeva în gol, se vede că retrăia emoția acelor timpuri. Lui Carol îi era milă de ea, dar n-a oprit-o, voia să afle mai mult din povestea ei, oricât de nedreaptă și dureroasă era. Mulți dintre frații noștri care nu aveau de lucru s-au implicat în comerțul cu arme și în tot felul de acte de contrabandă. Dacă îl prindea poliția pe vreunul dintre ei, ne acuzau pe toți, cum ți-am spus. Noi vedeam că frații noștri fac aceste lucruri pentru că le mureau copiii de foame, că nu aveau o *jelabie* să pună pe ei, că femeile nu aveau făină pentru cușcuș, așa că am vorbit cu Zaman: acum e timpul, au și arme, au și supărare, adună-i! Nu doar pe cei din triburi, adună-i și pe cei de la oraș, toți te-ar asculta. Veneau la noi niște bătrâni, fiii lui *Amenokal*. Când femeia văzu nedumerirea de pe chipul prizonierului, explică: *Imenokanii* se numeau în vechime conducătorii triburilor principale, când se adunau mai multe triburi la un loc erau conduși de șefi, în frunte cu un *Amenokal*. Acum nu mai este nici un *Amenokal* adevărat, pentru că nu există triburi unite, dar fiii lor se numesc tot așa și încă sunt oameni importanți. Ei se adunau în secret, veneau deseori la noi, eu făceam ritualul celor trei ceaiuri, ei beau, apoi aduceam mâncare și *attay*, fumau narghilea și vorbeau. Ascultam și eu, aveam voie să stau printre bărbați, între ei, pentru că sunt fiica familiei cu cele două săbii, dar când Zaman a observat că bătrânii sunt mai încrezători în mine decât în el, că mă ascultă când vorbesc mai atent decât pe el (ei văzând dorința mea de luptă mai

puternică decât a lui), atunci s-a supărat tare. Am urmărit cum fața i se făcea neagră și ochii i se îngustau privind spre mine. Trăiam cu frică. Simțeam bucurie numai când el era plecat sau când veneau bătrânii descendenți ai lui *Amenokal*/la noi, atunci parcă înțelepciunea deșertului intra în casa din Mali și nu mai simțeam cum mă strâng zidurile, cum strada mizeră e plină de copii murdari, cum femeile sunt zdrențăroase și nu au bani pentru o *mharma* nouă, uitam că bărbații vin acasă nemulțumiți și fără bani.

Patru ani au trecut așa, de parcă pentru lipsa lui de curaj eram eu vinovată. Am plecat din Mali, bătrânii organizau o revoltă în Niger, căci acolo s-a descoperit uraniu și statul i-a alungat pe tuaregi de pe pășunile cămilor, au distrus satele, casele și corturile. *Imenokanii* voiau ca Zaman să lupte acolo, încă sperau în forța spiritelor săbiilor. Nu se mai uniseră trei săbii într-o familie de pe vremea victoriei triburilor Ahaggar, când luptaseră împotriva francezilor. Dar Zaman a dat iarăși înapoi, a fugit și s-a ascuns undeva neștiut, încât o vreme nici eu n-am avut habar unde se află. Veneau bătrânii să-l caute, mă întrebau, eu nu știam, tot speram că va apărea, dar apoi și-au dat seama că nu se pot baza pe el, s-au supărat și ne-au părăsit. Poporul nu a mai putut răbda, s-au revoltat. Bătrânii au ridicat un alt luptător, s-au ridicat ca unul, revolta cea mare din Niger a început cu speranțe mari, a fost nu de mult, în 2004, luptătorii au cerut independența teritoriului ocupat de tuaregi, oriunde ar fi ei pe întinderea Saharei, fie Algeria, Niger, Mali, Maroc sau Tunisia, oriunde. Și am primit promisiuni de libertate. Credeam că cei care ne-au promis independența se vor ține de cuvânt, dar oamenii care conduc guvernele și statele sunt mai mincinoși decât contrabandiștii prinși asupra faptei. Un tuareg n-ar promite ceva pe care să nu-l împlinească, orice locuitor al deșertului știe ce importantă este sinceritatea, altfel nu am fi supraviețuit mii de ani, deșertul ne-ar fi transformat în nisip, deșertul nu minte, dar oamenii aceia conduc țări și sunt mincinoși din cale-afară. Au promis și nimic nu s-a împlinit, tuaregii au rămas fără teritorii, fără pășuni, alungați din țară în țară, nici deșertul nu mai poate fi al nostru.

Revolta s-a oprit din cauza credinței în promisiuni. Mai bine am fi luptat, cu arme cu tot, până la capăt, mai bine muream câțiva și-apoi aveau urmașii poporului nostru teren cu izvoare și iarbă pentru supraviețuirea animalelor, dar așa, lupta s-a oprit. După ce s-a făcut liniște, au început să fie căutați conducătorii revoltei, i-au găsit pe bătrânii urmași ai lui *Amenokal*, apoi au aflat că se adunau în casa noastră; pe rând, i-au închis pe toți, și pe Zaman, deși el n-a luptat deloc, eu am scăpat fiind femeie. Într-o zi am aflat că a murit, ori nu a rezistat în celula din închisoare, el, care dormea sub cerul liber, ori s-a revoltat cu adevărat, a venit în sfârșit și peste el spiritul războiului și a fost omorât. Așa mă gândesc eu, pentru că nimeni nu mi-a spus nimic. Nu am putut nici să-l înmormântăm, am aflat doar că este mort. Sper doar că l-au îngropat în nisipul Saharei, unde e locul tuaregilor.

Până la urmă, vezi și tu, suntem tot fără pământuri, poate că spiritul eliberării nu a venit încă. Dar mai știi eu ce să cred?

DIANA DOBRIȚA BÎLEA

Chipul originar (fragment din romanul în lucru)

Fetița de nici șase ani alegea să se închidă în fiecare zi între pereții camerei și să se lase ademenită de mrejele somnului. Erau perioade în care nici nu voia să se ridice din pat. N-o trezeau niciodată foamea și setea, ci nevoia, uneori arzătoare ca o vâlvătaie, de mângâiere. Dar cum orice fărâmă de alint venea rar, îi era mai la îndemână să se întoarcă în vis, într-o lume căreia simțea că îi aparține.

La câteva luni de la acest nou obicei straniu al fiicei sale, David, abia acum îngrijorat, încercă să afle adevărul. O trezi în miezul zilei și o obligă să ia prânzul împreună cu familia. În timpul mesei, o studie aparent liniștit. Fetița nu refuza nimic din felurile de mâncare, dar, deși răspundea monosilabic la câte o întrebare, asculta atentă mai ales conversațiile dintre el și Miruna. La un moment dat, ochii i se măriră de mirare și, uitându-se la mama vitregă, o întrebă cu voce tăioasă:

– De ce minți?

Întrebarea ei stârni nedumerire. Miruna clipi ușor ofensată și vru să treacă peste episodul neplăcut ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, dar fetița insistă:

– Tu ai spus că *David e un nesuferit, ca și fiică-sa!* Și pe urmă ai zis *David, tu le gândești pe toate bine*. Tu ai zis! Tati, n-ai auzit-o când te-a făcut nesuferit?

David clătină din cap.

– Nu, Teodora. A zis doar că eu le gândesc pe toate bine.

Fetița ripostă cu lacrimi în ochi:

– Ba a zis că ești nesuferit! Am auzit-o!

Era tristă, furioasă și nu înțelegea de ce tatăl ei o acoperă pe Miruna. Femeia se înroșise ca para focului, și nu de mânie. Spusese într-adevăr că David și fiică-sa sunt nesuferiți, dar numai în gândul ei. Cum făcuse Teodora s-o audă? Câteodată, avea impresia că mica făptură îi știe gândurile. Ca acum. Îi era tot mai clar că fata lui David e stăpânită de un duh necurat. Simți că începe să piardă și ultimele

rămășițe de afecțiune pentru ea, că nu mai vrea s-o aibă prin preajmă, că îi provoacă o frică pe care încă nu era în stare să și-o lămurească.

Înțelegând până la urmă că nu are de unde să primească ajutor, copila începu să plângă. O supăra lașitatea tatălui ei. Nu i se părea drept ca un om cât un munte să se prefacă liniștit că n-o aude nicio-dată pe Miruna rostind vorbe jignitoare.

– Cred că trebuie s-o ducem din nou la doctor, zise cu jumătate de gură femeia, evitând cu greu privirea tot mai ascuțită a fetiței. Se necăjește din orice. Somnul ăsta zi și noapte îi tulbură mințile.

Felicia își luă sora de mână.

– Vrei să te joci cu mine astăzi?

Privirile lor ca niște flăcări albastre se întâlniră și se împletiră câteva secunde. Cele calde și senine ale surorii mai mici fură în curând copleșite de furia și de suferința Teodorei, care își retrase mâna.

– Nu vreau nimic! răspunse ea cu respirația întretăiată de spasmele plânsului și uitându-se spre ușă cu speranță, cumpănind în minte o idee. Vreau să plec de aici!

David oftă din adâncul rărunchilor, atrăgând atenția asupra sa. Își dădea seama că trebuie să vorbească între patru ochi cu fiica lui. Îi îndura din ce în ce mai greu capriciile. Prefera să le spună *capricii*, deși o voce dinlăuntru le numea răspicat *ciudățenii*. Și acestea se înmulțeau pe măsură ce ea creștea.

– Noi doi o să mergem la plimbare, zise uitându-se la Teodora. Ești de acord?

Fetița se opri din plâns și își șterse lacrimile. Încă suspinând, se uită recunoscătoare la el timp de o clipă-două, apoi se foi în scaun, ca și când ar mai fi avut ceva pe suflet. După câteva secunde, se întoarse către sora ei și, zâmbindu-i, vrând s-o împace dacă era supărată pentru refuzul primit mai înainte, îi promise:

– Și după aia mă joc puțin cu tine.

Înțelegătoare, Felicia dădu din cap în semn de aprobare, deși acel *puțin* n-o mulțumea pe deplin.

După masă, David își luă copila cea mare de mână și se plimbară o vreme pe alei aproape fără să-și vorbească. Teodora savura însă aceste momente. Pe buzele ceva mai roșii acum, mai pline, nu albite și subțiate cum erau după ce dormea îndelung, avea un zâmbet de satisfacție, iar în ochii albaștri se făcuse mai multă lumină. Lungea pașii pentru a nu-l sili pe tatăl ei să meargă prea încet și nu se plânse că el n-o invită să se așeze pe una dintre băncile care le ieșeau în cale.

David avea însă propria strategie. Abia când consideră că fata a obosit destul, îi arată o bancă și se așezară.

– Mă bucur că ai acceptat invitația mea, îi zise pe un ton cald, tratând-o ca pe un adult pentru a-i spori încrederea în bunele lui intenții. Mi-era dor să rămânem numai noi doi și să stăm de vorbă.

Fata dădu din cap și se întoarse către el. Căută pe chipul lui bucuria de a fi împreună, după cum îl auzise, sau motivul adevărat

pentru care o adusese aici. Expresia lui ușor severă o împiedică să-i descopere mai ales bucuria. Se așteaptă chiar s-o certe. Avea și de ce. Ea nu se străduia deloc să-l mulțumească, să-l facă să fie mândru, așa cum reușea Felicia.

– Ce-ți dorești tu cel mai mult? îl auzi pe tatăl ei întrebând-o.

Privi în depărtare și suspină. Nu răspunde. Se teme că adevărul ei l-ar mâhni, așa că își pleacă mult capul pentru a-și feri privirea vinovată. Dar David nu era dispus să se lase impresionat. Trebuia să pătrundă neapărat în ascunzișurile din mintea fetei.

– Aș putea să fac ceva pentru ca tu să fii fericită?

După ce se gândi, Teodora vorbi cu glas mic, de parcă nici n-ar fi vrut să fie auzită.

– Să mă lași să dorm.

Răspunsul nu-i plăcu lui David, dar cel puțin putea să-și înnoade următoarea întrebare de acesta.

– Ți-e somn mereu?

– Nu.

– Și de ce vrei să dormi dacă nu ți-e somn?

– Dorm ca să nu fiu aici.

– Unde vrei să fii?

– Acasă.

– Aici nu ești acasă? În casa noastră, în grădina noastră...

– Nu, nu! Ba nu, tati!

David o privi întristat. Nu știa ce să creadă și cum să reacționeze.

– Unde ești tu acasă?

Fetea își cântări răspunsul sau îl căută, pentru că nu era sigură că știe să descrie locul atât de drag ei.

– Acolo unde mă duc când dorm.

– Unde te duci?

– Acasă.

– Cum e acasă... acolo?

Fetea trase adânc aer în piept, expiră zgomotos, apoi se uită în sus către cerul albastru și păru să se umple de bucuria aducerilor-aminte.

– Frumos! răspunde.

– Pentru că o vezi pe mama ta te simți acasă acolo?

– Acolo îmi place de mine, tati.

– Adică aici nu-ți place de tine?

– Nu.

– De ce?

Fetea ridică din umeri și nu răspunde.

– Acolo cum ești? insistă David.

Ea nu avu nevoie de timp pentru reflecție.

– Acolo nu vreau să dorm, că e bine. Că nu mi-e frică de nimic, că acolo e numai lumină. Nici nu plâng. Nu vreau să plec de acolo, dar... mă trezesc... în pat...

– Te trezești în pat pentru că locul pe care-l descrii nu există decât în visul tău. Înțelegi? Doar visezi că ești acolo. Tu ești mereu aici.

– Ba nu, tati. Eu sunt de acolo. Nu știu de ce mă trezesc aici.

– Dar eu nu sunt *de acolo*. Nu vrei să fii cu mine *aici*? Poate nu mă iubești?

Ea nu răspunde și David o privi posomorât. Înțelegea că fetița trebuie ajutată să facă distincția între vis și realitate. Nu putea s-o lase să se chinuie așa și să crească având astfel de idei.

– Mama ta ce-ți spune când vă întâlniți?

Fetița răspunde cu greu, regretând că trebuie să mărturisească secretul ei mare:

– Spune... să nu mă mai duc acolo.

– De ce să nu te mai duci?

Teodora se clătină și se ghemui puțin, ca și când s-ar fi simțit lovită de vorbele mamei din vis.

– Nu știu.

Bărbatul începu să fie mai liniștit privind felul în care decurgea conversația. Credea că ar putea face pentru copila sa ceea ce nu reușeau în ruptul capului psihologii. Trebuia să discute mai des cu ea, atât. Poate că pur și simplu avea nevoie de mai multă dragoste.

– Eu știu că tu ai încredere în mama ta, continuă el. Și mi se pare corect! Dacă ea ți-a spus să nu te mai duci acolo, înseamnă că așa este mai bine pentru tine. Ea te veghează mereu din cer. Te rog să te gândești la sfatul ei!

Fetița dădu din cap și el se pregăti să se ridice, dar o auzi întrebându-l:

– Ce înseamnă *ciudată*?

El simți din nou piatra aceea grea rostogolindu-i-se înapoi în inimă. Tocmai își amintise că Teodora poate auzi gândurile celorlalți. Ce blestem! De ce tocmai ea? *Poate că fetița asta nu e chiar așa ciudată cum credeam*. Da, spusese aceste cuvinte în minte. Cum să dea înapoi?

– *Ciudată* înseamnă... puțin altfel, răspunde. Asta poate fi rău. Părerea mea este că trebuie să înțelegi un lucru ca să fii ca toată lumea: atâta vreme cât trăiești aici, înseamnă că ești *de aici* și că trebuie să te comporți ca toți copiii *de aici*!

Fusese lamentabil, știa asta. Fetița nu putea înțelege vorbele lui încărcate de frustrare și de furie. Era sigur că o simplă îmbrățișare ar fi fost mai eficientă, mai potrivită, dar nu putea să se miște. Nu putea sau nu voia. Chiar nu făcea diferența. Simțea însă cum iritarea îi crește deopotrivă în piept și în tâmples. O senzație dureroasă fizic.

Deși bulversată de reacția tatălui, din care nu pricepea decât că el este supărat pe ea, Teodora îi înconjură gâtul cu brațele. Gestul ei îl luă prin surprindere pe David. Era așa evident că are nevoie de consolare? Mai multe secunde, rămase ca o stană de piatră, alungându-și orice frântură de gând. Apoi simți că se înmoaie. I se încălzi inima.

Dragostea copilei era netrucată, cel puțin deocamdată. Avea timp să se schimbe și ea. Va afla că oamenii se ascund în spatele măștilor și, pentru a nu face notă discordantă, pentru a se alinia cu toți ceilalți din dorința de a fi acceptată, își va alege, la rândul ei, măștile. Cine are curajul sau nebunia de a purta în lume chipul original, pe acela pe care l-a creat Dumnezeu când a făcut omul?

Nările îi fură brusc inundate de un parfum suav, ceea ce îl duse cu gândul la Maria. Așa îi veni ideea să culeagă niște flori și să le ducă la mormântul ei. Nu mai trecuse de multă vreme pe la cimitir. Doar el știa cât de greu îi era să facă față crucii aceleia însemnate cu poza femeii pe care o iubitise. Acum însă ceva îl împingea într-acolo. Nu știa ce, dar înlăuntrul său se amestecau griji nelimpzite, o furie tulbure și teama că el, ca tată, nu va reuși să gestioneze o situație căreia nu-i cunoștea marginile și nu-i înțelegea meandrele. Era sigur că Maria s-ar fi priceput să întâmpine și să se împrietenească și cu această forță insidioasă din viața fiicei lor. Pe ea trebuia s-o întrebe cum să procedeze ca să fie bine. Dar când se gândea cum ar trebui să arate acest bine, nu prea știa să răspundă. De aceea se vedea nevoit să apeleze la prima lui nevestă, care avusese inspirația să izvodească niște bătăi ale unei inimi cosmice și înfăptuise cu acestea miracolul aducerii pe lume a Teodorei.

– Mergem la mama ta! Își anunță fata.

– Unde? întrebă ea, senină și bucuroasă.

Întrebarea îl irită puțin, așa că răspunse răspicat și cu vocea un pic mai înaltă:

– La mormântul ei. La cimitir!

– A! făcu ea, la fel de senină.

Se ridică de pe bancă și o luă, alergând, spre ieșirea dinspre garaj a grădinii, pentru a ajunge cât mai repede la mașină. Era veselă. Din când în când, sărea într-un picior sau făcea o piruetă.

„Și totuși, nu și-a cunoscut mama în realitate, se miră David privind-o. Ce fel de relație au, dacă au una? Și unde se întâlnesc? Poate că în dimensiunea de unde Maria a adus elixirul sunetelor pentru recuperarea de atâtea ori a inimii fetei noastre?”

Deschise portiera, iar copila urcă în spate și-și puse repede centura.

– Miruna și Felicia n-au de ce să vină cu noi, nu-i așa? îl întrebă ea.

Existau momente în care David chiar trebuia s-o trateze ca pe un om mare și așa făcu și acum.

– E o problemă doar între noi doi și mama ta.

Ea dădu din cap că a înțeles și nu mai scoase un cuvânt tot drumul. David o privea din când în când în oglindă și o surprindea ba zâmbind, ba urmărind cu interes o imagine din peisajul străzii. Acum părea o fetiță ca oricare alta.

Pe aleile cimitirului, fata o luă înaintea tatălui ei. Alerga, dar încetinea mult ritmul când o impresiona un monument funerar sau

poate o fotografie de pe unul dintre acestea. Era nerăbdătoare să ajungă la mormântul mamei sale, dar nu trecea nepăsătoare. Când zări crucea albă a Mariei, accelerează fuga și nu se opri decât acolo. Îmbrățișează partea verticală a acesteia și își ținu obrazul lipit de marmură până când auzi pașii tatălui său. După ce se desprinsese, observă fluturile colorate dintre florile abia așezate pe mormânt și se apropie pentru a-l vedea mai bine.

– Ai salutat-o frumos pe mama, îi zise bărbatul. Cred că avea nevoie de îmbrățișarea ta.

Fetița îl privi fără să pară că l-a luat în serios, dar în mintea lui se iscă un gând și nu se putu abține să n-o întrebe:

– Ce ți-a spus mama ta acum, când ai îmbrățișat-o?

Mirată de întrebare, Teodora scutură din cap.

– Mami nu e aici!

– Atunci, de ce i-ai îmbrățișat crucea?

Fetița se gândi puțin și apoi ridică privirea pentru a se uita mai degrabă către cer decât la fotografia mamei sale.

– Când o să vină, o să găsească îmbrățișarea mea și florile tale, zise.

David recunoscuse bucuros că fata lui e inteligentă. Un adult n-ar fi găsit atât de repede un răspuns la fel de potrivit. Își mută privirile spre fotografia Mariei și, văzând că Teodora se îndepărtează cercetând curioasă alte cruci, trase în plămâni aerul pătruns de tristele tonuri ale liniștii din jur și începu să vorbească șoptit. Avea un necaz pe suflet și spera într-o revelație.

„N-ai scris tu, la ziar?”

Alex își scosese acul de fildeș din gâtul gulerului cămășii albastru-safir abia când pașilor metalici ai ceasului mașinii de scris, primită cadou de la centrul universitar al mașinilor de scris, le-a răspuns zănatecul diapazon care anunța sensibilul capăt al colii de scris de-o calitate specială, puțin striată, de un galben pal, primită de la prietenul său, magaziner la o fabrică de ambalaje pentru lenjerie de damă dispuse să-și arate pulpa unui tânăr înainte de căsătorie. Urcase mägura împădurită a zilei cu gândul că va găsi, nu ca un ghicitor ce dă înțelesuri din camere retrase, o-ncheiere bine cumpănită, ca o palmă de ucenic pantofar, pentru romanul la care lucra, alte proptele pe care voia să le dea la o parte, și nu auzi, decât când întoarse privirea, vrednică urmașă a rotației capului, copoii nopții zornăindu-și zgarda. Se opri la fraza „Audiența la secretarul de stat al ochilor de sticlă se abătuse, pentru-a ochi la țină, a doua zi...“, apoi, ca o apă joasă, în sensul că nimic n-o prevestise, un fel de aforism „*Nici un gând rău*“ își trecu prin mintea lui semnele caligrafice pe care nimeni nu le-ar fi putut șterge. Suntem la ceasul în care, urcat în droșca noului Crăciun, care nu picotea în fața unei beri dulci de malț ci răsufla prin roți de toată lauda mult-așteptata zăpadă, Alex, drumetș întors de trei zile de la o tură de două săptămâni cu multe drumuri la platformele marine, își formulase deja concluziile, ca un soldat ce luase cu asalt renașterea europeană a Mării Negre, anotimpuri și hărți ale unui an cu două fapte aproape invizibile și anume, un inventar a ceea ce citise sau nu din listele de la-nceput de an, și cum se împăcase cu acea artă a beligerantului care cunoscuse lumea și lanurile de grâu sclipitoare dar care aveau aceleași griji specifice tuturor cerealelor; singurul fapt sigur: prinoasele financiare. N-a mai avut capacitatea, umană de altfel și dătătoare de progres, de a se întreba De ce?, când, în vară, colegul său de tură, Conașu, îi strecurase o vorbă din care-nțelesese că nu tre' să-ți dai adresa oricui s-o pună-n cui: Atenție mare, aștia (și făcu banalul semn cu arătătorul

în sus), vor să ți-o coacă. A mai fost, pentru început, și numărul șapte, care-l făcu să se simtă un pic singur, din combinația cifrului voluminoasei mape cu manuscrise, când clicul încuietorii se trezi însoțit de clinchetul unui clopoțel retras cu iuțeală, ca dintr-un interval de gândire înaintea pregătirii instrumentarului pentru prelevare de organe. A crezut că a fost al mașinii de scris, pregătirea de lucru însemna avântarea spre melodia *Money* a celor de la Pink Floyd, însă incertitudinea, toujours l'incertitude, se risipi iar vântul sângelui părea că pornește pe-o cale ferată ascunsă în nori, fapt care nu i-ar fi schimbat viziunea asupra universului născocit de fizicieni și adoptat de filosofi și literați. Ridică receptorul cu o grimasă, de parcă ar fi fost îndemnat să ia un cartof fierbinte, rapid Vichi îl informă, ca o nurlie zeiță apăsând pe pedala unei mașini de cusut din timpul reformei monetare: „Știu că nu e drept, dar ești singurul disponibil. Ceilalți ori sunt plecați ori „s-au dat răniți“. Ora și vaporul?, că dacă nu am primit niciun cadou de Crăciun, e bun și ăsta. Duhurile rele lucrează și de sărbători? Nu puteau să-mi trimită o telegramă de presă înainte de-a se uita în vitrină alegând fotografia mea din brevet? Întrebă Alex, nemaiașteptând expunerea unui motiv, ca în fața unei instanțe cu apărători la ochi. Schimburi noi plus toate celelate uzuale, săpunuri și prosoape, cartea cu semn făcut dintr-o sfilăție dintr-o pară de mătase și caietul de lucru cu copertele îmbrăcate în piele fină, maron, cu sponci și cifru, în geanta de piele personalizată folosită și pe post de rucsac; mașina de scris o lăsă pe masa de lângă fereastră: două-trei zile se putea lipsi de ea. Alex încarcă rucsacul pe bicicleta lui Da Vinci și ieși în stradă. Ea fusese motivul multor călătorii. Într-un oraș gol, ce rost ar fi avut ca naratorul să descrie drumul până la Poarta cinci port, unde o portăreasă, trezită de fiorul conjugal al Căii Lactee, după ce-i controlă amănunțit bagajul îi lipi pe acumulatorul din port-bagajul față un abțibild fosforescent cu emblema poliției portuare și numărul porții, ca în cazul în care l-ar fi oprit vreun controlor de trafic greu să facă dovada punctului de intrare. Până să ridice bariera, femeia, asemeni unei dame de vază sub cerul cel larg, și-a verificat mușcătura dinților în oglinda care nu se lăuda cu căldura ei, deși era îndreptățită s-o facă, și-a efilat părul lung, strâns într-un coc, fir cu fir: la, zi, mami, fac toți banii? Oricum, îți trebuie picioare zdrene pentru pedalare și-l pipăi darnică pe sub haina de blană, lauda făcându-i spinarea bătoasă lui Alex. Pe heliport, aproape toată tura de la vapor: Hai, bă, greu te mai lași, veni apostrofarea, în locul salutului și urărilor de la mulți ani, din partea șefului mecanic. În fine „*Cum nu v-am cunoscut, o, strainii Umbre? / În taină ați urzit, tăcute, oare, / Sub mute măști ce stau să vă adumbre / Răpirea zilelor trândăvitoare? / Rărit mi-e pulsul...*“ declamă Alex cu întreruperi iscate de zăpada ce-i înneca respirația. Cum se brodise! În vară, cu o echipă mixtă administrație-federație sindicală participase, din partea ultimei, la un control neanunțat la bord, taman la aceeași tură, încheiat cu

sanctiuni financiare ale Comisiei de disciplină a Petromarului, din care el se recuzase și bine făcuse. Vorba lui Conașu îi defila prin minte... La bună și neapărată vedere! Voi aprinde, reunite în plen, în cinstea mea, câteva lampioane. Să nu care cumva să ne bagi în vreo belea, îl apostrofă comandantul, Mă voi înconjura de niște ceasuri ignice și voi trimite prin ele imponderabilul meu semn că trăiesc, continuă, imperturbabil, Alex. Voi cu ideile, eu cu mesajele atârând ca mușchiul ursuz pe turba din mlaștini. Totul întru slava navei noastre *Licorn*, orn, orn, se mai auzi-ntr-un vârtej rotitor, în timp ce se îndrepta spre dană. Știam c-o să vii, și-nainte de-a face ultimul pas pe trepină spre-a coborî cele două trepte pe punte, Conașu mai că îl luă la rost: Ce dracu-ai mai făcut de te cheamă acum Bratu la birou? Sper să nu mă faci să sar din cerneală și să-i las cu prăvălia goală, Conașule, sigur, vom afla care-i baiul. După inspecția de rutină prin sala mașinii, puse motoarele la cald, urcă în careu, mâncărurile aduceau un ultraj plăcut nărilor și nu numai, pe holuri răsuna bătrânul rock din boxele magnetofonului cărat de acasă Dan, șeful electric și bunul său prieten, așa cum făcea când era și pe tură cu el. Combinezonul de blue jeans, cu gulere de tunică roșie, brodat cu catarge desfătate cu fală de vele neistovite, personalizat cu numele său și a cărui broderie alb-albastru-safir pleca de la buzunarul de sus, stânga și se uea, într-o curgere cumpătată, ingenioasă, spre buzunarul drept, atrăgea atenția prin perspectiva degajată de litere ca și cum ar fi fost vorba de un studiu dacă n-ar fi gravitat în jurul noțiunii de corp al culorii. Și, cum practica o cerea, dar și în ordinea importanței, dreapta-i răspunsese în plus cu un blazon al marinarilor purtând accente de lumină terestră: globul pământesc căruia îi datorăm totul, că nu degeaba până și Hefaiostos îl lucruse pe scutul lui Ahile. Proaspătul miros electric al cremei trimite bocancii sub masă, căptușiți cu șosete groase de bumbac alb, păstrase de pe vremea cătăniei, trecuseră de atunci mulți, mulți și sănătoși ani, câteva zeci de perechi de astfel de ciorapi groși, date de un prieten de-al lui, bijutier în viața civilă, responsabil atunci la magazia de efecte a unității. Anul ăsta conducerea a fost darnică, avem și brad, comenta Conșu, în timp ce Alex își aranja hainele în dulapul de tablă cu cheia ruptă în broască stând de strajă să nu se uite nimeni prin ea. Bluzele groase, salpeta și combinezonul de muncă, după ușa, în buzunare cu câte o pastilă de naftalină. Bicicleta o adăpostise în atelierul mecanic. Își igieniză, de îndată ce Conașu confirmă prin stație, la Naval, că Alex venise, plămâni, frăgezindu-i, dacă există un paradis grijuliu, prețuindu-i cât de cât, acesta se afla, negreșit, acolo unde marea, ca o mână-n fereastră-și descărca doldora răcori pătimeșe, sărate, înlăuntrul cărora ți-ai fi dorit să cazi, deșirându-te, trecu prin ușa rotativă zâmbindu-i la vederea cardului, urcă două etaje, nu ciocăni la ușa, cei dinăuntru, după voci nu-l recunosc decât pe șeful de compartiment, nu se sinchiseseră de reverența făcută, ca și cum ar fi așteptat aplauze, cu pălăria de

Panama bătută-n insigne de-ți venea să juri corect că din toate lucrurile o astfel de pălărie îți dorești, vreo două susurau niște acorduri sensibile din Mozart, dacă cineva i-ar fi bătut în poartă lui Alex zicându-i că el este trimisul nu-știi-cui-al-acelei-ore pentru o discuție lămuritoare, taman de Crăciun, și-ar fi trimis doar o ridicare din umeri sătulă de delicata chestiune a pierderii fără spor timpului. Picioare aruncate pe biroul lucios, bun de o inițiere în ale dragostei tinerești, fum profesional de havane bântuind neglijent buzele încordate de parcă ar fi-ntors cu ele arcul unui ceas deșteptător, whisky stropit cu gheața indiferenței și-o voce care-l întărește cu izul ei respingător, practicat într-un cartier rău famat de fete de bancheri și politicieni, ținându-l în picioare... Subiectul? În niciun caz un acord. Atacul a fost frontal: Și, zi, Argintarul, n-ai scris tu, la ziar? Țsta e stilul tău, deschise șeful de compartiment discuția, Pe noi ne interesează de la cine ai avut documentele, interveni al doilea, Alex știa că între ei nu putea fi vorba de egalitatea armelor, măcar prin prisma faptului că el era singur, eu am documentele, ei au pozițiile, gândi cu o dispoziție pașnică, mai ales că i se confirmau bănuielile referitoare la așa zisa coacere a ceva în ceea ce îl privea, era curios până unde vor merge cei doi. Îmi cereți ceva, însă nu eu am coborât în Pivnițele Vaticanului, astfel spus, am ratat șansa de a vă dezamăgi, ca să fiu scurt și-n cuvinte accesibile inteligenței dumneavoastră. Pe scurt, cotidianul *România liberă*, ediția de Dobrogea, îi publicase un amplu fotoreportaj axat pe trei chestiuni: descoperirea petrolului în platoul continental al Mării Negre și forajul de cercetare, viața petroliștilor pe platformele de foraj marin, la bordul a două dintre ele mersese chiar în voiaj spre prima locație, și povestea atelierului mecano-energetic din curtea Petromarului (aici folosiseră extrase din documentele date de președintele de sindicat, de unde le-o fi avut, n-a întrebat), vândut pe nimica toată, în numele dreptului de preemțiune la privatizare, unui grup de trei vechi ingineri și despre care scrisese, printre altele, că-și fardaseră, în numele legii, datele din buletin cu trusele de machiaj ale soțiilor după ce, într-o dimineață, se treziseră spunându-și: „Azi mă-mbăiez în apă de trandafir, ce mă-sa pe gheață!, mi-ajunge cât am arătat ca un bou“. Dintre cei trei, cel mai vizibil în afaceri, un anume Etori Cârstocea, era acolo și, trecând frontiera tăcerii, surâzând enigmatic ca și cum și-ar fi luat batista de pe ochi, ba încrucișându-și și picioarele să i se vadă cizmele ciocate cu talpă de talpă, îl abordă, de parcă alex n-avea să stea niciodată în capul mesei: Și, zi, hai, bă, zi-ne, până n-o să implori, cu pălăria asta în mână, iertarea noastră, de la cine ai documentele? Ohohooooo! Sfântă Fecioară a cocteiului Molotov al Calomniei! Feroce întrebare atacă Alex, ca un patriot surghiunit, fluturând pălăria de Panama, unde ați găsit cele șase, șapte fraze pentru care aș fi răspunzător că am scris eu la ziar? Nu mai bine discutăm despre rolul simbolic jucat de gură în viața noastră, propuse el, măcar ea nu face plângere pentru calomnie. Cred că înțelegi ce-ți cerem, Cum am spune, îi luă Alex

vorba, chiar dacă n-am văzut arcul, săgețile au rămas, Și m-ați chemat din libere în seara de Crăciun, să vi le scot eu cu ajutorul unor pene de privighetoare, fără să știți că și ele au toane? Din ce pricină? Alex își temperă zburlirea, fără prea multă iscusință, Permiteți-mi să mă refer la amendamentul trei din Protocolul *Compasul și busola* al bunelor mele relații cu conducerea Petromarului, până la urmă oricine poate învăța din propria suferință, șeful de compartiment trase prudent din sertarul biroului ziarul în discuție de parcă în el ardea ceva mocnit, apoi dusese mâna la un buzunar din interiorul combinezonului, cei doi tresăriră, schimbă priviri asemenea delegațiilor la o întâlnire incognito însărcinați cu aprovizionarea cu apă și alimente, se răzgândi, pe pervazul ferestrei, frate, un pescăruș cu ciocul albăstrui gâgâia prelung de parcă ar fi vrut să intre în vorbă cu ei, iscodea-năuntru, Alex îl recunoscuse, avea un inel de ambasador al statului marin, dovadă că nimic nu se modificase în ultima sută de ani, își ascuți urechea, Și vom discuta asta toată noaptea dacă e necesar, i se aduce la cunoștință, îndemnat de cei șapte ani de acasă le servește o mică eschivă, citând din maestri: „Prostul nu va intra în rai, oricât de sfânt ar fi“, cu alte cuvinte nu am nicio obligație, morală sau profesională interioară, să răspund la întrebări, insinuări, jigniri, indicii suspecte. O clipă se făcu liniște, tacticos își consultă ceasul de aur de buzunar, dăruit de tatăl său fix la cinsprezece ani împliniți, Insistența dumneavoastră mă invită la o discreție ca și cum aș fi implicat într-o acțiune de demobilizare a unor forțe de menținere a păcii, Deci, cum rămâne, chiar n-ai scris tu, la ziar?, reveni și patronul c-o-nălțare din pleoape de parcă i s-ar fi aprins o veioză de oameni de afaceri în față. Perfidă-ntrebare sau poznașă și indiscretă, inițialele A. A. pot fi ale oricui zise Alex, fluturând ziarul cu pricina, ca pe un ecran aprins, Crezi că ai de-a face cu cineva care navighează fără cârmă?, întrebă șeful Bratu, După cum vedeți, numele meu lipsește, am tot dreptul să mă simt amenințat, e ușor să te scufunzi în scafa oceanului, că doar suntem doi marinari aici, dar mai greu să te menții pe valuri, ca pe-o luntre, se oprește la timp, Eschivarea ta devine sâcâitoare, nu ești aici pentru că am cunoaște, ci pentru că suntem nevoiți să acționăm, arată-te sincer, îl întrerupse Cârstocea, de parcă ar fi purtat câini de vânătoare-n priviri, c-un gest întunecat, ca și cum ar fi mâncat ciorbă de cioară, Scuzați-mă, dacă sunt aici din necesitate arătați-i acesteia seriozitatea respectului, altfel sunt nevoit să vă amintesc faptul că „*jurnalistul, când vrea, își poate dizolva propria personalitate în limbajul funcțional care este cel al ziarelor*“, ca să citez din clasici, iar pentru a potoli indignarea cuiva cauzată de-o execuție media, considerată compromițătoare, mă înterogați pe mine, și în virtutea cărui drept?, un fir putea duce la celălalt capăt, asta o știa și Alex, sărbătoarea în loc să vă intre în casă, voi o faceți prilej de pată asupra mea. Și apoi, de când nu e voie să scriu la ziar? Ce treabă aveți cu libertatea mea de exprimare, de gândire și de atitudine? Iată, pun

Între paginile ziarului un dolar, ziarul e pentru public, dolarul pentru mine, dacă-nțelegem ce vreau să spun. Când mă voi întoarce după bancnotă, înseamnă că am revenit cu un alt material în ziar, dacă nu... Până atunci, renunțați să mai fiți o instanță de noapte, scrie asta și în *Cartea morților*, dar dacă cel ce a scris a fost atins de vreo variantă a unei erori? Există vreun martor gata să probeze, ca un gură cască, acest fapt menit acum să mă facă a deschide cutia în care păstrez recensământul tuturor cunoștințelor mele în materie de presă scrisă?, traversă Alex mai departe starea de mânie în care se afla, ca o mărgică trecută prin salbă, o curiozitate-i aprinse privirea: ce s-ar întâmpla dacă ar da pe față ziarul *Cuget Liber* care publicase un fel de drept la replică, plin de laude și angajamente, în fapt un fel de interviu al tertipurilor de dezinformare, cu patronul acolo de față, cur-și-izmene cu Bratu, și care începea așa: „*Ca urmare a unui val de emoție stârnit de ceea ce s-a scris zilele trecute într-un alt cotidian local, ziarul nostru publică acest amplu interviu cu binecunoscutul om de afaceri*“ bla, bla, bla... un fel de atenționare, publicată pe bani, desigur, că ajunsese cineva de neatins de mâna presei și a legii. Ca în fața un ghișeu de expediții, Alex făcu un pas de retragere, un fel de fandare, cunoscând problemele mișcării bielă manivelă șeful mecanic sări ca împins de resortul neputinței și se lipi de ușă, că doar avea toată noaptea la dispoziție. Ce se-ntâmplase? În timp ce Alex, ținând la aparențe, pune pe masă pachetul de cărți îndemnându-i, prin rotirea inelarului pe care defilau caratele unui diamant, pe cei doi să tragă o carte, alți doi pescăruși aterizaseră pe pervaz, ca și cum ar fi vrut, în belșugul de zăpadă, să-și facă loc prin sticla ferestrei, înăuntru. Pe al doilea îl recunosc după despicătura labeli drepte și după ciocul verzui pistruiat, iar pe al ultimul după împopoțonarea, ca un ienicer, cu un guler pufos, galben ca floarea-soarelui lui Van Gogh. Și vezi cu mașina de scris. Ce cauți cu ea la vapor? Ai documente? Băi, frica și neliniștea chiar și-au înfipt unghiile în gâtul lor, ce mă-sa?, își zise-n gând Alex, și pe-asta o știau: O mai aduc să-i ajustez clopoțelul cu cheia franceză. Pe de altă parte, el habar nu avea pe atunci că Cârstocea fusese și la redactorul-șef al ziarului unde publicase, încercând să obțină, cu bani, dovadă faptului că documentele de care se temea erau cunoscute și acolo, mai ales că materialul stârnise pe holurile Petromarului ilaritate și-n birouri indignare, ba amenințase că vine și cu un avocat pledant spre a-i cere totală colaborare după principiul „Dacă legea este împotriva mea, pune documentele la vedere“. Cum nu-i chip să ajungem la o-nțelegere, Alex avu un spor de tresărire, se dorea o-nțelegere?, bănuiau că nu are limite în privința a ceea ce ar mai fi putut publica?, și-nchipuirea cu cât e mai mare cu atât cresc spaima și dorința, nu? În ce sens înțelegerea, scuipe el vorbele, În sensul că ar mai putea adia un miros în plus de mare în leafa ta, adică o promovare, dincolo de broderiile tale întrebarea este simplă: Ai scris sau nu tu, la ziar, și de ce?, ce

atâta fâțâială în jurul unui răspuns, trucul ăsta cu dreptul la liberă exprimare s-a fumat de mult, În jurul datului dracului de lege este fâțâiala care-ar putea deschide niște alte uși, ridică Alex glasul, cu rezervă, totuși, la naiba, acum, eu nu știu cine de-aici se află în serviciul personal al celuilalt, ca aruncător de minge, dar se opri, prevăzător, ca și cum, cineva, i-ar fi întins o pâine prăfuită de timp, Alex nu știa dacă urmele (documentele devenite publice) duceau la cei cu unsoarea sau cei trei fuseseră interfața, telefonul sună, sună din toate încheieturile, prelung, Bratu răspunse ca un muritor fragil, și-i confirmă apelantului, c-o durere buimacă în glas, asemeni unui cerșetor pe o plajă jucându-se cu o mânășă goală, ăsta i-a fost norocul, Da, Alex este aici, vreți să vorbiți cu el?, fumul havanei se arată limbut și-și croi drum pe gâtiță, cum se spune, de-l făcu pe șef să-și răsucescă degetele-n aer ca și cum s-ar fi pregătit să arunce două zaruri nădăjduind că nu i se va preschimba scurta vacanță în promenada unui hârb, trase rapid o dușcă de whisky, puse telefonul în suportul de încărcare, ecoul acelui: Da, da, am înțeles, parcă le incendiase pâniile urechilor celor doi, care păreau că-și pierduseră busola din vene, așa erau de dezorientați, musafirul aluneca, împins de o poruncă răgușită, sub masă, nu că necuratul i s-ar fi proțăpît între picioare, Refrenului dumneavoastră, obsesiv, cum că aș fi scris eu materialul, mi-e de ajuns să-i răspund cu un simplu *Nevermore...* Touché! Veniți cu dovezi olografe și mai vorbim. În ultimă instanță foamea și frigul dau omul pe mâna dușmanului, și nu mă refer la mine, Bagă de seamă ce spui că de ieși pe ușa asta nu te mai întorci, cu toată cutezanța ta... Clasăm dosarul sau punem sare și ardei pe zgârieturile mele distrugând mizeria clipei ăsteia căreia ați vrut să-i dați hipnotismul unei chitanțe financiare, replică Alex, și-n chip de final, răspunse refuzului celor doi de a trage o carte prin propriul exemplul: se brodi a fi Hugo. În ce se poate dizolva bitumul de ludeea, schimbă el vorba și mai întoarse o carte exclamând, pe făgașul acelei întâlniri neanunțate, Athos, și încă una, invocându-l pe Javert, Puteți condamna un dolar? și dădu vederii încă unul, uneori banii îi schimbă pe oameni, Ah, iată-l și pe expertul Iago, cei trei pescăruși în bătaia ninsorii dominau, ceremonioși, din toate măruntaiele fereastra. Bănuie cine fusese la telefon, două măsuri de precauție nu stricau. Leși ușor, dominându-și satisfacția, ca și cum din acea seară i-ar fi crescut cheltuielile, informându-i că doar lavanda dizolvă bitumul de ludeea, și-nainte ca ușa să se-nchidă, pălăria rămăsese la nivelul pulpei după ce salută simbolic și ceremonios invocând Jamaica Domnului, E târziu să mai învățați ce e bun în lume, le aminti nemaiaivând contact vizual cu ei, dictatul zăpezii, împărțind anul în două, îi topi nodurile sărate din gât, pescărușii apăruseră zgomotoși, ca niște soli, dând câte o raită pe deasupra lui fără a pierde din elan, Alex, într-un elogiu al imaginației, îi strigă pe nume, rotindu-și brațele a îndemn, Athos, Javert, Iago... În natura aceea mărunță. gălăgioasa scenă era urmărită de la singura fereastră luminată, de

aceeași împletire optică de mai de vreme, și-o nouă plăcere simți, pe care-și permisesese s-o măsoare, deși nu avea nevoie nici la vapor și nici acasă de ea, cu acea curiozitate a lui Leonardo Da Vinci când îi însoțea pe condamnați în drumul spre spânzurătoare, doar ca să le studieze și să le surprindă în creionul schițelor trăsăturile descompuse de suferință, frică și, poate, de-o vagă speranță în salvare. Natura pneumatică a acelor păsări se suprapuse, pentru-o clipă al cărei fițil ieșea dintr-o stică cu benzină, cu sfârșitului de sesiune din iarna anului trei când, împreună cu iubita sa de an bătuse, dus-întors, plaja Modern-Mamaia, și de umerii căreia, pe-o ninsoare care nu mai îndeplinea doar un important serviciu public, la un moment dat se apropiase o lebădă într-un vârtej astral, Cătinel, cătinel, murmură femeia cu înflăcărare eliberându-se de brațul bărbatului, albul păsării se-nfrățise cu trupul femeii, îngemănarea celor două imagini nu mai era posibilă, umbrele celor doi nu mai mergeau mână în mână cu anotimpurile, acum cea a pescărușilor se-nfrățea cu umbra de abanos ce sub pași în foșnet umbla, ei își găsiseră și o slujbă: îl însoțeau pe mare, totul începuse prin hrănirea cu resturi de mâncare, dar îi desco-perise și acasă, cuibărind în interiorul unui atelier de confecții metalice de peste drum, recunoașterea o făcuse după semnele particulare, se-nțelege, păsările cu păsările, le strigă iar pe nume, c-un eroic avânt, sigur, nu voiau să-i dea vestea cea mare decât în felul lor: „lată-ne, aici!“, ci mai degrabă ca urmare a unei tocmeli nu erau tăcute deși era destulă istoveală-n ele, pusă de Alex pe seama câștigului în pește. Mii de mări și mii de vâsle!, izbucni el, întinerit, pășind pe punte, Conașu-i vâna surâsurile, rockul, răsuna din cabina prietenului său. Coborî în careu cu ibricul de aramă, ceașca și lingurița de argint de care nu se despărțea niciodată, își măcină cafea din sticla de whisky plină cu cele patru soiuri de boabe de care nu se despărțea niciodată. Cu aburii cafelei după el, urcă în cabină, scoase dintr-o mapă de piele albastră, cu două buzunare, notițe mai vechi prinse în capse cu monturi de acvamarin, sorbi, cu o unică dorință infantilă, prima gură de cafea, prelung, își răsfață degetele pe acele foi plutitoare, vorbele se cereau rostite ca dintr-un post de observație al propriei sale conștiințe, chiar cu riscul alunecării pe-o bucată de săpun al văzduhului. Mii de mări și mii de vâsle!, Conașule, auzi vocea colegului său, Dacă-mi este îngăduit, dă-mi documentele de ambarcare. Dan îl strigă din pragul cabinei sale, dacă tot se oprise răspunse chemării cu cafeaua după el, acesta pufăia de zor din pipa pârjolită pe margini murmurând muzica nopții: propunerea momentului este un The Rolling Stone cu *She's A Rainbow* din 1967, cred că o știi, sună bine pe Tesla, i-am curățat capetele de redare, Alex se înfundă în celălalt fotoliu dar imediat, zâmbindu-și reciproc, s-au ridicat, ca la un semn, ducând brațul drept la spate s-au înclinat unul în fața celuilalt ciocnind paharul de șampanie cu monograma vaporului: mici gesturi din adâncul buneii și îndelungatei lor prietenii. Și cum ziceam? Dacă avem noroc

îmbătrânim. Bun venit la bord și, ca să vezi cât sunt de răzbunători pentru chestia de-astă vară, Trebuie lucrat și lucrat mai departe, așa că-l vom opri și la decarbonizare, ăsta ar fi ordinul de luptă al celor trei, Bratu și șefii de-aici, împotriva ta, Vom vedea, să-mi consult mai întâi atlasul, respectabil doar el poate 'nălța slavă și-acum e rândul lampioanelor, hai la prova. Alex ar fi vrut să le lanseze de pe catarg, dar renunță imediat. Dan luă paharele de șampanie. Sigur, nu le vom trimite grăniceri deasupra portului. Ca și cum ar fi aprins pleura unui plămân, lampioanele fremătau. Să-i dăm flăcării ceea ce știm. Să ne ferească de fantome și de timp, noi le-am văzut, fără spaimă, ca oameni ai mării, spuse liniștit Alex, și-ntr-o clipită își luară zborul. Topindu-se în noapte fără a-i mări mării volumul, se cuvine să invocăm aceste versuri dintr-o rachetă baudelaireană pupuuuff, „*Aceste frumoase și mari corăbii, cu aer lenevos și nostalgic, nu ne spun oare într-o limbă mută: Când pornim spre fericire?*“ Li se alătură și căpitanul Nicaur. De-abia de mâine după-amiază se anunță o fereastră meteo. Spre dimineața ar fi plecarea la tractare: o mutăm pe *Jupiter* pe o nouă locație tot în zonă. O, ce veste minunată, nu? îl chestionă pe Alex căruia deja i se învârteau niște rotițe în cap. Cinară târziu, ca-ntr-o clinică deschisă noaptea, toți cei patru de la bord, apoi se mutaseră până spre dimineață în cabina lui Dan acultând muzică și risipindu-se în povești și amintiri despre anul ce-ar mai ascunde un deget îndreptat spre pământ. La prânz echipajul era complet, inclusiv cu un înlocuitor scos, nu se știe din ce mână, adică se putea, nu?, pentru Alex. Mergi la *Jupiter*, îi spuse șeful mecanic când veni să-l salute și să-i dea vestea, uimitoare în atare situație, lui Alex îi lipsea doar ziua când urma să plece spre platformă, dar își văzuse de treabă, deși Vichi știa când îl anunțase să vină la vapor în locul unuia care-și luase compensație, așa li s-a transmis de la administrație via secția navală. Era pe lista de pasageri împreună cu comandamentul de coordonare a tractării. Ce se-ntâmplase? La-nceputul anului conducerea federației sindicale avea să editeze, cu Alex ca redactor șef, un bilunar bicolor, de douăsprezece pagini. Urma transferul la federația sindicală, stabilirea salariului și echipa cu care va lucra. Mergea în calitate de jurnalist, o situație de invidiat printre colegii de muncă, de altfel el fiind și singurul jurnalist care urcase și pe o platformă de foraj marin și chiar și pe cea de producție. Mai mult decât drumul pe comanda platformei până la punctul de locație, în sufletul lui de om în vânt își făcuse cuib, de cum aflase, un dor al genelor sale. Dorul de murmurător de apriga și indescifrabilă mușcătură a imponderabilității trăită pe culmea aceluși punct de sihăstrie compus din desprinderea nacelei de pe puntea navei, plutirea deasupra marilor suveici de apă, „Te-am cântărit, omule, îți cunoaștem greutatea!“, ce vorbe de muritor din partea lor!, și germenii bucuriei fără astâmpăr de a zbură și trăi în acel ciclu iernatic, curățat prin bunătatea mării, la câteva zeci de metri înălțime care ar fi îndemnat pe oricine să-ngâne, ca pe-o rugăciune:

„Suflete al meu, picta-voi acest nou portet a cărui frumusețe se exprimă și fără penel. Ochi noi am acum“. Dacă într-o zi ar fi dat peste acel portret despachetat dintr-o piele de căprioară din cine știe ce pivniță pe taraba unui anticar în chip de gaj? Deocamdată era acolo. La timp. Spre a vorbi la persoana întâi, ca în multe dintre fotoreportajele sale, și fără a da în vileag ultimul cuvânt despre toată povestea pe care-o avea de scris. Rămăs în același combinezon și fără s-și strângă lucrurile, deși avea să se mute-ntr-una dintre cabinele de protocol, urcă la șeful mecanic a cărui ușa de la cabină era deschisă întrebându-l: Politicos, voi fi rugat să mai vin și la anu’?

CONSTANTIN GORNEA

Fragment din romanul s.f. „A-E-IOUA“

Alarma telefonului sună strident, determinându-l pe Andrad Șoimu să se răsucească de câteva ori în așternut, întrebându-se enervat cine o fi fost „deșteptul“ care a putut să scornească o melodie atât de enervantă. Întinse, totuși, mâna și opri zgomotul, ridicându-se pe marginea patului.

Nu avea niciun chef de nimic. Era foarte supărat că fusese întrerupt din visul în care tocmai era pe punctul de a salva o prințesă. Întinsese mâna spre ea, dar avea acum senzația că oricât ar fi durat visul, tot nu ar fi ajuns să o prindă măcar de un deget. Sau dacă ar fi reușit să taie cu spada capul balaurului care o înghițise pe fată până la brâu, ar fi constatat imediat că, de fapt, i-a tăiat și ei picioarele. C-așa sunt visele – mereu te dezmeticești din ele ori speriat, ori dezamăgit, ori neterminat.

De aceea el prefera să-și imagineze. De ceva vreme, o tot salva din diverse pericole – în starea de veghe de dinaintea somnului – pe colega sa de serviciu, Claire Carter.

În general se trezea dimineața morocănos, dar în special azi era mai bufnos ca de obicei. Era supărat pe el și, prin ricoșeu, își activase și o supărare mai veche, pe părinții săi.

Pe el, pentru că era un om slab; deși se îndrăgostise de Claire, nu găsisese niciodată puterea de a i-o spune altfel decât în închipuirile sale.

Părinților le reproșase de multe ori că îl botezaseră „Andrad“. Ei chiar se mândreau că îi pusese un nume de dac, dar numai el știa câtă umilință îndurase de la colegii săi din toate etapele școlare, care îl ironizaseră de-a lungul timpului cu ideea că numele său, o fi el dacic, dar provine dintr-unul de fată. Unii încă îl mai strigau „Andrada“ – nume și poreclă în același timp pe care mulți o luau acum ca pe ceva normal. Numai el nu se obișnuise...

Noroc că îl chema și „Șoimu“. Din această postură de pasăre rapidă, îi taxa și el pe toți cei care îl ironizau – îi ocolea ori de câte ori avea prilejul.

Se ridică alene de pe marginea patului, dar, înainte de a-și desfășura programul de dimineață, porni televizorul și parcurse cu telecomanda câteva programe. Toate tratau aceeași știre de senzație de care el se săturase până la refuz. Și nu o prezentau de ieri de azi, ci de câteva săptămâni bune: un asteroid de vreo doi kilometri – nu mai reținea dacă lungime sau lățime, dar oricum, foarte mare – se îndreaptă direct spre Pământ.

Îl descoperise întâmplător un amator pasionat de astronomie, venind din direcția planetei Marte și pusese toată Omenirea pe jar.

Cercetători, specialiști, analiști și tot soiul de oportuniști se înghesuiseră prin studiourile posturilor TV pentru a-și da cu părerea: ne lovește, nu ne lovește; dacă da, când și unde?; va fi deviat de conjunctura gravitațională a zonei noastre spațiale? și multe alte discuții sterpe care îl determinaseră pe el să trateze cu lehamite un subiect, totuși, foarte important.

Mulți dintre vorbitori propuseseră evacuarea zonei de impact – lucru imposibil cel puțin prin faptul că fiecare grup „de inițiativă” viza alt continent. Aceștia erau „specialiștii în de toate” care apar inevitabil în astfel de situații potențial critice.

Aceia care ar fi fost îndreptățiți să vorbească – cei de la NASA, ESA și nu numai – se mulțumeau să dea comunicate lapidare prin care încercau să liniștească populația planetei; muncă de Sisif, din moment ce erau destui cei care o agitau cât puteau de mult. În principiu, anunțurile oficiale insistau pe faptul că deocamdată nimic nu este sigur și că asteroidul se află permanent sub observație.

Acum tocmai se derula pe ecran o adunare religioasă în care doi predicatori se contraziceau fără să mai conteze pentru cineva din public, unul îndemnând la prosternare necondiționată și invocarea milei Domnului, iar al doilea țipând că ne merităm soarta și că trebuie să plătim pentru păcatele noastre, în timp ce lumea adunată acolo îi aproba pe amândoi.

De fapt, toți erau dispuși să facă orice, numai să scape. Andrad se gândi, privindu-i, că diavolul și-ar fi îngroșat considerabil rândurile cetelor sale de sclavi, dacă ar fi venit acum și le-ar fi întins pământenilor un singur deget de salvare oricât de iluzorie.

.....

Se apropia tot mai mult de punctul terminus al călătoriei sale. Rămăsese ultimul... Toți ai săi se contopiseră cu neantul, lăsând pe umerii săi toată povara viitorului.

Era bătrân și obosit. Se întorcea unde nu fusese niciodată... Se „întorcea” prin semenii săi cărora le purta misiunea promisă. Prin contopirea lor, îl împovăraseră pe el cu decizia finală.

Nu știa ce va face, ce va hotărî. Avea de ales între a reechilibra lucrurile și a-și răzbuna seminiția răătăcitoare. Dar mai întâi trebuia să ajungă...

Nava nu îl ajuta mai deloc. Era și ea bătrână... mult mai bătrână decât el. Chiar și așa, parcă dinadins îi puneia piedici, îl șicana, ca să îi arate că nu este bine primit în incinta ei.

Cel căruia îi aparținuse, dispăruse demult, dar ea încă mai tânjea după el. Simțea asta în comportamentul ei. Cu toate astea, reușea să o stăpânească, măcar în funcțiile vitale călătoriei sale.

Uneori, e drept, foarte rar, parcă și ea înțelegea. Erau doi bătrâni muribunzi porniți pe ultimul lor drum.

Se apropiase suficient de mult pentru a-și vedea visul cu ochii – acela de a se „întoarce“, așa cum promisese... Nu el, ci alții în locul lui, dar asta însemna că o făcuse chiar el.

Își vedea acum, mult mai de aproape, destinația finală și era pe deplin convins că tot efortul și sacrificiul său se meritaseră pe deplin.

Mai avea timp. Nu foarte mult, dar își mai putea permite să-și tragă puțin sufletul.

Încetini și simți parcă un freamăt în pereții navei. Voia și ea să se oprească. Parcă se bucura că îl întârzie. De fapt, ea habar n-avea despre ce este vorba...

.....

Când păși prima dată pe podeaua sanctuarului Inimii, A-u-en îngenunche, închise ochii, ridică capul spre bolta incintei și respiră adânc de mai multe ori. Întinse brațele ca să se încarce cu energia locului și rămase mult timp în poziția aceasta; atât cât să poată parcurge cu mintea istoria neamului său și să fie recunoscut și primit printre cei vechi, pe care nu îi cunoscuse niciodată.

Sala vibra în continuare de energia ce ieșea din Inimă și se învoldura apoi, lovind pereții cu forța unor valuri care doreau parcă să rupă zăgazarile, nu pentru a distruge, ci pentru a găsi spațiul necesar să se liniștească. Tânjea după echilibrul care îi fusese refuzat atât de mult timp.

Nu se grăbea. Avea tot timpul să-și îndeplinească destinul, acum nimic nu îl mai împiedica, și, în plus, dorea să savureze fiecare clipă pierdută prin absența lui aici. Simțea că abia acum este cu adevărat de-al neamului său. Îi percepea fericiți și pe strămoșii săi care se adunaseră tăcuți și nevăzuți, mulți, mulți, toți, din toate sargatele; veniseră ca să îl primească, să se bucure alături de el că reușise. Ba nu! Nu ei veniseră. Ei îl așteptaseră. Doar el era nou venit, dar cu atât mai plăcută era revelația momentului...

Își aduse aminte. Pentru ca adunarea să fie completă, mai trebuia să facă ceva. Scoase mica bucată de cristal purtată cu atâta grijă prin bezna cosmică, o sărută, apoi o lipi de Inima care îi primi pe cei întorși, cu plăcerea unei împliniri mult așteptate.

Da, toate sacrificiile meritaseră din plin a fi înfruntate, doar pentru acest moment de empatie supremă cu Natura-a-toate-iubitoare.

Nu se simțea doar fericit și împlinit, ci și relaxat, odihnit, revigorat. Nu vedea nimic care să îl poată perturba din starea în care se afla.

Ceva îi atrase atenția. Nu era o simplă impresie, ci o percepție reală. Nu îi venea să creadă – cineva intrase în zona protejată și se apropia de sanctuar.

Se întrebă cine să fie și cum reușise. Putea să afle despre ce este vorba, într-un singur fel – să îi iasă în întâmpinare nepoftitului și să îl alunge. Inima trebuia protejată pentru a putea să se manifeste nestingherită.

.....

Acum avea în față camera Inimii. O privea de la distanță stând așezată pe un pedestal de piatră masiv. Fu puțin dezamăgit. O credea mai mare, dar se gândi că poate și mărimea sălii, care i se păru imensă, o poate face să pară mai mică. După aprecierea lui, cristalul măsura, totuși, vreo cinci metri înălțime. Avea o formă greu de descris – parcă mai multe figuri geometrice se combinaseră special pentru a crea ceva nemaîntâlnit. Se putea, însă, accepta că, cel mai mult seamănă chiar cu o inimă, așa, în forma sa generală.

O vedea, dar mai ales o simțea cum vibrează nebulă, ca și cum ar fi vrut să crape muntele în două. Nu era gălăgioasă, dar știa să îți arate că, în prezența ei, devii neînsemnat.

Lui Andrad i se cam înmuie entuziasmul. Percepea aici forțe uriașe care nu erau dispuse să țină cont de părerea lui. Avea senzația că el nu conta deloc și că făcuse drumul degeaba.

Îl scoase din starea de indecizie, un zgomot de pași apăsați. Îl văzu imediat venind spre el. Acum chiar că nu știa ce să facă. Ar fi vrut și să fugă, dar să și rămână, ținut de o curiozitate nefirească, ce venea, parcă, printr-o ancoră nevăzută cu care Inima îl prinsese implacabil în universul ei, ca pe un personaj de poveste căruia i se permite trecerea în tărâmul celălalt, cu condiția de a nu mai pleca niciodată de acolo.

Nu îl auzi pe străin vorbind, dar cuvintele acestuia îi ajunseră direct în creier:

– Cine ești tu și cum ai reușit să ajungi aici?

– ... Sunt... Andrad Șoimu... și... nu știu cum am ajuns aici..., simțind cum i se smulg vorbele de pe limbă, înainte de a le rosti.

– Nu știi?! Ai venit întâmplător? Te-ai rătăcit? M-ai înțeles greșit. Te-am întrebat, deoarece nu puteai să ajungi aici, decât printr-un vicleșug. Recunoaște că ați scornit un aparat care perforează protecția sanctuarului. Nu vă voi permite...

– Nu! Nu a descoperit nimeni așa ceva. Eu am venit... pur și simplu am mers prin tunel și... am ajuns aici.

– Dă-mi voie să mă conving!

Străinul întinse o mână spre el, păstrând o privire încruntată de neîncredere ostilă. Apoi se liniști, lăsă mâna în jos și îi spuse pe un ton mult mai calm:

– Da, înțeleg. Ești îndrăgostit. Asta explică totul. Ești chiar nebun de dragoste, dacă ai reușit să ajungi până aici, înduioșând barierele

telurice. Inima are slăbiciunea asta de a-i chema la ea pe cei ca tine. Spune-mi de ce ai venit; sau de ce te-au trimis!

– Păi... am venit, pentru că planeta noastră a luat-o razna din cauza Inimii voastre. Eu vreau să aflu ce se întâmplă și cum pot să opresc totul.

Străinul deveni foarte atent. Îl întrebă:

– Ce știi tu despre Inimă? Și cum ai aflat? Așa credeți voi, că Ea este de vină?

– Eu am aflat despre ea, din traducerea scrierilor...

– Ești capabil să și traduci? Ai reușit să îmi atragi atenția. Spune-mi ce ai aflat!

– Nu, nu din traduceri, că de acolo nu am aflat prea multe. M-am conectat la rețeaua energetică a acestor incinte și am aflat...

– Poți să faci și asta?! Devii un personaj foarte interesant. Sincer să fiu, nu mă așteptam să găsec pe unul ca tine aici. Sunt surprins. Apropie-te!

Andrad făcu câțiva pași spre el, dar cu sfială, chiar dacă interlocutorul său nu îl mai timora.

– Eu sunt A-u-en, răspuse străinul, Prim-Aelon al celui de-al Șaptesprezecelea Sargat. Cu siguranță că măreția titlului meu nu îți spune mai nimic și nici nu ți l-am zis ca o laudă, ci în memoria tuturor strămoșilor care s-au contopit cu neantul. Sunt ultimul rămas din neamul meu și, în curând se va încheia un alt ciclu, urmând ca noul Sargat să înceapă cu niciunul dintre noi în viață. Dar nu va fi în zadar – va fi un sargat al Inimii, iar noi toți vom trăi prin Ea.

– A-u-en... Ai un nume de pe... A-e-ioua...

– Da, aparțin Acesteia, chiar dacă m-am născut departe de Ea.

– Am văzut că sunteți uriași, de vreo două-trei ori mai mari decât noi, dar tu ești chiar mai înalt.

– Din cauza gravitației reduse a planetei roșiatice vecine după care vin.

– Înțeleg... Noi o numim Marte... Totuși, de ce ai venit aici?

– În primul rând, ca să reactivez Inima. Ea a fost anesteziată cu mult timp în urmă și, dacă ar mai fi stat prea mult așa, s-ar fi putut opri de tot. Înainte de a fi nevoiți să părăsească planeta, strămoșii mei au încercat să o reactiveze, prin distrugerea unui dispozitiv inhibant care fusese conceput în Aruna, special pentru asta, dar încercarea lor a eșuat. Asta i-a determinat să facă o promisiune față de ei înșiși – să se întoarcă, pentru a reuși.

– Dar pornirea ei, ne distruge nouă planeta.

– Ai o atitudine tipică pentru o specie parazită ca a voastră. Nu Ea, ci voi distrugeți planeta. Inima doar încearcă să repare în urma voastră.

– Și cum repară? Producând cutremure, activând vulcanii, răscolind oceanele?

– Nu. Încercând să vă oprească pe voi din a continua distrugerea. Planeta este un tot unitar, un macro-organism format din toate speciile pe care le hrănește și adăpostește, plus toate relaționările dintre ele. Planeta este vie, dar voi nu ați înțeles niciodată asta. Și, cu cât veți avansa mai mult tehnologic, cu atât veți înțelege mai puțin.

– Dă-mi voie să te contrazic. Avem și noi...

– Aveți interese, ambiții, conflicte, toate egoiste și, în plus, o mare iredresponsabilitate pentru tot ce vă înconjoară. Înainte de a coborî aici, am făcut o analiză detaliată a întregii stări planetare, accesând memoria Inimii. Ați profitat distrugând totul pe unde ați trecut, dar nu ați pus nimic în loc. Specii de plante și animale, cu miile, au dispărut pentru totdeauna din cauza voastră, iar voi ați privit totul cu nepăsarea nebunului care nu își mai dă seama că fapta îi aparține. Ați otrăvit aerul, solul și apele, împlântându-vă cuțitul în inima planetei, fără să înțelegeți că Ea nu vă aparține. Dimpotrivă, voi îi aparțineți Ei, voi sunteți datori să o protejați, să o îngrijiți și, la nevoie, să-i fiți recunoscători, sacrificându-vă interesele, în folosul marelui organism planetar care vă hrănește și fără de care nici voi nu puteți să existați.

– Da, știu, sunt de acord, noi ne comportăm uneori ca niște șobolani, dar...

– Nu. Șobolanii, chiar dacă par dăunători, ei se încadrează în macro-organismul de care aparțin. Toate speciile, cu excepția voastră, folosesc mediul în armonie unele cu altele, iau doar atât cât le trebuie pentru existența lor, fără să distrugă ceea ce le va fi de folos generațiilor următoare. Voi sunteți mult mai rău, sunteți celula care refuză să se mai subordoneze corpului, încercând să existe pe cont propriu, deasupra sistemului căruia îi aparține, devenind, astfel, cancerigenă. Voi constituiți un risc enorm pentru întreaga planetă, tocmai pentru că sunteți o barieră chiar și în calea propriei voastre evoluții. Dacă nu vă pasă nici de viitorul vostru, cum ați putea înțelege dreptul la existență al tuturor celelalte viețuitoare nevinovate? Sunt convins că nu conștientizați nici acum adevărul, după atâtea și-atâtea generații, că sunteți singura specie agresivă a planetei, toate celelalte limitându-se la a se hrăni sau a se apăra. Dar ce este cel mai trist lucru pe care nu îl înțelegeți? Că sunteți singurii pe care nimeni nu i-ar regreta dacă ar dispărea.

– Ooooo, nici chiar așa! Bine, bine, nu am fost prea utili planetei, am distrus multe, dar evoluția noastră tehnologică nu poate fi făcută altfel decât prin exploatarea de resurse. Iar atunci când vom reuși să ne trimitem ambasadorii spre alte zări ale cosmosului, vom face ca planeta noastră, devenită cunoscută, să se mândrească cu noi. Nu ai să spui acum că dezvoltarea tehnologică ar trebui interzisă! Chiar tu ai venit până aici cu un produs tehnologic foarte avansat.

– Tehnologia este permisă, dar numai cu condiția de a nu distruge echilibrele care au făcut posibilă apariția ei, ori, în cazul civilizației voastre, limitele au fost cu mult depășite.

– Bine, așa este, am avut o dezvoltare haotică, distructivă, dar nu poți condamna fiecare individ, pentru o vină colectivă. Tot ceea ce s-a greșit, nu a depins niciodată de un singur om. Luați fiecare în parte, noi avem multe calități, ne dorim binele general, luăm atitudine, ne sacrificăm... Cred că putem schimba lucrurile în bine, dacă avem o motivație. Vorbește Lumii și fă-ți cunoscut punctul de vedere! Ai să vezi că ne vom schimba.

– Te contrazici spunând că individul este nevinovat prin neputința lui, dar că poate schimba lumea dacă i se cere. De ce nu vrea, fără

să i se impună? Crezi că nu știu cum sunteți și ca indivizi? Este de ajuns să spun că voi puteți face rău și când vă bucurați. Ce poate fi mai trist decât să ai satisfacții date de suferința altora? Dar nu este nevoie să detaliem, deoarece suntem acum în fața unor determinări mult mai importante. Mi-aș putea chiar exprima regretul față de soarta voastră, dacă te-ar ajuta la ceva, dar nu ar mai folosi la nimic.

– Să înțeleg că tu ai venit acum pentru a îndepărta acea „tumoră” pe care spuneai că o reprezentăm noi? Și că Inima asta este „bisturiul” cu care se operează? Nu mai este nicio altă cale?

– Nu. Nu am venit aici pentru asta și nici reactivarea Inimi nu are ca scop direct nimicirea voastră. Doar că, în contextul actual, voi nu mai sunteți suficient de importanți, deoarece nu faceți nimic în folosul organismului din care faceți parte. Sunteți ghimpele din talpă care trebuie scos pentru ca talpa să poată călca din nou. V-ați pierdut dreptul de a decide soarta planetei. Eu nu sunt un element de decizie, nici măcar de execuție, ci, mai degrabă, un spectator, un observator la ce se întâmplă.

– Totuși, din câte am înțeles eu, ai fost implicat în reactivarea Inimii. Nu poți să te ascunzi în spatele acuzelor pe care ni le aduci. Ar însemna... să fii ca noi.

– O să îți explic. Planeta are o viață ciclică. Acumulează energii imense pe care le eliberează mai mult sau mai puțin violent. Cu aceste forțe reușește să întrețină și viața, dar o face cu mari eforturi, deoarece viul este foarte fragil, foarte delicat, el trebuie protejat, întreținut cu grijă, ceea ce nu este un lucru ușor când dispui de puteri colosale. Inima a fost dăruită planetei, tocmai pentru a o ajuta să-și controleze, să-și echilibreze, să-și dozeze mai bine, în cantitățile necesare, nepericuloase pentru viață, aceste energii. Dar, pentru că există mereu un surplus de putere telurică, specific unei planete mature dar nu bătrâne, este nevoie să existe și relativ scurte perioade de eliminare a acestor acumulări energetice. Tot Inima are grijă ca această etapă de reajustare dinamică, să se desfășoare cu cât mai puține distrugereri. Acum se intră într-o astfel de fază.

SRBA IGNJATOVIĆ

Srba Ignjatović s-a născut în 1946 la Knjaževac, Serbia. A absolvit Facultatea de Filologie din Belgrad, unde a susținut și masteratul. A fost editorul revistelor *Omladinske novine*, *Književna reč* (unul dintre fondatori), al bibliotecii primelor cărți ale revistei *Pegaz* și al revistei internaționale *Relations*, redactor-șef și redactor responsabil al revistei *Savremenik* și redactor la *Apostrof*. În ultimele decenii, a fost ocazional critic literar la ziare și reviste de prestigiu din întregul spațiu cultural fost iugoslav: *Politika*, *Nedeljna Borba*, *NIN*, *Ilustrovana Politika*, *Večernje novosti*. A predat literatura sârbă și universală ca profesor invitat. Este artist independent din 1965. Vreme de mai mulți ani a fost președinte al Uniunii Scriitorilor din Serbia (până în 2010). Din 1971 și până în prezent, a publicat un număr impresionant de volume de cărți de poezie, proză, critică literară, eseuri, teatru, publicistică. Volumul *Cronicar, insurgent, alchimist, Lumea faptelor, a exoticului și a ezotericului în poezia lui Ioan Flora*, a apărut în limba română la Editura Libertatea din Pančevo (1991), în traducerea lui Lucian Alexiu. În 1997 a apărut la Editura Helicon din Timișoara volumul bilingv de versuri *Ahil subjugat / Potlačeni Ahil* (selecție și traducere de Sima Lăzăreanu). Volumul de poezii *Slepi putnik / Călătorul orb* a fost publicat de Editura Semne (București, 2010), în limba sârbă și română, ediție îngrijită, selecție și traducere de Adam Puslojić și Răzvan Voncu, cu o postfață de Răzvan Voncu, ilustrații de Miloš Šobajić și Mirča Dumitrescu (autorul machetării cărții). Antologii lirice au mai apărut în română, bulgară, cehă, macedoneană, italiană și engleză.

Srba Ignjatović este câștigătorul unui număr important de premii literare. Câteva dintre acestea: *Veliki pečat varoshi sremsko-karlovačka*, *Isidora Sekulić*, premiul clocotrist *Ljubiša Jočić*, *Marele premiu Lucian Blaga*, *Marele Premiu Nichita Stănescu*, *Zlatni beočug KPZ Belgrad*, *Marea diplomă de Baziaș*, premiile *Milan Bogdanović*, *Milan Rakić*, *Srboljub Mitić*, *Rava* etc. (Lucian Alexiu)

BARBARII LA PONT

I

Când drumul grăiește, Straiele se revarsă
Pornim spre noi ținuturi, Gonim turmele tinere
Mâinile lasă să cadă ce țineau Râni deschise
Sângerăm elebor și iarba fiarelor

Ne topim sufletele, Coborâm în holde de grâu
Suntem hăituiți, Mai puternic decât măciucile grele
Mai dureros decât copitele de cai
Cuvinte necunoscute lovesc

II

Îl chemăm pe zeu, pe Unul dintre cei pe care îi cunoaștem
Să se ridice din pâine, din mireasma cuptorului de pământ
Îl chemăm pe tânăr în dealurile străine
Fetele vor să-l spele, să-l mângâie, să îl dezbrace

Vastă și de neînțeles e lumea străină
Cei mai bătrâni mor sub tălpile ei
Cei mai tineri îi ating genunchii și se prăbușesc
Alți vin să-i lapideze, să-i măcelărească

Astfel s-ar petrece lucrurile, ar fi anii liniștiți
Dacă nu i-am ținut cu lovituri clare
Pe câmpurile de lângă drum cu movile proaspete
Cu ulcioare de băutură, cu haine de înmormântare

III

Se leagănă orașele pașnice, unduiesc Porturile
Ele scupă ulei și smirnă Cuie pătrate puternice
Grinzi de lemn, cioplite, colaci de frânghii, topoare
Blocuri lustruite de marmură, a sosit și
Sarcofagul strategului, a murit fiica acestuia: Melpomena

*La ani puțini, strălucitoarea moștenitoare
Care nu a fost încă îmbrățișată de lume
Împotriva firii, înainte ca părinții ei
Să se risipească în umbre, înscrisuri și flori*

Adevărurile pe care le purtăm sunt aspre Atât de frumoase
Piețele pe care nici măcar o copită nu le-a rănit
Coborâm înșiruiți de pe dealuri pe câmpii
Coborâm ca niște străini, cu răni înflorite
După mulți ani uciși de o avalanșă de săgeți rătăcite

*Pe care nici măcar noii preoți nu le pot vindeca
Mai pricepuți decât cei care ne vindecă bolile
Cu mentă și elebor, cu cărbune
Cu laptele din sânul de fiară*

IV

Zei s-au adunat să delibereze
Toiagul este înfipt în apă
Triburile și neamurile tremură

Umbra soarelui este lungă, prelungă
Focul nu a vorbit încă
Încă nu au sosit
Zeitățile ierbii și ale stepelor

V

Cu o supunere ciudată, scufundăm blănurile moarte
Darul apei strălucește deasupra lor, fericit
Suntem îmblânziți în mod miraculos Pierduți pentru totdeauna
Vom coborî în oraș înainte ca zeii să cadă la învoială

*Deja sub axilele noastre simțim cum crește atingerea vâslei
Femeia de pe stelă este împietrită în tronul ei
Noi, cei care nu vom zbura niciodată
Învățăm arta navigației pe mare*

VI

Două rânduri lungi de vâsle ne fac semne
Mâinile zeului apei nu se văd nicăieri
O stelă este plantată într-un vas verde
Vor trăi acolo, în aluviunile pământului

Și mult timp în leagănul vâslei
Spuma soarelui stropește, tronul arde

Un secret sculptat zâmbește pe față
Rezistent la privire, la atingere

VII

Mesagerul morții și capul de fiară
Ne interzic șederea aici
Dar Marea care cheamă, sirenele negre
Își împrăștie vocile de la un țărm la altul

Cântă cu voci pe care nu le-am mai auzit niciodată
Uimiți de admirație, legați prin nodul Uitării,
Îi numărăm pe cei vii, îi întâlnim pe cei morți
Pe țărm ascultăm îndurerați graiul pietrelor

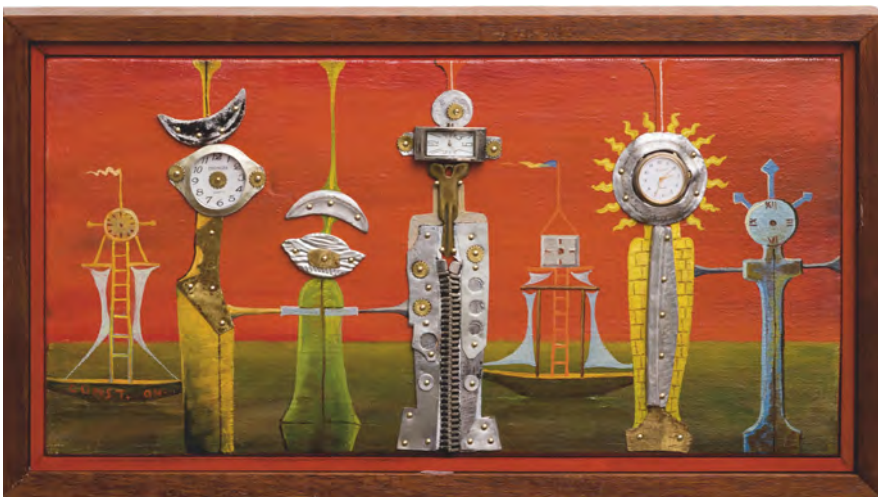
O femeie de piatră așteaptă în piatră
Să înapoieze tot ce a fost răpit din lume
De cei care au murit necunoscuți, eliberat din mormânt
Marea și pământul te țin de glezne

Histria, Constanța, Mangalia, august 1972

Traducere de
SLAVOMIR GVOZDENOVICI
&
LUCIAN ALEXIU

**Numărul este ilustrat
cu reproduceri
după cele mai noi lucrări
ale pictorului constănțean
Gheorghe Constantin**

LUCIAN GRUIA

Nicolae Grigore Mărășanu – *Deltaicul, spațiul dublei răsfrângerii*

Spațiul carpato-danubiano-pontic/spațiul românesc cuprinde: spațiul montan – în centrul său străjuind cetatea carpatică transilvană, spațiul câmpenesc – bărăganic – din poala munților până la malul stâng al Dunării vechi și spațiul apelor/deltaic – incluzând spațiul de la Dunărea de jos, delta, bălțile și apele marine ale teritoriului românesc.

Din punct de vedere al subconștientului/inconștientului, cele trei variațiuni de spațiu menționate le putem defini în raport cu fragmentul de undă spațială pe care îl dezvoltă, astfel: unda ondulatorie cu ritmicitatea deal-vale (în Spațiul mioritic teoretizat de Lucian Blaga); unda liniară (în Spațiul Bărăganului propus de Vasile Băncilă) și în spațiul deltaic unda circulară din ochiul de apă, terminându-se cu o undă spirală cu sens spre absolut. Acest ultim spațiu este numit Nicolae Grigore Mărășanu – *Deltaicul spațiul dublei răsfrângerii* (Editura Academiei Române, 2022).

I. –carte pe care o comentez în continuare.

Autorul acestei cărți susține că teoria spațiului mioritic nu este singura care explică spațiul românesc. În studiul consacrat acestor interpretări mitopeice, distingem următoarele interpretări: geografică – Ion Cornea după care pământul românesc se înfățișează ca o cetate cu zidurile masive ale Munților Carpați înconjurând Podișul Transilvaniei; de filosofie a culturii, numit de Lucian Blaga spațiul ondulat deal-vale - spațiul mioritic; spațiul câmpiei Bărăganului teoretizat de Vasile Băncilă; de sociologie a culturii – Romulus Vulcănescu afirmând că pământul românesc este o incintă circulară (Podișul Transilvaniei) înconjurată de o structură circulară excentrică, rezultând un peisaj de tipul mandalei, numit de autor fenomenul horal care se reflectă în unele forme, genuri și specii de manifestări etnoculturale.

La acestea se adaugă deltaicul ca matrice creatoare, spațiu stihial, prin excelență mitologic și magic, generator de creații etnoculturale specifice, tinzând spre un model cultural.

Nicolae Grigore Mărășanu s-a născut, a copilărit și și-a petrecut adolescența în comuna Mărășu situată în Balta Mare a Brăilei. Din acest motiv, cunoscând bine zona, a făcut din Balta Brăilei centrul cercetărilor sale deltaice. Faptul nu este exagerat întrucât zona menționată aproape că se identifică și cu zona Deltei Dunării.

Fenomenele care se petrec în spațiul deltaic sunt: fermentația (flora și fauna subacvatică, de suprafața apei și terestră trăiesc și mor depunând mereu noi și noi straturi ale genezei); fecunditatea tuturor formelor de viață din acest spațiu; zăbava gestației (păsările își împletesc cuiburile, animalele își căptușesc cu paie vizuinele).

În spațiul fostelor bălți ale Brăilei distingem trei cercuri concentrice: unul de apă care se oprește la digul de apărare ce înconjoară insula, digul de apărare și marginea incintei îndiguite în interiorul căreia se află: bălți, iezere, lacuri – forme care s-au așezat în mentalul colectiv sub denumirea de ochi de apă, acesta este spațiul inconștient al omului deltaic.

Popularea spațiului deltaic: urmașii dacilor, urmașii celor veniți în transhumanță: mocanul bârsan, păstorul secelean și sibian, păstorul din Bărăgan – toți venind cu orizonturile lor spațiale inconștiente specifice (deal-vale, câmpie, spațiul circular și horal) la care se va adăuga cu timpul spațiul deltaic (ochiul de apă). Unda spațială urmează calea: ondulată în spațiul mioritic, liniară în spațiul bărăganic, circulară și spiralată cu sens spre absolut în deltaic.

Spațiul spiralat se naște în vârtejurile de apă când apa și unda spațială sunt absorbite în adânc, până la talpa anaforului și de acolo sunt expulzate în afară, fenomen care învinge gravitația și este sincron cu absorbirea în adânc.

Dubla răsfrângere înseamnă reflectarea/răsfrângerea undei spațiale în păstorul transhumant și a păstorului în unda spațială. Unda spațială fiind de esență spirituală, suie spre cer ca un axis mundi ce leagă subteranul (Iadul) de Cer (Raiul). Desigur, autorul explică dubla răsfrângere și mai clar. Prima este în ochiul de apă, unde pe lângă chipul omului care se oglindește în apă, se răsfrânge întregul peisaj deltaic cu flora și fauna sa splendide care încap într-o singură privire. Apoi urmează o răsfrângere inversă, din adâncul necunoscut spre cel real. Apare acum chipul memoriei din adânc, care instituie o supraréalitate, este ca un duh supra-rațional. Ține de orizontul misterului și al necunoscutului, cum ar zice Blaga. Este spațiul dublei răsfrângerii la care putem accede prin cunoașterea metafizică ce ne aduce sub lupă simbolurile începutului. În chipul din apă, nu e vorba de o răsfrângere a vieții în moarte și de una a vieții din moarte, spre memoria unui orizont temporar inconștient? –se întrebă creatorul spațiului deltaic.

Dacă celelalte spații geografice au orizont, spațiul deltaic nu-l are, fiind un spațiu închis, ceea ce imprimă undei spațiale o mișcare circulară.

Timpul în spațiul deltaic are două anotimpuri: primăvara de coșmar cu revărsarea apelor, când oamenii cu pisici, câini, porci, cloști pe ouă se mutau în podurile caselor până se retrag apele și restul anului, edenic, cu aratul pământului acoperit cu mîl fertil lăsat de apele revărsate, semănatul și culegerea roadelor bogate, pescuitul cu uneltele specifice, în apele ochiului de apă sau iarna la copcă. Astfel locuiește specific omul deltaic, asumându-și destinul. Creatorul doctrinei deltaicului, Nicolae Grigore Mărășanu adaugă aici un citat din teoria locuirii omului pe pământ, care se potrivește și omului din acest spațiu: „Plin de merite totuși poetic locuiește omul pe acest pământ.“ (Martin Heidegger).

Autorul, elev fiind, în joacă, instinctiv, trage pe hârtie trei linii corespunzătoare cu fluviul, școala și biserica. A rezultat un triunghi isoscel cu latura mare pe fluviu. Acum, Nicolae Grigore Mărășanu interpretează această figură geometrică, astfel: „Marele Isoscel, inimă a deltaicului devine astfel simbolul și sensul filosofic al devenirii omului în spațiul bălților. Toate cele trei laturi ale Marelui Isoscel au acționat ca linii de forță formatoare asupra omului din deltaic, imprimând adânc în matricea sa biospirituală cele trei esențe ale permanenței: credința colac de salvare ce îl ține plută în apele fără maluri; lupta cu dezastrelor, pentru supraviețuire; învățătura, mijloc de salvare din încercuirea forțelor distructive și înălțare din căderile în istorie.“

„Orizontul temporal inconștient al omului din deltaic este unul stihial, marcat de cele trei valuri sau cele trei căderi în istorie: lupta cu zăpoarele, defrișările, desecările, incendierea bălților, conducând la distrugerea unei geografii milenare, cu efecte în plan climatic, economic și social – primul val; demolarea satelor, apariția colhozului și distrugerea unei lumi – al doilea val; transformarea bălților în spațiu concentraționar, cu numeroase lagăre de muncă – al treilea val și cel mai distructiv.“ (precizează autorul).

În continuare sunt date numeroase exemple ale celor trei căderi în istorie.

Mircea Vulcănescu afirmă că între multele ispite care au populat sufletul românului este și Ispita Sudului. După Nicolae Grigore Mărășanu aceasta este mai mult decât o ispită este o cale destinală. În spațiul deltaic s-a plămădit o nouă spiță de români, alcătuită din amestecul a cinci nuanțe: dicienii – cei mai vechi locuitori dobrogeni, românii din Muntenia veniți în transumanță, moldovenii coborâți din nordul Dunării (așezați în jurul Razelmului), ardelenii mocani transumanțieri și aromânii/macedoromânii colonizați pe acest pământ. Mai trebuie adăugați veneticii scăpătați care și-au găsit în bălți un loc de supraviețuire.

Sfinții, începând cu Sf. Apostol Andrei – cel care a creștinat stră-românii din Scîția Minor (Dobrogea de astăzi), urmat de alți sfinți și martiri creștini au lăsat urme ale lucrărilor și pătimirilor în spațiul deltaic. Nu-i mai enumerăm, lășăm cititorilor să-i descopere.

Istoricul evoluției sentimentului religios precum și crearea de lăcașuri religioase, de la salcia cu icoane la biserici, este redată de Nicolae Grigore Mărășanu în cele șapte zile ale facerii religioase a omului deltaic. Zilele acestea sunt de fapt perioade mai lungi de timp, care cuprind ani întregi – sunt etape religioase ale vieții omului deltaic, descrise amănunțit de autorul cărții.

Omul religios și omul de mediu sunt o singură persoană, un om ca preot al creației. Este un ecologist plin de har.

Creațiile din spațiul deltaic al dublei răsfrângerii sunt pline de semne, mitosemne și mituri pe care autorul le analizează cu minuțiozitate. Semnele sunt evenimente bune și rele, a căror repetabilitate pătrunde în subconștient. Mitosemnul este încă și mai repetabil decât semnul, dar încă nu e mit. Apa și peștele sunt formatoare de mituri. Cititorii vor descoperii fenomene impresionante lecturând acest capitol.

Peisajul deltaic, prin lumini și umbre, cețuri lănoase, crează viziuni magice, ai impresia că tainele și spiritele ascunse ale bălții: morganele, ielele, știmele, vâlvele, muma-pădurii, tiriplici, fauni ies din bârlog și își fac apariția în lumea reală. Toate aceste personaje sunt descrise și apoi, despre ele, autorul povestește fapte incitante.

În centrul deltaicului, spațiul Dunării de Jos, se întâlnesc trei mari civilizații: a Bizanțului, a Balcanilor și a Occidentului. În cetatea Brăila (atestată documentar la 1368) s-au vorbit și se vorbesc și astăzi multe limbi. Chiar din neolitic. În acest oraș fenomenul lingvistic se petrece invers decât în Babilon. Limbile nu se despart ci se adună, cuibăresc în unica limbă a neamului. În sărbătorile nocturne de Lăsta Secului, (exemplu Oleliile) tinerii flăcăi adunați în jurul focului rosteau strigături de ocară la adresa fetelor nemăritate și a flăcăilor neînsurați. Alte instituții ale rostirii sunt: porecele, Jujăul, jocul și horele, baladele. Dacă Spațiul mioritic devine spațiu al doinei, Spațiul Bărăganului al cântecului de esența unei melancolii incurabile, Spațiul deltaic devine spațiul baladei. Tragicul din aceste texte nu este bocet sau țipăt sfâșietor ci un tragic în surdină. În poezia deltaicului întâlnim: logosemne, logomagie care produc efect logomagic – toate inventariate de autorul cărții.

În continuare, Nicolae Grigore Mărășanu interpretează pertinent și fascinant, terținele care alcătuiesc *Divina comedia* a lui Dante, ficare parte: Purgatoriu, Paradisul și Infernul conținând câte 33 de terține și în final mai adăugându-se una, rezultând în total 100 de terție. Este o pledoarie pentru imparul 33 care strică perfecțiunea catrenelor dăruindu-le în schimb viață.

În concluzia capitolului, autorul afirmă că există o literatură a spațiului deltaic (cărui îi aparțin: Fănuș Neagu, Panait Istrati etc.), iar criticii literari stabilesc faptul că primul cântăreț al acestui spațiu este Nicolae Grigore Mărășanu.

În acest capitol autorul dezvăluie și explică semnificațiile antropo și topo (nimiilor), începând chiar cu al Dunării, continuând cu hidronimii,

nume de moșieri și moșii etc. Și terminând cu o listă de personalități ce au vizitat spațiul deltaic. Cititorii vor fi surprinși să afle numele lor.

ADDENDA PLEDOARIE PENTRU UN MUZEU AL SUDULUI

Dacă există un Muzeu al Nordului la Sighet, Nicolae Grigore Mărășanu pledează pentru înființarea unui Muzeu al Sudului la Mărășu, în imobilul care îi aparținea scriitorului, imobil compus din două corpuri de clădiri (cca 4000 mp), pe care l-a donat Consiliului Județean Brăila în acest scop, în anul 2017.

Aici s-ar putea vedea: fotografiile cu oameni în zeghe cărând pământul cu roabele pentru înălțarea digului ce înconjură Insula Mare a Brăilei; oameni așezați cu pieptul în calea zăpoarelor; barăci din scândură și șleपुरi dormitoare; planșe cu deținuți la muncă și uneltele lor; obiecte de tortură; uniforme ale gardienilor; obiecte casnice ale localnicilor; scule de pescuit; echipamente ale pescarilor; planșe cu denumirile localităților, lacurilor, iezerelor și bălților dispărute; mijloace de transport pe apă etc.

Muzeul s-ar putea realiza cu fonduri europene.

„Jertfele săvârșite la Salcia, Periprava, în întreg spațiu deltaic, au nevoie de o autentică evidențiere; supliciile martirilor trebuie percepute nu doar imaginar, ci pe viu, senzorial, pentru a dăinui în memoria colectivă și a nu se repeta în istorie“ (subliniază Nicolae Grigore Mărășanu).

Concluzii

Voi caracteriza deltaicul prin trăsăturile stabilite de Lucian Blaga în matricea stilistică generală, matrice prin care putem analiza orice creație individuală și colectivă. Astfel, în deltaic: orizontul spațial inconștient este ochiul de apă; orizontul temporar inconștient este marcat de trei căderi în istorie: lupta cu zăpoarele, colectivizarea și spațiul concentraționar; năzuința formativă este de tip stihial, atitudinea în fața destinului este pozitivă, omul deltaic revenindu-și după cele trei căderi în istorie.

Vastul eseu metafizic *Deltaicul, spațiul dublei răsfârângerii* este complementar celorlalte eseuri despre părți ale spațiului românesc, așa cum am demonstrat la începutul comentariului meu. Este o carte la fel de importantă ca și spațiul mioritic (Lucian Blaga), spațiul Bărăganului (Vasile Băncilă), spațiul circular transilvan (Ion Cornea) și spațiul horal mandalic (Romulus Vulcănescu).

Ar trebui ca aceste valoroase cărți, care dau seama de specificul nostru național, să se găsească în toate bibliotecile din țara noastră.

MARINA CUȘA

Monografia lui Emanoil Bucuța

În 2025 a apărut sub egida bibliotecii Județene „I.N.Roman“ din Constanța volumul *Emanoil Bucuța în memorii*, de Lucia Borș - Bucuța, al cărei editor general este doamna Corina Mihaela Apostoleanu, reprezentant de elită al importantei instituții de cultură din vechiul Tomis.

Volumul restituie circuitului public o lucrare aflată la fondul documentar al bibliotecii, monografia pe care Lucia Borș-Bucuța i-a făcut-o soțului ei, scriitorul și omul de cultură, lucrare cu un destin meandric, nefavorabil publicării până la acest moment. Recenta apariție editorială se constituie ca un volum colectiv, ce relevă încă o dată pasiunea pentru document a bibliografilor constănțeni și, în mod deosebit, a editorului general, doamna Corina Apostoleanu.

Lucia Borș- Bucuța, scriitoare interbelică și postbelică, azi uitată, a semnat poezii, schițe, nuvele, romane și piese de teatru. Absolventă a Universității din București, a funcționat ca profesor de istorie la Tulcea, de filozofie și pedagogie la București. A debutat în literatură în 1936 cu romanul *Doamna Elena Cuza*, pentru care a primit în 1940 premiul „Femina“. După 1968 s-a îngrijit de publicarea operei soțului ei, trecut prematur în neființă, fără a-și putea vedea editată în timpul vieții monografia pe care i-a dedicat-o acestuia și la care ținea foarte mult.

Emanoil Bucuța, cu numele de familie inițial „Popescu“ (1887-1946) a fost scriitor, membru corespondent al Academiei Române, personalitate cu înalte funcții publice în viața culturală interbelică, pe care a influențat-o în mod semnificativ: șef de birou la casa Centrală a meseriilor, șef de studii și publicații la Casa Centrală a Asigurărilor Muncitorești, redactor al arhivei pentru știință și reformă socială, în cadrul Institutului Social Român, director în ministerul muncii, director la departamentul Educației poporului din Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, director la Casa Școalelor, secretar în ministerul cultelor și artelor, profesor la Școala Superioară de Asistență Socială și Publicitate, la Universitatea Muncitorească și alte funcții.

Absolvent al Facultății de Literatură și Filozofie din București, specializarea Limba și literatura germană, a adoptat ulterior numele de familie al mamei, prin care și-a semnat operele literare: romane - *Fuga lui Șefki* (1927), *Maica Domnului de la mare* (1930), *Capra neagră* (1938), versuri, proză scurtă, articole, traduceri, corespondență, publicate în cele mai importante reviste și ziare din București. George Călinescu îl include în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* în capitolul „Intimiștii”, reținând îndeosebi romanul *Fuga lui Șefki*, pe care-l consideră „cea mai însemnată dintre narațiuni...”, un tablou încărcat de colori și amănunte etnografice asupra turcimii din partea occidentală a țării“.

Cât despre editorul cărții, Corina Mihaela Apostoleanu, aceasta nu are nevoie de introducere în fața publicului constănțean, fiind o prezență vizibilă în viața culturală a orașului și având un CV ce depășește cu mult obligațiile de serviciu, impresionant prin numărul de stagii de formare, lucrări de biblioteconomie, critică și istorie literară și prin contribuțiile din revistele de interes local sau național.

Monografia Luciei Borș- Bucuța se citește cu interes și plăcere, scriitoarea alegând cu o bună intuiție să narativizeze viața celui dispărut, prin urmărirea cronologiei acesteia și prezentarea preocupărilor și a frământărilor fiecărei etape. Participarea ei subiectivă este atât cât trebuie, ca să nu impieteze asupra credibilității informațiilor și să ofere un portret veridic al celui în discuție. Accentul cade mai mult pe biografia lui Emanoil Bucuța și insuficient pe opera scrisă, cititorul trebuind să-și caute pentru aceasta surse suplimentare de informare. Pentru un portret mai complex, scriitoare acordă mult spațiu jurnalelor de călătorie ale soțului său, scrisorilor trimise ei și altora, jurnalului ținut de acesta în timpul Primului Război Mondial, lucruri interesante prin ele însele, din mai multe unghiuri de vedere. Remarc justetea interpretării contextelor de viață în care se afla la un moment dat actantul cărții, intuiția psihologică a Luciei Borș – Bucuța, un anumit farmec vetust al stilului – și aici aș sublinia meritul editoarei de a nu fi adaptat unele formulări sau cuvinte, menținând stilistica originală a textului.

Pe lângă vocea autoarei monografiei, răsună, mai estetic, cea a lui Emanoil Bucuța, ceea ce face din această carte una de adevărată literatură. În toate „documentele“ citate de Lucia Borș, Emanoil Bucuța se dovedește un scriitor rafinat, cu simțul profunzimilor și cu un stil expresiv, imagistic, cizelat cu un foarte mare respect pentru cuvânt, ca, de pildă, în fragmentul: „Mă găseam de curând pe drumul de apă al celei din urmă călătorii a lui Virgiliu. Vaporul, cu nume grecesc, plutea între Brindisi și Corint. Era o noapte caldă de octombrie, cu lună plină ca un fanar clătinat la catarg. Spuneam încet versurile catifelate, ca un întâi suspin romantic, ale marelui poet latin, bolnav de piept și îndrăgostit de tăcere. Eram pe puntea de sus, singur numai cu umbre. În scaunele lungi dormeau sau visau sub învelitori, îndărătul

meu, câțiva dintre tovarășii de drum. Ne apropiam de Parnas, care-și puneă pe creste un chenar trandafiriu. Corabia trecea virgiliană, cu funii și cu proră de argint. Trebuia să coborâm peste câteva ceasuri de Itea, ca să mergem la Delfi...“ (p.154)

Talentul literar al lui Emanoil Bucuța este, primul, responsabil de atractivitatea cărții la care ne referim aici. Cu un simț dezvoltat al scrutării de sine, obligatoriu pentru cel ce folosește în discurs persoana întâi, scriitorul își mărturisea sentimentul de neîmplinire a vocației creatoare și se muștra pentru a se fi risipit prea mult în treburile obștii. Și totodată își puneă singur diagnosticul interior, într-un monolog în care se pot recunoaște de fapt mulți alții: „Ce are cu mine Îndoiala? Am luptat cinstit cu ea, piept la piept, ne-am tăvălit pe jos, mi-am jupuit coatele, fruntea mi-am rănit-o. Am muncit. Fug în brațe cu Ide (?) (ortografie neclară a cuvântului, n.n.), mă afund în cetatea cărților, mă amestec între oameni, alerg în ținuturi necunoscute. Dar pretutindeni, cu pas ușor și fără silință, dușmanul meu mă însoțește. Aș vrea să-mi zidesc un loc sigur și îngrădesc mânios stâncile unor convingeri... Îndoiala se face șuvoi de munte și spală totul peste noapte... Mă prăpădesc fărămă cu fărămă... Ticăloșie a firii omenești, osândită să se târâie.“ (p.26). În încheierea acestui fragment, diaristul își făcea portretul psihic, cu o putere de obiectivare notabilă: „O fire moale, visătoare, tristă, aplecată spre poezie, deznădăjduind mereu, purtând ca o sămânță de moarte credința zădărniceii în piept [...] Fug de lume și mă închid cu cărțile și cu gândurile mele.“ (p.27).

Dar cu toată această structură interioară înclinată spre melancolie și abandon, Emanoil Bucuța a fost un adevărat „homo faber“, militant extrem de energic și activ în variatele câmpuri ale culturii române, pe care le-a slujit ca funcționar al statului, după cum aminteam mai înainte. Semnatară cărții îi descrie relevant ritmul de viață din ultimii ani, când ajunsese la demnitățile sociale maxime: „Cutreieră țara cu diferite însărcinări culturale, schimbând locurile de pe o zi pe alta, scrie zeci de articole pentru reviste și ziare, vorbind săptămânal și la radio, ia parte la ședințe de tot soiul, ținând cuvântări și ducându-se la întruniri, citește, corectează și dă bun de tipar la numeroase cărți la Editura Casei Școalelor, cercetează cu atenție te miri ce broșură sau carte veche scoasă de prin biblioteci și scapără de idei ca un amnar ciocănit, la dezlegarea celor mai felurite probleme sociale sau culturale“ (p.194). Emanoil Bucuța și-a dorit lucrul fără fisură, pentru care a fost dispus să-și dăruiască toată energia, și i-a repugnat orice manifestare de superficialitate: „După-amiază mă duc la Ministerul muncii pentru fixarea programului Universității muncitorești... Nu înțeleg ce vrea propriu-zis această muncă și voie bună cu universitatea ei. Prea sunt numai câteva cursuri sau conferințe fără legătură între ele.“ (p.197). Nenumărate afirmații ale sale îi dezvăluie buna-credință, cinstea, seriozitatea exemplară, ca următoarea, legată de participarea țării la expoziția universală de la Bruxelles, din 1935: „Au venit aici

11-12 oameni, când nu era nevoie decât de 2-3. Numai milă de bani și știință de organizare nu se văd în toate astea“ (p. 169). Oriunde se află în străinătate pentru a reprezenta țara, ia aminte la stările de lucruri, cu gândul la ce se poate schimba în bine la noi: „Facem ca francezii sau ca nemții și facem firește, mult mai slab decât ei. Când mă gândesc ce rușine costisitoare e Casa Școalelor și ce băcănie de mahala Imprimeria Statului, când în altă parte instituțiile asemenea lor sunt adevărate cămine de cultură, de artă și răspânditoare de îndrăznețe încercări. Și are să mai fie multă vreme la fel.“ (p. 111) Religia lui Emanoil Bucuța au fost munca și îndeplinirea fără greș a datoriei, iar nu asocierea politică vecină cu cameleonismul, pe care o dezavuează și pe care o simte incongruentă funciar cu propria persoană: „Ministerul meu, pe cât am înțeles, nu e în lotul liberal, ci în cel țărănist... Vorbești de mine ce ar putea aduce această schimbare? Nu văd... Să așteptăm însă. Vezi și tu cât de chemat sunt să trag foloase din asemenea schimbări, când eu sunt pe drum, când se petrec! Pentru asta trebuie să nu fii pe drum, ci în drumul oamenilor zilei, sau ca vecinul nostru, să ne ducem la un puternic pentru recomandat într-un alt post... tot lucruri care-mi stau departe.“ (p. 110). Intransigența morală, perfecționismul, munca în exces, pe fundalul de instabilitate politică a perioadei interbelice, ceea ce întreținea un sentiment al nesiguranței postului, i-au subminat sănătatea, curmându-i prematur viața, la 59 de ani.

La încheierea lucrării *Emanoil Bucuța în memorii*, ca cititor trăiești emoții elevate. Te simți entuziasmat că ai cunoscut personalitatea ce face obiectul cărții, îți vine să exclami, precum cronicarul, „Nasc și în Moldova oameni!“, te bucuri, în spirit mai larg, că astfel de oameni există. Descoperi ce înseamnă un adevărat funcționar al statului și resimți admirație și recunoștință pentru sacrificiul său. Ceea ce nu e puțin lucru, mai ales pentru generațiile tinere, care au crescut în anii postdecembriști pe fundalul compromiterii tot mai accentuate a ideii de funcție publică. Pe de altă parte, te simți recunoscător scriitorului Emanoil Bucuța pentru paginile de literatură valoroasă pe care ni le-a oferit și care ne-au făcut să savurăm atâtea și atâtea pasaje. Iar sentimentul de recunoștință se îndreaptă și spre semnatara monografiei, Lucia Borș - Bucuța, cât și spre „dirijorul“ întregului, Corina Mihaela Apostoleanu, cea care ne-a adus adierile unei lumi trecute, cu valori bine așezate, cărora le ducem dorul: sfătoșenie, bun simț, omenie, valori care desigur încă există, dar le percepem mai greu.

Ontologia trecerii și geografia spiritului

În universul liric al volumului de versuri *Lumina din ecouri*, semnat de **Viorel Dinescu** (Editura MUZEULUI DE Istorie, Galați, 2025), „trecerea” încetează să fie o simplă succesiune cronologică a clipelor, devenind o substanță fluidă, organică și adesea dureroasă, care reconfigurează permanent raportul dintre eul poetic și lume. La Viorel Dinescu, „**Viziunea trecerii**” nu desemnează doar o observație asupra timpului, ci o participare activă la metamorfoza existenței. Viziunea autorului se construiește la intersecția dintre oniric și realitate, acolo unde, sub impactul memoriei, „clipa înfrunzește” și universul se fluidizează. În acest eseu ne propunem să evidențiem că parcursul liric de la „Curs despre ape” la „Cântec de lebădă” reprezintă un pelerinaj metafizic, marcat de o oscilație continuă între nostalgia originilor și extazul transcendenței.

Geneza acestui univers liric stă sub semnul fluidității. În textul programatic „**Curs despre ape**”, apa nu este doar un element natural, ci un depozitar al memoriei cosmice în care „pădurile de simboluri” prind viață.

Eul liric apare ca un „călător venit din amintiri”, capabil să „deplaseze întruna punctele cardinale”. Această imagine sugerează că subiectivitatea poetică are puterea demiurgică de a reordona geografia lumii. Amintirea nu este un depozit static de fapte, ci un organism viu: „apele înfrunzeau”, transformând melancolia într-un ritual sacru desfășurat în „altarele lumii”.

Această recuperare a originilor este extinsă în poezia „**Dincolo de marile ape**”, unde eul își asumă o descendență mitică. „Fiară-nnorată” care descoperise toți zeii, poetul vorbește despre o eră a purității brute, în care limbajul se naște din ecoul privighetorii, amânând „marea visătoare”. Apa devine astfel prima frontieră ontologică a trecerii: ea spală timpul istoric, pentru a lăsa să se vadă aurul adâncurilor.

Textura lirică este definită de o fuziune senzorială rară, unde vegetalul și percepția umană se confundă, creând ceea ce numim o **matrice ontologică** a simțurilor.

Sinestezia este figura centrală care anulează barierele dintre eul liric și mediul înconjurător. În poezia „**Miroase a viscol**“, autorul aduce în prim-plan o imagine de o forță perturbatoare: „*pe străzile orașului miroase a viscol bolnav*“. Aici, mirosul viscolului nu evocă prospețime, ci suferință, pregătind cititorul pentru imaginea clinică a unei „*dimineți venite dintr-un spital*“.

În „**Cai de brumă**“, somnul apare ca imagine auditivă: „*o grădină de îngeri foșnește-n somnul meu*“. Această contopire între vizualul oniric și foșnetul vegetal oferă visului o consistență materială, demonstrând că în acest univers, gândurile se aud, iar tăcerea are chip. Mai mult, în altă creație – „**Felinare**“ –, timpul capătă dimensiune tactilă: „*secunda cu trup subțiat de lumina din felinare*“.

Timpul nu mai este un concept abstract, ci o entitate fizică, fragilă, supusă eroziunii luminoase.

Vegetalul nu este un decor, ci un mod de a fi. Un motiv recurent este cel al „înfrunzirii“ abstractului. Dacă în „**Curs despre ape**“ *apele înfrunzeau*, în „**Cai de brumă**“, „*clipa înfrunzește într-o întâmplare*“. Această metaforă sugerează că evenimentele interioare au o viață biologică proprie: ele nasc, cresc și se ramifică. În „**Cântec de lebedă**“, materia vegetală suferă o ultimă transformare: „*Frunzele devin lichide / și se transformă în întâmplări verzui*“. Această lichefiere reprezintă stadiul ultim al trecerii, unde soliditatea lumii se metamorfozează, pentru a deveni amintire pură. Grădina, prezentă în aproape toate textele, devine barometrul stării eului: de la „grădina de îngeri“ (speranță), la „grădina plecată“ (abandon) și, în final, la „grădina Făptuirii“ (extaz).

Odată stabilită conexiunea cu originile, viziunea trecerii se transformă în poezia „**Plecare**“ într-un act de abandon asumat. Abandonarea „casei albe cu miros de miere“ simbolizează ruperea de centrul protector pentru a înfrunta „praful lumii“.

Călătoria se desfășoară într-o temporalitate hibridă. În poezia „**Răspântie geometrică**“, trecerea capătă accente tragice: orele sunt „răstignite pe imense cruci de lemn trandafiriu“. Această imagine a timpului răstignit (de sorginte argheziană) schimbă paradigma melancoliei: suferința nu mai este doar un sentiment, ci axa pe care este fixată existența.

În acest context, **motivul calului** (în „Plecare“, „Cai de brumă“, „Răspântie geometrică“) apare ca un vehicul oniric. Caii care scot „umbrele din zodii“ sau cei cu „vifore albastre în coame“ sunt mediatori între forța vitală a eului și destinul impus de stele.

Pe măsură ce înaintăm cu lectura volumului, viziunea trecerii devine tot mai marcată de sentimentul deșertăciunii. În „**Două stele**“, autorul notează cu amărăciune că „*întâmplările putrezesc / pe marii versanți ai amintirilor*“. Amintirea, care la început era un izvor regenerator, devine acum un spațiu al descompunerii.

Punctul culminant al acestei crize este atins în „**Munte de fum**“, unde eul liric trece pe lângă răspântia propriei vieți și constată că „*nu mai recunosc toate depărtările*“. Versiunile mai tinere ale sinelui sunt privite ca niște străini, iar locul original este acoperit de „ploi și frunze reci“. Această înstrăinare este dublată de prezența vidului, în poezia „**Semne**“, unde timpul se goleşte de amintiri, lăsând în urmă doar „liniștea veșniciei“ și „ultimele semne de întrebare“.

Viziunea trecerii în volumul **Lumina din ecouri** este una a **devenirii într-un simbol**. Poetul nu deplânge doar scurgerea timpului, ci o celebrează ca pe o metodă de rafinare a spiritului. De la apa care înfrunzește la timpul care se goleşte de amintiri, totul converge spre ideea că viața este o „răspântie geometrică“ rătăcind prin sângele nostru.

Viziunea trecerii, în volumul amintit, se constituie ca un poem al devenirii neîntrerupte. De la fluxul amintirii, la răstignirea orelor și, în final, la extazul „grădinii Făptuirii“, poetul construiește o hartă a sensibilității umane în fața infinitului. Trecerea nu este un sfârșit, ci un „curs despre ape“ care continuă să curgă prin „vifore cărunte“ și „tinere azimuturi“, demonstrând că singura certitudine a omului este capacitatea sa de a transforma suferința în simbol și moartea în cântec.

TUDOR CICU

„Caligrafia unei duminici“

Risipitoare cu darurile sale poeta **Otilia Ardeleanu** ajunge la concluzia că, privită prin ochii lui Dumnezeu, poezia poate schimba lumea, dacă nu pe cea largă, măcar mica lume din sufletele noastre. Prin aceste „poeme de duminică“ și gânduri care îl vor ajuta pe cititor să se teleporteze mai ușor, cu totul, în lumea „mare de oameni“, care pe treptele casei „tace în îngânarea serii“, poemele ei sunt o fereastră prin care un ochi vizionar gravitează în jurul ideii că ceea ce ne dorim când pășim duminica într-o biserică și se face cald în noi e „ca atunci când iubești/și nu-ți pasă că frigul încă/tremură între noi și lumea de afară“, și chiar dacă ceea ce ne dorim nu se împlinește, înțelegem că înaintarea în vârstă nici nu ne apropie îndeajuns, dar nici nu ne îndepărtează de visurile noastre. Asta cred că a simțit poeta atunci când a așternut pe coala de scris „**Caligrafia unei duminici**“ (volum de poezie apărut la ed, NEUMA/2025). Pentru cel care îi citește poezia cel mai vădit semn al înțelepciunii este bucuria de a-i descoperi frumusețea gândului. Într-un anume fel lumea fiecărui poet, fiind o lume a simțurilor personale, cred că prin gânduri simțurile noastre se deschid spre toate acele taine pe care Dumnezeu ni le pune în palme: „de câte ori femeile vin cu pâine la biserică/aprind lumânări și îngenunchează/cuvintele mele se fac pâini“ (*pâine și foame*). Un poem din acest volum („*ritual de duminică*“), în care surprinde imaginea unei duminici de curățire a sufletului în lăcașul Domnului, capătă aura atmosferei de la Înviere și „o nuntire e aerul cu miros de mirodenii pascale“. Până la urmă tâlcul acestor clișee de viață, în poezie, menite să producă și puțină confuzie în mintea cititorului rămas mult în urma imaginației autorului, e învăluit în aceeași notă profundă a meditației filozofice care impune nenumărate auto-proiecții la existență: „eu prefer să-L chem acasă/stai Doamne trage-ți sufletul spune-mi/cum o mai duc ai mei în Împărăție“ („*mi s-a tot spus du-te la biserică*“). Dar oare viața, câștigând în imagine, adâncimi și iluzii, n-a conspirat și ea la imaginea unei poete care deține cheia poemului condamnat în irizări secvențiale cu o variantă de alegere a drumului

ei în viață? „Că apa asta vindecă/de singurătate“, spune poeta în poemul „*arșiță*“, iar nouă, deja gândul ne-a fugit la stropul de „apă vie“ cu care corbul din basmul lui Ispirescu îl prăvălea peste trupul voinicului ca să prindă viață.

Volumul se deschide la pag. 28 cu un poem al cărui titlu îl are și volumul de poezie (*Caligrafia unei duminici*), poem ce se vrea un fel de auto-proiecție a locuirii în poezie, dar și posibilitatea unei paralele între concepția platoniciană a sufletului automișcător și interpretarea aristotelică a mișcării (sufletului) ca mișcare către sine, duminicale zbateri browniene ale unei poete care, luptând împotriva surprizelor vieții și ale existenței, îi rupe vieții atât cât e necesar „poeziei să i se adreseze unui creion încrezut“ ca să acopere niște răni mai vechi în căutarea unor vise amânate: „vreau să rămân doar în pielea cuvintelor curate/iar el se aplecă să o sărute de bună-dimineța/pe pleoapele oboseite după o noapte albă/cuvintele i se lipiră de buze“.

Poeta Otilia Ardeleanu („cea cu multe cuvinte fugite de-acasă“, cum spunea într-o altă carte de poeme), are o abordare novatoare asupra unei poetici cu valențe estetice inedite și a descoperi „frumuseți noi“ în acest filon autobiografic (vezi poemul „*tu Doamne*“), ori când amintirile vechi o aduc pe țărmul mării printre „*fluturi și scoici*“: „covorul de scoici este de aici și până la tine/infinită poveste nisipul pe care mereu/am lăsat urme trecătoare“. Numai că lumea simțurilor cu care poeta comunică vizionar nu și-a epuizat toate darurile, are mereu de ascuns câte ceva, de aici și nevoia de a se exprima prin intermediul unor tablouri imaginare, ca rezultat a unor trăiri interioare, trăiri poetice inspirate de realități cunoscute pe cale senzorială cu noi conexiuni între puterea magică a gândului „dezghiocat“ de cuvânt. Fiindcă acolo, în singurătatea ei, la masa de scris, poeta înțelege, ca și noi, că singurul arbitru între poet și lume este Dumnezeu. Un Dumnezeu în care n-am crezut, decât ca într-o poveste, când eram copii. Iar acum la maturitate nu avem cum să uităm că în această pustiitoare singurătate, la masa lui de scris, scriitorul chiar moare cu fiecare cuvânt scris și dacă Dumnezeu chiar există, îl va salva. Și important este modul în care îți „povestești“ poemul. Cheia sunt stilul și tot ce ține de el, pentru că foarte mulți cititori vor fi prinși de acest fel de a epiciza o trăire. Cum poezia „nu este cultul obsesiilor“, în poemele prin care întrezărim unele tușe ale unui autoportret cât de cât fugar, cititorul are tendința de a detecta elemente stranie dintr-o realitate mereu în căutare de insolit, ori chiar, de ce nu?, una asemănătoare cu a lui. Redăm poemul „*câteodată*“ (de la pag. 54), unde lumea cu care poeta comunică vizionar, nu și-a epuizat toate gândurile și are mereu de ascuns câte ceva: „Dumnezeu se așază în colțul/paginii mele goale/privește în lungul ei cu mâna în barbă/așez un creion la picioarele Sale/dintr-odată hârtia se umple de cuvinte/frumoase/ca niște flori ca niște copaci/credincioșii Lui“.

Pentru cititorul său poeta Otilia Ardeleanu este ca un ghid vrăjitor, un magician al labirintului său cât de cât epic (numit „*cuvinte albe*“), din care tot ea te scoate în cele din urmă pe cărări neumblate cu o idee deschizătoare de perspective nebănuite: „...și poezia începe să ningă/cu litere mici pe coala îndată troienită“. Bucuria caligrafiată atât de convingător în poemele acestui volum, construcția lor, configurată prin limpezime și transparență sentimentală, degajă delicatețe și suavitate, ambele surprinse ca într-un joc liric, într-o idealitate fulgurantă și secvențe de existențialism pur. În compoziția sa vizionaristă, lirismul e doar o rezultată a unor „semne și semnale“, un fel de karmă a regăsirilor în labirintul creației. Și nu putem uita, cum cândva, Friedrich Hölderlin rostise o frază care cutremurase lumea poeților: „La ce bun poezii în vreme de restriște spirituală?“ După el și alții pesemne s-au întrebat ce sens mai are poezia într-o lume în care oamenii s-au înrăit într-atâta încât unele dintre neamuri au pornit războaie împotriva altor neamuri și violența zguduie lumea cam pretutindeni. Iar bezna necunoscutului a luat o viteză cu care greu mai ținem pasul. Iar după E. Cioran creația ar însemna singurul mod de a face loc lui Dumnezeu înlăuntrul ființei noastre, căci fără sufletul omenesc Dumnezeu n-ar fi decât un biet cronicar, prizonier în propria chilie lumească, iar Jurnalul său un cimitir cu suflete moarte. Dar pe poeți și scriitori Dumnezeu i-a ales tot dintre muritorii de rând cu o anumită misiune. Încercați această imaginație: câtă efortare îi cere Cel-de-Sus poetului, ca nimănui altcuiva să nu i se adreseze, aflat la masa de scris, decât unei ființe care are nevoie de mângâiere ca și el, iar orice fir de nisip din clepsidra în care tot EL ne cerne timpul e de neînchipuit pe lângă tulburarea autorului, când gândește EL și îi „transmite“ ultimele cuvinte ce trebuiesc scrise în cartea sa. „că poate așa/Doamne/vom înțelege să ne bucurăm/unii de alții/acum/ și pururea“ (*rugă*).

Versul la care recurge poeta e scurt, concis, iar sugestia secvenței proiectate e constituită din stări sufletești nedefinite, dar făcute să atragă atenția și să putem afirma că și lectura cărților ei viitoare ne va prileji o incursiune tulburătoare în spațiul intim al poeziei sale.

ROMEO AURELIAN ILIE

Și totuși, frumusețea va salva lumea

Nicolae Teoharie (născut în 1951, în comuna Munteni-Buzău, județul Ialomița) este poet și eseist, membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Dobrogea. A debutat în anul 1999 cu volumul *Nostalgia marginilor* (Editura Eminescu). Au urmat volumele: *Camera de concret* (Editura Helis, 2008), *Legeți-mă la ochi cu sentimente* (Editura Helis, 2008), *Diavoli de cafea* (Editura Helis, 2009), *Să ne petrecem moartea împreună* (Editura Helis, 2014), *Sâmbăta când zeii au treabă* (Editura Vinea, 2016) și *O zi pe care am locuit-o cândva* (Editura Tracus Arte, 2020), *Poeme de iertat fericirea* (Editura Tracus Arte, 2023 - Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România). Cea mai recentă apariție editorială o reprezintă volumul, *Nu despre neant este vorba aici*, apărut la editura Cartea Românească în anul 2025. Asupra acestuia din urmă mă voi apleca și eu în cele ce urmează.

Titlul noului volum, *Nu despre neant este vorba aici*, (București, Editura Cartea Românească, 2025) vine cumva ca o avertizare, sau poate ca o călăuză, și se adresează, de bună seamă, cititorilor fideli ai poeziei lui Nicolae Teoharie, obișnuiți cu tendința poetului de a aborda preponderent teme din sfera metafizicii, poetizând printre altele, inclusiv despre neant. Dar dacă nu este despre neant, atunci despre ce este? Titlul nu ne spune decât despre ce nu este vorba. Ceea ce ar trebui să funcționeze inclusiv ca o invitație la curiozitate și, ca atare, la lectură.

Încă de la primele poezii mi-am putut da seama că acest volum este, în primul rând, o odă închinată frumuseții, dar nu neapărat a frumuseții strict estetice, exterioare, adeseori superficială, ci a frumuseții celei profunde, sufletești, imateriale, manifestată sub forma binelui, a iubirii, a iertării, a obținerii libertății interioare, a armoniei în general, armonie întemeiată sau mai bine spus ivită tocmai din asumare, din interiorizare și din iertare, altfel spus, a acelei frumuseți despre care spunea Dostoievski că va salva lumea. Un prim exemplu

În acest sens este chiar poezia ce deschide volumul, dedicată evenimentelor din decembrie '89, dar care, în mod surprinzător, nu emană acea atmosferă încărcată de durere, excesiv de sumbră, și colcăind de frustrare, ci dimpotrivă, o atmosferă de liniște, de pace, de împăcare, de iertare, de asumare, de libertate spirituală și morală: „*ninge în hohote peste oameni și străzi./ cerul este plin de doctori, iar noi, cei de pe pământ,/ ne îmbolnăvim numaidecât, să nu pară că îi sfidăm./ de ninsori și de frumusețe ne-mbolnăvim./ și uite că este decembrie '89. privește, iubito,/ cum ne ridicăm din terapiile intensive ale visării/ și, ca o invazie de dimineți, ieșim în stradă./ avem adieri de primăvară în ochi, suntem chipeși,/ năvalnici și primejdioși. suntem bolnavii liberi, bolile/ înconjurătoare ne fac loc și, din respect, împing spre noi/ îndoiala, bezna și pieirea. și nici nu ne-am mai dus acasă./ cu paturile de spital în spate am mers să studiem moartea/ la universitate, în piață. cadavre erau acolo, iubito,/ și sânge și țipăt și fum și mai era acolo cu noi/ și unul înfiorător de înalt. avea pe el un singur rând de îngeri./ atingea cu mâna stelele stinse, le smulgea de pe cer/ și le vâră în pieptul nostru, și imediat ce stelele/ se aprindeau, lunganul țipa:/ revoluția e operația pe cord deschis a frumuseții!/ și noi „ura! ura!“, adică-i susțineam nebunia de vise./ în rest, lumea e bântuită de cărți în care se moare/ corect, soarele e mic, vântul are pumnii lui de vată,/ zilele se ridică tot de sub patul de spital, iar frumusețea/ se oprește puțin, își face loc, „scuze“,/ spui tu și vocea ta seamănă izbitor cu vocea/ păpușilor care pronunță „mama“ greșit“.*

Și totuși, finalul poeziei, această imagine a *păpușilor care pronunță „mama“ greșit*, pare să contrazică ideea inițială, anume aceea că poezia aceasta și volumul în general sunt o odă adusă frumuseții care vine din armonie. De altfel, ideea de la care am pornit ar mai putea fi contrazisă, aparent, și de unele titluri de cicluri poetice: *mici fragmente din dezordinea inimii* sau *o zi proastă*, sau de către titlurile unor poezii, precum: *iubiri insolente, un kaufland al morții, nevroză de bucătărie, nefericitul de noapte*. Dacă ne-am fi aflat în arealul nipon, am fi putut lesne justifica aceste aparente inadvertențe, făcând apel la conceptul de *wabi-sabi*, acea idee din cultura japoneză care spune că armonia și frumusețea pot veni inclusiv din imperfecțiunii, din greșeli, din erori. Dar pentru noi, români fiind, și „învățați“, inclusiv de către Nichita Stănescu, prin lecțiile sale despre cub și despre cerc, despre faptul că între perfecțiune și defect nu poate exista conciliere, ar putea fi puțin mai greu de explicat. Și totuși, cum *nu despre neant este vorba aici*, nici despre opusul său, adică despre perfecțiune, nu este vorba, ci așa cum am spus și mai sus, frumusețea despre care vorbim vine inclusiv din asumare și din iertare. Iar ca să existe iertare, trebuie ca mai înainte să fi existat greșeala, vina, defectul, imperfecțiunea, durerea, moartea. Pe toate acestea trebuie să le iertăm și să le asumăm, căci fără acest proces de vindecare prin

asumare, nici frumusețea despre care vorbim nu poate fi posibilă, nu poate fi realizată.

Mai mult decât atât, frumusețea despre care vorbim nu poate exista ca o noțiune abstractă, așa cum funcționează frumusețea estetică, ci are nevoie, pentru a se realiza de ceva concret, mai direct fie spus, are nevoie de oameni, de comunicare, de emițător și receptor, de obiect și subiect, de cel care oferă și cel care primește, de cel ce are nevoie de iubire și cel care o dăruiește, de cel care greșește și cel care iartă. Pentru că inclusiv Dostoievski, atunci când a rostit celebra sa frază: *Frumusețea va salva lumea*, tot la aceste lucruri se referea, la Alexei Karamazov și la Prințul Mișkin, care, deși nu reușesc să împiedice răutățile și mârșăviile din jurul lor, reușesc totuși să purifice cumva atmosfera generală, prin puritatea sufletelor lor inocente, mesianice, iertând tuturor toate și iubindu-i pe toți necondiționat. Despre această idee, că fără de oameni nu se poate realiza frumusețea profundă, care va salva, totuși, lumea, este vorba și în poezia care încheie volumul lui Nicolae Teoharie: „*uneori îmi pare că dau peste/ o așezare omenească:/ un geam luminat, un scâncet/ de copil, umbra unui câine în noapte./ „doamne, îmi spun, am ajuns la voi!”// dar de fapt sunt singur, pe drum./ plouă peste mine și mă rog în gând/ să-mi aducă cineva o casă, un om,/ o carte în care să plâng*“. Poezie din care vedem că, deși, asemenea personajelor lui Dostoievski, nici eul liric nu salvează încă nimic, lacrimile sale, sincere, din final, devin o certitudine a faptului că Dumnezeu va face cumva ca dorința lui arzătoare de a aprinde lumina în sufletele oamenilor, de a le aduce frumusețea sufletească, cea adevărată, să se îndeplinească la momentul oportun.

Și pentru că în artă în general și în poezie în special, frumusețea interioară, cea profundă nu se poate realiza exclusiv, fără ajutorul frumuseții exterioare, estetice, cea care în alte circumstanțe poate fi pasibilă de superficialitate, trebuie să remarcăm faptul că poezia lui Nicolae Teoharie are, la tot pasul, inclusiv acea frumusețe exterioară, realizată în primul rând prin grija cu care acesta așază fiecare cuvânt în frază, construind metafore superbe și alte figuri de stil, asemenea, armonii imagistice, dar și paradoxuri, oximoroane, contra-estetici, în manieră argheziană sau baudelaireiană, caz în care efectul de frumos se realizează tocmai din întâlnirea dintre cele două tipuri de frumusețe.

Așadar, poetul Nicolae Teoharie reușește, prin intermediul noului său volum, *Nu despre neant este vorba aici*, să reitereze ideea lui Dostoievski și totodată să repună pe tapetul societății românești contemporane, invadat de kitsch, atât în plan cultural, cât și moral, ideea că până la urmă, tot frumusețea cea adevărată, profundă, interioară, va salva lumea, de cine altcineva, decât de ea însăși.

ALINA ELENA NACEA

Unități identitare în opera lui Mircea Lungu

Volumul de analiză, *Unități identitare în opera lui Mircea Lungu* (București, Editura Betta, 2025), de Mirela Dumitru-Savin, „este o încercare de reinterpretare a textului lui Mircea Lungu, prin trasarea liniilor directe plecând, pe de-o parte, de la realul concret, palpabil dialog cu autorul și, pe de-altă parte, de organizarea logică, importantă atât pentru mine, cât și pentru autor, de la reflecție, structura conștiinței atunci când comunică cu sine însuși sau cu celălalt și nu numai“ după cum precizează autoarea în *Spunea poetul...*

Din prezentarea autoarei descoperim informații relevante pentru descifrarea operei lui Mircea Lungu, respectiv că este absolvent al Facultății de Jurnalism și Științele Comunicării, la Universitatea din București, un masterat în Drept European, Drepturile Omului și Imperativului Nediscriminării, urmat la Facultatea de Drept și Științe Administrative, a Universității *Ovidius* din Constanța.

De asemenea, cercetând cu atenție textul Mirelei Dumitru-Savin descoperim date ce permit construirea unui model al decelării textului liric al lui Mircea Lungu având ca postulat identitatea personală, dorința indirectă a acestuia de a acumula cât mai multe informații, pasiunea pentru lectură, pentru literatură, pentru poezie, pentru cultură. Scriitorul Mircea Lungu a debutat cu poezie în anul 1977 în paginile revistei *Tomis* fiind autor de cronică literară, eseu, proză scurtă, poezie în diferite reviste, debutând editorial cu volum de poeme, în anul 1999.

Analizând volumele de versuri ale scriitorului Mircea Lungu, autoarea ajunge la concluzia că verbul în lirica lui Mircea Lungu transformă și retransformă versul, „constituie o sursă semnificativă a expresivității artistice, care apare nu doar la nivelul conținutului semantic“, „*M-a surprins felul cum ai părăsit camera: / trântind ușa, înseamnă că toate sforile / pe care le-am tras, / ca o nouă formă de anestezierie, s-au rupt. / Cu toate astea, ciorapii nu-ți vor încreți gleznele. / Știu: n-am fost tipul înalt, brunet, / cu ochi albaștri ce-ți căzu în ceașca de cafea / după ultima farfurie spălată / în apa de*

primăvară a lunii, / din care ne privea exuberant / un lan de porumb iubind lumina. / Mai bine ar fi să aflu ce nu vrei să-mi spui: / ceva despre bruma mării ca o pasăre de pradă / veghind nisipul plajei, / despre cum m-aș împiedica / până și de linia de frontieră dintre noi? / Răsunau chitările, / ca în locurile ascunse ale inimii mele, / altfel nici nu se putea“ (De ce tocmai o dimineață?).

Despre volumul *Sunt și cuvintele tale*, „Ex Ponto“, 2009, autoarea punctează că acesta trebuie analizat pe trei macrostructuri: prima parte este tehnicistă, a doua parte ține de experimentare și de textualism, iar a treia ține de *siguranța de a fi în miezul lucrurilor*. Acest volum necesită îndrăzneală în descifrarea sensurilor care sunt ascunse în chei contemporane făcând lectura un asalt enciclopedic de nume. *Trenul de marfă*, 2015, „Ex Ponto“, are drept motto întrebarea „Cine ești tu care citești poemul meu / de-acum într-un veac? / Și ce dorință te-a mânat?“. Mirela Dumitru-Savin punctează că acest text stă sub semnul ludicului ce pare să preia și chiar să amplifice stările omenești.

Rând pe rând, autoarea explică fiecare volum, se așază la masa descifrării sensurilor, caută, descoperă și ascunde îndetșesuri astfel că, pe alocuri, parcurgerea lucrării devine una strict profesionistă. Cartea necesită timp, înțelegere și lectură. Multă lectură, de critică literară, de critică estetică, dar, mai ales, filosofică, „Citesc povestea de parcă aș fi scris-o / chiar eu de pe genunchii de copil uitat / în poarta cărții pe care a deschis-o / gândind că nu-s tăioase filele ce-a dat“ (*Povestea pe care aș fi scris-o*).

Cartea se deschide cu Prefața semnată de Geanina-Petronela Roșu, colega de catedră a Mirelei Dumitru-Savin la Colegiul Național Militar „Alexandru Ioan Cuza“ care punctează faptul că „Lucrarea de față ne poartă prin diferite abordări ale textelor semnate de Mircea Lungu, pentru ca după parcurgerea ei să putem conștientiza, așa cum promite titlul, *unități identitare* ale acestui univers textual închis-deschis, în plin proces de creștere. Sunt prezente aici, ilustrate prin crâmpie din opera autorului, teoriile lui Bloom despre autonomia esteticului și canon, ideile lui Roland Barthes despre plăcerea textului, notațiile lui Goffman despre identitate, demersul de natură psihanalitică al lui Didier Anzieu despre travaliul creației și concepția bachelardiană asupra imaginii elementelor.“

Urmează o altă prefață, intitulată sugestiv, *Spunea poetul...*, semnată de autoare și în care am descoperit informații mai puțin cunoscute despre Mircea Lungu, dar și conexiunea dintre poet – cititori și criticul operei sale, aflând că, la anumite texte, Mirela Dumitru-Savin a fost cititorul zero, de unde și această complicitate analitică pe care ne-o oferă volumul de față analizat.

Căutarea frumosului și viziunea bloomiană este capitolul ce ne obligă să identificăm *agonul* nu pentru că noi, cititorii, l-am fi observat, ci pentru că autoarea, Mirela Dumitru-Savin ni-l scoate la lumină: „De

preț e harul minții, el ține omu-n viață / Și-l ține pretutindeni, oriunde s-ar afla". (De ce să citesc poezie?). În plus, realitatea lui Mircea Lungu este filtrată de un ochi dur, ironic, „Cum toate bancnotele / tipărite greșit / se vor întoarce cumva în pădure, / cum nimeni nu moare grațios / în seara amintirilor / parte din pasul următor și următor inclusiv săgeata timpului / ascunsă de un clown / în hainele de care a fost jefuit, / tot așa Everestul e Everest (...) – Dar cine mai are nevoie / de-un șuier de pierzanie! / astfel că cei ce-au purtat, / o vreme, / valize de lemn / mai știu / că ieșind în afara centrului de greutate / își pot cerceta inima.“ (Cum). Mai mult decât atât, autoarea consideră că „Mircea Lungu, (...), este parcimoncios cu propriile apariții editoriale, fiind, mereu, un poet al profunzimii, cu un discurs construit spre cotidian, uneori rebel, alteori sobru: „Prietenii vechi, ce se-ntâmplă? / Pașii mei de pământ strălucesc / în ochiurile de apă – nghețată / care-mi ascund gesturile / cum păsările verii / lesne de citit în sângele meu. / Mi-i potrivesc după ritmul aplauzelor / celor ce-și zăngănesc bijuteriile! – / îl pândesc pe suflor / cum își ascute / unghiile în catifeaua cortinei / și dau drumul câinilor / bine hrăniți / prin gurile de incendiu...“ (Prietenii vechi).“ Poate și de aceea, Mirela Dumitru-Savin îl încadrează pe Mircea Lungu în canonul aristocratic, „prin intermediul portretului dual om - iubire, portret al iubirii construit în jurul a două izotopii: iubirea - perfectă și iubirea - absolută, iubirea - perfectă fiind, de fapt, imperfectă în perfectivitatea ei prin însăși natura sa de absolutism.“

Plăcerea gândului aduce în analiză o surpriză, *Caisul*. Această strategie a autoarei șochează pe moment, cititorul așteptând să fie o analiză de poezie, nicidecum să aducă în discuție proza autorului. Dar, după cum am mai spus, atât Mirela Dumitru-Savin, cât și Mircea Lungu sunt niște artiști ce folosesc piesele de șah cu măiestria jucătorului ce așteaptă să dea lovitură după lovitură. Posibil, este cel mai dificil capitol de înțeleg, plin cu informații cheie pentru înțelegerea operei lui Mircea Lungu, extrem de condensat informațional, estetic, etic și cultural. Totuși, ideea cheie este aceea că „opera lui Mircea Lungu conține trei mari unghiuri: aspectul cultural, umanitatea și valoarea.“

Și când credeam că nu mai este posibil să fim surprinși, capitolul Identitatea în identitate ne obligă să ne revalorizăm trăirile, stările, emoțiile, să ne gândim la noi, la viața noastră și la cei pe care îi iubim, la cei pe care i-am pierdut și la cei pe care i-am câștigat. Să fim noi într-o lume în care identitatea se pierde într-o masă de identități, „Textul lui Mircea Lungu, ca obiect al cunoașterii mediate, are o construcție specifică, ipostazieri, la modul general, ce presupune cunoașterea condiției biologice a cunoașterii, detalierea realității și continua cercetare în și prin lectură. În a sa lirică domină neliniștile existențiale ce își fac simțită prezența în liniaritatea discursului poetic, iar în proza sa realitatea este deformată de complexitatea jocului izotopic. Poate că, pentru scriitor, trăirea concretului, absolutizarea

eului liric, ipostazierea personajelor reale reprezintă motive ale experienței individuale și ale complexului interior.“

Odată ce am acceptat faptul că această carte depășește sfera criticii tradiționale românești, am înțeles că totul este posibil. Astfel, în capitolul *Unități imaginare* se observă în mod explicit că „viața și opera scriitorului Mircea Lungu sunt strâns legate între ele, evenimentele din viața scriitorului Mircea Lungu își pun amprenta asupra personalității sale și au repercusiuni asupra operei acestuia, anumite texte fiind, probabil, proiecții ale vieții și personalității scriitorului: *Trenul de marfă*, *Am spus*, *Orice loc (poem telefonic cu Val Sgarcea)*, *Am fost de față*, *Un fapt rămâne*, *De ce tocmai o dimineață?* etc.“ La cele de mai sus trebuie amintit și faptul că între autor și operă, prin travaliul creației, se va instaura o relație indisolubilă pentru că poeziile lui Mircea Lungu „reprezintă o lume mereu în schimbare, un univers în care nostalgia originii, a istoriei elementelor primordiale încă plutește prin însăși liricitatea elementelor“, „*Cerneala taie foaia de scris / cum poteci inutile pădurea, / cum umbrele aerul piețelor în care poți auzi / ce vorbesc cei ce se apără cu ele, / Un fel de recuzită / pentru atitudinea față de umbra dogmatică / a călirii oțelului (...)*“ (*Cerneala din vitralii*).

Ultimul capitol de analiză propriu-zisă, *Interpretare și reinterpretare* se adresează, în mod evident, celor care au studii de specialitate, fiind un text arid neofiților, un capitol pe cât de scurt, pe atât de greu din punct de vedere al semnificațiilor, un joc al matematicii din literatură care conduce spre concluzia că „orice act de construcție parcurge o succesiune de etape care constituie travaliul creator al unității în cauză, aspect decelat în analiza anterioară. Cele trei forme ale travaliului psihic: al visului, al doliului și al creației presupune schimbarea, ființa poetică având sentimentul ușurării, născând noi emoții creatoare ale actului creației.“, aspect ce se regăsește și în opera lui Mircea Lungu.

Poate și pentru că este un alt tip de text de analiză, autoarea realizează o *Postfață* pentru a explica anumite alegeri, „Sunt un om care a învățat, pe propria piele, că este prea simplu a scrie «la comandă critică» în defavoarea aplecării asupra unui text, cu bune și cu rele. Poate, tocmai pentru am ales să port mereu mănuși de box, mi-am construit alura unei persoane «rele». Problema pe care am ridicat-o în ring a fost aceea că se scrie mult și se scrie prost. Dacă e să fim sinceri cu noi înșine, vom remarca că drumul inițiativ al acestei analize este un revers progresiv către ceea ce este esențial – proces prin care înțelegem acea axiomă universală care afirmă că sfârșitul este egal cu începutul plus experiența ciclului. Adică, pentru a atinge cea mai bună versiune a scriiturii tale trebuie să te cauți pe tine într-o lume prăfuită și să te valorizezi. Așadar, analiza operei lui Mircea Lungu a avut în centru o multitudine de perspective pentru că, prin natura sa dinamică și cumulativă, opera lui Mircea Lungu rămâne un microunivers aflat sub semnul cunoașterii autentice ce rămâne permanent deschis la cunoaștere.“

Postulatul că se scrie mult și se scrie prost este deja luat, atestat de istoria literaturii române, iar autoarea nu face altceva decât să explice de ce a ales o astfel de abordare într-o perioadă în care toată lumea este lăudată pentru ceea ce scrie, toate textele sunt ridicate la rang de artă și valoarea se pierde prinde atâtea *valori*.

Volumul *Unități identitare în opera lui Mircea Lungu*, de Mirela Dumitru-Savin, stă sub semnul unui limbaj mai puțin accesibil pentru că, astăzi, pe baza celor citite, consider că autoarea a dorit să puncteze tocmai acest fapt: toată lumea critică, poetul a devenit arhisuficient, criticul a devenit poet, toată lumea știe de toate, dar nimeni nu mai știe, în fapt, ceva concret. Acest volum este un real semnal de alarmă asupra scrisului contemporan, fie el poezie, fie el proză, asupra superficialității actului de lectură și asupra faptului că ne exprimăm atât de mult încât, de fapt, nu ne mai exprimăm deloc real.

Interesant este finalul, mențiunea ușor ironică că „acest demers constituie abia începutul“ fără a detalia ce început. Mențiunea dialogului cu scriitorul Mircea Lungu vine ca o completare, dar a unui joc de cărți între doi cunoscători. Ideea începutului rămâne în aer, noi așteptând o continuare. La ce, vom vedea. Clar, despre opera lui Mircea Lungu o să mai scrie, asta ne-a promis. Dar rămâne acea idee care cere un ceva.

Și am ajuns la final. Așa credeam și eu. Autoarea mai vine cu o palmă pentru cititori: bibliografia. După ce răsfoiești galeria surselor consultate, te întrebi ce ai uitat. Te obligă să te întorci la lectură!

Călătorie printre petalele lalelei

De-a lungul timpului, florile au fost privite ca simboluri universale ale frumuseții, fragilității și efemerității. Fiecare floare poartă o semnificație specifică, o poveste care reflectă trăirile umane sau schimbările din istorie. Laleaua, de exemplu, este asociată nu doar cu frumusețea rară și perfecțiunea formală, dar și cu bogăția, efemeritatea și fascinația ce poate deveni obsesivă. Poate nu degeaba spunea Goethe, subliniind conexiunea indestructibilă între estetică și spiritualitate, că „dorința pentru frumusețe întruchipată este întotdeauna un reflex al spiritului uman“.

În noul său roman, *Doamne, ai grijă de lalea* (Editura Ink Story, 2023), **Costel Nedelcu** își invită cititorii într-o călătorie plină de introspecție și nostalgie. Acest bildungsroman oferă o radiografie atent documentată a unei epoci tumultuoase, având în centru figura unui protagonist care construiește, din cotloanele amintirilor sale, o punte între trecut și prezent, individualitate și comunitate. Autorul combină o autobiografie liricizată cu analiza socio-politică, conferind textului o aură de document istoric și emoție literară. Sub pretextul unei autobiografii cerute pentru admiterea la doctorat, Costin Vlahu, personajul principal, își rememorează întreaga viață, începând din vremea copilăriei idilico-rurale de pe meleagurile Bărganului până în anii de formare ai tânărului care, obligat să înfrunte provocările birocrăției comuniste, ajunge universitar. Pe măsură ce Costin Vlahu explorează straturi tot mai adânci ale amintirilor, fiecare capitol al cărții pare să poarte nu numai o poveste, ci și o întrebare filosofică despre libertate: suntem liberi să creștem în mod natural sau suntem doar niște flori aranjate în vitrinele memoriei colective?

Frazele elaborate, care pendulează între documentarism și lirism, reușesc să transpună cititorul în mijlocul unor realități istorice dure: destinul colectiv al unei Români postbelice, deportările, căutarea unui trai mai bun între Basarabia și Bărgan, regimul dictatorial comunist. Descriind ritualuri și personaje memorabile din satul de altădată,

autorul conturează nu doar o lume dispărută, ci și condamnă, cu amară ironie, decadența societății contemporane. Astfel, volumul devine nu doar o cronică a copilăriei idilice și a maturității pline de constrângeri, dar și o reflecție filosofică asupra condiției umane. Prin luptele personale ale protagonistului în fața unor sisteme socio-politice oprimate, autorul sugerează că libertatea și adevărul interior nu sunt doar idealuri estetice, ci necesitate psihologică pentru supraviețuire. Mai mult, tribulațiile lui Costel Nedelcu, raționările sale, transformă amintirile personale în mesaje universale despre fragilitatea adevărului și lupta cu artificialitatea istoriei. „Arta cuprinde adevărul și, odată cuprins în ea, nu îl mai poate modifica nimeni. Artistul nu se poate minți pe el însuși, pentru că opera i-ar pieri“, postulează autorul pe marginea creației artistice, căutând, într-una din dimensiunile esențiale ale romanului, ca fiecare amintire transformată în cuvânt să devină un fragment de adevăr imun la capriciile reinterprețărilor istorice. Demers, însă, care demască un soi de inocență ce face uitat faptul că relația inalterabilă dintre artă și adevăr contrastează cu istoria despre care Winston Churchill perora pragmatic: „Istoria va fi amabilă cu mine, pentru că intenționez să o scriu eu însumi“.

Citit în această cheie, romanul pune pe umerii cititorului sarcina grea de-a reflecta la conflictul dintre amintirile sincere și reprezentarea manipulată a trecutului, întrucât, în timp ce arta conservă intact un adevăr personal, istoria, scrisă adesea de învingători, poate deveni o formă subtilă de minciună. Problematizarea merge chiar mai departe, atingând sfera traiului în context social. Inspirându-se din perspective sociologice, autorul ridică întrebări despre ce înseamnă autenticitatea într-o lume în care conformismul poate aduce beneficii înșelătoare, practice, dar golite de esență. Reflecțiile personajului despre cum se scriu biografiile în context birocratic par că transcend experiența individuală, subliniind absurditatea unui sistem capabil să distorsioneze adevărul până la negare.

Pe de altă parte, abordările psihologice cuprinse în paginile romanului se concentrează pe identitatea de sine a protagonistului. Acest element este strâns legat de tema dualității între determinism și libertate. Costin Vlahu este pus adesea în fața dilemei de a accepta sau de a respinge regulile impuse de mediul său social, o dezbatere care aduce în prim-plan conceptul de liber arbitru. Încercarea de a descoperi un echilibru între conformism și autenticitate îi permite autorului să dezvolte un portret profund al unui om prins între presiunile externe și dorințele sale intime. Această temă atinge, de asemenea, domeniul filosofiei moralei. Alegerea de a scrie adevăruri incomode în autobiografia sa, cu riscul de a nu fi acceptat în sistemul doctoratelor, reprezintă o formă de rezistență împotriva unui sistem care transformă biografiile personale în simple exerciții de propagandă. Este vorba despre actul de a fi sincer cu sine, pe care Socrate l-ar fi considerat condiția *sine qua non* pentru o viață bună, dar care aici devine un

act revoluționar. De asemenea, pe un alt palier psihologic, nostalgia este prezentată atât ca refugiu, cât și ca barieră. Privirea melancolică asupra trecutului îmbogățește experiența umană, dar poate, totodată, să închidă protagonistul într-un cerc repetitiv de idealizare a unui timp care nu mai poate fi recuperat. Această ambivalență a memoriei este emblematică pentru înțelegerea traumei colective și individuale. Amintirile lui Costin Vlahu sunt pline de fragmente poetice, dar și de momente de umbră, sugerând că nostalgia este un refugiu la fel de mult pe cât este o capcană. Acest aspect contrastează cu discursul existențial care încearcă să formuleze sensuri în pofida haosului din jur, ceea ce ne aduce în prezența unei alinieri la concepțiile unor gânditori precum Kierkegaard sau Camus, ideea „nevoii de sens“ fiind inserată discret prin gândurile și dialogurile personajului.

Din perspectivă sociologică, romanul evidențiază puterea comunității ca entitate formată din povești colective. Fiecare personaj contribuie la construirea unei cronici complexe a locurilor și vremurilor. Învățătorul satului nu este doar un pedagog, ci o punte între trecut și viitor, între valorile arhaice și aspirațiile moderne. În mod similar, bunicii protagonistului servesc ca depozitari ai tradițiilor, amintind de rolul vital al vârstnicilor în menținerea identității culturale. Aceste relații între generații stârnesc reflecții asupra interdependenței sociale, un subiect frecvent explorat în operele lui Durkheim sau Bourdieu. Astfel, volumul se arată ca un dens tărâm al reflecțiilor, invitând cititorul să descopere nu doar povestea unei vieți, ci și poveștile mai subtile întruchipate de memorie și realitate. Costel Nedelcu folosește lirismul ca pe un fir conductor pentru a lega aceste elemente disparate într-un tablou autentic și relevant.

Dincolo de povestea personală a lui Costin Vlahu, romanul *Doamne, ai grijă de lalea* este o chemare la reflecție asupra sensului vieții, a moralei și al efectului neîndurător al istoriei asupra destinului individuale. Autorul nu idealizează, nici nu condamnă explicit; în schimb, lansează un apel către memorie și introspecție: în definitiv, „un om cu amintiri este un om viu“.

EMILIA DABU

La țărml universului, iubirea

„Clike strălucind pe verigheta timpului“

Poetul **Viorel Birtu-Pîrăianu** revine în forță în atenția iubitorilor de poezie de dragoste adevărată, luminoasă, în vremuri de haos total.

După „Ramuri de ceară“ și „Fluturi în noapte“, „fiind doar un țipăt rătăcit între cele două lumi“, reală și ireală, poetul, doctor vindecător de răni universale publică „*La țărml universului, iubirea*“ (Drobeta-Turnu Severin, Editura Stef, 2025), volum de referință în lumina noilor poeme.

Carte echilibrată, carte de maturitate a poeziei, a creației sale poetice, aduce o nouă viziune în arealul vremurilor ce ne sunt date: „o clepsidră stricată în albia sufletului/ mi-am înmuiat aripile în lacrima zorilor/ lumina zăcea obosită pe un ciob uitat într-un grajd/ scriam cu sângele ce-mi uda tâmplele pe muchia cerului/ cu vorbe îmbrăcate în valuri/ strivind în palmă petale de suflet“. Metaforele sunt zestrea de suflet a marilor spirite nobile ale universului, ale cunoașterii spirituale. Primind „cămașa învierii“, poetul dintre cele două lumi, Viorel Birtu-Pîrăianu, mărturisește: „casa mea e firesc aproape de cer/ între aripi de înger/ în pulsul necontrolat al materiei“, „din lutul milenar pe o rază de suflet/ cu aripi celeste să zidesc o lume“.

Universul noii cărți surâde uneori „în gara aceea uitată între cer și pământ/ în care ninge, să nu văd cât de aproape ești“, „la plecare am așezat zăpezile pe umerii tăi“ căci indiferent în ce anotimp ar fi poetul „eu căutam în oglindă adâncimea luminii“.

Zeci de poezii scrise la flacăra vie a spiritului.

Lumi de ieri, de mâine, „îmbrăcate sau dezbrăcate de înțelesuri/ printre cioburi de tăcere“. Stele coboară precum fluturii în iluziile exilate ale poetului, peste eternitatea unei lacrimi. Dar și timpul, printre șiruri de gânduri, se oprește pe strada zăpezilor cuvintelor, la țărml de mare, aducând povești „nеспuse din alte dăți, din alte lumi“. Poetul duce o luptă disperată cu negrii corbi ai disperării de a nu fi înțeles și totuși puternic, divin, deschide „izvoarele cerului/ izgonind întunericul“.

Runele străbune povestesc despre un om „adevărat,/ născând foc de lumină în astre“. Gând frumos rătăcit între spini „în tinda unui suflet rătăcit într-o tragică soartă/ mi-e cerul vecie și clipa mi-e soartă“ devine autorul când „am tras semnalul de alarmă/ în stația finală a unui vis“. Și tot așa poetul dăruiește cititorului o tristețe, pe drumuri de nimeni cercetate prin taina curcubeielor din lumea unui înger „cu aripi frânte în ceata lui Dumnezeu“. Totuși, luptătorul știe că mai există zile în care norii vor pieri și reînvie „clipa strălucind pe verigheta timpului“, „oricâtă zăpadă acoperă pașii sufletului“, „amintirile adunate în palmă“.

Singularitatea, unicitatea poemelor formează o scară a iubirii pe care inspirația din vremuri atemporale îi aduce lui Viorel Birtu-Pîrăianu noi și noi cărți spre a fi scrise; acolo îl vom găsi, dincolo de doctorul vindecător de aprige dureri omenești pe el, poetul, vindecând lacrimile poeziilor sale cu frunzele norilor, „strângând la piept o pasăre rănită“, „o lacrimă unui surăs“.

Câtă frumusețe poetică și literară aduce în dar speranța zilei de mâine!

Căutarea sinelui, între cele două lumi și „trenul care nu mai venea/ eram eu sau altul“, „în noaptea în care soarele nu a apus“ devine „La țarmul universului, iubirea“ „și ninge cu flori de salcâm peste orașul bolnav“, „dincolo de oglindă ninge răsturnat peste cuvinte și tăceri“.

Autorul străbate eternitatea „căutând nenăscutele ere în Calea Lactee“, „surâsul dintâi al iubirii“ deși „sunt obosit/ îngrozitor de obosit/ în zborul ultimului pescăruș“ „lăsând în urmă fluturi de argint/ siluete ale gândului perfect“.

Deși „cad frunze uscate pe aleile vieții“, templul din spiritul poetului se arată înțelegător, răsărind din „fântâni de lumină, din rădăcina lutului primar al veșniciei“.

Încă se nasc poeme noi în fiecare anotimp în care „noaptea strânge rândurile într-un cor ireal“, „eram un naufragiat între spații letale goale“. Poetul și tainele sale „în arșița lumii“ scrie „vise, vise ascunse între aripile zborului“, sădind noi iubiri, noi universuri în grădinile timpului, între coperțile noilor cărți ce-i străbat neliniștile.

Noile ninsori își sporesc destăinuirea.

LA ȚĂRM DE MARE ÎN ORAȘUL REGINEI

– POEZII –

Apărută la Editura EX PONTO în condiții grafice de excelență, cartea generalului în retragere **Petre Botezatu Enescu** aduce în lumina cuvântului scris, în magia creației literare, uriașa taină a fascinantei mări pământene, marea spiritualității unui scriitor ce i-a

fost permis de universul creator să străbată șapte continente. Cartea „La țârm de mare în orașul reginei“, dedicată stațiunii cu nume regesc CARMEN SYLVA, devine un jurnal al spiritului, poemele fiind smulse din uriașul sentiment al vieții – IUBIREA. După ce a cunoscut infernul din războaiele din Transnistria și Angola în sacrele sale misiuni de realizare și menținere a păcii, scriitorul, omul de cultură Petre Botezatu Enescu și-a regăsit pacea sufletului prin acest special volum de poezii, ce devine un album al evoluției spirituale de veghe mereu la destinul umanității.

O personalitate ce duce mai departe visele marilor exploratori români, un om îndrăgostit de tot ce ține de fascinația mării asupra navigatorului celest care este generalul ce a străbătut planeta albastră în toate lumile ei, de la cataclismele războaielor, lacrimile copiilor răpuși de aberantele atacuri ale hămesiților lumii la uriașele minuni și miracole ale omenirii. Este unul dintre puținii pământeni care a reușit să străbată cele șase continente la început, ca apoi, de curând, să revină dintr-o expediție de excelență din Antarctica, o altă lume a lumilor noastre.

Cartea „La țârm de mare în orașul reginei“ scrisă din evoluția în timp și spațiu a poetului ne aduce în dar nemărginirile albastre ale îngemănării cerului cu marea căci: „Filozofia vieții mele / este să alung urâtul / să cercetez frumosul...“ căci marile întrebări ale universului se regăsesc pretutindeni „Cine suntem noi“, „Ce este poezia“, „Cultură“, „Poetul fără nume“, „Există rai“, „Spirit divin“, „Sunt încă viu“, „Străbat lumi nebănuite“. Din fiecare poem cresc sentimentele supreme ale războinicului temerar apărător de neam și țară.

De la Eminescu la Cioran, de la revoluția din 1989 la dizarmoniile vieții de azi, regăsim imagini ale veșnicului călătorului pe drum de ape până la tainic îndrăgostitul de o iubire unică și tainică, frumoasă ca un vis de dor, cincizeci de ani tănuț și apoi la țârm de mare luminos reîntâlnită. „Aș vrea să fie senin...! e marea îndrăgostită de oameni?... Sau ei sunt îndrăgostiți de Ea?... Dar, mișcătoare și zvăpăiată totodată... Mereu este iubita Mea!“ „Suprema fericire... În poezii, în proză, în poeme... Ai să te întrebi. Sunt fericit? De bună seamă un răspuns există. Suprema fericire cu siguranță că există“.

Jurnalul de bord al generalului în retragere este încărcat precum și viața sa de taine, de iubire divină adevărată, de zbucium nebunesc, de supreme disperări. „Eu te-am iubit tăcut și blând și dulce, ... Cu ochii clipitei profunde... Îmi ard și tâmplele și trupu-mi arde... Vulcanul s-a trezit din amortire... și-a început să scoată flăcări de iubire... Eu ard cu totul... O flacără imensă, în tăcere...“

Participant la al X-lea Congres Internațional de Dacologie – Eminescu – 14–16 iunie 2009, autorul nota: „Eminescu veghează, mereu îngândurat, de o parte și de alta a Prutului“.

Revoluția română la care a participat se regăsește în „Simfonia zilei“ scrisă în 22 decembrie 1989, proaspăt întors din misiune: „E democrație / E nouă fătoasă / Neștiută de nimeni / De alții aleasă... Sub ploaia de gloanțe / Ne-așternem pe nea... Răpăiesc de zor... Gloanțele ce dor... Viețile ce curm... Oamenii tot mor...“.

Societatea cu toate bucuriile și tarele ei își găsește loc în această carte, document a tot ce a fost ori ce-ar fi putut să fie.

Generalii nu dorm, nici marea nici sufletul navigatorului chemat să înfrunte lumile cerești și pământeste. Cartea încărcată de înțelepciuni care l-au urmat zeci de ani în cursele navale în timpul dintre lumi, printre disperările, amăgirile ori zburciumul vieții unui poet ce a depășit 80 de ani, al destinului său, răzvrătiri ce te înconjoară din zeci de poezii, iubiri ce năvălesc de pretutindeni, adevăruri așteptând să-și găsească răspunsuri. Dar poetul are cugetul împăcat. Să străbați universul și ca extraterestru este greu dar când ești doar un OM îndrăgostit de tot frumosul vieții. Din „Dragostea de oameni“, generalul iubirii divine „în firea mea deschisă către lume“, a descoperit suficientă bucurie din privirile semenilor când îl descopereau prietenul lor. Coborâtor din sfere siderale poetul iubește total îmbrățișarea mării, zeița nesfârșitelor comori. „Eroi apar în vremuri de restriște“. La fel și scriitorii luminoși, armonioși, înțelepți, binecuvântați.

La Cercul Militar Mangalia, la Clubul Artelor Solteris într-o atmosferă de fascinație a iubitorilor de evoluție spirituală cartea a fost prezentată de Președintele Uniunii Scriitorilor, filiala Dobrogea, prestigiosul, valorosul prozator Ovidiu Dunăreanu, de Emilia Dabu, Președinta Clubului Solteris, apoi artiștii de la Solteris recitând din versurile autorului. O expoziție de pictură a îmbrăcat într-o și mai mare frumusețe evenimentul iar invitații iubitori de poezie și cunoaștere au primit cărțile oferite în dar cu autograf de la un adevărat spirit creator dăruit cu har, suflet, spirit de universul credinței divine.

O viață tulbure

Frustrarea – un sentiment care, necontrolat, conduce la instalarea unor tulburări psihice.

Romanul „Pedeapsa divină”, scris de **Vasile Aioanei** pe fondul unor fapte reale, urmărește destinul dramatic al unui personaj atipic, un om care, deși pornește în viață ca un copil introvertit și aparent timid, se lasă treptat condus de resentimente, de dorința de răzbunare și de ura față de cei din jur. Autorul construiește prin intermediul său o adevărată meditație asupra răului care mocnește în interiorul omului și care, odată lăsat liber, ajunge să-i marcheze întreaga existență.

Personajul principal, Ilie Busuioc, trece prin mai multe etape ale vieții, fiecare dintre ele părănd să fie o încercare de a-și găsi un rost sau o mască socială potrivită. Mai întâi, devine mecanic de locomotivă, însă stagiul militar îi stopează momentan serviciul. Repartizat la „Vânători de munte”, o armă care ar fi trebuit să facă mândru pe oricare dintre militari, el apucă pe căi neortodoxe. Trecut la serviciul de aprovizionare al unității, începe să simtă gustul comerțului ilicit și comite astfel, pentru prima dată, infracțiunea de furt, care a constat în faptul că anumite efecte de îmbrăcăminte militară au ajuns ca monedă de schimb pentru țigări, băutură și alte soluții de speculă în incinta unității.

După eliberare, revenind pe postul de mecanic de locomotivă, un rol care i-ar fi putut aduce liniște și stabilitate, simte din ce în ce mai des mirosul sângelui și, fără nicio remușcare, lovește cu locomotiva animale vii, culminând cu uciderea unui șofer care oprise autoutilitara pe calea ferată. Scăpat cu bine din cercetările organelor de specialitate, iată că i se așterne înaintea o nouă șansă, de care se agață imediat. Astfel, este angajat ca subofițer de miliție, profesie ce îi oferă pentru o vreme putere și autoritate, dar care nu reușește să-i vindece frustrările launtrice. Din contră, profită la maximum de noua poziție și porcede la cuceriri de fete nevinovate, promițându-le căsătoria. Cum în acea vreme haina de miliție făcea furori printre inocentele

domnișoare și familiile acestora, victime se găseau cu ușurință. Dar nu se oprește doar la atât. Puterea care îl copleșește îi dă curajul să acționeze după pofta inimii în oricare dintre relațiile cu oamenii, acuzând pe nedrept pe unii dintre ei, pentru a își justifica activitatea în fața superiorilor.

De pe urma Revoluției din 1989 are de câștigat un certificat de revoluționar, dar nu pentru merite deosebite, ci pentru faptul că a știut să se strecoare printre adevărații revoluționari precum un șarpe cu sânge rece.

În final, alege să se călugărească, un gest care ar fi trebuit să-i aducă pace sufletească și reconciliere cu lumea, după toate provocările prin care a trecut până atunci. Cu toate acestea, în spatele veșmântului monahal se ascunde aceeași fire bântuită de dorința de a face rău și de a-și pedepsi semenii. De aceea, nu se dă la o parte de la săvârșirea de ilegalități de orice fel, inclusiv de a corupe sexual o măicuță din pustia munților. De departe se observă că rasa călugărească nu-i stârnește niciun fel de compasiune, smerenie, pocăință, factori fundamentali ai relației cu Dumnezeu, căutând exact contrariul. Iar dacă vreodată a dat impresia că stăpânește aceste virtuți a fost din cauza fricii de semeni și mai puțin de pedeapsa divină. O pedeapsă de care, până la urmă, nu va scăpa.

Pe tot parcursul romanului, cititorul are impresia că personajul este urmărit de propria incapacitate de a ierta și de a se împăca cu sine și cu ceilalți. Viața lui pare o fugă permanentă, în care schimbă meserii și roluri, dar rămâne captiv în aceeași închisoare interioară a urii. Autorul sugerează astfel că schimbarea exterioară nu este suficientă pentru a salva un om, dacă transformarea nu vine și din adâncul sufletului.

Finalul cărții este unul simbolic și puternic: personajul își primește pedeapsa în mod neașteptat și dureros, prăbușindu-se într-o râpă din munți și fiind sfâșiat de animalele sălbatice. Această moarte brutală nu este doar o întâmplare, ci apare ca o răsplată inevitabilă pentru răul pe care l-a purtat și cultivat toată viața. „Pedeapsa divină“ din titlu capătă astfel un sens profund – este dreptatea implacabilă a destinului, care nu iartă pe cei ce aleg ura și refuză căința.

Prin povestea acestui personaj, romanul devine o alegorie despre natura umană și despre consecințele morale ale alegerilor noastre. Cititorul este pus față în față cu întrebări tulburătoare: cât de mult din ceea ce suntem este dictat de firea noastră și cât putem schimba prin voință? Este posibilă salvarea cuiva care, toată viața, alege să facă rău? Și, mai ales, putem scăpa vreodată de propria conștiință? Și, mai mult, are cine să ne ajute?

În concluzie, *Pedeapsa divină* este o carte intensă și neliniștitoare, a unui autor care cunoaște foarte bine lumea în care se desfășoară acțiunea, centrată pe un personaj principal negativ care nu reușește să-și găsească locul și care sfârșește prin a plăti pentru ura și violența

sa interioară. Destinul lui ilustrează ideea că răul, oricât de ascuns sau justificat ar fi, se întoarce întotdeauna împotriva celui care îl poartă. Astfel, romanul nu este doar povestea unei vieți ratate, ci și un avertisment moral pentru cititor: fiecare alegere lasă urme, iar pedeapsa divină nu poate fi evitată de cei ce trăiesc în întuneric.

De menționat totuși că, în societate, astfel de firi omenești neînțelese, nedirijate pe o linie normală a vieții, neajutate să se vindece de tulburările care le conduc, nasc monștrii care se hrănesc cu suflete nevinovate.

GABRIELA VLAD

Hyaku haiku – sau o sută de imagini ale vieții

Despre haiku s-a scris mult – pe drept cuvânt - și încă se va scrie, iar cei dornici de a afla mai multe amănunte despre acest gen de poezie scurtă japoneză au la îndemână multiple surse de informare. Istoria haikuului începe de prin sec. XV, prinde contur la Matsuo Basho cu al său „Drum îngust spre îndepărtatul nord“ (sfârșitul sec. XVII) sub denumirea inițială de hokku, apoi continuă prin ucenicii și urmașii săi cu stabilirea formei fixe și a regulilor haiku în sec. XIX, când intră în atenția fascinată a unor poeți europeni și americani, până la Manifestul Haiku din Tokyo – 1999, care a stabilit (deocamdată) regulile în șapte puncte ale compunerii unui haiku, în așa fel încât să se poată adapta oricărei culturi din lume. Cuvântul ca atare a intrat și în DEX-ul românesc, unde una din definiții sună astfel: „haiku - poezie de tip clasic japonez din trei versuri, primul și al treilea pentasilabice, iar al doilea heptasilabic. *„Laconismul, economia extremă a haikuului nu poate fi comparată cu nici o virtute asemănătoare a vreunei specii lirice europene“* - România Literară 12 XII / 74 p. 20, acestei prezentări sintetice adăugându-i-se „poem clasic japonez... caracterizat printr-o deosebită concizie și delicatețe a expresiei lirice“. Președintele Societății Române de Haiku, Vasile Moldovan, descrie haikuul ca „un poem al esențelor, unul din cele mai scurte poeme din lume“. Dacă ar fi doar concis, laconic, ar deveni o sentință și atât, dar expresia lirică este cea care îi conferă haikuului minunea de a deveni clipa încastrată în chihlimbarul timpului și amintirii, făcând dintr-un haiku reușit o micuță piatră prețioasă, demnă de a-și ocupa locul în caseta cu giuvaeruri a oricărei biblioteci.

În acest sens recentul superb volum bilingv (română-engleză) al domnului ambasador **Radu Șerban** „Hyaku Haiku“ (100 de haikuuri), apărut la Editura Casa Românească Educațional în anul 2025 cu o prefață de Yuzo Ono, scriitor, critic și haijin japonez, absolvent al Royal College of Art din Londra, se înscrie în sfera celor mai delicate și frumoase haikuuri din țara noastră. Asemeni unor perle irizând

discret, poemele lui Radu Șerban abordează poate mai puțin natura și mai mult sufletul omenesc, viu – înseși perlele fiind produsul scump al unor ființe vii. Grupate pe trei capitole – Albastru dangăt, Anotimp cărunt și Pașaport spre natură – haikuurile lui Radu Șerban ne poartă prin toata gama sentimentelor umane printr-o perfectă juxtapunere între efemer (ryuko) și etern (fueki), mare și mic, logică și paradox, cum ar fi de pildă în poemul:

scap de greutate
în suflarea vântului –
sunt pădăie

Greutățile întregii vieți dispar sub o rafală de vânt – sau vânturile vieții pot sufla greutatea, împrăștiindu-și semințele asemeni unei pădăii ce înflorește doar două zile pentru a dispărea în vânt a treia zi, spre a da naștere altor flori solare pe pajște.

fără adăpost
tânărul pe bancă-n parc;
luna după nori

Până și luna se ascunde pentru a nu-l stânjeni pe tânărul ce și-a găsit în banca din parc o casă efemeră și care, poate, se bucură de ea azi doar pentru a o pierde mâine. Luna și tânărul sunt uniți în discreție, deși îi despart mii de kilometri.

pe ramuri anii
disimulați în frunze
așteaptă toamna

Omul știe că va sosi toamna vieții și-i așteaptă roadele bogate – sau frunzele așteaptă toamna pentru a străluci multicolor înainte de a se desprinde și a pluti la pământ, așternând un covor foșnitor ce protejează viața ce va renaște în primăvară. Ciclurile naturii suprapuse cu ciclurile vieții umane: cât de diferite dar cât de asemănătoare, fueki și ryuko într-un perpetuum mobile!

Adânc filosofice, poemele lui Radu Șerban celebrează viața făcând apel la anotimpurile naturii (Anotimp cărunt), ca în aceste poeme:

starea civilă –
înveți să dansezi
cu primii fulgi de omăt

fulgii viscolii
se grăbesc spre nicăieri
la fel ca mine

apus iernatic –
pe trotuar și ziduri
teatru de umbre

Cumva ironic, autorul sugerează în fundal că abia spre finalul vieții începi să înveți cum se dansează dansul acestei lumi, după ani în care viscolul vieții te poartă ca pe un fulg de colo-colo, fără o țintă aparentă, ca într-un teatru de umbre pe pereții albiți de omăt. Elementele naturii concură la înțelegerea sentimentelor umane și într-un fel chiar și scepticismul atât de eminamente omenesc pălește dinaintea spectacolului naturii veșnic reînnoite. Panta rhei, totul curge...

vine Crăciunul;
înflorită în vază
crenguța de măr

Într-adevăr, după cum și mărturisește în Introducere, haikuul i-a oferit autorului un Pașaport spre cercetarea, admirarea și înțelegerea naturii, dar și a propriilor sentimente:

sclipiri aurii
răscolind amintiri –
încă o frunză

Și totuși accentele optimiste nu lipsesc, dimpotrivă! Mai ales celor care nu uită să spere:

caritabilă
pală de vânt oferind
o pară coaptă

ploaie călduță;
au uitat să mai plece
barza și vara

Și în perspectiva iernii ce se apropie, ce minunată este încă ploaia de vară!

Hyaku haiku – o sută de poeme simple, sensibile, delicate, adânci, șlefuite prin pana și talentul de necontestat al autorului, o sută de clipe ale vieții într-o sută de imagini diferite și totuși unitare, amintind de faimoasele „O sută de imagini ale Muntelui Fuji“ ale pictorului Hokusai, ce se înșiruie în volumul de față ca un colier din nouăzeci și nouă de perle albe încununat de perla finală neagră, un haibun – pandantiv ce completează acest superb giuvaer literar semnat de Radu Șerban. „Păstrăvul“, unicul haibun din volum, este micuț, doar câteva fraze, în cel mai pur stil japonez, în care apar laolaltă natura și omul, liniștea și primejdia, încetul și iutele, gravitatea adultă dar și voioșia, istețimea și nemurirea copilului, și pentru frumusețea lui merită redat în întregime:

„Bucurându-se de vacanță în stațiunea montană, familia, un trio fericit, a ajuns la râu, prin pădure. Desculț în apa rece și iute, băiețelul de zece ani chicotea stropind în jur. Deodată, încântat, copilul a strigat tatălui său: uite, peștele! Cu sclipiri argintii, păstrăvii alergau în amonte, de parcă le-ar fi amintit de Olimpiada de la Paris.

La intrarea în pădure, tata le atrăsese atenția asupra unui indicator: Atenție la urși! Într-adevăr, urșii pescuiesc păstrăvi și sunt periculoși.

– Urșii prind doar păstrăvi leneși – a constatat băiatul.

păstrăvi în amont
start contra cronometru –
un urs arbitru“

Concursul Național de Proză „Valentin Șerbu“ ediția a IV-a, Tulcea, iunie-septembrie 2025

Cea de-a patra ediție a Concursului Național de Proză „Valentin Șerbu s-a bucurat de atenția a 95 de participanți, atât din țară, cât și de peste hotare - Republica Moldova, Canada, Spania. Noutatea acestei ediții a concursului constă în faptul de a fi permis participarea autorilor care au deja volume publicate de proză, cu condiția să nu facă parte din Uniunea Scriitorilor din România. Acest fapt a avut drept consecință o creștere în calitatea lucrărilor primite, concursul fiind structurat pe trei secțiuni. La secțiunea „Ecouri literare“, dedicată participanților care au debutat deja în volum, s-au înscris 35 de autori, la secțiunea „Glasul literelor“, dedicată creatorilor de proză care nu au încă volume proprii publicate au participat 27 de persoane, iar la cea de-a treia secțiune, „Miniaturi narative“ s-au înscris 33 de participanți.

Concursul este organizat de Centrul Cultural „Jean Bart“ Tulcea, menirea acestuia fiind să promoveze și să sprijine creația literară contemporană, dar și să încurajeze și să descopere talente literare, fiind dedicat memoriei scriitorului Valentin Șerbu (20 iulie 1934 – 29 ianuarie 1994), unul dintre cei mai importanți scriitori din județul Tulcea, adeptul unei ironii fine, de o mare profunzime psihologică, din perspectiva căreia tipologiile umane caricaturizate fie se autoridiculizează prin absurd, fie își resimt fragilitatea sub presiunea forțelor arhetipale ale fantasticului, prozator condamnat de regimul dictatorial pentru viziunile și ideile sale anti-comuniste, membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Juriul ediției curente a fost prezidat de scriitorul Ovidiu Dunăreanu, președintele Filialei „Dobrogea“ a Uniunii Scriitorilor din România și redactorul-șef al revistei literare „Ex Ponto“, Constanța, alături de care s-a aflat scriitoarea și criticul literar Diana Dobrița Bîlea, precum și scriitorul tulcean Nicolae Ariton, cunoscut pentru volumele sale de ficțiune istorică din ciclul „Misterele Dunării“, Centrul Cultural „Jean Bart“ fiind reprezentat de secretarul literar Bogdan Pascal.

Premiul „Valentin Șerbu“, în valoare de 2500 de lei a fost câștigat de Nic Popescu, din București. Domnia sa a participat la secțiunea „Ecuri literare“, fiind autorul romanului „*Eu, două femei și niciun câine*“, apărut în anul 2024 la Editura pentru Artă și Literatură, nominalizat la „Festival du premier roman de Chambéry“ – 2025, semnătura sa regăsindu-se, alături de cea a Laurei Stanciu, pe coperta volumului de microficțiuni „*Scurt pe doi*“, apărut tot în anul 2024, la aceeași editură. Tot în anul 2024 el a fost distins cu premiul al III-lea la concursul internațional de literatură „*Rețeaua literară*“ de la Bistrița, de asemenea, poate fi găsit cu proză scurtă în antologii precum „*Suprapun realități, spun minciuni*“, Editura pentru Artă și Literatură și „*Cicada*“, Editura „Dezarticulat“, ambele apărute în 2025, fiind prezent și pe site-urile *Liternautica.com* și *Ficțiunea.ro*.

Povestirea care i-a adus marele premiu al concursului se intitulează „*Nici moartea nu mai e ce-a fost*“ și surprinde, prin prisma unui realism sublimat, marcat de finețea subtextului, tema caducității ființei umane, a izolării și a metamorfozei interioare aduse de dimensiunea abstractă a suferinței, prin personaje care ni se prezintă nu doar prin mundaneitatea lor palpabilă și directă, ci și prin maniera în care își traversează propriile crize de identitate.

Ediția curentă a concursului a oferit participanților un număr total de patrusprezece premii a căror completare v-o prezentăm în continuare.

Secțiunea A.

Premiul I, Secțiunea „Ecuri Literare“ – în valoare de 1500 de lei- se acordă doamnei Mihaela Arhip, din Botoșani, pentru lucrarea „*(diz)abilitate*“,

Premiul II, Secțiunea „Ecuri Literare“ – în valoare de 1200 de lei – se acordă domnului Petre Nechita, din București, pentru lucrarea „*Autoficțiune*“,

Premiul III, Secțiunea „Ecuri Literare“ – în valoare de 1000 de lei – se acordă doamnei Ioana-Rodica Dumitru, din Ploiești, pentru lucrarea „*Cântec de os și umbră*“,

Premiul Special al Juriului, Secțiunea „Ecuri Literare“ – în valoare de 800 de lei – se acordă doamnei Ileana Vlădușel, din Timișoara, pentru lucrarea „*Ceasornicarul*“,

Secțiunea B.

Premiul I, Secțiunea „Glasul Literelor“ – în valoare de 1500 de lei – se acordă domnului Șaptefrați Ionuț-Valentin, din Roșiori de Vede, Teleorman, Timișoara, pentru lucrarea „*Izvod streaming*“,

Premiul II, Secțiunea „Glasul Literelor“ – în valoare de 1200 de lei – se acordă doamnei, Roxana Licu, din București pentru lucrarea „*În umbra palmei tale*“,

Premiul III, Secțiunea „Glasul Literelor“ – în valoare de 1000 de lei – se acordă doamnei Andreea-Marina Cîrlugea, din Dezmir, Cluj, pentru lucrarea „*Visul ce s-a îmbrăcat în simplitate*“;

Premiul Special al Juriului, Secțiunea „Glasul Literelor“ – în valoare de 800 de lei – se acordă doamnei Mihaela-Evelina Cernățeanu, din Tulcea, pentru lucrarea „*Sub cerul primăverii – jurnalul unui scriitor. Secvențe din jurnalul imaginar al poetului Panait Cerna (...)*“;

Secțiunea C.

Premiul „Miniaturi Narative“ – în valoare de 700 de lei – se acordă doamnei Severincu Daria-Teodora, din Tulcea, pentru lucrarea „*Monstrul creat de tine*“;

Premiul I, Secțiunea „Miniaturi Narative“ – în valoare de 600 de lei – se acordă domnului Cocu Eduard-Ionuț, din Tulcea, pentru lucrarea „*Tăcere de cristal*“;

Premiul II, Secțiunea „Miniaturi Narative“ – în valoare de 500 de lei – se acordă domnului Poiană Vlad, din Vaslui, pentru titlurile „*Duhovnicească*“ și „*Decât atât*“;

Premiul III, Secțiunea „Miniaturi Narative“ – în valoare de 400 de lei – se acordă doamnei Filip Maria-Adriana, din Surani, Prahova, pentru lucrarea „*Omul care a iubit durerea*“;

Mențiune, Secțiunea „Miniaturi Narative“ – în valoare de 300 de lei – se acordă domnului Mardare Petru-Eugen, (pseudonim literar Isidor) din Galați, pentru lucrările „*Solomonara*“ și „*Stâlpnicul – sau o poveste pentru mine*“.

Mulțumim tuturor participanților care au făcut posibilă desfășurarea celei de-a IV-a ediții a Concursului Național de Proză „Valentin Șerbu“, felicitări câștigătorilor, succes și inspirație tuturor!

Secretar literar,
Bogdan Pascal

NIC. POPESCU

(Câștigătorul Premiului „Valentin Șerbu“, 2025)

Nici moartea nu mai e ce-a fost

-fragment-

Maria s-a trezit learcă de sudoare. Visase c-a murit și că cei doi propari beți îi scăpaseră sicriul în groapă. Bubuitul lemnului de frasin pe pământul înghețat o trezise din somn. „Ce ușor se moare în vis“, s-a gândit, și și-a trecut mâinile descărnate prin părul rar. Două fire albe i s-au prins de degete, dar nu le-a văzut.

S-a ridicat în cotul drept și a reușit să se așeze pe marginea patului. Îi era tot mai greu la trezire, nu o mai ajutau nici mâinile, nici picioarele. Capul îi era însă limpede, iar ochii, martori vii la călătoria între zi la noapte. Și-a pipăit încet umerii. Tricoul lălâu, gri, îi acoperea ușor adunătura de oase ce altădată putea fi numită trup de femeie. Cândva, îi stătea mulat pe sâni și pe șolduri, acum îl folosea pe post de cămașă de noapte.

Când a încercat să-și rotească mâinile, așa cum îi spusese băiatul ăla de la kineto, izul acru de la subsuori aproape că a amețit-o. Ei să i se întâmple asta, cea mai cochetă fată din liceu, din facultate și de peste tot pe unde o dusesse viața?

Lacrimi de neputință au podidit-o, iar ochii s-au limpezit instantaneu fără picăturile zilnice de Hyabac. Nici pe alea nu mai era în stare să și le pună singură. O ajuta Elvira, vecina de la trei. Nu mai băgase nici mașina de spălat de vreo două săptămâni. A oftat prelung și s-a pregătit să se ridice, ca și cum ar fi urmat un maraton.

A respirat cu un horcăit și și-a tras pe umerii stafidiți halatul gros de molton de pe capul patului. A căutat papucii cu unghiile de la picioare, deformate de vreme. Cu greu a reușit să și-i pună în picioare, trăgându-i milimetru cu milimetru. De aplecat nici nu putea fi vorba. S-a ridicat făcându-și vânt de trei ori cu fundul și mâinile în salteaua Relaxa special aleasă de fii-su pentru acest impuls matinal. Și-a îndreptat anevoie spatele numai oase și piei căzute și și-a târșăit papucii până la baie. S-a sprijinit cu palmele de chiuvetă ținând capul în jos. „Dacă mă uit în oglindă, voi mai avea curaj să trăiesc încă o zi?“

A deschis greu robinetul, degetele s-au opintit și articulațiile mai că i-au ieșit prin pielea străvezie. Era un robinet cu rozetă, nimeni din bloc nu mai avea așa. Și-a dat cu apă rece pe față. De două ori, cu ochii închiși. Buricele degetelor au simțit oasele feței și s-au înfiorat. Cu tot trupul deodată. Unu, doi, trei, trebuie să își facă un pic de curaj. A mijit ochii încet, genele altădată îndreptate spre cer dispăruseră aproape de tot. Doar pleoapele chele și roșii străjuiau acum ochii cu vagi sclipiri. S-a privit și s-a mai cutremurat o dată. Fusesse cea mai frumoasă fată din Școala normală, ce mai umblau băieții din lumea bună după ea!

Prima dată, se îmbrăcase cu rochia turcoaz, de muselină. De la petrecerea de pensie a lui Ilie nu o mai purtase. Mirosea un pic a naftalină, înota în ea, dar se încinsese cu o curea lată, asortată cu pantofii de piele Carmens. S-a rujat cu Bourjois, Ilie i-l făcuse cadou, la nunta de argint. S-a gândit să și scrie ceva, dar a renunțat la idee, prea făceau toți așa prin filme. La cinci dimineața, a luat din cui cheia de la ieșirea ce ducea pe bloc.

A urcat scările până la etajul opt și apoi, neașteptat de sprintenă, cele cinci trepte până la capacul de la ieșirea pe bloc. Nu i-a tremurat mâna când a descuiat lacătul. Se și vedea zburând liberă, ca un fluture uriaș, în grădinița cu petunii a doamnei Ortansa, de la parter. Dar capacul de fontă a fost prea greu pentru puterile ei. Nu s-a urnit nici când Maria s-a opintit cu amândouă mâinile în el. Coji de vopsea uscată i-au căzut în păr, inima aproape că i-a bubuit, mirosul de naftalină s-a amestecat cu cel de sudoare. A coborât cu capul tot un vârtej, avea lacrimi în ochi și își blestema slăbiciunea. Domnu' Jean, vecinul de la opt, s-a găsit tocmai atunci să iasă din casă: „Unde ați plecat, doamna Anton, așa gătită?“ „Vin de la discotecă!“ i-a răspuns. A râs nervos, și-a adunat poalele scurte ale rochiei și a fugit, ca Cenușăreasa, spre odaia ei. A plâns toată ziua aia cu nasul în perna cu miros de iasomie.

A ieșit din baie cu apa șiroind pe față și i s-a făcut deodată dor. S-a apropiat anevoie de noptiera din lemn de nuc mâncat de milioane de cari. Acolo, pe o bucată de hârtie galbenă, cu pătrățele de matematică, era notat un număr de telefon, de Canada.

A sunat de pe telefonul fix, chiar cu riscul de a plăti o pensie pe factură. N-a răspuns nimeni. Era mijloc de iunie, nu sfârșit de lună. Atunci era stabilit momentul de vorbit cu fiul ei, Radu și nepoata Ioana. Zece minute pe lună, nicio secundă în plus. Și sunau ei. Mereu în data de douăzeci și doi a lunii, la ora șapte seara.

Din Canada nu a răspuns nimeni. Așa o pedepsea Radu pentru moartea lui Ilie. O socotea pe ea vinovată.

La înmormântare, nu vorbise deloc cu ea, stătuse mereu pe partea opusă a sicriului. El plătise tot, popă, gropari, sicriu, colaci, colivă, chiar și bocitoare. Maria nu a avut lacrimi, iar la pomana mortului a

stat ca o stafie. Da, a murit Ilie, va rămâne singură, dar nu asta era durerea cea mare. I se părea că fiul ei o pedepsește prea aspru.

Doar Ioana a venit să o țină de mână: „Îmi pare rău că a murit tataie, dar nu așa de mult! Te rog să nu mori și tu. Să îmi mai citești de Crăciun din cărțile cu poze și să îmi faci tartă cu mure!“ Radu nu i-a zis „Săru-mâna!“ când au plecat la aeroport. Iar Sofia, noră-sa, parcă nici nu o vedea, dar cu asta se obișnuise deja.

Maria a alungat amintirea ca pe un bondar negru și a intrat în bucătărie. Aragazul a privit-o cu toate cele trei ochiuri mioape de murdărie și rugină. Un gândac, vădit deranjat, a plonjat într-o gaură de la marginea blatului, care ieri nu fusese acolo. Nu mai avusese putere să-l curețe. Aprinzătorul electric se stricase, înecat și el în ulei ieftin de floarea soarelui. Și-a trecut mâna pe marginea cândva albă a aragazului. Altădată ar fi frecat până la luciul și ar fi auzit ca pe o laudă scârțâitul făcut de buricele degetelor pe tabla strălucitoare.

A aprins cu greu un chibrit, a pus pe foc ibricul roșu cu smalțul sărit în formă de inimă. Avea niște cafea de la Elvira, era singurul răsfăț pe care și-l permitea. Cândva ar fi avut și lapte și frișcă, un adevărat festin. De când murise Ilie, ea nu mai mânca nici oul conjugal, moale și cleios. Îl savurau încet, cu lingurițele de argint din serviciul primit la nuntă. Era un ritual pe care Ilie îl lungea la maximum, era singura activitate plăcută din zi. Aproape că îi apuca prânzul la oul care lui îi curgea deseori pe bărbie și rămânea acolo în dâre uscate de neputință.

La un astfel de mic dejun se dusesse Ilie. Parcă-l vede cum și-a dus mâna cu lingurița la piept și s-a prăbușit de pe scaun. A rămas chircit pe podea, cu gâlbenușul atârnat în barba colilie. Maria s-a speriat tare, a dat fuga în sufragerie și a încercat să sune la 112, dar degetele i-au tremurau atât de rău încât nu a putut să formeze numărul pe discul telefonului fix. A ieșit, cât a putut de repede, a bătut la ușa Elvirei și a rugat-o, cu voce pierită, să sune ea.

A încercat apoi, împreună cu Elvira, să îi dea primul ajutor, dar Ilie nu mai răsufla. Asta îi reproșa Radu, că refuzase să învețe să folosească telefonul mobil.

– Dacă ai fi sunat mai repede, l-ai fi salvat pe tata, de multe ori îi spusese asta.

S-a simțit mereu vinovată, s-a gândit să-i spună totul atunci, dar în cele din urmă și-a înghițit cuvintele. Vorbele lui Radu o apăsau ca un bolovan prea greu pentru umerii și așa încovoiați de vreme. Se gândea mai în fiecare seară la Ilie, așa cum era el. Adormea cu o lacrimă în colțul ochilor și cu miros de ou fiert moale în nări.

Ilie nu fusese fost ușă de biserică.

Maria l-a găsit cu Elvira în dormitorul conjugal, când a venit mai devreme cu o zi de la un curs de perfecționare pedagogică. Așa era pe vremea aia, te perfecționai mereu. A rămas în prag și s-a uitat la

ei. Ilie era asudat, Elvira își trăsese repede pe ea cearșaful ăl bun, atent călcat de Maria și pus la naftalină.

Elvirei n-a zis nimic, a plecat crăpând ușa de placaj furniruit de la intrare. Nici să plângă n-a putut. Întâmplarea asta a îndepărtat-o de Ilie, dar a apropiat-o de Elvira. Fundul scheletic al lui Ilie și pieile alea lungi și crețe bălăngănindu-se haotic spre intrarea în Elvira nu o mai inspirau de multă vreme. Iar de-atunci, nici atât. Dar l-a iertat, așa o învățase maică-sa să facă.

Și-a căutat și ea împlânzitori de hormoni, era încă tânără. A încercat să își trăiască viața, Ilie a rămas mai mult o umbră de decor, a devenit doar coleg de mic dejun și de întreținere.

Maria s-a dus și s-a dat cu parapanta, a fost cadoul ei la cincizeci și șase de ani. S-a dat și cu instructorul, după ce l-a simțit viguros și bărbat deasupra ei, pe timpul zborului. Zâmbește mereu amintirii, deși au trecut aproape douăzeci și unu de ani de-atunci.

Vlad, instructorul, trebuie să aibă și el peste șaiszeci acum. Lui Ilie i-a spus că face un curs de lucru manual, să se liniștească după stresul de la serviciu. Fusesse o experiență pe cinste, își dovedise că e o profesoară ce se descurcă extraordinar la lucru manual. Și nu doar manual, chiar Vlad îi mărturisise asta, cu ochii dați peste cap de extaz.

Ce repede s-a dus timpul! Treișpe ani de pensie bătuți pe muche, moartea lui Ilie, vecinătatea tot mai apropiată cu Elvira, Radu cu absolvirea rezidențiatului, plecarea lui și a Sofiei la Montreal, depărtarea aproape fără întoarcere de ei și de nepoata Ioana.

Doar domnu' Jean, venerabilul prof de muzică a mai întregat-o de sănătate. I-a dăruit un trandafir roșu, de s-a îmbujorat Maria ca o fetișcană. Odată, i-a ținut ușa la lift și în scurta călătorie până la etajul cinci i-a mărturisit că o place. Maria s-a gândit că domnu' Jean nu miroase a moș și l-a imaginat stând în fotoliul scorjit în care-și citea ziarul Ilie. Nu a mai primit niciun semn de la el și a aflat la coadă la pâine că domnul Jean o vizitează pe Elvira.

Maria a înghițit în sec. Zilele se adunau una câte una, mai săpau câte un rid pe față, mai puneau câte-o piedică în calea picioarelor ce-o ascultau tot mai greu. Cel mai rău era însă cu inima, ea se zbătea cel mai mult, în piept se adunau și grijile de acum și regretele de odinioară.

De-asta și încercase să se elibereze.

A doua oară a oprit medicamentele pentru inimă, n-a mai luat Noliprel. Se gândea la Radu și la Ioana, la Sofia, nu. La rugăciunea de seară, îl ruga pe Dumnezeu s-o ia în somn, lin și fără durere. De-aia se și culca pe spate, cu mâinile pe piept, așa ar fi vrut să fie găsită de Elvira. Doar ea s-ar fi impacientat dacă n-ar fi coborât în fiecare dimineață la ora opt să își ia franzela albă de la supermarket.

O găsea pe banca din fața blocului, fumând o țigară extra-lungă Pall Mall („de unde-o avea bani de din astea?“), cu privirea de acvilă la tot ce mișca pe stradă. Elvira avea caiete întregi în care nota ceea ce vedea în fiecare zi de la scara blocului între opt și nouă, cu o

exactitate paranoică. Doar când făcuse pneumonie acută nu ieșise și o rugase pe Maria să îi completeze în caiet.

Atunci, Maria răsfoise notițe mai vechi și găsisese scris albastru pe alb: „25 Decembrie 2019 – Maria n-a ieșit la pâine. O fi murit sau o fi venit Radu din Canada? Dacă nu iese nici mâine, o să-i bat în ușă. Poate a mierlit-o și doar eu știu unde a ascuns banii. Ce de bănet a agonisit pentru nepoată-sa și ea trăiește de azi pe mâine. Are ăla destui acolo, ce-i mai trebuie hârțile noastre de o sută de lei?”.

Maria punea bani deoparte zi de zi după ce Ioana îi spusese că vrea să se întoarcă în țară și să îi învețe pe copii limba română, că vrea să se facă profesoară. Asta îi înmuiase de tot inima, mai ales că spera în fiecare an ca Radu să-i spună că vine înapoi acasă. Își înșurubase în cap ideea că fiecare leuț agonisit îi va aduce pe Ioana și pe Radu mai aproape de ea.

Radu, Radu, copilul ei atât de dorit. Parcă ieri s-a întâmplat. Trecuseră mai bine de zece ani de când se măritase cu Ilie. Ea era profesoară de limba română într-un orașel din Giurgiu, făcea zilnic naveta cu autobuzul, cu „rata“. A încercat la început să se tragă spre București, dar n-a avut destule pile. S-a obișnuit, an după an, cu copiii din provincie și îi tresălta inima ori de câte ori veneau s-o întrebe ce carte să mai citească. A făcut și un cerc literar, copiii scriau poezii sau proză, le citeau la întâlnirile lunare, iar Maria îi lauda și le păstra foile de caiet în dosare fără șină. Le dădea să citească cărți de aventuri din afara programei școlare, iar compunerile lor nu erau despre tineretul care ajută la strângerea de pe câmp a recoltei și nici despre campania de reciclare a sticlelor și borcanelor. Maria i-a învățat pe copii să viseze cu ajutorul cărților, să călătorească alături de Cireșari sau să fie curajoși, corecți și drepecți ca Winnetou, Old Shatterhand sau D'Artagnan. Cu Ruxandra, fata cu codițe bălaie împletite chiar a luat locul trei la olimpiada pe țară. Ce se mai bucurase directorul atunci, școala lui devenise faimoasă în județ, se scrisese și la ziarele centrale despre ea. Ce-o mai face Ruxandra acum, o mai citi, o mai scrie?

Pe Ilie l-a convins să facă măcar școala de maiștri, cu greu acceptase catârul. Mușchii de odinioară erau înlocuiți încet-încet de colăcei de bere, ieșea des cu băieții de la muncă și se bosumfla când Maria îl îndemna să citească seara, împreună. În semn de protest dădea tare sonorul la televizorul alb-negru Venus și lălăia, parcă în transă, cântece patriotice.

Când colegii au organizat revederea de zece ani de la terminarea facultății, Ilie n-a vrut să vină cu ea: „Nu vin, mă, că mă faceți și pe mine intelectual. Nu vreau să mă molipsesc. Du-te tu, mai bine ies cu băieții la o bere, ca proletarii.“ N-a insistat, știa că e mândru, că se supăra când îi mai corecta câte un dezacord. Tot el venea însă la Maria, să-i corecteze scrisoarea pe care le-o trimitea în fiecare lună părinților și neamurilor de la Buzău: „Cu un cuvânt la toți vă urez sănătate. Eu și Maria suntem bine, ea se caută pe la doctori și nădăjduim

ca anul ăsta să rămână grea. O să vinim la voi de Sărbători! Așa să ne ajute Dumnezeu!”

A plecat singură la petrecerea de revedere Maria, cu trenul a venit la București. Și cu tot arsenalul feminin, parcă simțise ceva. Și-a luat într-un mic geamantan de vinilin rochia din tafta lucioasă, albastru-safir, cu umeri accentuați de pernuțe. Pentru talie avea o curea subțire, metalică, lucioasă, luată pe sub mână de la magazinul Eva. A rugat-o pe Cati să o coafeze amplu, cu volum exagerat și bucle strânse, să-i fixeze părul cu spray „Farmec”. Și-a făcut la comandă, la atelierul de marochinărie al lui nea Ghiță, pantofi cu toc subțire, exact ca-n revista Burda. Dar mai presus de toate erau ochii ei negri, migdalați, cărora linia neagră de creion de machiaj, trasată cu precizie, se prelungea fin spre colțurile exterioare și îi dădea o strălucire felină. A dat un sfert de leafă pe ciorapii fini, culoarea cafelei cu lapte, cu „arici”. De la sârbul Dragan a cumpărat parfumul greu, ațâțător, pudrat, cu o notă de chihlimbar.

A intrat cu privirea sus în sala de festivități a hotelului din centru. Privirile bărbaților s-au strâns ciorchine pe gleznelor ei, pe talia ei, mai sus, au învăluit-o mai mult decât lumina caldă a candelabrelor. Mai să-i stea inima în loc când l-a văzut pe Victor. Înalt, zvelt, cu păr inelat, cu un **costum din stofă fină gri-închis, ușor lucioasă**, croit impecabil pe corp. N-a auzit nimic în jur, n-a văzut nimic, s-a dus direct la el și la apucat de cot:

– Tu, Victor, ce cauți aici?, a întrebat ea, pierdută în privirea lui.

El a înghițit în sec și a răspuns, răgușit:

– Sunt cu soția mea, Diana! Ați fost colege!

Diana, da, fata cu dinți de castor, priviri crucișe și fiică de șef de serviciu economic în miliție. Se orientase Victor, nu glumă. În seara aia, Victor a lăsat-o pe Diana cu fetele, mai ales după răspunsul afirmativ al Mariei la întrebarea „Tu ai venit singură?”. Au rămas ochi în ochi, ca doi prieteni care nu s-au văzut de zece ani. Nu, era mult mai mult de-atât. Ea i-a povestit despre copiii de la școală și despre bucuria cărților, i-a spus un pic și despre Ilie. El i-a spus despre cât de greu e să ai în jur oameni încuiați la minte și că a greșit cu Diana, s-a lăsat sedus de banii lui tac-su. I-a mai zis: „În noaptea asta am venit/ Să-ți spun ce n-am putut să-ți spun altădată.” Ea a recunoscut poezia lui Minulescu, s-a îmbujorat și i-a zâmbit. „Timpul oricum trece, să nu-l lăsăm să treacă oricum”, i-a mai șoptit el. Asta a aprins flacăra din scânteia ce se-aprinsese în ochii lor. O flăcăra care aproape o mistuise, îi mistuise. Nu mai ține minte multe lucruri de atunci, o ceață sidefie plutește peste acele amintiri. O ceață cu aromă de mușchi de steja, așa era parfumul lui Victor, îl mai simte și acum în nări. Nu mai știe ce vrajă a făcut Victor, cum au ajuns în cameră, cum și-au lipit buzele, trupurile, sufletele.

Cum s-au strâns în brațe tare, cum s-au iubit amețiți de simțuri, cum au jurat că vor divorța și că vor fi împreună. S-a întors în sală cu

pernuțele rochiei căzute, cu părul în neorânduială și cu trupul arzând. În seara aia, Maria a rămas însărcinată, deși doctorii îi spusese că nu poate face copii. În seara aia, la plecarea de la petrecere, Victor și soția lui au murit într-un accident de mașină. Maria nu a fost om zile la rând. A plâns, a zăcut, a slăbit, s-a ofilit, i-au secat lacrimile, l-a ocărât pe Dumnezeu. N-a putut merge să îl vadă mort pe Victor. Ilie a stat lângă ea, i-a umezit buzele și i-a dat să mănânce cu lingurița. Apoi, ea a aflat de sarcină și a ridicat ochii din pământ către cer. A trăit, pentru Victor și pentru copilul lor. Radu a rămas în curtea lui Ilie, el i-a fost tata și doar Maria știa că nu ăsta e adevărul.

Maria n-a rezolvat nimic nici fără Noliprel. Ba din contră, s-a trezit mai vioaie, a avut tensiune de aviator, a mers aproape patru mii de pași zilnic, iar într-o zi chiar a reușit să bage și aspiratorul și mașina de spălat. Ceea ce-a bucurat-o atât de mult încât în seara aia a dat pe gât un pahar de afinată dibuită în clondirul adus de Radu acu' vreo cinci ani.

Dar fericirea asta nu a durat mult.

Într-o dimineață, când cobora la pâine, piciorul drept al Mariei a cedat. Chiar pe ultimele trepte, înainte de ieșire. A căzut pe mâna dreaptă, s-a lovit cu fruntea de gresia murdară și a leșinat. Noroc că Elvira era la postul de observație. Ea a sărit, a sunat la 112 și a mers cu Maria la Urgențe.

A așteptat mult o veste despre ea pe holurile ticsite de medici, asistente, brancardieri, târgi, fotolii rulante, suferință. S-a gândit să îl sune pe Radu, era singura care mai avea numărul lui de telefon. A șters iute din minte ideea, n-ar fi putut s-o ajute cu nimic pe Maria. Scaunul pe care stătea, în colțul sălii de așteptare, avea învelitoarea de vinilin ruptă, iar buretele de sub ea fusese smuls de cineva. Stătea rău în gaura aia, dar îi era mai rău să stea în picioare, o dureau amarnic șalele. A privit în jur și durerea i-a urcat repede pe șira spinării. Spitalul era o forfotă continuă între viață și moarte. A privit gresia gri ca boala și și-a jurat că ea o să moară acasă, indiferent ce i se va întâmpla. Tocmai își căuta un colț mai confortabil de scaun când l-a văzut pe medicul parcă prea tânăr, cu tullele de barbă abia răsărite, ce ținea în mână un dosar cu copertă verde de plastic.

– Doamna Anton? Nu e nimeni cu doamna Anton? a întrebat el cu glas tare și vocea i s-a lovit sec de pereții cu lavabila cândva albă.

– Eu sunt, a răspuns Elvira, pregătită de ce era mai rău. Sunt vecina. Și prietena, a adăugat cu un sfert de gură.

Medicul a încercat să zâmbească, dar și-a tăiat singur avântul. Poate că simțise că empatia nu se asorta cu nicio culoare din acel spital. A vorbit direct, ca un bisturiu de chirurg abstinent:

– Bun, uitați cum stau lucrurile... I-am făcut doamnei RMN la cap, are doar o contuzie puternică. Hematomul se va resorbi în două-trei zile. Are însă o fractură urâtă la antebrațul drept și ar trebui să o operăm. Cu anestezie totală, nu știu dacă va rezista, am văzut că are mari probleme cardiace. Sau dacă nu o operăm, osul se va suda, dar imperfect, nu va mai putea face la fel mișcările cu mâna dreaptă, nu va mai avea aceleași grade de libertate. Eu v-aș propune să nu riscăm, să nu facem operația.

Elvira a dat din cap, deși nu înțelegea prea multe. A intrat în salon (“doar un minut, vă rog, nu e ora de vizită”) s-a uitat spre patul înconjurat de stative cu perfuzii și aparate țiuitoare. Maria era palidă, parcă mai albă decât părul care îi încadra fața și decât cearșaful de pe pat. Dincolo de ea, afară, ninsoarea se așternea fulg după fulg, ca un giulgiu. Elvira i-a zâmbit Mariei, i-a făcut semn că se întoarce și a ieșit:

– Da, cred că aveți dreptate, să nu riscăm. O să am eu grijă de ea, o să o ajut la cumpărături, la gătit și la ce-o mai fi nevoie.

– Va trebui să stea cel puțin trei săptămâni în ghips. Peste o săptămână o aștept la control. În două-trei zile sper că o externăm, are și două coaste fisurate.

Elvira i-a mulțumit și a plecat. Și-a luat acasă durerile de șale, iar Maria a rămas la spital cu ale ei.

După două zile, mâna ruptă s-a învinețit, ghipsul îi atârna pe piept ca o ghiulea, o durea fiecare respirație. Le-a cerut asistentelor o pastilă de somn, nu-și găsea poziția în pat, mai ales că trebuia să stea doar pe spate.

– Luați o jumătate, dacă nu puteți dormi. V-o las aici, în organizator, lângă cealaltă, i-a spus asistenta cu unghii turcoaz, la fel ca șuvițele din păr.

– Mai bine o iau acum, să fiu sigură.

A înghițit-o repede, dar fără niciun efect. S-a foit toată noaptea, o dureau și mâna și capul, colegile de salon gemeau care mai de care. Una dintre ele a aprins lumina de veghe să meargă la W.C., și atunci Maria a văzut flaconul pe noptieră. Îl uitase asistenta.

S-a împins în fund și în picioare, milimetru cu milimetru, ca s-ajungă la el. De efort, durerea de cap i s-a întetit, iar respirația i-a devenit șuierătoare. Aproape la capătul puterilor, a reușit să se-ntindă cu mâna stângă și să ia flaconul. L-a deschis și ultimul ei gând s-a dus către Radu și Ioana.

A simțit întâi lumina sau a auzit zgomotele?

Maria a strâns tare ochii, genele i s-au zbătut precum coada unei rândunici. Auzea voci în jur, unele foarte cunoscute.

Radu și Ioana. Ah, și Sofia, aici a avut o îndoială că e în Rai. Maria a zâmbit și a ținut ochii închiși, tot mai închiși.

– Mamaieeee, am ajuns. Ești bine? Mi-ai luat vreun cadou? Noi ți-am adus un vinil cu Angela Similea.

– Mamă, te-am sunat de treișpe ori, n-ai răspuns. Credeam că ai uitat că e 22. Noroc cu Elvira, de la ea am aflat și am venit cu primul avion.

– Ați adormit cu flaconul în mână, a auzit și vocea asistentei.

„Ce agitație e și aici, în Rai“, s-a gândit Maria.

S-a ciupit de coapsă și durerea a convins-o că e încă în spital, pe Pământ. A respirat și a simțit iute și durerea din piept, o confirmare în plus.

Asistenta i-a zornăit pastilele în fața ochilor și Maria s-a îmbujorat, de parcă toți ar fi știut ce avusese de gând. A început să vorbească cu ai ei și părul Ioanei, prins în coadă i se balansa în fața ochilor, aproape hipnotic. Fata o ținea de mână cu o mânuță caldă, iar cu cealaltă gesticula în timp ce povestea despre Robert, colegul ei de bancă de la școala din Toronto.

– N-o să plecăm până nu te faci bine, a auzit vocea lui Radu.

„Iată un bun motiv de a mă trezi la viață“. Ar mai fi și domnul Jean, parcă n-ar renunța la el în favoarea Elvirei, prea îi ia asta pe toți. Până la urmă, pe ea o plăcuse prima. Da, va lupta pentru el, nu mai voia să fie singură. Plus că n-o putea ierta pe Elvira că-l ademenise pe prostul de Ilie. Prostul ei...

Ce bine că sunt copiii aici, ce bucurie mare i-au făcut de Sărbători. Nu mai e singură. Vocile lor se auzeau vii, apoi tot mai estompate. I-a făcut semn lui Radu să se apropie, să-i spună. Radu al ei s-a aplecat și Maria a respirat adânc și i-a șoptit: „Te iubesc, Răducu!“. I-a văzut ochii luminați de-o lacrimă și l-a auzit clar: „Și eu, mama!“

Maria a oftat, n-o mai durea nimic. Bine că a apucat să pună toți banii la CEC. Și-a închipuit-o pe Elvira intrând în casă pe furiș și căutând disperată în toate pernele. A zâmbit și a închis ochii.

Concursul Național de Poezie „Panait Cerna“, ediția a LI-a, Tulcea, septembrie-decembrie 2025

Cea de-a LI-a ediție a Concursului Național de Poezie „Panait Cerna“, eveniment organizat în perioada 26 septembrie – 3 decembrie a.c., de Centrul Cultural „Jean Bart“ Tulcea s-a desfășurat sub o nouă formulă de atribuire a premiilor, ediția din acest an integrând și autorii care au debutat în volum propriu de versuri – Secțiunea „Ars Poetica“, alături de autorii încă nedebutați în volum propriu – Secțiunea „Euterpe“, cu o secțiune specială, „Versum Novum“, dedicată elevilor.

Concursul Național de Poezie „Panait Cerna“ a fost inițiat de poetul tulcean Olimpiu Vladimirov (1942-2017), evidențiind astfel caracterul multietnic al populației Dobrogei, poetul intimist Panait Cerna (1881-1913), pe numele său de naștere, Stanciof, având origine bulgară.

Juriul concursului a fost prezidat de scriitorul Ovidiu Dunăreanu, redactor șef al Revistei Literare „Ex Ponto“, Constanța, președinte al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România, alături de care s-au aflat criticul literar și scriitoarea Diana Dobrița-Bîlea, de asemenea membră a Uniunii Scriitorilor din România, poeta Elena Bălășanu, doctor în filologie, precum și Bogdan Pascal, secretar literar în cadrul Centrului Cultural „Jean Bart“ Tulcea, în calitate de consultant, fără drept de vot.

La această ediție au participat 393 de creatori de poezie din aproape toate județele țării, dar și de peste hotare: Italia, Republica Moldova, Marea Britanie, Danemarca, Germania, cerințele generale pentru participarea în concurs fiind: poemele prezentate să fie scrise în limba română, autorii să nu fie membri ai Uniunii Scriitorilor din România – și, corolar, ale organizațiilor similare din alte state, vârsta minimă pentru înscrierea în concurs fiind de 16 ani. În ceea ce privește repartizarea participanților pe secțiuni, la Secțiunea „Ars Poetica“ s-au înscris 117 autori de versuri cu volume deja publicate, la Secțiunea „Euterpe“ s-au înscris 147 de participanți, iar la secțiunea „Versum Novum“, s-au înscris 129 de elevi.

Premiul „Panait Cerna“, în valoare de 2200 de lei, a fost acordat doamnei Ioana Cristina Gurici, din București – ea este absolventă de Litere, cu studii de masterat, iar volumul de debut l-a publicat la vârsta de 19 ani, volum intitulat „Poezii fără titlu“ - „pentru că aveam 19 ani și tot ce știam să fac era să scriu fără oprire, n-aveam timp de titluri“, potrivit cuvintelor autoarei care ne-a mai dezvăluit că a participat la atelierele de scriere creativă ale Simonei Popescu, care a încurajat-o, dar și la o serie de concursuri de proză „unde am câștigat câteva locuri bune cu felicitări“.

În cadrul Secțiunii „Ars Poetica“, Premiul I, în valoare de 1200 de lei, a fost decernat poetului Benone Ion Păsărin, din Iași, poet și prozator cu aproape douăzeci de titluri publicate până în prezent, al cărui nume îl regăsim de asemenea într-o pleiadă amplă de antologii și dicționare, invitat al diferitelor emisiuni culturale, atât de radio cât și de televiziune, adeptul unei poezii profund metaforizante și transfiguratoare, cu un vers elevat, calități care s-au concretizat în diferite premii literare, de-a lungul vastei sale activități de scriitor.

Premiul II, în valoare de 1000 de lei, a fost acordat domnului Macovei Vasile Volodia, din Deva, autor care a debutat literar în 1998, cu poezie, la Iași, în Monitorul Literar al publicației „Viața Politehnici“, sub semnătura Volodia Macovei. În 1993 a fost premiat de Societatea „Noetica“, din Iași, cu Premiul internațional pentru poezie, iar de-a lungul timpului a publicat poezie, proză, eseu și critică literară, cronică de artă plastică în mai multe publicații culturale românești. Este autorul volumelor de versuri: „Dhea“ (1994), „Peri Physeos“ (1995) și „Al Ayn. Nisipuri mișcătoare“ (2020).

Premiul III, în valoare de 800 de lei, a fost acordat doamnei Iulia Dragomir, ea este profesoară de limba română și de limba și literatura engleză în cadrul Colegiului Economic „Virgil Madgearu“, din Ploiești, de asemenea o găsim implicată în activitatea cenaclurilor literare ploieștene, iar semnătura sa poate fi găsită în paginile mai multor reviste de cultură, dintre care amintim doar „Atitudini vechi și noi“, „Artă și comunicare“, „Confluente literare“, „Amurg Sentimental“, „Lumini stelare“ și altele. A debutat în poezie în anul 2015, cu volumul „Tu, care știi că te iubesc“, Editura Karta Graphic, un prim titlu căruia i-au urmat și altele, cel mai recent fiind „Nouă vieți de-aș trăi“, Editura Pim, Iași, 2023.

Premiul Special al Juriului, în valoare de 700 de lei a fost acordat domnului Gabriel Dragnea, din București, în prezent student al Facultății de Teologie „Justinian Patriarhul“, din cadrul Universității București, de asemenea absolvent al Facultății de Litere, 2023, tot în cadrul Universității București, dar și absolvent al Facultății de Ziaristică, în 2003, la Universitatea Hyperion. Cu numeroase apariții editoriale, volumul său de debut se intitulează „Blestemul îngerilor decăzuți“ (1998), de asemenea este autor de articole culturale în mai multe reviste precum „Tribuna“, „Timpul“, „Bucureștiul literar și

artistic“, „Familia“, „Armonii Culturale“, din 2019 fiind redactor adjunct al Revistei „Sud“.

Galeria de premii a Secțiunii „Euterpe“, dedicată poezilor încă nedebutați în volum propriu, este similară celei a secțiunii prezentate anterior.

Aici, premiul I a fost acordat domnului Alex Necula, din Ploiești. Numele său s-a făcut deja remarcat în cadrul concursurilor literare din țară, iar autorul, care scrie versuri începând din perioada pandemiei, are în lucru un prim volum de poezie.

Premiul II al Secțiunii „Euterpe“ a fost acordat doamnei Iasmina Rupa, din Reșița, al cărei vers o recomandă drept o adeptă a realismului magic în poezie. De profesie arhitect, ea este câștigătoarea unor premii importante în cadrul concursurilor literare din țară, iar anul acesta s-a făcut remarcată, cu Premiul I, la Concursul Național de Poezie „Tradem“, Craiova, cu distincții similare obținute și la diferite concursuri organizate în anii 2023 și 2024.

Tot aici, Premiul III a fost acordat doamnei Mădălina Aldescu, din Timișoara – ea este membră a Cenaclului „Comuna30“ din Timișoara și a fost invitată să lectureze poeme proprii în cadrul mai multor festivaluri literare, dintre care amintim Festivalul Internațional de Literatură Timișoara 2024, ROD Festival 2025, Festivalul Internațional de poezie „Ion Monoran“, Transylvania Spoken Word Festival 2023.

Premiul Special al Juriului a fost acordat domnului George-Eugen Itoafă, din Constanța. Poemele sale pot fi găsite în antologii recente, precum „De dragoste și inimă albastră“ (coordonator Roxana Licu), apoi „Trandafirii inimii“, vol. VII (coordonator Sofia Antimir) și „Recolta literară“ (Editura OrhiDeea). Din cele mărturisite, tânărul autor are deja un volum de poeme pregătit spre publicare, iar anul acesta s-a făcut remarcat în cadrul concursurilor literare, obținând o serie de distincții precum Premiul Special al Juriului la concursul „Toată vremea-și are vreme“, Basarab Fest, Argeș sau Premiul II al concursului „Voi sunteți lumina lumii“, ediția a VI-a, secțiunea Tineri, LSR Buzău.

La secțiunea dedicată elevilor, Premiul „Versum Novum“, în valoare de 1000 de lei, a fost decernat domnișoarei Ana Medeea Nițu, din Suceava, în palmaresul căreia remarcăm Premiul I al Concursului „Tinere Condeie“ și Mențiune, la concursul „Nichita în luna lui martie“.

Premiul I, în valoare de 900 de lei, a fost acordat domnișoarei Sara Ștefania Cojocar, din Cluj-Napoca, al cărei nume îl regăsim, cu poeme, și în revistele „Caietele Columna“, „Agora literară“ și „Timpul“.

Premiul II, în valoare de 800 de lei, a fost acordat domnișoarei Daria-Andreea Galan, din Corocăiești, Suceava, elevă a Liceului Tehnologic „Mihai Eminescu“, din Dumbrăveni.

Premiul III, în valoare de 700 de lei, a fost acordat domnului Alexe Alexandru, din Tulcea.

De asemenea singura Mențiune a Secțiunii „Versum Novum“, în valoare de 600 de lei, a fost acordată domnișoarei Emanuela Nicoleta

Dănilă, din Bursuceni, Suceava, de asemenea elevă a Liceului Tehnologic „Mihai Eminescu”, din Dumbrăveni, al cărei talent literar s-a făcut remarcat în cadrul concursurilor literare din țară, ea obținând, în anul 2023, Marele Premiu al Festivalului Internațional „Galbenă gutuie”, Copăceni.

Nu în ultimul rând, Premiul „Aegyssus”, premiu destinat cu precădere tucenilor, a fost acordat domnișoarei Corina Anamaria Constantin, elevă a Liceului Teoretic „Grigore Moisil”, din Tulcea.

Mulțumim tuturor participanților pentru prezența lor caldă și valoroasă care a însuflețit ediția a LI-a a Concursului Național de Poezie „Panait Cerna”, vă urăm tuturor succes în activitatea literară și vă așteptăm cu drag și la edițiile viitoare.

Secretar literar,
Bogdan Pascal

IOANA CRISTINA GURICI
(Câștigătoarea Premiului „Panait Cerna“, 2025)

situație interior-exterior

mulțumesc mamă pentru că m-ai aruncat în lumea asta
eu fiind crudă la piele
cu venele subțiri cu sângele slab
dar -
mulțumesc mamă pentru că m-ai aruncat în
lumea asta eu fiind crudă la piele
cu tălpile tari
cu palmele bătătorite de la cât am săpat
să mă găsesc
dar -
mulțumesc mamă pentru că m-ai făcut crudă la piele să simt lumea
asta
deplină sublimă eschivată transfigurată
sunt un sunet gol înfășat în piele fragedă
mi-acoperă clinchet bas coardă
să nu mă vadă nimeni așadar cât de fragedă sunt pe sub pielea
fragedă

deci - ești?

e ceea ce vrei și nu poți atinge
negăsirea și solitudinea reprezintă de fapt armura ta
coliziunile au loc zilnic între tine și tine doar că
unde ar mai fi perplexul de acum
dacă
totul ar fi tangibil
tu ești om și încă unul uman
repetă repetă repetă după mine
soarele e solar luna e lunatică stelele sunt stelare iar tu ești om
deci - ești?
eviți! ți se balansează brațul
iar ăsta e semn de nesiguranță
pare că ai vrea să te ascunzi
să te faci găoace din care să reieși
repetă repetă repetă după mine
soarele e solar luna e lunatică stelele sunt stelare iar tu ești om
deci - ești?

Înrădăcinare

să iei de pe umerii femeilor de dinaintea ta
plumbul vieții
în încercarea de a schimba în mai ușor drumul
plin de hârtoape
n-am fost nu sunt și nu voi fi singura femeie
aflată în suferință
dar știi că am fost sunt și voi fi femeia pentru care
neputința a căpătat alt sens
mulțumesc străbunice pentru c-ai lăsat-o pe bunica
mulțumesc bunice pentru c-ai lăsat-o pe mama
mulțumesc mamă că sunt azi ceva mai bun decât
o umplutură vie care trece poduri
traversează străzi
face piața
și care
doar așteaptă

caută-scotocește-scormonește

caută pe marginea prăpastiei agățate în piept
scotocește fiecare buzunar al inimii
scormonește la rădăcinile unui nuc bătrân
și
lasă ploaia să curețe adeziunile create cu nimic
leapădă veștmintele murdare
leapădă ce știi despre viață
și
prinde-te de mâini când ești singur
să nu te vadă nimeni când te rogi
să nu te vadă nimeni când cureți
noriul de pe tălpi palme și față
și
salută-ți umbra
vei rămâne singur cu ea
vei mânca singur cu ea
o vei căuta și doar ea va fi
deci caută prăpastia scotocește inima și scormonește rădăcinile

loc-neloc

au spus în cor să mă așez
locul tău nu e unde e locul nostru pentru că
locul nostru e nelocuibil pentru tine și tot așa
nu-i nimic. mi-am făcut loc.
mi-au spus că tot ce sunt de fapt nu sunt și că

tot ce sunt ei nu sunt eu
nu-i nimic. încă sunt.
mi-au zis te rogi degeaba pentru putere că
pe asta ori o ai ori nu o ai
nu-i nimic. m-am rugat.
mi-au zis ai câștigat din noroc pentru că
doar nu te rogi pentru toate astea
nu-i nimic. m-am rugat și pentru ei.

GHEORGHE ȘEITAN

Între umbră și lumină

Volumul de poezie, *Invocații paralele* al poetului tulcean **Ioan Gheorghiuță**, apărut la Editura Ex Ponto în 2025 se deschide cu o amplă Bibliografie (pp. 5–8) - o mărturie a traseului literar al autorului, apoi cu un *Cuvânt înainte* semnat de Nicolae Ariton, iar la final se încheie cu o Postfață densă, „Căutarea umanului într-o lume debusolată“, aparținând profesoroarei Floarea Calenic, care surprinde esențialul noii orientări lirice: „Aceste poezii adunate în volumul *Invocații paralele* vor fi peste timp, dar și acum, o mărturie lucidă a unor vremuri de grele încercări pentru omenire, autorul asumându-și curajos mesajele transmise“ (p. 11). Lectura critică a prof. Floarea Calenic remarcă mai ales „schimbarea evidentă a registrului poetic și disponibilitatea autorului de a crea alt gen de poezie, una socială, de revoltă împotriva prezentului dificil“ (p. 109). Într-adevăr, această mutație este vizibilă de la primele texte ale volumului, în care tonul devine mai tăios, mai deziluzionat, mai așezat în realitatea imediată.

Poezia socială, deși dificilă într-un context literar contemporan dominat de introspecții și minimalism, capătă în paginile lui Gheorghiuță o forță aparte. Poemul „Să aruncăm la coș dorințele ostile“ este elocvent: „Căci nu mai sunt plocoane ca-n vremurile dure / când totul se baza pe cumetria și pile, / când gașca-și împărțea la colțuri sinecure“ (p. 46). Avem aici nu doar un vers de revoltă, ci și o memorie a unei epoci care, chiar dacă nu mai este dominantă, își prelungește umbrele în prezent. Gheorghiuță își asumă tonul moralist fără ostentație, cu luciditatea unui martor care a traversat mai multe vârste ale societății și care le recompune într-o poezie directă, dar nu lipsită de nuanțe.

În contrapondere, cartea oferă și poeme ale nostalgiei și ale timpului interior, unde tandrețea imaginii se decantează într-o melancolie bine temperată. „Toamnă...“ este una dintre poeziile care ilustrează acest registru afectiv, cu un limbaj cald, aproape ritualic: „Dezbracă-te toamnă, de gutui și-ți lasă / întreaga-ți goliciune la vedere / ca o frumoasă-a tuturor mireasă / precum o doină-n prag de re-nviere“

(p. 90). Aici poetul nu se mai revoltă, nu judecă, ci contemplă. Această alternanță între nervul social și replierea lirică oferă echilibrul volumului și justifică metafora din titlu: invocațiile sunt paralele pentru că ele vin din două direcții – una a lumii și una a interiorului.

Ioan Gheorghiuță, poet și profesor de limbă și literatură, este un nume bine cunoscut în spațiul cultural tulcean, iar acest volum confirmă continuitatea și maturizarea unui parcurs literar construit în timp, cu disciplină, consecvență și o atenție constantă față de om și față de fragilitățile societății actuale. În *Invocații paralele*, lumina și umbra coabitează, se întrepătrund, se resping și se caută. Ele dau formă unui discurs poetic ce nu se teme să privească realitatea în ochi, dar nici să păstreze, acolo unde este posibil, un rest de frumusețe și speranță.

Acest volum reprezintă o dovadă că poezia încă poate fi un instrument de luciditate și emoție, o oglindă fidelă a comunității și a omului care o traversează. Ioan Gheorghiuță rămâne astfel un poet al locului, dar și al timpului său – un cronicar sensibil și ferm al unei lumi aflate permanent între umbră și lumină.

Enciclopedia Pustiei – o pledoarie pentru renașterea memoriei arhaice românești

Într-un moment în care studiile de etnologie și folclor par adesea marginalizate în fața noilor paradigme culturale, cercetătorul tulcean **Dan Arhire** propune, prin volumul *Enciclopedia Pustiei. Ritual, text de ritual și ornamentică tradițională*, o lucrare de o impresionantă amploare, ce redeschide o dimensiune a memoriei românești arhaice, aproape uitată. Apărut la Editura Etnologică din București, 2025, tomul de peste 700 de pagini se impune prin rigoarea cercetării, prin viziunea pluridisciplinară și prin devoțiunea autorului față de subiectul explorat. Cartea, afirmă autorul în Introducere, „este consacrată Pustiei, rostului și modului ei de funcționare, așa cum ritualurile, textele de ritual și ornamentica tradițională ni le înfățișează” (p. 6). Această formulare definește nu doar tema, ci și metoda: Arhire explorează simbolurile și structurile arhaice ale culturii populare românești, urmărind urmele unei spiritualități primordiale, matriarhale, a cărei expresie s-a perpetuat în colinde, descântece, cântece de seceriș sau în ornamentele rituale.

Structura volumului: o arhitectură a lumilor și simbolurilor. Lucrarea este concepută în trei mari părți – *Haosul și Pustia*, *Rodirea din Pustie*

și *Anul vegetal* –, fiecare fiind articulată într-o rețea de capitole și subcapitole care urmăresc geneza, rostul și transformarea simbolurilor arhaice românești. Fac obiectul cercetării colindele arhaice pre-creștine, cântecele de zori (funerare), cântecele de seceriș, descântecelile, basmele, ritualurile prilejuite de naștere, nuntă și înmormântare, Anul Nou, Sânzienele, Sângeorzul, Păpăruța, obiceiurile numit Mărțișor, Drăgaica, Boul înstruțat, încondeierea ouălelor de Paști etc. Toate aceste categorii ale etno-folcloricității, cunoscute îndeosebi prin forma lor exterioară, de multe ori înregistrate sub aspect enigmatic, sunt studiate dintr-o perspectivă inedită, cu trimiteri la noțiuni religio-filozofice antice precum sufletul separat de corpul fizic, reîntrupările sufletului după moarte și peregrinările postume ale acestuia, dar mai ales inițierile presupuse în acele societăți străvechi, însă guvernate de ordine și legi.

I. Haosul și Pustia – între moarte și renaștere, între zori și sensul luminii. Prima parte este, poate, cea mai incitantă prin conexiunile pe care autorul le stabilește între credințele arhaice privind cosmogonia, sufletul, ritualurile de trecere și momentele cosmice, dintre care cel al Zorilor este de o importanță capitală. De aceea vom insista aici mai mult asupra subcapitolul dedicat respectivului subiect. Secțiunea oferă o cercetare captivantă asupra legăturii dintre călătoria postumă a ființei și ritualul luminii care răsare – imaginea Zorilor fiind văzută ca simbol al trecerii sufletului dintr-o lume în alta. Însăși structura expunerii relevă amplitudinea cercetării: a) *Întruchiparea sufletului în lumina zorilor* – unde zorile devin „călăuzele luminii”, entități intermediare între tărâmul celor vii și cel al morților; b) *Zorile la pomenirea divinității* – o interpretare a dimineții ca moment de reînnoire cosmică, asociată cu invocarea lui Iisus, Sânt Ion și a altor sfinți; c) *Zorile la pomenirea dalbului de pribeag* – o analiză mitico-poetică a cântecelor funerare și a figurii călătorului etern (n.n. sufletul ce se reîntrupează la nesfârșit); d) *Zorile la pomenirea lumii de Crăciun* – unde Arhire recuperează straturile precreștine ale sărbătorii; e) *Zorile la pomenirea junelui* și f) *a fetei de măritat* – secvențe care trimit la ritualurile de trecere, hierogamice, ale tinereții; g) *Zorile la cununie – hierogamia* – concluzionează această secțiune printr-o sinteză a „unirii lumilor” în actul nupțial, înțeles ca repetare simbolică a genezei. În această primă parte, „pustia” devine o imagine a haosului fertil, locul în care moartea și nașterea se suprapun, iar lumina zorilor e mediul prin care sufletul își reface traseul spre origini.

II. Rodirea din Pustie – arhetipul Marii Mame și taina grâului. Cea de-a doua parte, intitulată *Rodirea din Pustie*, explorează legătura dintre principiul feminin, maternitatea cosmică și vegetația sacră: mărul Roșu, Pomul Cosmic, Grâul. Subcapitolul „Ipostaza **Mama Grâului**, a Marii Mame” reprezintă punctul central al întregului volum. Pornind de la observația lui Mircea Eliade potrivit căreia „obiceiul ofrandei de

grâu fiert precede antichitatea greacă“ (p. 510), autorul realizează o remarcabilă punte între milenii neoliticului și credințele populare contemporane, demonstrând continuitatea unei gândiri arhaice care asimilează grâul cu însăși viața. Subcapitolele detaliază multiplele fațete ale acestui simbol: a) *Grâul în ipostazele sale „văzute“* – analiza grâului ca entitate sacră, dublă: aliment și emblema vieții; b) *Coliva de grâu* – interpretată ca „hrană a sufletului“ și ofrandă regeneratoare; c) *Grâul și formele sale de utilizare în ritualuri. Substitute* – descrierea gesturilor de semănare, coacere, frământare ca acte sacre; d) *Colacul* – simbol al ciclului și al unității cosmice; e) *Vechi simboluri ale întruchipării*; f) *Numerologia specifică*; g) *Recuzita de ritual*.

Autorul scrie cu o forță analitică rar întâlnită în lucrările de specialitate. Cităm: „Lăcaș al sufletului – potențialitate lipsită de materialitate și aspirând la întruchipare, bobul de grâu își va urma legea vegetală și va încolți în trupul de țărână al Marii Mame“ (p. 519). Această frază rezumă perfect concepția sa despre viață și moarte ca momente ale aceleiași respirații cosmice, guvernate de principiul matern al lumii.

III. Anul vegetal – calendarul sacru al regenerării. Ultima parte, *Anul vegetal*, urmărește desfășurarea ciclică a timpului agrar, în care fiecare sărbătoare și fiecare ritual poartă sensul unei renașteri. Arhire propune o lectură secvențială a anului ritualic, urmărind corespondențele între moartea vegetală și moartea inițiativă a omului, între rodire și reîntrupare. Subcapitolul „29 iunie – Cununa secerișului“ este emblematic: „În cadrul ritualului, taina întruchipării mamei din moartea fecioarei era asimilată secerișului, în ordine vegetală, în virtutea vechii identități neolitice a destinului om/grâu panspermic“ (p. 613). Cercetătorul urmărește aici un ritual agrar devenit aproape uitat, în care „cununa secerișului“ nu este doar o simplă podoabă, ci o replică simbolică a actului cosmogonic: din moartea cerealelor se naște hrana, din moartea fecioarei – mama, iar din moartea pământului – rodul. *Anul vegetal* devine astfel un calendar al morții și renașterii, o reprezentare miniaturală a universului însuși.

O sinteză monumentală a tradiției românești. *Enciclopedia Pustiei* impresionează nu doar prin bogăția documentării – peste 400 de lucrări bibliografice, 50 de surse electronice, sute de imagini, ilustrații și un CD cu 15 cântece rituale –, ci mai ales prin coerența unei viziuni. Este o lucrare monumentală, rod al unei cercetări independente desfășurate pe parcursul a cinci ani, care se va impune, fără îndoială, ca referință în studiile viitoare de etnologie, antropologie culturală și istoria religiilor. Prin această carte, Dan Arhire nu doar interpretează ritualuri vechi, ci restaurează o memorie: aceea a unei lumi în care omul, natura și divinitatea formau un singur corp viu, în care „pustia“ nu era deșertul, ci pântecul originar al lumii.

Istории vechi și noi: lumea între presă și arhive

Este bine cunoscut faptul că presa reprezintă una dintre cele mai ofertante surse de documentare în reconstituirea unor epoci istorice, a vieții sociale, economice, culturale sau religioase, a felului în care se prezintă lumea în ansamblul ei organic și axiologic și, nu în ultimul rând, în reflectarea evenimentelor ce au consecințe de lungă durată.

Presa dezvăluie o lume pe care istoriile oficiale nu o consemnează și tocmai din acest motiv, studierea ei completează în mod fericit orice demers de cercetare. Mai mult decât atât, presa se particularizează funcțional prin obiectivul ei emblematic de a consemna faptele „în timp real”, ceea ce interesează atât pe contemporani, dar și pe cei care peste ani, sunt interesați de diferite subiecte.

Felul în care presa însăși a fost văzută și apreciată, de-a lungul timpului a influențat și considerarea ei ca fiind una dintre sursele de bază ale informării, în ciuda unor exagerări și subiectivități inevitabile.

„E adevărat pentru că scrie în ziar” a fost de multe ori crezul cititorilor de presă, ce aveau nevoie să se încreadă în tot ce era tipărit.

În mod cert, arhivele care tezaurizează documentele și înscrisurile oficiale, în fața cărora, nu se poate vorbi de elementul subiectiv al consemnărilor influențate de factori externi, reprezintă sursele de documentare a căror importanță este mai presus de orice comentariu.

Prin urmare, consultând arhivele și citind cu un ochi critic presa unei epoci, se conturează o viziune asupra destinului comun al grupurilor sociale sau asupra destinului individual al unei persoane publice, ori chiar asupra destinului colective ce au conturat traseul unor personalități a căror existență se poate reconstitui cu multă acribie.

Volumul de față constituie un demers pe care autorul, Lucian Țugui îl întreprinde, tocmai în ideea în care simte nevoia scoaterii la lumină a unor adevăruri pe care e nevoie să le cunoaștem și pe care le consideră importante pentru contemporaneitate. De aici și titlul cărții, „*Istории uitate. Dobrogea în strâmtoarea secolului XX*” (Constanța, Editura Ex Ponto, 2025). „Strâmtoarea” face, desigur, referire, la evenimentele pe

care ținutul dintre Dunăre și mare le-a străbătut, odată cu țara, și care au lăsat urme adânci în mentalul colectiv și în biografiile individuale ale celor implicați. Autorul își concentrează atenția asupra părții de nord a Dobrogei, respectiv județul Tulcea, unde găsește o mulțime de subiecte demne de interes, cărora le dedică cercetări amănunțite.

Subiectele abordate sunt dintre cele mai diverse, unele dintre acestea foarte sensibile, prin includerea lor în contextele istorice și politice în care s-au dezvoltat.

După cum arătam în cele de mai sus, Lucian Țugui a mers, în documentarea sa către arhive și colecțiile de presă existente în biblioteci, dar și în alte baze de date, cu convingerea că este necesară o abordare exhaustivă și în același timp detaliată a subiectelor pe care și-a propus să le aducă în fața cititorilor săi. Lucian Țugui explorează atât presa locală dobrogeană, cât și presa centrală, prin citarea unor articole din ziare precum „Adevărul” sau „Universul”.

Ar fi destul de dificil să facem o selecție a tematicii abordate în volum considerând că fiecare dintre articole prezintă importanță din perspectivă istorică. Cu toate acestea, ne vom referi la câteva exemple, pentru a sublinia diversitatea invocată mai sus. Marile întâmplări ale istoriei se conectează cu spațiul dobrogean, și în acest fel, autorul demonstrează că, la nivel individual, oamenii iau parte la tot ceea ce marchează schimbările la nivel global.

Reținem dintre articole: biografia și activitatea unor ziariști, ale căror activități controversate reprezintă și în prezent subiecte în dezbatere: Dimitrie Ghionis (cu semnătura Dimitrie Delaistru), proprietar și redactor al cotidianului tulcean „Vocea Adevărului” ori Simion Hussar, ale cărui povești enigmatice nu și-au găsit în totalitate explicație. Invocarea celor două nume de jurnaliști îi oferă prilejul autorului de a face o trecere în revistă a presei tulcene, cu nume de publicații și date de apariție. Tot în legătură cu activitatea jurnalistică, de data aceasta a unor nume de prim rang ale literaturii române, Ioan Slavici și Tudor Arghezi, aflăm detalii despre procesul în care aceștia au fost implicați și acuzațiile ce li s-au adus, cu implicații politice și istorice.

Cu o esențialitate sobră și necesară, autorul aproape că ia prizonieră atenția cititorului, împletind-o într-o broderie amplă și dinamică de evenimente, situații, personaje și tensiuni: Războiul Ruso-Japonez (1904-1905), activități de spionaj în timpul Primul Război Mondial, activitatea unor comisari de poliție, efectele dramatice ale ocupației bulgaro-germane în Dobrogea în timpul primului Război Mondial și exilul dârz suportat de „românii liberi” de la Chilia Veche. Aceste „istoriile uitate” au și astăzi ecouri în mentalul colectiv al satelor și orașelor în care locuitorii au trăit amenințarea unor tâlhari, precum Ion Lupoica sau Cocoș, care au terorizat satele nord-dobrogene – povești sedimentate minuțios în articole care trezesc interesul cititorilor. Poate că oamenii nu-și mai amintesc detaliile, dar familiile au

transmis din generație în generație legendele unor vechi întâmplări care au tulburat și, în unele cazuri, i-au făcut să se teamă.

Unele dintre cele mai sensibile articole sunt legate de schimbul de populație din 1940, ca efect al Tratatului din 7 septembrie de la Craiova, și, respectiv, lagărul de muncă de la Osmancea, județul Constanța, pentru populația de origine evreiască. Am subliniat caracterul special al acestor teme, prin reconstituirea unor destine individuale, ce devin emblematice pentru toți cei implicați, și prin efectul emoțional pe care astfel de materiale îl produc.

Cartea se încheie cu evocarea unui scriitor tulcean, Valentin Șerbu (20 iulie 1934 - d. 29 ianuarie 1994), personalitate literară de primă mărime a spațiului dobrogean, a cărui activitate în anii 1970-1980 a fost de-a dreptul prodigioasă. Atitudinea ostilă față de regimul comunist a creat numeroase meandre în biografia scriitorului care a suportat consecințele unei libertăți asumate și a fost nevoit să trăiască într-un total dezacord cu societatea din jurul lui. Contribuția sa importantă la viața literară tulceană, cât și națională este cel mai important argument de a reciti opera unui prozator ce și-a dorit să se „înfrunte” cu marii scriitori ai lumii.

Prin istoriile vechi pe care le aduce în fața cititorilor săi, Lucian Țugui se adresează deopotrivă unui public larg, dar și aceluia care, studiind arhivele și presa, au ocazia să descopere noi subiecte de cercetare. Un demers important, de aducere în atenția contemporanilor a unor întâmplări ce nu și-au stins ecoul pe de-a întregul.

MARIANA POPESCU

Un remarcabil violonist, născut la malul mării VARUJAN COZIGHIAN

Varujan Cozighian (1936-2025) a fost un simbol al artei violonistice românești. Muzicologul Iosif Sava îl considera „unul dintre cei mai mari instrumentiști pe care i-a avut România, i-a crescut România, în anii de după război...”

S-a născut la 7 ianuarie 1936, în Constanța, într-o familie de armeni: Avedis și Araxi Cozighian. În cadrul comunității armenice, familia Cozighian era apreciată și respectată, fiind implicată în activități socio-culturale.

La 7 ani, Varujan a învățat să cânte la mandolină sub îndrumarea profesorului Manuelian, iar la vârsta de 9 ani, începe studiul vioarei cu profesorul Aurel (Aur) Alexandrescu (tatăl compozitorului Dragoș Alexandrescu), un renumit pedagog și promotor al culturii muzicale constănțene.

Cursurile liceale le-a urmat la Liceul *Mircea cel Bătrân* din Constanța, în 1950 fiind admis la *Școala Medie de Muzică* din București, la clasa profesorului George Manoliu. Ca elev, va cânta la Constanța, la numeroase manifestări organizate de comunitatea armeană.

În perioada 1952-1957, studiază la Conservatorul *Ciprian Porumbescu* din București, la clasa remarcabilului profesor Garabet Avakian (1907-1967), pedagog împătimit, autor al unor valoroase lucrări în arta violonistică: *Studiul schimburilor de poziție*, *Contribuții la însușirea rațională a tehnicii violonistice*, *Despre arta interpretativă în concepție modernă*. Viziunea modernă a pedagogului s-a datorat contactului cu muzica internațională, ca membru în jurii la concursuri și participarea în calitate de profesor, în 1967, la Cursurile estivale de perfecționare inițiate de Sergiu Celibidache, pe lângă Filarmonica din Stockholm și Conservatorul din Sienna.

Debutul solistic a lui Varujan Cozighian, a avut loc în anul 1954, la *Ateneul Român*, cu *Simfonia Spaniolă* de Eduard Lalo, în compania *Orchestrai Sfatului Popular* dirijată de Mircea Basarab.

A participat la importante concursuri internaționale, obținând *Mențiune* la Concursul *Piotr Illici Ceikovski* – Moscova (1958), Premiul II și Premiul III pentru interpretarea *Sonatei a III-a* de George Enescu (împreună cu pianistul Nicolae Brânduș), la prima ediție a Concursului Internațional *George Enescu* – București (1958), Premiul III la Concursul Internațional *George Enescu* – București (1964), Premiul Special *Ruggiero Ricci* de la Geneva (1966).

Ca absolvent al Conservatorului, după un an de experiență ca instrumentist în orchestră, în anul 1960, Varujan Cozighian a fost numit de către marele dirijor George Georgescu, concert-maestru al Filarmonicii *George Enescu* din București, îndeplinindu-și misiunea timp de 22 de ani, cu înalt profesionalism și cu autoritate dublată de eleganță și respect în raport cu membrii orchestrei. A avut un rol deosebit în șlefuirea și omogenizarea partidei vioară, denumită de dirijori - *viorile de aur*.

Despre rolul de concert-maestru al Filarmonicii, criticul muzical Dumitru Avakian avea să afirme: „În calitate de concert-maestru, de prim violonist, a fost un prețios îndrumător al muzicienilor ansamblului, în mod special al tinerilor muzicieni, indiferent de partida instrumentală din care aceștia făceau parte. A dobândit un prestigiu de necontestat. A devenit mâna dreaptă a șefilor de orchestră ce urmăreau o implicare temeinică în definirea evenimentului muzical.“

Violoncelistul Cătălin Ilea, membru al Filarmonicii, solist concertist, ulterior profesor la *Universitatea de Arte* de la Berlin, avea să mărturisească: „De la Varujan, am învățat mai mult violoncel, decât de la toți profesorii mei“.

Varujan Cozighian s-a bucurat de prețuirea unor mari dirijori de orchestră: a dirijorului George Georgescu și a dirijorului Sergiu Celibidache cu care avut o colaborare specială la concertele susținute la *Ateneu*, în anul 1978.

Posesor al unui impresionant repertoriu concertistic, Varujan Cozighian a avut o activitate prodigioasă ca solist al unor orchestre românești și europene.

Muzicologul Viorel Cosma definea măiestria interpretului: „Muzicalitatea, disciplina, rigurozitatea, frumusețea sunetului, controlul tonal permanent s-au unit cu echilibrul interpretărilor – calități care l-au impus ca pe un violonist sobru, eficient, de statură clasică“.

Muzica de cameră a ocupat un loc important în activitatea sa: a susținut recitaluri împreună cu soția sa, pianista Florina Cozighian, a fondat și condus cvartetul *Pro Arte* din București (1970). Despre performanța celor patru excelenți instrumentiști și muzicieni, membri ai cvartetului: Varujan Cozighian, Avy Abramovici, George Popovici, Alfons Capitanovici, avea să scrie muzicologul Alfred Hoffman în *Contemporanul*, în anul 1972, mulțumindu-le „pentru haina instrumentală de nedeținută sobrietate și limpezime cristalină“.

În anul 1982, Varujan Cozighian se stabilește la Bilbao - Spania, unde va contribui la evoluția Orchestrei Simfonice, în calitate de concert-maestru, până în anul 2002. În 1994, a revenit pentru o săptămână în țară, susținând cu Orchestra Filarmonicii două concerte cu lucrarea care l-a consacrat în urmă cu 40 de ani, ca solist: *Simfonia Spaniolă* de Eduard Lalo.

Cu această ocazie, fiul său - Paul Cozighian, regizor, jurnalist și producător (fiind printre primii care au filmat și transmis imagini din timpul Revoluției din decembrie 1989) a realizat un documentar inedit: *După 12 ani, Varujan Cozighian din nou „acasă” la Ateneu...* mărturisind: „Un film realizat cu greu, dat fiind caracterul tatălui meu, modest și preocupat doar de muzica lui, nu doar și de comunicare“...

Reîntors în țară, în anul 2002, Varujan Cozighian a susținut numeroase recitaluri alături de soția sa, pianista Florina Cozighian.

În 2012, interviul cu Varujan Cozighian, realizat la *Ateneu* de Cătălin Sava, reprezintă o valoroasă sursă de informații legate de modalitatea de lucru cu orchestra Filarmonicii *George Enescu*, a marelui dirijor Sergiu Celibidache, invitat în anul 1978 de către Ion Voicu, să susțină două concerte la *Ateneu*.

Fin observator, profesionist de marcă, Varujan Cozighian subliniază obsesia pentru perfecțiune a Maestrului, care pornea de la cerința ca interpretul să respecte partitura. Dozajul nuanțelor, frazarea erau realizate în funcție de teoriile sale privind teoria fenomenologiei: *muzica se face acum și aici*.

Iată de unde provine refuzul categoric al Maestrului de a înregistra concertele sale, potrivit concepției că muzica este un fenomen spontan care se naște doar în momentul interpretării.

Varujan Cozighian a avut preocupări pedagogice: între 1967-1972 a fost lector la catedra de vioară a Conservatorului *Ciprian Porumbescu* din București. A susținut numeroase cursuri de măiestrie în țară, în 2013, fiind invitat să susțină cursuri de master class la Colegiul Național de Muzică *George Enescu* din București.

În anul 2023, a fost distins cu Premiul *Uniunii Armenilor din România*.

Maestrul a trecut la cele veșnice la vârsta de 89 de ani, în 19 octombrie 2025, rămânând în memoria noastră ca un model de pasiune și dăruire pentru muzică.

Note

Dumitru Avakian: *Varujan Cozighian 77, un tezaur de muzică*. adevarul.ro, 23. 03. 2013

Ion Sârbu: *Vioara și măestrul ei - de la origini până azi*: Editura *Info Team*

Viorel Cosma: *Interpreți din România*, Editura *Galaxia*

Paul Cozighian, Documentar, youtube: *După 12 ani, Varujan Cozighian din nou „acasă” la Ateneu...*

Paul Cozighian, youtube, Interviu realizat de Cătălin Sava: *Varujan Cozighian vorbește despre lucrul în orchestră cu Sergiu Celibidache* (2012)

Simion Tavitian, *Armenii dobrogeni în istoria și civilizația românilor*, Editura *Ex Ponto*

DR. INGRID PETCU LEVEI

Arheolog - Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

DR. RADU PETCU

Cercetător științific - Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

Iconografie, credințe și identitate funerară: Mormântul Pictat cu Oranți de la Tomis

Necropolele romane de la Tomis (Constanța) reprezintă unul dintre cele mai importante izvoare pentru înțelegerea vieții urbane, sociale și religioase din provinciile Moesia Inferior și Scythia. Dispersate pe mai multe zone ale orașului antic, aceste morminte, variind de la înhumări în gropi simple până la complexe funerare bogat decorate (inclusiv camere pictate și hipogee), reflectă diversitatea populației și influențele culturale multiple grecești, romane, orientale și nord-pontice, care au coexistat la Tomis. Inventarele funerare, inscripțiile și reprezentările iconografice oferă informații esențiale despre statutul social al defuncțiilor, credințele privind viața de după moarte și raportarea comunităților la ritualul funerar. Studiul sistematic al complexelor funerare consolidează imaginea Tomisului ca un centru urban roman dinamic, integrat în rețelele economice și culturale ale Imperiului, dar păstrând totodată particularități locale distincte.

La sfârșitul anilor 1980, România traversa o etapă de profunde tensiuni politice și restructurări sistemice, în care nevoile fundamentale ale individului pentru un trai decent erau adesea eclipsate de imperati­vele ideologice ale Partidului Comunist. Statul avea ca direcție principală industrializarea și urbanizarea țării. În acest context, în iarna dintre anii 1987–1988, în sectorul sud-vestic al orașului, într-un perimetru cuprins între strada Traian și malul portului, au fost inițiate mai multe lucrări de construcție. În urma acestora, au ieșit la iveală peste o sută de morminte romane, datele între secolele al II-lea și al IV-lea p. Chr. Printre descoperiri s-a aflat și un mormânt pictat de tip hipogeu, fiind primul de această natură descoperit la Tomis, păstrat într-o stare de conservare acceptabilă. Descoperirile din această

zonă au contribuit semnificativ la extinderea cunoașterii necropolei romane de la Tomis.¹

Al doilea mormânt de tip hipogeu și cel mai bine păstrat a fost descoperit pe 25 februarie 1988 și se află în partea de nord-nord-est a necropolei tomitane. Acesta din urmă este un monument de o valoare istorică și artistică inestimabilă, cu caracter unic atât în spațiul dobrogean, cât și la nivelul întregii țări și al Peninsulei Balcanice. Picturile murale reprezintă un exemplu rar de artă funerară din epoca romană, cu teme și simboluri care reflectă credințele și cultura antichității târzii.²

Revenind la primul complex funerar pictat, acesta a fost descoperit în curtea interioară a unui spațiu comercial situat în spatele fostului restaurant „Egreta”, iar în prezent se află în curtea interioară a actualului Hotel Maria, din apropierea gării. În iarna anului 1988, în timpul săpăturilor pentru canalizare, muncitorii au dislocat un segment de zid antic pe o distanță de câțiva metri, la o adâncime de aproximativ -0,60 m. Ca urmare, lucrările au fost sistate, iar echipa de arheologi a putut interveni printr-o săpătură de salvare. Cercetările au fost desfășurate în mai multe etape și cu dificultăți considerabile, din cauza construcțiilor moderne.³

După îndepărtarea unei construcții antice, studiată insuficient, cercetarea arheologică a evidențiat existența unui mormânt roman de tip hipogeu. Pentru a fi conturat și pus în evidență, au fost deschise trei carouri de 4×4 m și o suprafață de 4×2 m. Hipogeuul include o cameră funerară, orientată est-vest, cu dimensiunile de 6,15×3,90 m și 2,90 m înălțime, iar accesul se făcea printr-un culoar de tip dromos (3,65×1,46 m) cu trepte din calcar (Fig. 1). Deși acoperișul nu s-a păstrat, stratul de mortar și fragmentele de cărămizi indică existența unei bolți, distrusă cel mai probabil în perioada post-antică. Mormântul pare că a fost jefuit în mai multe faze, fiind ulterior folosit ocazional ca adăpost. Camera funerară are pereți groși de 0,65 m, construiți din pietre mici și mijlocii, legați cu mortar specific epocii romane târzii, în care s-au găsit și fragmente de amfore. Peretele estic s-a păstrat până la 2,25 m înălțime, iar cel vestic până la 2,90 m, și fiecare prezenta o nișă (38×28×24 cm) situată la înălțimea de 1,87 m de la podea. Pereții sunt pictați pe un strat dublu de mortar. Intrarea (1,30×1,00 m) a fost demontată din antichitate, și au fost descoperite blocuri de piatră interpretate ca făcând parte din structura sa. Unul dintre stâlpii laterali identificați prezenta un orificiu pentru închiderea ușii mormântului. Dromosul construit în unghi avea cinci trepte din piatră, dintre care doar patru s-au păstrat. Ca dimensiuni, are 1,46 m lățime și 2,70 m lungime, și are pereți din piatră și cărămidă, tencuiți simplu,

¹ Bucovală, Pașca 1991, p. 185-236.

² Chera, Lungu 2003.

³ Barbet, Bucovală 1996, p. 110

mai slab conservați decât în camera funerară, iar acoperișul său fiind dispărut, de asemenea. Singurul element păstrat este arcul de boltă de deasupra intrării în cameră, realizat din piatră mică legată cu mortar, prevăzut cu o deschidere centrală pentru aerisire.⁴

Inventarul funerar este extrem de modest, mormântul fiind jefuit în repetate rânduri înainte de prăbușirea bolții. Au fost recuperate doar câteva fragmente de amfore, ceramică, sticlă, țiglă, o fusaiolă fragmentară, elemente arhitecturale din marmură și patru monede din bronz. Singurul obiect întreg a fost descoperit în coridorul de acces și este un vas miniatural din argint care păstra înăuntrul său câteva oase de pasăre, interpretate ca ofrandă (Fig. 3). Elementele de arhitectură din marmură constau în baze, fragmente de coloane și piese fasonate, realizate din aceeași marmură albă sacaroidă; acestea au putut aparține mobilierului funerar sau au fost introduse ulterior, în momentul reutilizării hipogeului. Câteva fragmente de țiglă provenite din stratul de dărâmături indică posibilele resturi ale acoperișului. Materialul ceramic permite identificarea mai multor tipuri de amfore, printre care se remarcă tipul globular piriform, datat în secolele IV–VI p. Chr. și bine atestat în Dobrogea, inclusiv la Tomis.⁵ Unul dintre fragmente păstrează o inscripție pictată cu numele „*Theos*” și motivul crucii (Fig. 2), sugerând o asociere directă cu simbolistica creștină.⁶ Dintre resturi osteologice recuperate unele dintre ele sunt umane, dar și de animale, printre care s-au putut observa dinți de bovină, vertebre de pește și o posibilă carapace de țestoasă.⁷

După cum am menționat, cel mai bine păstrat obiect descoperit in situ în mormânt este vasul argintat, interpretat cel mai probabil ca o solniță (Fig. 3). Deși tipologia acestui recipient păstrează o formă funcțională similară din epoca romană până în prezent, analiza sa trebuie privită în lumina unor particularități esențiale. În primul rând, mormântul a fost supus repetatelor jefuiri, fapt ce complică stabilirea unui context stratigrafic sigur pentru artefactele recuperate. Piesa în discuție prezintă, pe partea din spate, o șampilă deteriorată în mod deliberat prin scrijelire/incizare, din care se mai pot distinge doar literele „STO”. Caracteristicile vasului sugerează plasarea sa accidentală în contextul funerar, în epocă modernă. El face parte din vasele de lux produse la finalul secolului XIX și începutul secolului XX de către compania franceză Christofle, fondată în 1830 de Charles Christofle, ca atelier de bijuterie în Paris. Firma s-a impus rapid internațional prin invenția galvanizării argintului (silver-plating) în anii 1840 (Fig. 4). Este o solniță simplă, în formă de cazan, care inițial conținea o cătușeală

⁴ Barbet, Bucovală 1996, p. 112-116.

⁵ Rădulescu 1976, p. 107, și Pl. VII, 2-2a.

⁶ Vezi spre exemplu amforele cu inscripții descoperite la Edificiul cu mozaic IGLR, nr. cat. 66a – 66m, 67-77.

⁷ Barbet, Bucovală 1996, p. 118-123.

de cristal, iar interiorul este aurit. Obiectul este listat în catalogul firmei, ca fiind produs începând cu anul 1891 până cel puțin în 1935. Inscripția de pe vasul nostru, „STO“, face parte din marca „Christofle“, care a fost utilizată până în anii 1940. Prin cele menționate mai sus, dorim să precizăm că vasul nu este un artefact antic, ci un obiect de lux modern, strecurat într-un context arheologic antic din cauza jefuirilor mormântului în mod repetat. Prezența unui vas Christofle, produs de o firmă occidentală prestigioasă și costisitoare, în contextul modern al Constanței antebelice, indică existența unei piețe locale receptive la articole de lux, atestă prezența unor persoane cu statut economic ridicat și reflectă legături comerciale active cu Occidentul la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

Decorul din interiorul camerei funerare reproduce o arhitectură fictivă, cu pilaștri albaștri și capiteli violet, susținând o arhitravă imaginată și panouri cu scene figurative, delimitate prin benzi policrome. Pictura a fost împărțită în panouri (scene) care imită marmura prin plăci duble separate de linii verticale negre și vinișoare în zigzag, iar în colțuri sunt panouri roz fără cadru. Reconstituirea decorului arată că bolta nu era perfect semicirculară. Fragmentele recuperate în campaniile de conservare din 1993–1994 au permis reidentificarea unor elemente figurative, inclusiv scene de banchet funerar cu personaje întinse pe un pat de tip *klinē* și un servitor care ține în mână o carafă de tip *oenochoe*, detalii comparabile cu reprezentările din mormântul de la Silistra.⁸ În partea inferioară a peretelui stâng s-au documentat urme ale unui pat funerar sau ale unei structuri fixe, probabil două murete de sprijin care protejau decorul pictat (Fig.5).⁹

Panoul unu este aproape integral distrus, însă curățarea preliminară a permis constatarea similarității sale cu celelalte, prin prezența benzilor de încadrare, a decorului roz din colț și a unui arbust verde în partea dreaptă. Posibilele personaje au fost pierdute.¹⁰

Panoul doi prezintă o scenă de banchet funerar, printre care se disting două personaje, slab vizibile, unul pictat în ocru-galben, cel de-al doilea în albastru, culcate față în față pe o *klinē*. În fața lor se distinge o masă, iar mobilierul este redat prin trei casete de lemn cu traverse negre. Personajul din dreapta se sprijină pe o pernă verde, decorată cu carioaj și puncte roșu-vermilion, fiind redat din profil, cu brațul întins și îmbrăcat într-o tunică violetă. În plan secund apar vag alte două personaje, iar compoziția lasă posibilitatea existenței unui al cincilea participant la banchet (Fig. 6).¹¹

⁸ Atanasov 2007, p. 447-468.

⁹ Barbet, Bucovală 1996, p. 124.

¹⁰ Barbet, Bucovală 1996, p. 124.

¹¹ Barbet, Bucovală 1996, p. 125-126.

Panoul 3 este vizibil printr-o figură clară de servitor în picioare, îmbrăcat într-o tunică galbenă, cu un *oenochoe* în mâna stângă (Fig. 7). În stânga imaginii se distinge o servitoare cu *cappa* albastră pe umăr și orbiculi decorativi pe tunică, probabil implicată în turnarea apei. În jurul lor se observă masa banchetului și vase reprezentate schematic, iar fundalul sugerează o scenă în aer liber, cu elemente vegetale. Anumite forme sunt greu de interpretat, dar ansamblul pare să illustreze o procesiune de servitori îndreptându-se către un *symposium* funerar central, urmând aceeași temă iconografică prezentă și pe peretele opus.¹²

În partea dreaptă a peretelui stâng au fost identificate urme de fixare în mortar, indicând existența unei instalații funerare fixe. Traseele, distanțate la maximum 125 cm și aflate la 50 cm înălțime, sugerează prezența unui mobilier lat de circa 125 cm, amplasat aproape de perete într-un spațiu de doar 30 cm. Inițial, a fost interpretat ca o *klinē* sau băncuță de lemn, dar o examinare mai atentă a indicat o soluție mai probabilă: existența a două murete late de cel puțin 22 cm, distanțate la 95 cm, care ar fi protejat pictura murală. Astfel, mobilierul funerar ar fi putut fi o platformă fixă pentru depunerea defuncțiilor (o cuvă de sarcofag sau o *klinē* construită).¹³

Panoul patru (peretele vestic) prezintă două personaje plasate de o parte și de alta a nișei. Cel din stânga este fragmentar, însă cel din dreapta este vizibil într-o atitudine clară de *orant*, redat frontal, cu brațele ridicate și tunică albastră decorate în roșu-vermilion. Analizele UV au evidențiat detalii ale vestimentației și ale mediului vegetal din jur, sugerând o scenografie simbolică, cu frunze, ramuri și posibile ghirlande. Nișa centrală nu pare să fi fost pictată, dar era încadrată de benzi maro-roșcate. Ansamblul iconografic indică o compoziție funerară cu figuri de rugăciune (*orantes*), plasate într-un cadru naturalizat (Fig. 8).¹⁴

Panoul 5 (peretele nordic) este mai fragmentar decât celelalte, dar permite identificarea a trei personaje plasate lângă o structură arhitecturală. Primul personaj, cel mai bine conservat, poartă o tunică verde și are accesorii similare servitorului din panoul 3 (*oenochoe* și pateră). În plan secund apare un al doilea personaj îmbrăcat în albastru, slab vizibil, iar în centru se distinge un arbust, urmat de o figură feminină în tunică roșu-ocru, posibil ținând un obiect ritualic. Scenele sunt completate de elemente vegetale, sugerând un fundal naturalizat și o compoziție funerară simbolică (Fig. 9).¹⁵

Panoul 6 prezintă o scenă de banchet funerar, foarte estompată, dar vizibilă prin siluetele a cel puțin trei personaje întinse pe o *klinē*, îmbrăcate în albastru, verde și roz, așezate în jurul unei

¹² Barbet, Bucovală 1996, p. 126-127.

¹³ Barbet, Bucovală 1996, p. 127-128.

¹⁴ Barbet, Bucovală 1996, p. 129; p. 136.

¹⁵ Barbet, Bucovală 1996, p. 136.

mese. Structura compozițională sugerează prezența unui posibil al patrulea personaj, ceea ce ar explica și anumite detalii vestimentare, precum o bandă diagonală decorativă. Se distinge o *klinē* cu montanți galbeni și acoperitoare roz cu caroiaj albastru, iar în fundal apar urme roșu-vermilion și albastre, care pot indica un baldachin sau o *parapetasma* (draperie sau, în funcție de context, cortină) specifică scenelor de banchet în aer liber. Detalii vestimentare și gesturile personajelor (îmbrăcămintea, mâini sprijinite pe masă) au devenit vizibile după curățare. Un personaj asemănător unui *orans* sugerează posibilă coexistență între ritualul funerar și reprezentarea convingerilor creștine timpurii (Fig. 10).¹⁶

Panoul 7, aflat în partea dreaptă, este puternic afectat și parțial acoperit de bormă, ceea ce limitează interpretarea. Nu poate fi confirmată ipoteza unei procesiuni de servitori către panoul central, dar eventuale cercetări ulterioare ar putea clarifica scena. Peretele de intrare (est) păstrează doar fragmente din decorul pictat, în special benzi verticale maro-roșcate în unghiuri și o bandă joasă de culoare violetă.¹⁷

Mormântul pictat cu oranți de la Tomis se înscrie printre cele mai relevante manifestări funerare ale provinciei *Scythia*, ilustrând atât statutul social al defunctului, cât și sinteza complexă dintre tradiția romană și noile expresii ale spiritualității creștine timpurii. Hypogeul, construit cu rigoare tehnică și adaptat unui plan arhitectural specific epocii romane târzii, integrează o iconografie murală deosebit de valoroasă, în care scenele de banchet funerar coexistă cu reprezentări de *orantes*, sugerând o tranziție între simbolismul păgân-elenistic și interpretarea creștină a vieții de după moarte, mult mai expresiv decât mormântul pictat de tip hypogeu din zona Liceului Mircea.¹⁸

Deși inventarul arheologic este extrem de modest, elementele arhitecturale din marmură, tipologia amforelor, precum și fragmentele osteologice umane și animale, confirmă caracterul funerar al complexului și permit încadrarea cronologică în secolele IV–VI p. Chr. Analizele iconografice evidențiază existența unui program decorativ coerent, în care *klinē*, servitorii, vasele și gesturile ritualice reconstituie atmosfera unui *symposium* de influență mediteraneană, adaptat la contextul spiritual al comunității tomitane. Identificarea personajelor în poziție de rugăciune (*orantes*) întărește ideea asumării unor credințe creștine timpurii, fără abandonarea completă a convențiilor vizuale tradiționale.

Prin caracterul său unitar, dar totodată complex, mormântul pictat de la Hotelul Maria reprezintă un document excepțional pentru înțelegerea mentalităților funerare, a contactelor culturale și

¹⁶ Barbet, Bucovală 1996, p. 136-137.

¹⁷ Barbet, Bucovală 1996, p. 137.

¹⁸ Lungu 2000, p. 115, Fig.13.

a sincretismului religios din Dobrogea romană târzie. Cercetarea hypogeului confirmă încă o dată rolul major al Tomisului ca nod urban, spiritual și artistic al provinciei, situat la intersecția dintre Orient și Occident. Studiul său integrat contribuie semnificativ la conturarea unei identități locale distincte în contextul evoluțiilor generale ale Imperiului Roman târziu.

Iconography, beliefs, and funerary identity: The Painted Tomb with Orans from Tomis

Abstract

The present paper examines the painted hypogeum discovered in 1988 in the south-western sector of the Roman necropolis of Tomis (Constanța). This monument stands among the most significant funerary structures of Late Roman times in the province of *Scythia*. The tomb, composed of a dromos and a rectangular burial chamber constructed of stone and mortar, preserves a complex mural program despite extensive post-antique looting. Its pictorial decoration features fictive architectural frameworks, banquet scenes with reclining figures and servitors, and representations of orantes, exemplifying the interplay between traditional Greco-Roman *symposium* imagery and emerging Christian iconography. Vegetal motifs and symbolic objects further articulate a ritualized landscape reflecting local adaptations of wider Mediterranean funerary traditions. Although the original grave inventory is severely reduced, ceramic fragments, amphorae, marble architectural elements, and isolated coins confirm a chronological placement in the 4th–5th centuries AD. A modern silver-plated Christofle saltcellar found in the dromos illustrates the complex depositional history resulting from repeated intrusions. The integrated analysis of architecture, iconography, and material culture situates the Tomis hypogeum within the broader context of late antique funerary practice and religious transformation. As an outstanding example in Dobruja and the western Pontic region, the tomb contributes substantially to the understanding of social identity, cultural syncretism, and the transition from pagan to early Christian visual language in Late Roman urban communities.

Bibliografie

Atanasov 2007 – Georgi Atanasov, *Late Antique Tomb in Durostorum-Silistra and its Master*, Pontica, 40, p. 447-468.

Barbet, Bucovală 1996 – Alix Barbet, Mihai Bucovală, *L'hypogée paléochrétien des Orants à Costanța (Roumanie)*, l'ancienne Tomis, p. 105-158.

Bucovală, Pașca 1991 - Mihai Bucovală, Cecilia Pașca – *Descoperiri recente în necropola romană de sud-vest a Tomisului*, Pontica, 24, p. 185-236.

Chera, Lungu 2003 – Constantin Chera, Virgil Lungu, *Un monument arheologic de o excepțională valoare la Tomis*, în L. Naclad, P. Diaconu (eds.), *Izvoarele creștinismului românesc*, Constanța, p. 53-60.

Lungu 2000, Virgil Lungu, *Creștinismul în Scythia Minor în contextual vest-pontic*, Sibiu.

IGLR – Emilian Popescu 1976 (ed), *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România*, București.

Rădulescu 1976 – Adrian Rădulescu, *Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor*, Pontica, 9, p. 99-114.

Linkuri:

https://www.christofle.com/eu_en/maison-christofle.html

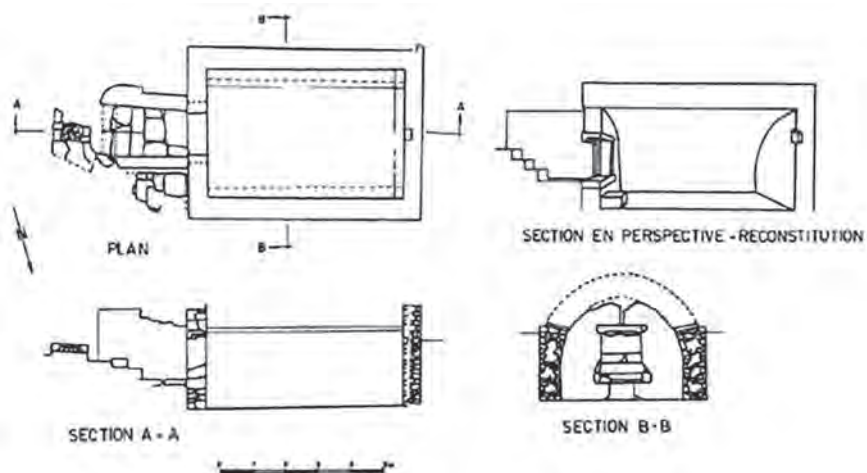

Fig. 1. Planul mormântului pictat cu oranți de la Tomis (după Barbet, Bucovală, 1996, p. 111, Fig. 3).

Fig. 2. Amforă cu inscripție creștină „Theos“ (după Barbet, Bucovală, 1996, p. 119, Fig. 11).

Fig. 3. Vas de bronz argintat cu inscripție „STO“.

Fig. 4. Vas de bronz argintat cu inscripție CHRISTOFLE – analogie pentru vasul descoperit în mormântul de la Tomis.
<https://www.bayrakmuzayede.com/christofle-damgali-cift-sosluk18986.html> 30.11.2025.

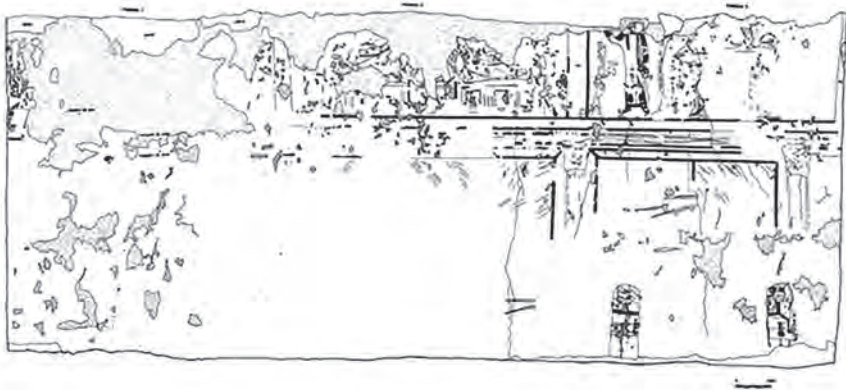

Fig. 5. Releveul peretelui sudic
 (după Barbet, Bucovaia, 1996, Fig. 17).

Fig. 6. Reconstituirea scenei banchetului
(după Barbet, Bucovală, 1996, p. 125, Fig. 18).

Fig. 7. Reprezentarea unui servitor care ține în mâna stângă un vas
de tip *oenochoe*.

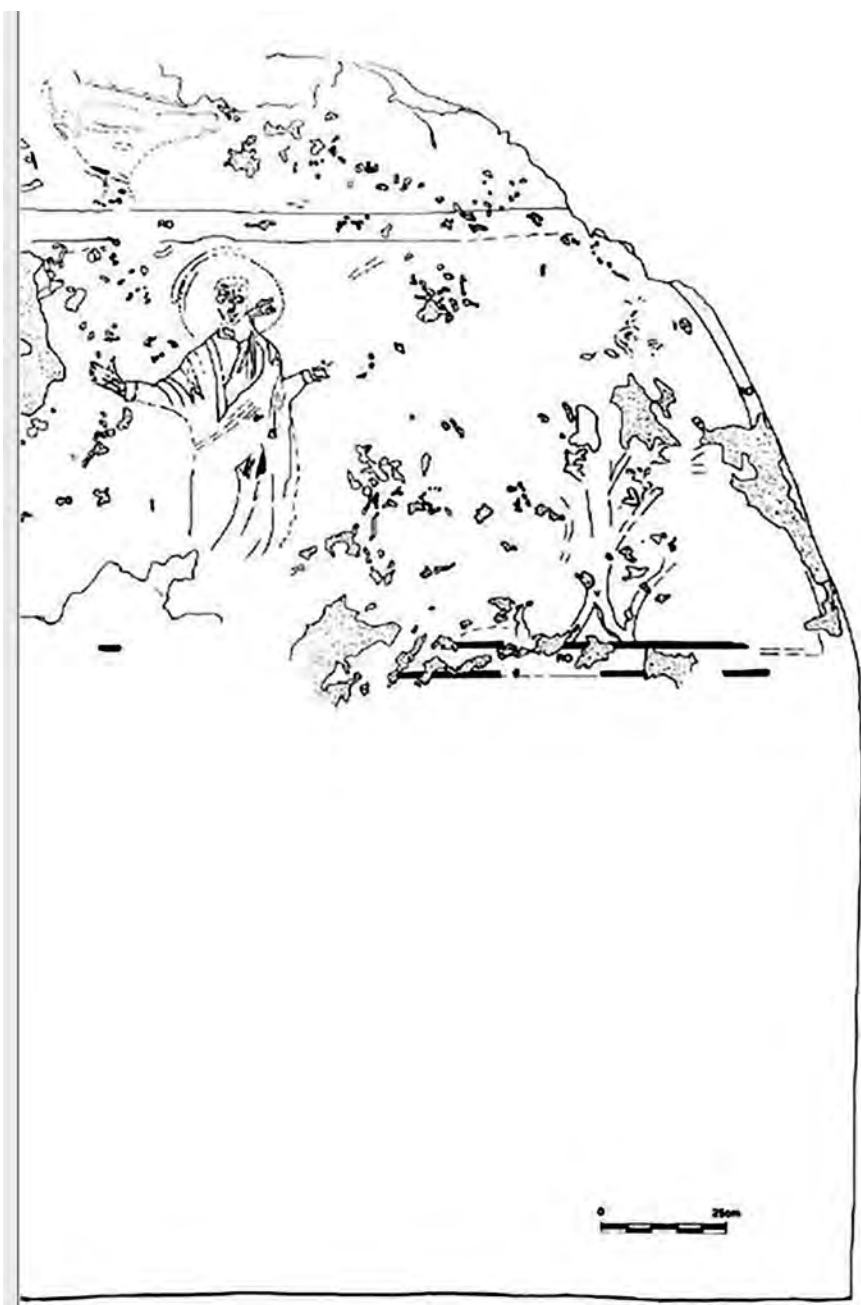

Fig. 8. Detaliu orant (după Barbet, Bucovală, 1996, p. 133, Fig. 20).

Fig. 9. Privire de ansamblu al peretelui de nord
(după Barbet, Bucovală, 1996, p. 140, Fig. 22).

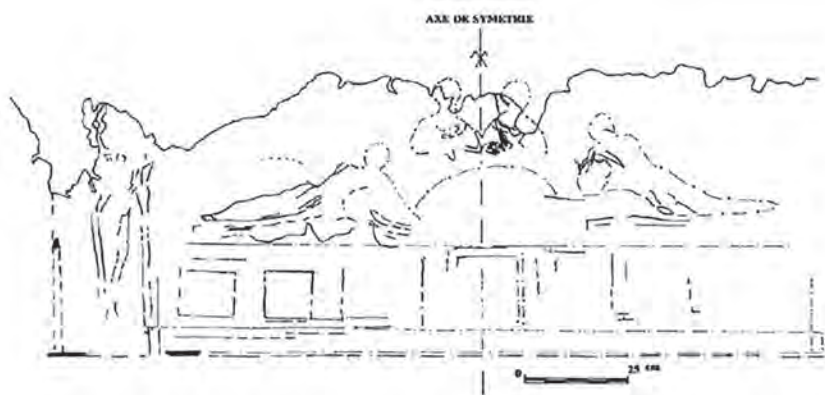

Fig. 10. Reconstituirea banchetului funerar de pe peretele de nord
(după Barbet, Bucovală, 1996, p. 140, Fig. 23).

DR. CONSTANTIN CHERAMIDOGLU

Rolul presei constănțene în popularizarea științei și tehnicii, la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX.

În anul 1906 Ermil Pangrati spunea: „știința trebuie făcută simpatică publicului mare. Adevărații oameni de știință au datoria și singuri sunt în stare să facă aceasta...“¹. Pe de altă parte unii considerau că în popularizarea științei la noi, un rol important revenea presei, ținând cont de răspândirea ei atât la sate cât și la orașe. Un cunoscut ziarist transilvănean, dar și astronom și economist, Gavril Todica scria în anul 1910 pe marginea acestui subiect, articolul „Știința în ziarele noastre“ din care reținem rândurile următoare: „Fără îndoială că misiunea culturală a ziarelor noastre trebuie să fie mai pronunțată decât a a ziaristiceii altor neamuri mai înaintate. Lipsiți, cum suntem de școale speciale, de instituții științifice, de acel mediu particular, care e prielnic dezvoltării în direcția aceasta, nu e de mirare, că interesul cărturarilor noștri față de problemele științifice e aproape de zero. În astfel de situație dezolată ziaristica poate împlini un rol educator. Și dacă felul ei de a fi, nu i-ar permite rezultate mai mari decât să netezească drumul, să îndrepteze căările pentru ca să putem primi în mijlocul nostru știința înălțătoare a neamului omenesc, rolul ei ar fi covârșitor și binecuvântată misiunea“².

Cel considerat la noi ca cel mai mare popularizator al științei de la începutul secolului XX, ziaristul și astronomul Victor Anestin publica în vara anului 1913 în ziarul „Universul“, articolul intitulat „Popularizarea științei“, în care găsim exprimate ideile sale în această privință: „Mulți își închipuie că știința e numai a învățaților, că numai ei trebuie să se ocupe cu ea, pentru că numai ei pot să o înțeleagă. E o greșeală mare și eminamente românească, o greșeală pe care trebuie facem cât de iute să fie uitată“. Apreciind că „avem de luptat cu superstițiile țaranilor, care sunt din din nenorocire foarte numeroase“, autorul citat prezenta apoi lipsa de interes pentru știință ce se manifesta în rândul orășenilor, ce se complăceau în viața plictisitoare a micilor distracții

¹ „Convorbiri literare“, an 38, nr. 4 din 12 ianuarie 1904, p. 352.

² „Gazeta Transilvaniei“, an 73, nr. 87 din 18 aprilie 1910, p. 2

de la grădinile de vară. Considera că în privința orășeanului de la noi, că „cea mai înălțătoare cultură pentru el e rubrica informațiunilor politice, iar pentru doamnă, aceia a faptelor diverse“; iar concluzia firească venea de la sine: „este deci absolută nevoie, ca rezultatele științei moderne să fie popularizate, să fie cunoscute în toate unghiurile țării...“³.

La Constanța și de altfel în toată Dobrogea, nu au apărut în perioada la care ne referim reviste de popularizare a științei, cum erau în centrele cu tradiții culturale, precum București sau Iași, astfel că această misiune a revenit presei informative obișnuite, ce a încercat să suplinească acest gol prin articole publicate periodic.

Dacă ne întrebăm de ce publicau ziarele constănțene atunci articole cu subiecte științifice sau tehnice, un răspuns îl găsim în preambulul unui asemenea articol, apărut în ziarul „Dobrogea Jună“, în anul 1912: „Dorința de a umple un gol păgubitor, apoi grija de a înlesni vulgarizarea unor cunoștințe interesante pentru un număr cât mai mare de cititori...“⁴.

În articolul ce definea programul noului ziar „Aurora“, apărut la Constanța în septembrie 1894, se menționa: „Aurora“ pe lângă altele, va aduce orice știre care ar fi de interesul dobrogenilor și va avea totdeauna materie variată, interesantă și de cunoștințe folositoare pentru toate treptele societății, ca și pentru săteni“. Și începea chiar de la cel prim număr să publice asemenea informații; o notă se referea astfel la microbi și modul în care ei se devorează unii pe alții⁵. În numerele următoare apar scurte note cu subiecte asemănătoare: „Sulful în igienă și agricultură“⁶, apoi sub titlul „Microbii mistuirii“ se comunică date despre 16 feluri de microbi (de fapt bacterii) care după studiile unui savant francez, „sunt atâția lucrători microscopici în atelierul mistuirii la care lucrează toți împreună“⁷. Se reproduce după revista medicală „Spitalul“ un articol despre lacul Techirghiol, și pe baza studiilor prezentate asupra compoziției chimice a apei de acolo se propune înființarea unui sanatoriu. Tot în acel număr al publicației amintite se vorbește de trichineloză, difterie și ftizie, dar și despre posibila reducere a fertilității solului prin exploatarea sa intensă⁸.

Un articol interesant se referă la sarea de mare ce putea fi extrasă industrial din lacul Nuntași (Duingi); se arată superioritatea calitativă a acestei sări față de cea extrasă din mine și avantajele pe care exploatarea ei sistematică le-ar aduce statului și populației muncitoare consumatoare⁹. În alt număr, din anul 1895, cititorii erau

³ „Universul“, an XXXI, nr. 221 din 13 august 1913, p. 1.

⁴ „Dobrogea Jună“, an VIII, nr. 7 din 12 februarie 1912, p. 1.

⁵ „Aurora“, an I, nr. 1 din 4 septembrie 1894, p. 1.

⁶ „Aurora“, an I, nr. 3 din 18 septembrie 1894, p. 3.

⁷ „Aurora“, an I, nr. 4 din 25 septembrie 1894, p. 2.

⁸ „Aurora“, an I, nr. 5 din 2 octombrie 1894, pp. 1, 2.

⁹ „Aurora“, an I, nr. 4 din 25 septembrie 1894, p. 1.

informați despre „Industria casnică și războiul englezesc“ de țesut¹⁰, arătându-se calitățile noului război de țesut, numit „România“, ce apăruse atunci pe piață.

Ziarul local „Constanța“ publica la 12 și 19 decembrie 1893 un material intitulat „Plantarea de vii în Dobrogea“. Apreciind corect avantajele solului dobrogean pentru cultivarea viței de vie, autorul, (pe care îl bănuim a fi Petre Grigorescu, directorul ziarului, silviculter de profesie) exemplifica prin viile din județul vecin, de la Sarica și Sarichioi, „unde strugurii sunt de o calitate fără rival, dând un vin excelent“. Oferea apoi sfaturi proprietarilor de terenuri care erau îndemnați să planteze vița de vie și să o îngrijească după normele cunoscute în lume¹¹.

În numărul următor al acelei publicații săptămânale, D. Alessiu, proprietar de fermă la Lazu, prezenta prefața cărții sale „Cultura leguminoaselor“ ce urma să iasă de sub tipar. Lucrarea se adresa tuturor celor ce puteau să-și înființeze o mică grădină de legume, după cum ne spune chiar autorul la început: „Scopul ce l-am avut cu începerea acestui op, este de a vedea pe oricare bun român arendaș sau proprietar, de a-și forma singuri o grădină cât de mică de zarzavat, dacă nu una mare de speculă. Aceasta este ușor de făcut, deoarece toată lucrarea se face în primăvară, moment în care ocupațiunile sunt mici și restrânse, astfel că oricare om, cu puțină inimă, să-și poată procura din mâinile și din munca lui, puținul zarzavat ce îi trebuie pentru consumarea zilnică în casă; deoarece o grădiniță de zarzavat nu cere aproape nicio cheltuială și nici pierdere de timp“¹².

La începutul anului 1894 același autor revine cu un articol amănunțit despre cultura cartofilor: „mai pe la toate magazinurile de delicatese, precum și la cele de fructe, se văd saci cu cartofi de vânzare, aduși și cultivați de către colonii germani împrumătăriți aici în Dobrogea. În unire cu d. director al acestui ziar am crezut de folos de a publica în acest ziar modul de cultivare al acestei plante, împreună cu o schiță biografică...“¹³. Și D. Alessiu continuă în numărul următor cu un articol despre cultura fasolei, considerată „un aliment de primă ordine“¹⁴, iar apoi cu un altul despre cultura cepei¹⁵. Un alt articol, intitulat „Inteligența și hrana animalelor“, pleda pentru o hrănire diversificată a animalelor, cu precădere a celor folosite în muncile agricole; bazându-se pe date din țară și din străinătate, el scria astfel:

¹⁰ „Aurora“, an I, nr. 17 din 12 ianuarie 1895, p. 1.

¹¹ „Constanța“, an II, nr. 43 din 12 decembrie 1893, p. 3 și nr. 44 din 19 decembrie, p. 1.

¹² „Constanța“, an II, nr. 45 din 26 decembrie 1893, p. 2.

¹³ „Constanța“, an III, nr. 3(99) din 16 ianuarie 1894, p. 1.

¹⁴ „Constanța“, an III, nr. 4(100) din 23 ianuarie 1894, p. 2.

¹⁵ „Constanța“, an III, nr. 6(102) din 6 februarie 1904, p. 2.

„Variațiunea alimentelor la animale este tot atât de necesară ca și la oameni”¹⁶.

Sub titlul „Povestire științifică”, ziarul „Constanța” publica în aprilie 1895 un articol detaliat despre cercetările unui inginer austriac (Pfister) despre transformarea apei de mare în apă potabilă¹⁷.

Pentru un oraș situat la mare, era firesc să găsim în presa vremii și articole referitoare la apa de mare și calitățile ei curative. Apare astfel un articol pe această temă în ziarul „Constanța” din 12 noiembrie 1895, ce trece în revistă studiile făcute de mai mulți medici și publicate încă de la 1763 (Cartheuser), 1775 (Robert White) și apoi în secolul XIX de mai mulți alții și care arătau „eficacitatea acestor ape în anumite boale”¹⁸. Acest articol, este urmat apoi de alte două pe aceeași temă, dar cu referire directă la modul de folosire a băilor de mare, aici la Constanța, pe baza experienței ce autorul acelor rânduri (probabil medicul Drăgescu) o dobândise de când se afla la Constanța. Astfel în unul din episoadele studiului respectiv, medicul relatează despre un experiment al său (dupa ideea unui francez) în care a folosit apa de mare la producerea pâinii la manutanța din Constanța; concluzia sa era: „prin urmare pâinea făcută cu apă de mare nu numai că este un aliment igienic, dar e și un medicament în dispepsii, reglând funcțiile digestive”¹⁹.

În decembrie 1904 în ziarul „Dobrogea Jună” apare descrierea invenției mecanicului de la CFR, N. Ștefănescu, ce îmbunătățise sistemul de frânare „Westinghouse” folosit atunci la vagoanele de cale ferată. De ce apărea o asemenea știre în ziarul local, aflăm de la începutul articolului: „Facem cu plăcere această comunicare științifică, întru cât invențiunea se datorește unei persoane care, azi se prenumără printre locuitorii acestei provincii”. La final ziarul nota că N. Ștefănescu a obținut deja un brevet de la Londra, iar pentru cumăpărarea brevetului s-au făcut mai multe oferte, între care chiar a casei care fabrică actuala frână Westinghouse”²⁰.

Cercetările francezului Léonard Rogers privind veninul șerpilor, erau prezentate într-un articol detaliat, publicat de ziarul „Farul” în anul 1904²¹. Tot în acel ziar erau publicate rezultatele cercetărilor asupra tuberculozei obținute de profesorul Kock, așa cum fuseseră ele prezentate într-un interviu la Paris²².

Farmacistul Constantinescu, din Medgidia, analiza în câteva articole legătura dintre „Instinct și Inteligență”, scriind între altele: „vom vedea la om manifestațiile vieții conduse de ambele forțe într-o strânsă

¹⁶ „Constanța”, an III, nr. 108 din 26 februarie 1895, p. 3.

¹⁷ „Constanța”, an III, nr. 113 din 2 aprilie 1895, p. 3.

¹⁸ „Constanța”, an III, nr. 144 din 12 noiembrie 1895, p. 2.

¹⁹ „Constanța”, an IV, nr. 177 din 8 septembrie 1896, p. 2.

²⁰ „Dobrogea Jună”, an 1, nr. 3 din 24 decembrie 1904, p. 2.

²¹ „Farul”, an I, nr. 40 din 3 octombrie 1904, p. 3.

²² „Farul”, an I, nr. 42 din 17 octombrie 1904, p. 2.

legătură, așa că într-un act una e forța generatrice și alta de continuitate și vice-versa. Spre exemplu: Un orator într-un discurs câștigă o parte din idei instantaneu și ca să aibă discursul o continuitate, la altele trebuie să mediteze²³.

Un alt articol aborda în anul 1907 problema epuizării rezervelor de cărbuni, exemplificând cu consumul în creștere rapidă din S.U.A., unde la fiecare deceniu cantitatea de cărbune folosit de industrie se dubla. În aceste condiții, scria autorul, „e foarte posibil, ca după epoca cărbunelui negru, va veni aceia a cărbunelui alb – căderile de apă și cataractele – care vor fi în stare să producă la infinit cantități enorme de energie“. Se atenționa tot acolo publicul cititor să nu facă exces cu folosirea naftalinei în case, ea fiind dăunătoare sănătății, prin oxidul de carbon pe care îl emană la volatilizare²⁴.

Ziarul „Conservatorul Constanței“ publica în anul 1909 un articol ce vorbea despre „Cucerirea polului nord“, arătând greutățile cu care s-a atins acest țel²⁵. Același ziar publica în foileton conferința ținută de institutoarea Ana Stoenescu la 10 decembrie 1910 în localul școlii nr. 1 de băieți; tema era „Surmenajul intelectual – cauzele, efectele, leacurile“²⁶.

Pentru o regiune cu un potențial agricol important dar afectată totuși de multe ori de secetă, se impunea găsirea unor soluții care să elibereze cultivatorul de dependența de capriciile vremii. În acest context, ziarul „Dobrogea Jună“ a publicat în câteva numere un articol intitulat „Dry Farming“, în încercarea de a populariza cunoștințele dobândite de alți agricultori din țări mai avansate tehnologic și care reuseau să obțină rezultate bune prin conservarea întregii cantități de apă provenite din ploii și o lucrare a solului mai eficientă. Dar iată cum expunea autorul motivația publicării acestui articol: „Ca urmare la făgăduința de acum câteva săptămâni, rezumăm aici cunoștințele culese din publicații străine – de altminteră puține la număr – asupra unui sistem de cultură întrebuițat de mai mulți ani, mai ales în America, și care, față cu rezultatele minunate dobândite, a pus în mișcare guvernele și agricultorii din toate țările lumii. România, deși își trage cea mai mare a avuției din agricultură, e totuși singurul stat care până acuma s-a dezinteresat de o descoperire care deșteaptă un interes cât de viu și sporește speranțele tuturor acelor care își agonisesc traiul din munca câmpului“²⁷.

Rubrica „Cronica științifică“ din ziarul „Dobrogea Jună“ publica nu doar știri preluate din presa centrală sau cea străină, dar și articole scrise de colaboratori locali, rod al cercetărilor lor. Avem astfel un

²³ „Dobrogea Jună“, an I, nr. 29 din 26 iunie 1905, p. 2.

²⁴ „Dobrogea Jună“, an IV, nr. 1 din 15 decembrie 1907, p. 3.

²⁵ „Conservatorul Constanței“, an I, nr. 19 din 6 septembrie 1909, p. 1.

²⁶ „Conservatorul Constanței“, an III, nr. 4 din 23 ianuarie 1911, p. 2 și următoarele două numere ale ziarului.

²⁷ „Dobrogea Jună“, an VIII, nr. 7 din 12 februarie 1912, p. 1.

articol despre aplicarea postului negru în scopuri terapeutice, scris de un anume „Dr. M.B.“, din care reținem următoarele rânduri: „Acest procedeu s-a aplicat cu succes nu numai în boalele și tulburările ce provin din autointoxicările alimentare lente, dar și la astm, când nu e în legătură cu tuberculoza și de asemenea cu mult succes la diabet. În acest din urmă caz perioadele de dezintoxicare intestinală, trebuiesc să fie urmate de o hrană strict vegetariană“²⁸.

Marea majoritate a articolelor din cadrul rubricilor științifice se refereau la universul imediat cu care intra în contact omul de rând, la probleme de înțelegere a fenomenelor fizice și chimice pe care cititorii ziarelor doreau să și le lămurească. Apar astfel articole precum „De ce raci la fiert devin roșii?“, sau „Asupra alimentelor și condimentelor ce se falsifică“, din care cititorii aflau cum se falsificau la acea vreme produse alimentare de bază precum laptele, untul, cafeaua, piperul dar și cârnații. La acest din urmă punct explicația era interesantă: cârnații se falsifică prin adaus de făină, miez de pâine sau cărnuri mediocre. În străinătate (salamul de Sibiu) se mai întrebunțează pe o cale întinsă și carnea de cal“²⁹. În alt număr al aceleiași publicații, cel ce semna „Doctorand N. Droc“ scria despre „Visurile produse de tulburările diferitelor organe și tămăcirea lor“³⁰. Alte articole explicau de ce lemnul de cedru este cel mai bun pentru producerea creioanelor, dar și cum se produce și se folosește untura de pește³¹.

Mai aproape de interesul practic al unora dintre cititorii ziarului era și Pericle Constantinescu, care aflat la Viena a vizitat pivnița de la Rathaus și explica acum, cu detalii tehnice, concetățenilor săi, cum se filtra vinul la Viena, „pentru a ne feri de diferite boale ce le-am căpăta bându-l nefiltrat“³².

Invențiile românești erau și ele remarcate de presa constănțeană și avem un exemplu din anul 1912, o mașină de făcut șire de paie. Iată câteva din ideile articolului: „D. A. Hurmuzi, inginer mecanic, a expus la societatea centrală agricolă un aparat de făcut șire de paie, foarte simplu și ușor. Acest aparat constă dintr-un angrenaj de 4 roate și o roată specială cu 6 clape pentru lanț, având proprietatea că, în mod automat, să strângă și să slăbească lanțul pe roată ca să nu patineze. (...) Pentru facerea unei șiri de paie de 150 metri lungime și 25 înălțime nu trebuiesc mai mult de 4 oameni, scutind cu desăvârșire vitele și un număr mare de brațe“³³.

Schimbând domeniul, prezentăm acum o știre legată de brevetul de invenție al constănțeanului Hurmuzi I. Coțanis, datând din anul 1933: „Fii Constanței. Sunt mulți dintrânșii care s-au distins – și pe

²⁸ „Dobrogea Jună“, an VIII, nr. 14 din 7 aprilie 1912, p. 2.

²⁹ „Dobrogea Jună“, an VIII, nr. 19 din 12 mai 1912, p. 3.

³⁰ „Dobrogea Jună“, an VIII, nr. 20 din 20 mai 1912, p. 2.

³¹ „Dobrogea Jună“, an IV, nr. 3 din 25 ianuarie 1908, p. 4.

³² „Dobrogea Jună“, an IX, nr. 27 din 15 octombrie 1914, p. 3.

³³ „Conservatorul Constanței“, an IV, nr. 2 din 5 februarie 1912, p. 3.

aceste diverse tărâmurii – și adesea ne-am ocupat în rânduri speciale despre reușitele de tot soiul pe care le-au obținut. De astă dată avem a ne ocupa de ceva nou de tot, de ceva neobișnuit. E vorba de o invenție. E vorba de o perfecționare a mașinilor de bărbierit, de o nouă descoperire, un fel de ascuțitoare de lame, care atingând perfecția ar lovi profund în industria lamelor de bărbierit, deoarece aparatul ascuțind lama, face aceasta să dureze luni de zile, în același timp uzând de un dispozitiv simplu cu care te bărbiești la perfecție. Autorul acestei noi invenții numai după lungi străduințe a putut să atingă perfecția, care fiind înaintată locului în drept pentru brevetare a și obținut cuvenitul brevet. Astfel, Monitorul Oficial din 21 decembrie 1933 la rubrica Ministerului Industriei și Comerțului, în lista aprobărilor brevetelor de invențiuni inserează și pe d. Hurmuzi I. Coțanis, cunoscutul contabil din localitate, cu aparatul d-sale de barbierit și ascuțit lame, având dosarul nr. 21135 din 1932. Nu putem decât să felicităm pe acest meritos și priceput fiu al Constanței și să-i urăm deplină izbândă pentru răsplata muncii, gândirii și străduinței lui, cu atât mai mult cu cât motive de ordine intimă l-au făcut să sufere nespuse de mult de mai mulți ani în șir³⁴.

Interesant ni se pare faptul că în articolele cu subiect științific nu se prezentau doar rezultatele cercetărilor, noile descoperiri sau noile aparate, utilaje inventate și folosul pe care ele le aduceau omenirii, dar și încercările nereușite sau falsurile la care apelau unii așa-zisi inventatori pentru a păcăli autoritățile și a obține fonduri financiare. Lumea cercetătorilor apare mai limpede acum în fața cititorilor ziarelor de provincie, cu îndoielile și frământările ei, iar publicul devine interesat de metodologia procesului de cunoaștere științifică. Într-un articol găzduit de aceeași „Cronică științifică” din „Dobrogea Jună” în martie 1908, era relatată o ședință a societății de științe medicale, ce avese loc în amfiteatrul spitalului Colțea, sub conducerea dr. Duma și cu participarea dr. Parhon, printre alții. Cu această ocazie dr. Eraclie Sterian a prezentat rezultatele obținute de el la folosirea injecțiilor cu apă de mare asupra bolnavilor de tuberculoză. Ziarul prezintă pe larg atât datele furnizate de acest medic cât și opiniile contrare ale celorlalți medici, reliefând astfel dezbaterea ce avea loc în mediul științific³⁵.

După cum se vede, presa constănțeană a căutat să publice rezultate cercetării științifice de la noi și din lume, mai ales când ele se legau de activitatea curentă a cetățenilor, sau când în această activitate erau implicați locuitorii din Constanța. Fără a ocupa un spațiu important în paginile ziarelor constănțene și fără a avea un caracter de permanență, rubricile de popularizare a științei au îmbunătățit atât calitatea presei locale cât și viața locuitorilor de aici.

³⁴ „Marea Noastră”, an VII, nr. 17-18 din 24 ianuarie 1933, p. 2.

³⁵ „Dobrogea Jună”, an IV, nr. 7 din 25 martie 1908, p. 3.

ION TIȚA - CĂLIN

Tragedia care a salvat Omenirea

Palatul Națiunilor Unite din Geneva găzduiește un eveniment istoric: Congresul Asociației Mondiale a Victimelor Umoriștilor! Răspunzând interesului enorm arătat de opinia publică de pe toate meridianele, oficialitățile planetare au decis ca lucrările reuniunii să fie prezentate, în direct, de toate televiziunile.

Iată primele imagini! Victimele Satirei și Umorului au ocupat toate locurile din sala congresului. Pe micul ecran defilează figuri celebre de eroine și eroi: Zița, Veta și Chirița din provincie, Tanța și Costel, Tache, lanche și Cadâr, Nea Mărin miliardarul, Oscar, Batman, Superman, Gringo, Pinochio...

Mă scuzați, dar chiar în acest moment, cei aflați la cârma asociației urcă la tribună, în aplauzele asistenței.

Recunoscându-i dintr-o privire, camerele de luat vederi se-apucară să-i prezinte:

– Stimați telespectatori, din prezidiu fac parte: venerabilii Agamiță Dandanache, Rică Venturiano, Ghiță Pristanda, Nae Cațavencu, Zaharia Trahanache, Costăchel Gudurău și Ștefan Tipătescu, don Quijote de la Mancha, Sancho Panza, baronul de Münchhausen, Gargantua și Pantagruel.

Agitându-se nervos, clopoțelul oficial încercă să restabilească liniștea în sală. Nu ar fi reușit dacă secretarul general al asociației, onorabilul Tipătescu, nu i-ar fi sărit în ajutor, strigând în microfon:

– Stimabililor, aveți puținică răbdare!

Când, în sfârșit, nu se mai auzi nici musca, onorabilul își dresă glasul și anunță pe un ton solemn.

– Declar deschise lucrările congresului! Are cuvântul venerabilul domn Zaharia Trahanache - președinte al Comitetului Permanent, al Comitetului Școlar, al Comitetului Electoral, al Comițiului Agricol și al altor comitete și comiții.

Președintele preluă microfonul și, cu gravitate, cuvântă astfel:

– Onorată adunare, stimabililor, ne-am strâns aici pentru a pune capăt batjocorii la care suntem supuși de cei ce își spun umoriști. Promițându-ne roluri respectabile, acești coate goale, mațe fripte, scârța-scârța pe hârtie, ne-au momit să le fim personaje în comediile, romanele, schițele și scenariile lor. Ne-au tras pe sfoară, transformându-ne în caricaturi de care o lume întregă râde. Din cauza lor, am ajuns victimele unei nesfârșite hărțuiri! Cei ce n-au altă treabă decât să se distreze pe seama noastră, ne vânează prin biblioteci, ne urmăresc în filme, pe scenele teatrelor și, mai nou, pe Internet. Onorabilul Fănică Tipătescu s-a adresat instanțelor de judecată din Târgul Bucureștilor, rugându-le, în numele nostru, al oropsiților, să ne facă dreptate! Dar toate, absolut toate, au refuzat să dea curs plângerii. La rândul lor, stimabilii Gargantua și Pantagruel și-au încercat norocul la instanțele din Paris, dar și cererea lor a fost respinsă. Nici instanțele din Madrid n-au vrut să admită acțiunea penală înaintată de petenții don Quijote de la Mancha și Sancho Panza. Onorată adunare, nu mai încape îndoială: Justiția ne este potrivnică! Nu avem de ales: trebuie să ne facem siguri dreptate! Drept urmare, începând chiar de astăzi, vom boicota producțiile umoriștilor, declanșând greva generală!

Sala îl susținu strigând într-un glas:

– Grevă generală! Grevă generală!

Luminat de o idee, venerabilul Costăchel Gudurău sări de pe scaun, îi smulse lui Tipătescu microfonul din mână și întrebă cu voce tunătoare:

– Onorabili cetățeni și cetățence, frați și surori de suferință, nu credeți că greva e o formă de luptă prea blândă? Vreți să ne jucăm de-a războiul cu umoriștii sau să le dăm lovitura de grație?

Mulțimea vui:

– Lovitura de grație! Lovitura de grație!

– Atunci, n-are rost s-o lungim cu protestele și grevele! – grăi Gudurău. Trebuie să demisionăm, imediat, din toate rolurile! N-au decât să se spele cu comediile lor pe cap!

Asistența amuți câteva clipe, cât să rumege ideea. Când pricepu ce i se cere, izbucni în urale:

– Demisia! Să ne dăm demisia! Jos Satira și Umorul!

La scurt timp, Omenirea fu zguduită de un cutremur. Bibliotecile publice și private, librăriile și editurile s-au trezit că romanele și nuvelele satirico-umoristice, schițele și comediile au fost abandonate de personajele lor. În urma exodului, scrierile închinată Satirei și Umorului arătau ca niște case părăsite, din care fugiseră până și moliile literare.

Apoi, seismul a lovit, în plin, teatrele, studiourile cinematografice și de televiziune. Personajele producțiilor comice au demisionat în

bloc, abandonându-și cărțile de muncă și refuzând orice negociere cu umoriștii-patroni.

Presa mondială vuia:

„Satira, Umorele și ciracii lor au provocat cea mai gravă criză din istoria planetei. Iată, operele lor au rămas fără personaje, fără viață. Astăzi, omenirea nu mai are de cine să râdă, pe seama cui să se amuze. Zâmbetul și buna dispoziție vor deveni, în curând, amintiri. Dacă autoritățile nu intervin urgent, ne va lovi Apocalipsa tristeții!”

În zadar institutele de cercetări științifice, ajutate de Inteligența Artificială, s-au străduit să elaboreze noua teorie și tehnică a râsului și chiar să experimenteze și să producă râsul artificial; prototipurile ieșite de pe standurile de probă s-au dovedit a fi răgete infernale și crunte grohăituri.

Sub presiunea opiniei publice, care se săturase să îndure amarul, umoriștii - susținuți de guvernele din întreaga lume - au inițiat ample programe de recrutare a personajelor pentru posturile abandonate din scrierile, producțiile teatrale și cinematografice, iar Organizația Națiunilor Unite, Uniunea Europeană și Banca Mondială s-au oferit să le finanțeze. Drept urmare, piața publicității a fost inundată de viitura ofertelor de locuri de muncă. Iată anunțul publicat în gazetele „Răcnetul Carpaților” și „Moftul Român”:

„Angajăm, urgent, personaje pentru schițe și comedii. Se asigură: lefuri grase, indemnizații boierești, sporuri de răs, de aplauze și de huiduie, deplasări în țară și străinătate, masă și casă moca, bașca pensii speciale.”

Dar în ciuda avantajelor materiale atractive, locurile de muncă au rămas neocupate. Ne având încotro și temându-se de revolta maselor, guvernele au apelat la ultima soluție: dramaturgii au fost obligați, prin lege, să detașeze personajele din tragedii, pe perioadă determinată, în producțiile umoristice.

„Este un abominabil abuz de putere, care se va solda cu un eșec lamentabil!” – a prezis agenția de presă „Vocea Tragică a Americii”.

Prorocirea ei avea să se adevărească mai repede decât s-ar fi așteptat credulii notorii. La mai puțin de o săptămână, gazeta britanică „Durerile Timpului” a dat vestea care a șocat planeta:

„Forțați să joace în locul demisionarilor Petruccio și Katherina din comedia shakespeariană <Îmbălnzirea scorpiei>, tinerii îndrăgostiți Romeo și Julieta au recurs la o formă de protest disperată. Strigând în gura mare, sub lumina reflectoarelor, <Trăiască Drama și Tragedia!>, s-au sinucis chiar pe scenă, în fața spectatorilor înmărmuriți. Acum, autoritățile fac eforturi să ascundă cauzele tragediei și să mușamalizeze cazul. Opinia publică este îngrozită și, pe bună dreptate, se teme că numărul victimelor ar putea să crească. În numele

ei, cerem guvernelor lumii și organizațiilor internaționale să interzică detașarea personajelor din drame în comedii și să pună capăt blestematei crize culturale!”

Sacrificiul tinerilor Romeo și Julieta n-a fost în zadar. Cu lacrimi în ochi și inimile cernite, cei ce se autointitulasera „victime ale umoriștilor” au revenit la vechile locuri de muncă. Demisionarii și-au recunoscut public greșeala, și-au turnat cenușă pe cap, pentru nesăbuiința lor, au refuzat toate privilegiile salariale oferite și le-au jurat, Satirei și Umorului, supunere oarbă, pe veci!

Reviste și cărți primite la redacție

1. Reviste

Agora (Constanța)
Albanica (Craiova)
Amfitrion (Drobeta-Turnu Severin)
Antilethe (Craiova)
Apostrof (Cluj-Napoca)
Arca (Arad)
Argeș (Pitești)
Ateneu (Bacău)
Biblion (Constanța)
Boema Ovidius (Constanța)
Bucovina literară (Suceava)
Bucureștiul literar și artistic (București)
Cafeneaua literară (Pitești)
Caligraf (Alexandria)
Convorbiri literare (Iași)
Dimineața cuvintelor (București)
Discobolul (Alba Iulia)
Dunărea de Jos (Galați)
Epigrama (București)
Expres cultural (Iași)
Helis (Slobozia)
Inter Artes (Constanța)
Literadura (Buzău)
Litere (Târgoviște)
Litere euxine (Constanța)
Luceafărul (București)
Metafora (Constanța)
Mișcarea literară (Bistrița)
Mozaicul (Craiova)
Nord literar (Baia Mare)
Poesis (Satu Mare)
Poezia (Iași)
Răsunetul cultural (Bistrița)
Repere culturale (Quebec, Canada)
România literară (București)
Scriptor (Iași)
Spații culturale (Râmnicu Sărat)
Steaua (Cluj-Napoca)
Tomisul cultural (Constanța)

2. Cărți

* **Stan V. Cristea.** *MARIN PREDĂ. Răsfrângeri în actualitate.* Cronici literare. Ediția a doua revăzută și adăugită. Craiova, Editura Aius, 2025.

* *MARIN PREDĂ par lui-même.* Selecția textelor, cuvânt înainte, note și indice tematic **Marin Iancu.** Postfață de Petre Isachi. Ediție revăzută și adăugită. Buzău, Editura Editgraph, 2025.

* **Marin Iancu.** *MARIN PREDĂ. Vocația pentru echilibru și totalitate.* Buzău, Editura Editgraph, 2025.

* **Titi Damian.** *Fundamente* (Eseuri critice). Buzău, Editura Editgraph, 2024.

* **Theodor Damian.** *A sosit clipa.* (Versuri). Florești-Cluj, Editura Limes, 2025.

* **Theodor Damian.** *Semnale literare.* București, Editura U.Z.P., 2025.

* **Theodor Damian.** *Glose literare.* Iași, Editura Timpul, 2025.

* **Paulina Popa.** *700 de poeme.* (Antologie subiectivă) Deva, Editura Emia, 2024.

* **Florea Miu.** *Necuprins.* (Poeme), Cuvânt-înainte de Gabriel Coșoveanu. București, Editura Tracus Arte, 2025.

* **Viorel Dinescu.** *Lumina din ecouri.* Versuri. Galați, Editura Muzeului de Istorie Galați, 2025.

* **Gheorghe Filip.** *Două vieți.* (Roman). București, Editura Tracus Arte, 2025.

* **Gheorghe Filip.** *Amintiri despre Marin Preda.* Fascinația unei jumătăți de veac. Iași, Editura Tipo Moldova, 2025.

* **Adrian Nicola.** *Lanțurile Thaliei.* Roman. Buzău, Editura Editgraph, 2025.

* *Povești de Crăciun.* Colinde din inima Bistriței. **Antologie gândită de Menuț Maximilian.** Fotografii de Cornel Ciocan. Bistrița, Editura CHARMIDES, 2025.

* **Ovidiu Mihalache.** *Omătul încins.* Roman. Dej, Editura Neuma, 2025.

* **Silvia-Ioana Sofineti.** *Lecturi cu dichis.* Buzău, Editura Editgraph, 2025.

* **Constantin Cheramidoglu.** *Pe teme din istoria politicii externe a României.* Iași, Editura StudIS, 2025.

* **Constantin Cheramidoglu.** *Pe teme din istoria economiei românești.* Iași, Editura StudIS, 2025.

* **Lucian Țugui.** *Istoria uitate. Dobrogea în strâmtoarea secolului XX.* (Cu o prefață de Corina-Mihaela Apostoleanu). Constanța, Editura Ex Ponto, 2025.

* **Elena Sanda Pădureanu.** *Genucla.* Comentarii pe marginea unor tăblițe de la Sinaia. Constanța, Editura Ex Ponto, 2025.

* **Mirela Dumitru-Savin.** *Unități identitare în opera lui Mircea Lungu.* București, Editura Betta, 2025.

* **Gheorghe Vidican.** *Umbre în travesty.* (Versuri). Iași, Editura Junimea, 2025

* **Iulian Dămăcuș.** *Carte de citire. 1. Hronicul lui Ifu. 2. Aventura franceză.* Târgu-Mureș, Editura Cezara Codruța Marica, 2024.

* **Luminița Sâmbotin.** *Dialog cu iubirile mele.* Poezii. București, ePublishers, 2024.

* **Florin Alexandru-Collombo.** *40 000 de euro.* Roman. Constanța, Editura Ex Ponto, 2025.

* **Florin Alexandru-Collombo.** *Detectivul pădurilor. Vaporul pădurilor.* (Proză pentru copii), Iași, Editura Rotipo, 2025.

* **Viorel Birtu Pîrăianu.** *La țărnul universului, iubirea.* (Versuri) Drobeta-Turnu Severin, Editura Stef, 2025.

* **Laurențiu Despina.** *Când lacul a strigat.* Roman. București, Editura www. Coresi.net, 2024.

* **Bristena G. Mantu.** *Spirit Liber=Liberated Spirit.* (Versuri). Galați, Editura Axis Libri, 2025.

* **Garofița Jianu.** *Iubirea destinația finală.* (Versuri. Cu un Cuvânt înainte de Emilian Marcu), Constanța, Editura Metafora, 2025.

* **Cornel Pulbere.** *Ești steaua mea.* Volumul 1. (Versuri. Prefață de Ovidiu Dunăreanu). Constanța, Editura Ex Ponto, 2025.

* **Cornel Pulbere.** *Trilogia luminii. Lux mundi.* Volumul 3. (Versuri. Prefață de Ovidiu Dunăreanu), Constanța, Editura Ex Ponto, 2025.

* **Liviu Băițel.** *Un strop de tuș.* (Versuri). Constanța, Editura Ex Ponto, 2025.

Constanța 900132 - Aleea Prof. Murgoci nr. 1
Tel/Fax: 0241 580 527, 585 627
office@infconsa.ro
www.infconsa.ro

EXPONTO

Colaborează:

Nicolae Breban
Srba Ignjatovic
Titi Damian
Ovidiu Dunăreanu
Cristina-Monica Neagoe
Mihaela Albu
Luan Topciu
Anastasia Dumitru
Gheorghe Filip
Ioan Florin Stanciu
Remus-Valeriu Giorgioni
Iulia Pană
Silvia Bitere
George Vidican
Mihaela Meravei
Diana Mocanu Deacu
Hanna Botta
Diana Dobrița Bîlea
Mircea Lungu
Constantin Gornea
Slavomir Gvozdenovici
Lucian Alexiu
Gheorghe Constantin
Lucian Gruia
Marina Cușa
Constantin Miu
Tudor Cicu
Romeo Aurelian Ilie
Alina Elena Nacea
Răzvan Nicula
Emilia Dabu
Florin Alexandru Collombo
Gabriela Vlad
Bogdan Pascal
Nic. Popescu
Ioana Cristina Gurici
Gheorghe Șeitan
Corina-Mihaela Apostoleanu
Mariana Popescu
Ingrid Petcu Levei
Radu Petcu
Constantin Cheramidoglu
Ion Tița-Călin

Nr. 86
anul XXIV, 2026

ISSN: 1584-1189